

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI



Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL III, Nr. 11—12

NOIEMBRIE—DECEMBRIE 1958

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI



Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL III, Nr. 11—12

NOIEMBRIE—DECEMBRIE 1958

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:
ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ — SIBIU

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI



APARE CU BINECUVÎNTAREA ȘI SUB ÎNDRUMAREA
ÎNALT PREA SFÎNȚIEI SALE

D. D. NICOLAE COLAN

Arhiepiscop și Mitropolit

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

Arhiepiscopia Ortodoxă Română Sibiu, strada 1 Mai nr. 24

Secretar de redacție: Pr. prof. dr. GRIGORIE MARCU

CUPRINSUL:

	Pag.
REDACȚIA: La a XI-a aniversare a proclamării Republicii Populare Române	767—769
— La moartea Episcopului Policarp Morușca	770—775

BISERICA ȘI PROBLEMELE VREMII

REDACȚIA: Semnificația recentelor reveniri la sînul Bisericii noastre . .	776—778
Fr. Prof. Dr. MILAN ȘESAN: Mișcarea creștină a păcii	779—781

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

STUDII

Teologie exegetică

Fr. Prof. Dr. GRIGORIE MARCU: Sfînta Scriptură „în pom romînesc” (100 de ani de la apariția Bibliei lui Șaguna)	782—812
--	---------

Teologie istorică

Fr. Prof. Dr. MILAN ȘESAN: Creștinismul vechi carpatic	813—828
Fr. Prof. Dr. NICOLAE MLADIN: Samuil Micu Clain despre dezbinarea Bisericilor și despre posibilitatea reunirii lor	829—846

Teologie sistematică

Fr. Prof. Dr. CORNELIU SÎRBU: Știința în slujba vieții	846—864
--	---------

Teologie practică

Fr. IOAN VELȚAN: Pictura bisericească	865—868
Fr. Prof. Dr. SPIRIDON CÂNDEA: Sfînta Liturghie	869—877
Fr. Prof. Dr. DUMITRU BELU: Iconografia ca izvor omiletic	878—886

ÎNDRUMĂRI OMILETICE

Fr. Prof. N. MLADIN: Atitudinea față de semenii (Predică ocazională) . .	887—889
Fr. Prof. M. ȘESAN: Dragostea de aproapele (Predică la Duminică 25 după Rusalii)	889—891
Fr. Prof. D. BELU: Contra lăcomiei (Predică la Duminică 26 după Rusalii)	891—894

(continuare în p. III a copertei)

Pr. IOAN BOȚOCAN: „Mai ușor este cămălele...” (Predică la Duminica 30 după Rusalii)	894—896
Diacon GHEORGHE PAPUC: „Și va naște fiu și vei chema numele lui Iisus” (Predică)	896—900

URME DIN TRECUT

ION COLAN: O identificare greșită	901—903
---	---------

TEOLOGI ORTODOXI

Pr. Prof. Dr. NICOLAE NEAGA: Constantin Chiricescu	904—905
--	---------

VIATA BISERICESCA

GR. M.: Deschiderea noului an școlar 1953—59 la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu	906—908
M. DANCIU: Festivitatea de deschiderii anului școlar 1953—59 la Școala de cântăreți bisericești și Seminarul Teologic din Cluj	908—909
DORIN JACOTĂ: Sfințiri de biserici (Măchiiu, Mihai Viteazul)	910—912
Diacon GH. PAPUC: Constituirea Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Sibiului pe perioada 1958—1962	912—915
REDACȚIA: Sărbătorirea împlinirii a 10 ani de la reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române	915—933

INSEMNAȚII

I. TODORAN, RED., GR. M. și I. VELȚAN: Un predicator interesant. — O grăitoare mărturie a prieteniei romîno-sovietice. — Documente ale luptei pentru pace. — Luna internațională de luptă pentru încetarea experiențelor cu arma nucleară. — Luna Prieteniei Romîno-Sovietice. — Era cuceririi cosmosului. — Pentru încetarea experiențelor cu arme nucleare. — „Ortodoxia, Bizanțul și Roma”. — Sărbătorirea Lunii Prieteniei Romîno-Sovietice. — Maria Pr. I. Macaveiu	934—940
--	---------

Orice corespondență privitoare la revistă (inclusiv cărțile și revistele de schimb) se trimit pe adresa: *Arhiepiscopia Ortodoxă Română, Sibiu, strada 1 Mai nr. 24*, cu mențiunea: pentru redacția (sau: administrația) revistei „Mitropolia Ardealului”.

Colaboratorii sînt rugați să trimită manuscrise (autografe sau, de preferință, dactilografiate în 5 exemplare), scrise citeț, pe o singură pagină a filei, respectînd noua ortografie a Academiei Republicii Populare Romîne.

Citatele și trimiterile, numele proprii și indicațiile cifrice să fie scrise deslușit, atît cele în romînește, cît și cele în limbi străine.

Pentru uniformizarea indicării citatelor și trimiterilor (a celor biblice, mai ales), colaboratorii sînt rugați să se orienteze după materialele pe care le publică revista.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

LA A XI-A ANIVERSARE A PROCLAMĂRII REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

Au fost de-ajuns trei ani de zile după eliberarea țării noastre de sub jugul fascist pentru ca să se vădească incapacitatea monarhiei de a se pune la pas cu vremea, precum și pentru a se dezvălui fără nici o putință de îndoială ostilitatea acestei instituții retrograde, rămășiță a trecutului de inechitate socială și de exploatare a omului de către om, față de cuceririle energiilor muncitorești descătuse de suflul revoluționar al vremilor înnoitoare ce începeam să le trăim atunci. Din această constatare, poporul nostru a tras singura concluzie care se impunea într-o astfel de situație: a înlăturat instituția perimată a monarhiei ereditare și a trecut la forma de stat republicană de tip democrat popular.

Săvârșirea acestui act istoric, de însemnătate epocală, a avut urmări pe cât de variate, pe atât de îmbucurătoare asupra vieții noastre obștești. Reacțiunea internă a pierdut astfel principalul ei pion de sprijin, care frâna democratizarea reală a țării. Oficiile întunecate de peste hotare, care organizau acțiuni dușmănoase împotriva țării noastre, ținând la împiedecarea operei de reconstrucție și propășire ce se dezvolta atunci cu elan revoluționar, prin dispariția monarhiei din evidența realităților noastre naționale s-a văzut lipsită pe neașteptate și definitiv de cel mai de seamă stimulent lăuntric al uneltirilor ei condamnabile. Apoi, în altă ordine de idei, prin abolirea monarhiei, poporul a ajuns să vadă adevărata față a acestei instituții, devenită de pomină prin rapacitatea membrilor ei. Intr-adevăr, dacă pînă la 30 decembrie 1947 — data proclamării Republicii Populare Romîne — marea masă a cetățenilor știau cîte ceva, vag, despre averile casei domnitoare — cuprinse de obicei în formula pe cât de pompoasă pe atât de imprecisă: „domeniile Coroanei” — îndată după aceea s-a văzut că acele averi erau colosale, de proporții monstruoase. Terenuri agrare și forestiere lungi și late cît un corn de țară fiecare,

toate de prima calitate, valori bancare de proporții fabuloase — fără să se mai pună la socoteală depunerile la băncile din străinătate — fabrici, castele și conace, făceau din membrii casei domnitoare vîrfurile capitalismului exploatator din țara noastră. Toate aceste bunuri, înstrăinate prin cele mai inadmisibile metode, au reintrat în posesiunea poporului, fapt care a contribuit în măsură hotărîtoare la schimbarea mentalității de pînă atunci cu privire la pretinsa noastră „incapacitate” de-a ne conduce prin noi înșine, fără costisitoarea tutelă a unui prinț străin, de import.

Proclamarea Republicii Populare Romîne a deschis acum 11 ani o epocă nouă în istoria poporului nostru harnic și cuminte. Nouă nu numai în perspectivă temporală, ci în esența ei, căci această faptă măreață a creat condiții favorabile reformelor structurale, de adîncime, care s-au săvîrșit de-atunci încoace cu pași gigantici, în ritm nestăvilit și cu optime foloase, în toate compartimentele vieții noastre de stat. Țară „eminamente agricolă”, cum era caracterizată cu duioșie demagogică România de odinioară atît în țară, cît și peste hotare, după instaurarea regimului de stat republican am devenit o forță industrială respectabilă, care-și trimite produsele și specialiștii ei pînă departe, în țările din spre soare-răsare, iar la expozițiile și tîrgurile internaționale culegem pe drept laurii unor răsplătiri și aprecieri din cele mai prețioase. Asta, fără să slăbim în grija noastră obștească pentru roadele darnicului nostru pămînt, pe care-l cutreieră azi cele mai moderne și mai rentabile mijloace mecanice folosite de agricultura socialistă.

Grija de om, înaintarea lui culturală, socială și politică, în republica noastră — ca pretutindeni în țările lagărului socialist — este ridicată la rangul unei probleme de stat fundamentale și tratată ca atare, cu o consecvență specific muncitorească, progresistă. Lumina electrică și luminile culturii pătrund biruitoare pînă în cele mai ferite așezări omenești de pe cuprinsul patriei noastre, sfărîmînd beznele trecutului (la propriu și la figurat). Recent, UNESCO a fost nevoită să-și corecteze statisticile privitoare la repartizarea analfabetismului pe glob, aflînd — ceea ce la noi în țară se știa de mult — că neștiința de carte a fost lichidată în Republica Populară Romînă. Ocrotirea sănătății, cu toate implicațiile ei tehnico-sanitare, la noi e astăzi pe potriva celor mai avansate state în soluționarea acestei probleme naționale.

Peste tot, regim republican înseamnă avînt revoluționar, elan nestăvilit, forță creatoare, reforme înnoitoare în toate direcțiile vieții obștești, în toate activitățile omenești. Regim republi-

can e pace și bunăvoință între noi și cu toată lumea, muncă și propășire pentru noi și pentru urmașii noștri. Sprijin și stimulent neprecupețit avem în marea noastră vecină și prietenă Uniunea Sovietică: popoarele ei puternice și pricepute ne precedează cu puterea exemplului lor pe calea propășirii socialiste. Deplină încredere avînd în ocîrmuitorii patriei noastre înfloritoare, în făuritorii Republicii Populare Romîne, oameni ieșiți din tulpina sănătoasă a poporului, sîrguim metodic și sigur pe drumul viitorului plin de făgăduințe:

*Soli ai rodnicei munci, străji de pace-n Carpați
Orice neam, orice grai, ni-s tovarăși, ni-s frați
Ciți trudim cot la cot fremătînd de-un avînt
Pe unelte plecați, dar de-un crez înălțați
Să prefacem în rai dragul țării pămînt.*

(A. Toma: Cîntec pentru Republica Populară Romînă)

*

Drumul pe care a apucat în chip liber și definitiv poporul nostru acum 11 ani este și drumul oamenilor Bisericii Ortodoxe Romîne. Cler și credincioși, identificîndu-ne întru totul cu năzuințele și strădaniile obștești, însufleșiți de simțămintele curate ale unui patriotism luminat specific republican, nu am lipsit și nu vom fi dați lipsă nici de acum încolo de la marea bătălie pentru propășirea necurmată a patriei noastre dragi.

Mulțumitori mărturisindu-ne față de regimul republican democratic popular pentru libertățile și înlesnirile ce le asigură tuturor cultelor din țara noastră — adică și Bisericii noastre — întru desfășurarea normală a misiunii lor religioase, vom folosi aceste libertăți și înlesniri atît pentru promovarea vieții noastre bisericești, cît și pentru o cît mai efectivă participare a noastră a tuturor, clerici și credincioși deopotrivă, la purtarea loială a îndatoririlor cetățenești.

Laolaltă cu întregul nostru popor, dorim, urmărim și promovăm cu mijloacele noastre specifice, cu toată osîrdia și sinceritatea, cel mai mare bine, cea mai evidentă propășire pentru patria noastră înfloritoare, Republica Populară Romînă.

REDACTIA

LA MOARTEA EPISCOPULUI POLICARP MORUȘCA

În seara zilei de Duminică 26 octombrie 1958 — praznicul de pomenire al Sfântului Mare mucenic Dimitrie fiind — Domnul a chemat la Sine sufletul celui ce a fost Prea Sfințitul Episcop Policarp Morușca, la venerabila vîrstă de 75 de ani împliniți. În ciuda insuficienței cardiace de care suferea în vremea din urmă, Prea Sfințitul Părinte Episcop Policarp — mereu senin și calm, vioi și activ cum l-am știut totdeauna — arăta oricui obraz luminat de om și de preot care privește viața și problemele ei cu curaj și cu înțelegere deplină pentru iureșul cu care se rostogolesc ele în făgașul actualității. Cînd am auzit că neputința trupului l-a doborât la pat — era la Alba Iulia, cu prilejul festivităților împlinirii unui deceniu de la înfăptuirea unificării bisericești a romînilor ardeleni — nu ne venea să credem că Prea Sfinția Sa lipsește din rîndurile celor ce prăznuiam acolo îmbucurătoarea aniversare. Și-a revenit apoi, scurtă vreme după aceea. Dar pentru scurtă vreme, căci la sorocul pomenit sufletul său generos și puternic a pornit să se înfățișeze Judecătorului a toate, spre a da seamă de toate cîte a plinit în lumea aceasta.

În amintirea celor ce l-au cunoscut și s-au împărtășit într-o formă sau alte de povețele și sprijinul său, Prea Sfințitul Episcop Policarp Morușca lasă urme de recunoștință și prețuire deplină. Sîntem încredințați că istoria contemporană a Bisericii Ortodoxe Romîne va încresta cu cinste, la răbojul oamenilor și faptelor vrednice de pomenire, numele și vredniciile acestui vlădică, adevărată întruchipare a celor mai bune tradiții preotești sedimentate de veacuri în visteriile vieții noastre bisericești de dincoace de Carpați.

S-a născut la 20 martie 1883, în comuna Cristești (din laturile Munților Apuseni), ca fiu de preot. Vrînd să calce — împreună cu un frate al său — pe urmele tatălui, spre a sluji alta-

ruului străbun și poporului credincios, s-a înscris la Institutul teologic-pedagogic „Andreian” din Sibiu, ale cărui cursuri le-a absolvit cu laudă în anul școlar 1904—1905. Aci, cunoscuse în ultimul an de studii — între alte celebrități didactice ale vremii — pe tânărul profesor de teologie Dr. Nicolae Bălan, care tocmai atunci își făcuse promițătorul debut la catedră. Avea să-i rămână alipit suflătește toată viața, iar după chemarea dascălului preferat la cîrma Mitropoliei Ardealului (1920), preotul Pompei Morușca — acesta-i era numele de botez — nu va lipsi dintre colaboratorii cei mai apropiați și mai devotați ai neuitatului ctitor de viață nouă bisericească.

Pîna atunci, a ostentat cu osîrdie creștinească și cu distincție preoțească în frunțașă parohie ortodoxă romînă Șeica Mare (din părțile Mediașului). De acolo, a trecut vremelnice la Cluj, unde alături de arhimandritul Nicolae Ivan, episcopul de după aceea, a participat la lucrările de readucere la viață a ctitoriei lui Ștefan cel Mare și Sfînt, Episcopia Vadului, Feleacului și Clujului.

Revenit în Arhiepiscopia Sibiului, unde păstorea atunci, Mitropolitul Dr. Nicolae Bălan, a îndeplinit diferite misiuni de răspundere la centrul eparhial.

Administrația bisericească nu l-a absorbit în așa măsură încît să renunțe la îndeletnicirile publicistice, pe care le cultiva din tinerețe (uneori sub numele literar de Părintele Terenție). Colaborator obicinuit al periodicelor bisericești de la Sibiu, în anii 1921—1922 fusese redactor responsabil al valoroasei reviste „Revista Teologică”, înființată în 1907 de profesorul Dr. Nicolae Bălan.

Intrat în cinul monahal, a condus o vreme, ca stareț, obștea Sfintei Mănăstiri Hodoș-Bodrog din Eparhia Aradului și apoi (1935) a fost hirotonit întru arhiereu, încredințîndu-i-se de către Sfîntul Sinod diferite funcțiuni de ocîrmuitor bisericesc peste hotare (Episcop al Episcopiei romînilor ortodocși din America) și în țară (locțiitor de Episcop al Maramureșului, ș. a.).

Ultimii ani ai vieții și i-a petrecut la Alba Iulia, ca stareț al Sfintei Mănăstiri „Ioan Botezătorul”.

Inzestrat de Dumnezeu cu o voce limpede și plină, săvîrșia sfintele slujbe cu o impunătoare evlavie și cu acrivie călugărească.

Era un cuvîntător bisericesc încercat și îndeobște apreciat.

Pîna la sfîrșitul vieții sale vremelnice a împodobit cu virtuțile unei vieți închinată Domnului toate misiunile pe care s-a învrednicit a le îndeplini.

Prohodirea rămășițelor pămîntești ale celui ce a fost Prea Sfințitul Episcop Policarp Morușca s-a săvîrșit la Alba Iulia, joi 30 octombrie 1958, de către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului, care a rostit și pătrunzătorul cuvînt funebru ce apare aici.

Dumnezeu să-i odihnească și să-i veselească sufletul în laturile dreptilor!

REDACȚIA

INMORMINTAREA EPISCOPULUI POLICARP MORUȘCA

În seara zilei de Duminică 26 octombrie 1958 a încetat din viață, la locuința sa din Alba Iulia, Prea Sfințitul Episcop Policarp Morușca, starețul Sîntei Mănăstiri „Sf. Ioan Botezătorul”.

La căpătîiul defunctului episcop, preoții parohi din Alba Iulia și membrii cinului monahal de la cele două așezăminte mănăstirești existente în oraș, îndrumați de P. Sf. Episcop Veniamin Nistor, au stat de strajă zi și noapte, rostind rugăciunile îndătinute, în vreme ce numeroși slujitori bisericеști și credincioși din localitate și din jur veneau să-și ia rămas bun de la bunul vlădică adormit întru Domnul.

Joi 30 octombrie 1958, la Catedrala Reîntregirii Bisericești din Alba Iulia, s-a săvîrșit slujba înmormîntării Episcopului Policarp, de către I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, înconjurat de un sobor de consilieri, profesori de teologie, protopopi, preoți și diaconi.

Au fost de față: P. S. Episcop Veniamin Nistor, I. P. C. Arhim. Ioan Dinu, starețul Sf. Mănăstiri Brîncoveanu de la Sîmbăta de Sus, rudeniile adormitului întru Domnul episcop, preoți și credincioși.

Răspunsurile au fost date de corul mixt al Catedralei Reîntregirii Bisericești.

A luat apoi cuvîntul I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului. I. P. S. Sa a spus:

„Fericiți cei ce se săvîrșesc întru Domnul; că se odihnesc de ostenele lor, iar faptele lor veni-vor cu ei” (Apoc. 14, 13).

Cu inimile îndurerate ne găsim în jurul sicriului care cuprinde osemintele iubitului nostru frate, episcopul Policarp. Prieteni și rude apropiate, cunoscuți mai vechi și mai noi deopotrivă, ne-am adunat aici ca să-l petrecem pînă la locul de odihnă veșnică de la mănăstirea pe care adormitul întru Domnul a gospo-

dărit-o înțelepțește, așa cum a gospodărit cu înțelepciune și cu iubire de preot ori ce i s-a încredințat de-a lungul vieții sale. Dacă n-am fi auzit astăzi mîngăierile Apostolului și ale Evangheliei ne-am lăsa poate copleșiți de durere și desnădejde. Eram așa de obișnuiți să ne întîlnim și să stăm de vorbă cu el, încît aproape nu ne vine să ne împăcăm cu gîndul că pleacă dintre noi și se mută dincolo de tărîmul vieții acesteia. Dar, cum spune Sfîntul Apostol Pavel: „Noi nu sîntem de acei ce n-au nădejde”, căci cunoaștem mîngăierile Sfintei Scripturi, cuprinse în Apocalipsă; „Fericiți sînt cei ce se săvîrșesc întru Domnul, că se odihnesc de ostenele lor, iar faptele lor veni-vor împreună cu ei”.

Încerc să cuprind într-o privire rezumativă viața episcopului Policarp, pe care l-am cunoscut din tinerețe și am trăit împreună cu el o mare parte a vieții, pînă la bătrînețe. Nu știu dacă s-ar găsi o vorbă mai potrivită în jalnica clipă de acum, ca cea cuprinsă în viersul cîntărețului: „Pe cine-ngropi părinte, azi? — „Pe-un om de omenie”.

M-am cunoscut cu el la Sibiu, de cînd era preot tînăr în Șeica Mare, după ce fusese dascăl în vreo 2—3 sate. De tînăr l-a atins o boală grea, pentru vindecarea căreia a plecat în străinătate. Aici a avut o îngrijire bună, încît după un an s-a întors acasă sănătos.

I-a fost scris să nu rămînă preot la sat multă vreme, căci conducerea bisericească, cunoscîndu-i vrednicia, i-a încredințat diferite sarcini. A fost: consilier la Episcopia Clujului, director la Oficiul de Statistică al Arhiepiscopiei Sibiului și director al Internatului nostru Arhidiecezan, redactor al „Revistei Teologice”. Cînd a crezut că e și voia Domnului, s-a călugărit. A fost chemat în eparhia Aradului ca stareț la Mănăstirea Bodrog. Acolo și-a condus familia mică a vechii mănăstiri, cu iubire de frate pentru toți și cu înțelepciune de gospodar încercat.

Cîrmuirea bisericească, văzînd rîvna cu care și-a împlinit toate sarcinile, după zece ani de stăreție, l-a trimis episcop al romînilor de lege ortodoxă din America. Ca să-și cunoască pe toți fiii duhovnicești, a alergat dintr-o parohie într-alta, a umblat în cei patru ani de vlădicie cît alt episcop n-ar răzbi să umble în 40 de ani. A organizat episcopia de peste Ocean cu temeinicie șaguniană.

Războiul cel mare l-a prins în țară. Aici i s-a încredințat conducerea unei eparhii, iar după război a cîrmuit cîțva timp episcopia Maramureșului. Cu aceeași dragoste și jertfelnicie a făcut lucrul Domnului și aici, ca pretutindeni, lăsîndu-se călăuzit de bu-

nul simț, de înțelepciune și hărnicia sa de totdeauna. Apoi, retrăgîndu-se, a stărețit pînă azi la ctitoria neuitatului episcop Dr. Ioan Stroia, Mănăstirea „Sf. Ioan Botezătorul”.

A trecut peste multe și prin multe. El a rămas însă același: cu viața lui simplă de țăran luminat. De cîte ori ne întîlneam fie la Sibiu, fie la Alba-Iulia, fie în alte părți, îmi răsărea înaintea ochilor mei sufletești fratele Pompei de acum aproape 40 de ani. Vremea nu l-a schimbat. Ori prin cîte „domnii” ar mai fi trecut, tot așa ar fi rămas, cum l-a zidit bunul Dumnezeu, cum a învățat să se poarte în casa de popă român al tatălui său: simplu, fără ifose, cu inimă pururea deschisă. Această simplitate mi l-a apropiat de la început și ea a pecetluit prietenia noastră pentru totdeauna.

Dacă avem vreo mîngăiere în fața sicriului lui, e că bunătatea, înțelepciunea, omenia, curățenia inimii lui preotești merg împreună cu el, ca să stea mărturii bune înaintea Judecătorului a toate. Aceste mărturii nu merg deci împreună cu el, ca să ne văduvească pe noi de frumusețea lor. Ele merg la Domnul, dar rămîn și cu noi, ca toți cei ce ne silim către lumina cea pururea fiitoare să luăm pildă de la episcopul Policarp care în viața de aici lupta cea bună s-a luptat, păzind credința.

Intru Hristos iubite Frate Policarp.

Domnul ți-a rînduit bătrînețe bune. De atîtea ori i-ai mulțumit pentru aceasta. La o vîrstă cînd alții sînt bucuroși să stea acasă, tu alergai în toate părțile unde erai chemat pentru un sfat sau pentru o slujire preotească. Niciodată n-ai spus că nu poți merge, nu ți-ai cruțat bătrînețele, socotind că ai dreptul la odihnă. De aceea, iată lumea aceasta de preoți, călugări și credincioși a venit ca să se roage împreună cu mine Domnului milelor să-ți ierte toate greșalele, cele cu voie și fără de voie, cele cu știința și cu neștiința, cele cu gîndul, cu cuvîntul sau cu fapta. Bunul Dumnezeu să-ți facă parte cu dreptii Săi, iar pe noi cei rămași să ne miluiască și să ne mîntuiască cu a Sa iubire de oameni, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Din partea P. S. Episcop *Andrei* al Aradului, a vorbit P. C. Prot. *Alexandru Baba*, paroh în Buteni (Eparhia Arad). Adormitul în Domnul Episcop Policarp și-a început viața călugărească la Sf. Mănăstire Hodoș-Bodrog, din Eparhia Aradului, și și-a încheiat-o tot la o mănăstire: aceea pe care a stărețit-o în ultimii ani ai vieții. Pentru ostenele pe care l-a desfășurat ca sta-

reț al Sf. Mănăstiri Hodoș-Bodrog și pentru roadele culese acolo și în misiunile cu care a mai fost încredințat în Eparhia Aradului, P. S. Episcop Andrei îi exprimă toată recunoștința sa. Totodată, P. S. Sa transmite cuvânt de mângăiere întristatei familii, precum și rudeniilor mai apropiate sau mai îndepărtate. La Sf. Mănăstire Hodoș-Bodrog, în Eparhia Aradului și mai ales în parohiile din apropierea acelei mănăstiri, pe care adormitul întru Domnul episcop le-a vizitat adeseori, pomenirea sa va fi păstrată din neam în neam, cu cinste și recunoștință.

Delegatul P. S. Episcop *Teofil* al Vadului, Feleacului și Clujului a exprimat defunctului episcop simțăminte de gratitudine și recunoștință pentru ostenelele desfășurate în folosul parohiilor ortodoxe din Maramureș și din alte părți ale Eparhiei Clujului. Episcopul Policarp și-a trăit viața, după cuvântul Sfântului Apostol Pavel, cu gândul la mărirea cea cerească, săvârșind faptele bune care duc la dobândirea vieții de veci. A încheiat rugînd pe Dumnezeu să-l încununeze cu cununa mării celei veșnice pentru ostenelele ce le-a depus în slujba Bisericii noastre și a poporului dreptcredincios.

I. P. S. nostru Mitropolit *Nicolae*, a citit apoi Molitva de dezlegare.

În dangăt de clopote, carul mortuar a fost pornit către Sf. Mănăstire „Sf. Ioan Botezătorul”, însoțit fiind de tot soborul slujitorilor bisericești și de cei prezenți la înmormîntare. Pe parcurs, s-au citit Evangheliile prescrise, iar corul a cîntat fără contenire „Sfinte Dumnezeule...”.

La mormînt, P. C. Prot. stavr. Gheorghe Maior a citit Rugăciunea de dezlegare. S-a făcut apoi Ectenia morților și pecetluirea mormîntului.

Inmormîntarea s-a încheiat cu îndătinata pomană creștinească.

Veșnică fie-i pomenirea!

SEMNIFICAȚIA RECENTELOR REVENIRI LA SÎNUL BISERICII NOASTRE

Serbările desfășurate la Alba Iulia în 21 octombrie 1958 sînt o mărturie strălucită a înțelepciunii actului istoric înfăptuit înainte cu zece ani, prin care s-a refăcut unitatea bisericească a romînilor ardeleni, sfîșiată acum două veacuri și jumătate în împrejurările îndeobște cunoscute.

Prăznuirea aceasta, impresionantă prin semnificația și sobrietatea ei, a întrunit laolaltă ierarhi, preoți și credincioși însuflețiți fără slăbire de-a lungul deceniului care se împlinea atunci, de aceeași convingere nezdrun-cinată în trăinicia actului însemnat a cărui aniversare sărbătorească se săvîrșea acolo.

Alături de cei ce înainte cu zece ani au făurit actul unificării noastre bisericești, sau au stat mărturie la săvîrșirea lui, de astă dată au pășit în fața altarului străbun mai mulți preoți foști greco-catolici, care au revenit la sînul Bisericii noastre în anii din urmă.

Unii dintre ei, 16 la număr, cei mai proaspăt veniți la Ortodoxie, au ținut să-și mărturisească public, solemn și cald, simțămintele de care sînt pătrunși cînd fac acest pas hotărîtor pentru exercitarea ulterioară a slujirii lor preoțești și cetățenești. Prin graiul Părintelui Dr. Vasile Aștileanu, ei au făcut următoarea

DECLARAȚIE

Valoarea actelor istorice se lămurește în timp.

Cei zece ani care s-au scurs de la actul istoric al unificării celor două Biserici ale neamului, reprezintă un timp relativ scurt în istoria poporului nostru, dar destul de lung în viața omului singuratic.

Acești ani ne-au dăruit și nouă posibilitatea să rezolvăm în propria noastră conștiință, în luptă cu noi înșine problema unității spiritual-religioase a neamului nostru în circumstanțele realităților actuale.

Unificarea în lumina experiențelor celor zece ani s-a dovedit a fi viabilă, atît prin faptul că, poporul a primit-o fără zdruncinări, cît și prin aceea că, și-a dat cuvenitele roade în procesul unificării sufletești a poporului

nostru în cadrul Bisericii strămoșești, precum și în participarea activă la dezvoltarea pe drumul nou al unei vieți mai bune — și în lupta pentru pace.

Deși poporul credincios în acest răstimp a avut mîngăierile sufletești necesare, totuși considerăm că, locul nostru de preoți este de a sta în mijlocul credincioșilor și nu de a-i părăsi — iar pe de altă parte, că cele ce ne-au despărțit — față de cele ce ne unesc — sînt lucruri relativ mărunte și de aceea făcîndu-ne un sever examen de conștiință am hotărît cu fermitate să cerem și noi înalta incuviințare de a ne reîntoarce la altar și în mijlocul poporului dreptcredincios, de care pînă acum am rămas rupți și izolați.

Apreciem valoarea actului unificării și înalta înțelegere a Bisericii Ortodoxe Romîne care ne-a așteptat cu multă dragoste și răbdare — și care n-a încetat, în toți acești ani, de a ne chema cu dragoste maternă și socotim că este timpul suprem ca să răspundem cu ȋiiască dragoste înaltei chemări a Bisericii noastre strămoșești.

Convinși că vom ȋi primiȋi cu aceeași dragoste părintească cu care Tatăl din Evanghelie și-a primit pe ȋiul întors din pribegie, sîntem ȋericiȋi că avem prilejul să sărbătorim, alături de iniȋiatorii unificării — cler și popor — aniversarea acestui mare eveniment al reîntregirii Bisericii noastre strămoșești.

Incredințăm sufletele și întreagă credincioșia noastră înaltei Ierarhii a Bisericii Ortodoxe Romîne, pe care o asigurăm că venim în rîndurile slujitorilor ei cu inimă curată, cu dragoste pentru Iisus Hristos și Biserica lui dreptcredincioasă, pe care vrem să o slujim cu tot devotamentul.

Mulțumim Statului nostru Democrat Popular pentru largile libertăȋi religioase și de conștiință pe care le acordă — ceea ce ne-a făcut posibilă participarea la această măreaȋă sărbătoare aniversară a unităȋii de credinȋă a neamului nostru.

Cu aceste sentimente, semnăm această declaraȋie a noastră cu ȋiiască supunere către conducerea Sfintei Biserici Ortodoxe — căreia ȋi juruim ȋidelitate, devotament și supunere neprecupeȋită, precum și neclintită statornicie în credinȋa strămoșească.

Cluj, 20 octombrie 1958.

Preot Dr. Vasile Aștileanu

Preot Emil Boros

Preot Ioan Cismașiu

Preot prof. Onisie Moraru

Preot prof. Simion Felecan

Preot Alexandru Iosif

Preot Păcurar Remus

Preot Ștefan Teodorean

Preot Horga Alexandru

Preot Vasile Suciu

Preot Dr. Ioan Birsan

Preot Victor Cupcea

Preot Victor Oltean

Teolog abs. Gheorghe Rezei

Preot Marius Budu

Preot Nicolae David

Declarația e un document de însemnătate istorică și psihologică deopotrivă. Experiența pe care au făcut-o semnatarii ei, văzându-se atîta vreme despărțiți de frații și de păstoriții lor reveniți de la început la sînul Bisericii-Mame Ortodoxe Romîne, a fost costisitoare, dar și instructivă: le-a arătat calea de ieșire din starea în care i-a împins o propagandă ostilă actului unificării noastre bisericești.

În slova acestei Declarații se simte vibrînd ușurarea sufletească a păstorului care părăsește izolarea ezitărilor, sîrguind să-și ajungă turma din urmă și să i se alăture pentru totdeauna. De aceea, ea este nu numai mărturisirea grupului de preoți care a făcut-o, ci și un deget întins spre unica modalitate de soluționare a tuturor incertitudinilor unor situații similare.

Atitudinea Bisericii noastre față de cei ce pășesc — mai curînd sau mai tîrziu — pe calea deschisă înainte cu zece ani, a fost exprimată deslușit, cu părintească dragoste și desăvîrșită înțelegere, chiar acolo unde au răsunat încredințările mișcătoare ale Declarației citate, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, cînd a spus:

„Binecuvintez și felicit, cu acest prilej, pe toți aceia prin a căror tragere de inimă și prin a căror osteneală s-a înfăptuit istoricul act de la 21 octombrie 1948 — cît și pe aceia care au venit acasă pînă astăzi, fie în ceasul al treilea, fie în al șaselea, al nouălea sau chiar în cel al unsprezecelea — asigurîndu-i de aceeași răsplată a dragostei, cuvenită și celor din urmă ca și celor dintîi” (Matei 20, 16).

*

Ospățul bucuriei pricinuite de revenirea celor 16 poate fi ospățul primirii la sînul Bisericii noastre a oricăroră dintre puținii care mai ezită și întîrzie să-și urmeze frații întorși „acasă”.

REDAȚIA

MIȘCAREA CREȘTINĂ A PĂCII

Amenințarea cu armele atomice și cu o nouă Hiroșima, din partea imperialiștilor apuseni și americani față de popoarele pașnice din lagărul socialist, a trezit necesitatea lămuririi tuturor oamenilor de bună credință și creștini, că o astfel de acțiune este contrară Sfintei Scripturi și voii Mîntuitorului, care s-a jertfit pe cruce pentru izbăvireă și viața noastră.

În acest cadru, deosebit de mișcarea mondială pentru pace, precum și de mișcările ecumeniste apusene ale bisericilor, s-a născut ideea inaugurării unei mișcări cu adevărat creștine pentru pace. A fost lansată în 1957 de către unii teologi evanghelici cehoslovaci, cărora li s-au alăturat apoi și teologi maghiari și germani răsăriteni, fapt care a dus la constituirea „Conferinței de la Praga”, din iunie 1958. Scopul ei era să trezească conștiințele la răspunderea pentru viață și bunăstare, pe care fluturarea cu arma atomică le zădărnicește, dacă nu chiar le nimicește. După ședința comitetului restrîns de la Berlin, din iulie, s-a convocat ședința comitetului larg la Debrețin, în Ungaria, pentru zilele de 30 octombrie pînă la 2 noiembrie. Printre invitați era și Patriarhia romînă, așa că Preafericitul Patriarh Justinian I-a delegat la conferință, ca observator activ, pe subsemnatul. Din Sibiu mai venea la Debrețin și dl vicar episcopal Alfred Herrmann, din parfea bisericilor evanghelice.

La 30 octombrie a avut loc recepția festivă, oferită de dl episcop reformat Tibor Bartha din Debrețin, cu care ocazie s-au putut întîlni delegații mai vechi cu cei noi. Și erau de față personalități cunoscute în cadrul străduinței comune pentru pace, ca prof. St. Tankov de la Sofia, prof. J. Hromadka de la Praga, președintele confesiunii evanghelice cehe Dr. V. Hajek, octogenarul Dr. Fuchs din Lipsca, exegetul și estetul H. Vogel de la Berlin, socotit un nou Barth, prof. Schmauch de la Greifswald, prof. A. Wanțula de la Varșovia, prof. A. Pariiski de la Leningrad, arhiepiscopul luteran de la Tallin J. Kiivit, teologii reformați maghiari T. Bartha, M. Palfy, L. Vetö, G. Muraközy, Pakozdy și alții.

Subiectul conferinței, care a început la 31 oct., era: Teologia actuală creștină față de armele atomice. În acest sens președintele conferinței, Dr. Hajek, care s-a bucurat de afluența delegaților, precum și de prezența delegatului român, a dat cuvîntul principal prof. Vogel, care a vorbit despre teza: Viitorul omului în cadrul tehnicii moderne. Cu însuflețire și documentare și-a desfășurat oratorul cuvîntarea sa, care era o pătrunzătoare și mișcătoare adresă către sufletul credincios creștin de pretutindeni. Prof. Vogel a privit problema prin prizmă eshatologică, pentru că în acest cadru era atacată mișcarea creștină a păcii de către teologii vestgermani, ca d. p. Jaspers, O. Dibelius și alții. Aceștia afirmă, precum se constată și din cartea prof. K. Herbert, apărută recent, sub titlul: „Voci noi în discuția atomică”, că adevăratul creștin nu se poate opune voci lui Dumnezeu, în care voie intră și existența armelor atomice, care pot decide asupra eshatologiei umane. Dar și conferința unor teologi germani de la Göttingen, din august 1958, alături de prof. H. Iwand de la Bonn și H. Vogel de la Berlin, s-a opus acestei pervertiri de texte, arătînd că eshatologia divină este cu totul altceva decît o folosire umană de arme atomice, care în adevăr pornește din gînduri diabolice și nicidecum de la Dumnezeu. Și Hristos a fost la Hiroșima și s-a spăimîntat de cele ce s-au întîmplat acolo, prin lucrarea unor oameni inconștienți. Hristos este doar prezent unde doi sau trei se roagă în numele Lui; și cîți nu s-au rugat atunci către El, existînd și creștini la Hiroșima. Deci nu a fost voia lui Dumnezeu aceasta. De aceea Hiroșima apasă pe conștiința autorilor ca un păcat, față de care strigăm cu toți: Nu! să nu se mai repete păcatul acesta groaznic față de omenire! Omul e pus să stăpînească forțele naturii spre progres și nicidecum spre a lui pieire. Nici un guvern nu-și poate lua răspunderea în fața omenirii de a începe acest omor criminal atomic, fiind îndeajuns faptul că atmosfera este și așa infectată de radioactivitate, care ajută răspîndirea bolilor canceroase în tot mai multe și necunoscute feluri.

Dacă vom tăcea noi, care va fi viitorul nostru atunci? Dar Iisus ne face răspunzători pentru acest viitor lumesc, care este pregătire pentru cel din cealaltă lume. Nu există deci justificare de nici un fel; războiul atomic este un păcat strigător la cer și lui cu toții îi spunem: Nu! Iar pentru ca întreaga opinie publică să înțeleagă ce a fost Hiroșima, pentru aceea se propune stabilirea zilei de 6 august, cînd s-a produs criminalul atac american, drept „ziua Hiroșima de cîință generală”. Toți sîntem vinovați și răspunzători de viitoarele Hiroșime, dacă nu ne vom ridica glasul cu hotărîre împotriva ațîțătorilor la un astfel de război de nimicire.

Discuțiile care au urmat, și la care au participat toți cei de față, au arătat cît de arzătoare este problema luptei contra armelor atomice și cît de necesară este stăruința pentru suprimarea experiențelor cu aceste arme.

Dacă Hristos este calea, adevărul și viața, apoi cei ce-l urmează trebuie neapărat să lupte pentru aceste principii, pentru că viața și dragostea se completează reciproc, și ele exclud orice tentativă de omor în masă.

Pentru ducerea la bun sfârșit a lucrărilor, delegații au fost împărțiți în patru comisii: prima avea de scop să elaboreze apelul pentru „ziua căinței generale — Hiroșima”, din 6 august; a doua s-a ocupat cu modalitatea lărgirii membrilor și participarea la conferința creștină europeană de la Nyborg — Danemarca și de la Praga, din ianuarie și martie 1959. A treia a combătut „războiul rece”, care este un instrument de propagandă mincinoasă, spre a intimida și deruta pe oameni, pregătind în taină războiul fierbinte; mijloacele lui fiind diabolice, el trebuie combătut alături de agitația cu armele atomice. Cât de departe sînt acești agenți de realitatea creștină, o dovedesc cuvintele apostolului Iacov: „Cine știe să facă bine și nu face, săvîrșește un păcat” (4, 17). De aceea conferința creștină a păcii de la Debrețin, fiind conștientă de răspunderea ei pentru binele în lume, protestează energic împotriva tuturor acțiunilor care tind să pună în mișcare aceste arme nucleare. Aceste gânduri le includea în apelul său comisia a patra, însărcinată cu redactarea unui apel către întreaga lume creștină.

Aceleași teze le-a susținut, documentat și din punct de vedere științific, prof. univ. G. Ruzicska, la conferința clerului reformat de la Debrețin, din ziua de luni 3 noiembrie. Oratorul a arătat că problema atomică nu se mărginește la un cadru social-politic, ci ea intră constitutiv și în cel al eticii creștine, încît bisericile nu pot rămîne străine de problemă, ci au dimpotrivă misiunea centrală de a lămuri opinia publică asupra pericolului ce amenință omenirea; creștinii trebuie să fie primii luptători pentru pace și viață. La aceste gânduri s-au asociat și delegații conferinței creștine a păcii, dovedind astfel solidaritatea în această privință a tuturor factorilor creștini din țările cu democrație populară, indiferent de confesiunea și naționalitatea lor. Ca frații, cu toții au discutat aceleași probleme și folosind limbi diferite, au ajuns la aceleași concluzii: arma atomică trebuie condamnată și experiențele încetate! O cere o lume întreagă, conștientă de misiunea ei și dornică să-și făurească o viață pămîntească fericită!

Prof. Dr. M. ȘESAN

SFÎNTA SCRIPTURĂ „ÎN POM ROMÎNESC”

100 DE ANI DE LA APARIȚIA BIBLIEI LUI ȘAGUNA

Rînduială dumnezeiască este ca fiecare popor încreștinat să audă și să citească în propria-i limbă ceea ce este de trebuință pentru cunoașterea voii Tatălui ceresc — descoperită în scripturile de Duhul Sfînt insuflate —, pentru dreapta povățuire a pașilor noștri pe cărările vieții vremelnice și pentru mîntuirea sufletului în viața cea veșnică.

Evreilor — care reprezentau poporul cu cea mai curată credință religioasă din vremurile străvechi — Dumnezeu le-a dezvăluit voia Sa în limba lor cea evreiască. După trecerea multor veacuri de la viețuirea dumnezeiescului dătător de lege prooroc Moise, cînd evreii și-au schimbat limba, grăind altfel decît străbunii lor, cele din urmă sfînte cărți ale Testamentului Vechi au fost scrise în graiul cel nou al poporului ales, în limba aramaică (ce se mai cheamă și dialectul siro-haldaic), ca să poată fi pricepute de toți cei ce așteptau cu nădejde de nebiruit venirea lui Mesia cel făgăduit prin prooroci.

În limba aramaică se făcea și tîlcuirea citirilor din Lege și Prooroci la strălucitul templu irodian din Ierusalim și la sinagoga cetăților dinafară, pe vremea cînd Mîntuitorul petrecea pe pămînt, în trup omenesc, ca și după mărita Lui înălțare la cer.

Știut este, apoi, că multe zeci de mii de evrei au părăsit Țara Sfîntă, în curgerea vremii; unii, de silă, fiind duși în robie de cîmpitorii egipteni, babilonieni, sirieni și apoi de romani; alții, mai puțini, s-au dus de bună voie în „diaspora” (adică între alte neamuri), în căutare de cinstită procopseală. Aceștia, încetul cu încetul, și-au uitat limba maternă, fără să dea uitării, însă, pe Dumnezeul lui Israil și neslăbind în credința și alipirea lor față de așezămintele Legii mozaice.

În desfătata cetate a Alexandriei — cea așezată la gurile Nilului darnic în ape roditoare de recolte îmbelșugate — cu cîteva

veacuri înaintea erei creștine, sălășluiau (așa se spune) peste o sută de mii de evrei, care grăiau grecește. Pentru trebuințele lor religioase, 70 (sau 72) de învățați alexandrini au tălmăcit întreg Testamentul Vechi din evreește (și aramaică) în limba grecească. Traducerea aceasta — săvârșită pe la anul 280 î. H. — poartă numele de *Septuaginta* (și se arată pe scurt, în scris, cu cifra romană LXX, după numărul celor ce au ostenit la tălmăcirea ei).

Sfintele cărți ale Testamentului Nou s-au scris în limba grecească (afară de Sfânta Evanghelie cea de la Matei, scrisă în limba aramaică, dar tradusă și ea, fără preget, în grecește), pentru că această limbă — și nu latineasca, limba poporului stăpînitor atunci în toată lumea veche — era grăită de mai toate neamurile viețuitoare în cuprinsul uriașului imperiu roman. Din grecește, ele au fost tălmăcite în alte limbi — mai întâi în limba siriacă și în limba latinească (veacul II)¹ — pe măsură ce se încreștinau popoarele viețuitoare atunci.

Temei, sfînt, pentru săvîrșirea acestor traduceri era dumnezeiasca poruncă dată de Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos sfinților Săi Apostoli, în preajma înălțării Sale la cer, cînd le-a zis: „Drept aceea, mergînd, învățați *toate* neamurile ... să păzească toate cîte am poruncit vouă” (Matei 28, 19—20).

Ci ei, așa au făcut — și nu altfel. Căci spune Sf. Evanghelist Marcu, la 30 de ani după înălțare (în anul 63, cînd a scris Evanghelia care-i poartă numele): „Iar ei (adică Sfinții Apostoli), ieșind au propovăduit *pretutindenea...* (Marcu 16, 20). Aceasta nimic altceva nu însemnează decît că și-au dat silința să ajungă cu solia Evangheliei mîntuirii în tot locul și s-o facă auzită pe graiurile ce le grăiau și pricepeau cei cărora le propovăduiau.

În ce limbi au propovăduit Sfinții Apostoli și ucenicii lor Evanghelia Domnului?

Cum am spus: *fiecărui popor pe limba lui*.

Că așa a fost, avem încredințare din minunata propovădanie de obște, din ziua Pogorîrii Duhului Sfînt, cînd noroadale întrunite la Ierusalim se întrebau cu uimire: „Cum (se face că) noi auzim fiecare *limba noastră, în care ne-am născut*”? (F. Ap. 2, 8); și „îi auzim (pe Sfinții Apostoli) grăind *în limbile noastre* măririle lui Dumnezeu” (F. Ap. 2, 11).

„Credința (adică întoarcerea la Hristos, convertirea la creștinism) vine din auzire” — zice dumnezeiescul Apostol Pavel (Rom.

¹ Aceste traduceri poartă numele *Vetus syra* și *Itala*.

10, 17). Nu-i cu putință altfel, căci „cum vor crede (oamenii) în Cel despre care n-au auzit? Și cum vor auzi fără propovăduitor” (Rom. 10, 14) care să cunoască graiul celor cărora le vorbește? Limpede este, deci, că pentru ca oamenii să *audă* despre Hristos și să *creadă* în El, „vestea cea bună” a Evangheliei trebuie să le fie împărtășită în grai deslușit, în limba înțeleasă de fiecare seminție a pământului. Zice, doar, același dumnezeiesc Apostol Pavel: „În biserică vreau mai bine să grăiesc cinci cuvinte cu înțeles, ca să învăț și pe alții, decât zece mii de vorbe în limbă insufletă” (I Cor. 14, 19), adică străină celor ce li se vorbește despre Hristos.

Greșită este, deci, și pricinuitoare de pagube duhovnicești, părerea celor care susțineau cândva că Evanghelia se cade să fie propovăduită numai în una sau alta din limbile socotite „sfinte”. Care sînt — sau care ar fi — aceste limbi „sfinte”, nu ne putem dumeri cu tot dinadinsul. Unii zic că evreeasca și greceasca ar fi acestea, pentru că în aceste limbi străvechi au fost scrise la început Testamentul Vechi și Testamentul Nou. Alții adaugă și latineasca, pentru că — se zice, în chip de dovedire — închipuita „vină” a Fiului lui Dumnezeu răstignit a fost scrisă pe tăblița de pe Sfînta Cruce în aceste trei graiuri (vezi Luca 23, 38).

Ci, iată că noi, de duhul dragostei și al păcii mînați fiind, nu ne vom oști cu susținătorii unei astfel de păreri, pentru că ea cearcă să „lege” cuvîntul Domnului, ceea ce este lucru nu cuviincios și pricinuitor de stricăciune. Cuvîntul Domnului — ca și duhul Lui — suflă unde vrea și ori unde se află urechi gata să-l audă și inimi deschise să-l cuprindă își deșartă visteriile sale fără zgîrcenie. Biserica Ortodoxă Răsăriteană n-a oprit tălmăcirea Bibliei în alte limbi decât cele socotite „sfinte”.² Și bine a făcut! „Sfîntă” este limba oricărui popor care preamărește pe Dumnezeu în graiul său și ține la legea lui Hristos, așa cum vrednic de cinste este înaintea Domnului tot cuvîntul care cîntărit fiind cu negreșelnica cumpănă a Evangheliei, se va vădi a fi fost nu „deșert”.

Mărturisind, deci, fără precupețire, tot respectul nostru față de graiurile alese de Dumnezeu ca să facă să răsune în lume des-

² În vădită necunoștință de cauză, unii teologi apuseni, ca protestantul Adolf von Harnack (*Über den privaten Gebrauch der Heiligen Schriften in der alten Kirche*. Leipzig 1912, p. 99, nota 2), asimilează Biserica Ortodoxă Răsăriteană cu cea romano-catolică, în ce privește atitudinea ei față de popularizarea Bibliei. Acest fapt e profund regretabil, pentru că e eronat. Vezi și lucrarea noastră: *Studii Biblice*. Sibiu 1940, p. 75 urm.

coperirile Sale preasfinte, vom spune fără ocol că lucrarea binecuvîntată ce s-a pornit prin ele se cădea să fie dezvoltată și desăvîrșită — pînă la sfîrșitul veacurilor — în oricare limbă omească, acestea sfințindu-se prin însăși așezarea lor în slujba Cerului pogorît pe pămînt.

*

Alături de atîtea alte popoare și seminții ale pămîntului avem și noi, românii dreptcredincioși, de veacuri multe, descoperirile lui Dumnezeu pe limba noastră.

Că vreme îndelungată străbunii noștri au auzit citindu-se Sf. Evanghelie și Apostolul în grai latinesc, grecesc sau slavonesc, aceasta este mai presus de orice îndoială. Dar tot pe atît de adevărat este că de peste cinci veacuri avem și noi Biblia (sau măcar părți din ea) „întoarsă” pe grai românesc. Mărturii despre aceasta stau cărțile străvechi care poartă numele de *Codicele Voronețian*, *Psaltirea Scheiană* și *Evangheliarul din Londra*.

Vechimea Codicelui Voronețian o arată limba și scrierea lui. Limba este foarte veche, căci folosește rotacismul. Scrierea este continuă (ceea ce însemnează că cuvintele nu sînt despărțite între ele), cu litere cirilice, fără împărțire în capitole și versete (ci numai în lecțiuni, sau pericope).

Codicele Voronețian — ca și Psaltirea Scheiană și Evangheliarul de la Londra (scris de mînă, în Muntenia, la anul 1574) — sînt mărturii foarte vechi despre existența unei (sau unor) traduceri ale Bibliei în romînește.³

Nu odată am citit — și, uneori, mai auzim și azi — că dacă noi, românii, avem Biblia pe graiul nostru, aceasta o datorăm mai ales îndemnurilor pe care ni le-a dat, într-o formă sau alta, reforma lui Luther. Învățatul profesor Aron Densușianu, după cercetări migăloase, a ajuns la încheierea că „dacă Reformațiunea a ajutat tipărirea de cărți romînești, totuși ea nicidecum n-a dat întîiul impuls la traducerea lor”.⁴

Cu problema originii și timpului săvîrșirii primelor traduceri romînești ale Bibliei s-a ocupat, între alții, colegul nostru Pr. prof. Dr. Milan P. Șesan. Folosind o documentație bogată, după ce analizează și combate succesiv toate teoriile izvodite de diferiți învățați în această problemă, Pr. Prof. M. P. Șesan ajunge la

³ Cf. Vasile Gheorghiu: Introd. N. T. p. 887 urm. (Pentru lucrările citate prescurtat la „subsolul” acestei lucrări, să se vadă lista bibliografică pe care o dăm la sfîrșit).

⁴ Aron Densușianu: Istoria limbei și literaturii romîne. Ed. II. Iași 1894, p. 122.

încredințarea că primele traduceri românești ale Bibliei trebuie să fi fost contemporane întemeierii principatului Moldovei.⁵

În acord cu răposatul academician Ion Bianu, Pr. Prof. M. P. Șesan localizează primele traduceri românești ale Bibliei în sfintele mănăstiri moldovene din Bucovina (mai virtos la Moldovița), în vremea domniei binecredinciosului voievod Alexandru cel Bun, între anii 1402 și 1418.⁶ Aceste traduceri trebuie să fi fost opera unor monahi „pedepsiți întru multă știință”, ale căror nume scrise sînt în „Cartea Vieții”. Ca atîtea produse culturale străvechi, ele au caracter popular, învăluindu-se în anonimat.

Caligrafiate de mînă, în exemplare puține și fragmentar, aceste traduceri circulau și serveau credincioșilor datorită necesităților de cult care au provocat alcătuirea lor.

Odată cu descoperirea tiparului (veacul 15) am ajuns și noi, romîni, să ne împărtășim de-o mai largă putință de petrecere cu slova inspirată de Dumnezeu, tălmăcită pe limba noastră.

La mijlocul veacului 16, diaconul Coresi a tipărit la Brașov *Tetraevangheliul* și *Praxiul* (1560—61). În săvîrșirea acestei lucrări folositoare de suflet, diaconul Coresi a fost sprijinit îndeaproape de preoți cu multă dragoste de lumină și cu destulă știință de carte, pentru vremile acelea, de la vestita biserică „Sf. Nicolae-Schei”, amănunt asupra căruia nu se insistă încă atîta cît s-ar cuveni.⁷

Tipăriturile biblice ale lui Coresi dovedesc că la vremea aceea aveam un text romînesc al Sfintei Scripturi.

În anul 1648 s-a tipărit — pentru întîia oară în romînește — întreg *Noul Testament*. Lucrarea aceasta, în istoria culturii noastre bisericești, îmbracă proporții de eveniment. Ea se leagă nemijlocit de numele mitropolitului Ardealului *Simion Ștefan* și a apărut în cetatea de reședință a acestuia, Bălgărad, Alba Iulia de astăzi. Împrejurările în care a fost urzită și săvîrșită ea, cade-se să le evocăm, pe scurt, și la acest loc.

Între principii ardeleni ai veacului 17, care s-au trudit să-i înduplece pe romîni să primească legea calvinească, Gheorghe Racoți I (1630—1648) stă la locul întîi. Ca să-și ajungă scopul, a făcut uz numai de mijloace pașnice. Din porunca lui și cu cră-

⁵ Milan P. Șesan: *Originea și timpul primelor traduceri românești ale Sfintei Scripturi*. 1939, p. 104.

⁶ O. c. p. 112.

⁷ E ceea ce observă, pe bună dreptate, Mitropolitul Nicolae Bălan: *Biserica Sf. Nicolae din Brașov*. Cuvîntare rostită în 10 noiembrie 1946, cu prilejul tîrnosirii ei, după restaurarea sfîntului locaș de închinare. Sibiu 1946, p. 10—11.

iasca-i cheltuială, oameni pricepuți au alcătuit și tipărit în românește un Catehism, menit să înlesnească românilor ortodocși ardeleni înțelegerea și însușirea învățăturilor calvinești. Acest Catehism a apărut în anul 1640. Tot Gheorghe Răcoți I a dat bani ca să se tipărească Noul Testament în românește (1648).

Cu Catehismul calvinesc a brodit-o rău. Craiul ardelean a obligat pe vlădicii și preoții ortodocși români din Ardeal să primească acest Catehism și să învețe poporul credincios dintr-însul. Mitropolitul Varlaam al Moldovei, citindu-l, l-a urgisit cu cea mai mare — și meritată — asprime, găsimdu-l „plin de otravă, de moarte sufletească, pentru care lucru mare grijă și multă scîrbă a cuprins sufletul și inima” lui.

Vajnicul vlădică moldovean a dat răspunsul cuvenit acestui Catehism calvinesc. Înainte de aceea, însă, a adunat „săbor dintr-amîndouă părțile, din Țara Romînească și Țara Moldovei”, ca să se osîndească solemn această carte vătămătoare a integrității credinței noastre. Convingerea lui era că poporul român din Ardeal, întemeiat fiind pe piatra mărturisirii credinței ortodoxe, nu poate fi scos cu una, cu două, din făgașul legii strămoșești. E ceea ce rezultă din justificarea întrunirii aceluia sobor, care s-a strîns „nu atît că doară să poată ei (calvinizanții) clăti inima noastră, ce-i întărită și rădăcinată pe temelia cea bună și tare a bisericii noastre pravoslavnice, cît cuget și socotesc, cînd ai cu aceste minciuni și amăgituri, cu care cearcă și ispitesc în tot chipul, să poată afla pe neștine prostăni și neștiutori, să-l sparie cu mărturia Sfinței Scripturi, care fără de cale le-au pus și rău tâlcuesc spre a lor perire. Pentru aceea am socotit — zice mitropolitul Varlaam — că am o datorie mare, să fac răspuns și să arăt strîmbături și tâlcul cel rău al lor, ce tâlcuesc rău și strîmbează Scriptura sfîntă ... și să arăt întunerecul și neînțelegerea lor ce au întru Scriptura sfîntă, care o tâlcuesc pe voia și pre volnicia lor”.

„Scutul” publicat în 1656, din porneală calvinească ardeleană, în apărarea Catehismului pricinaș, dovedește că săgeata îndreptată împotriva lui, cu energie și competență, de către mitropolitul Varlaam, și-a ajuns ținta.

Ceea ce a săvîrșit mitropolitul moldovean, pe plan cărturăresc, întru apărarea curăției credinței ortodoxe, au desăvîrșit practic, pe cale pastorală, neînduplecații paznici ai legii străbune care au fost Sfinții Ierarhi Ilie Iorest (1640—1643) și Sava Brancovici (1656—1680, cu întreruperi silnice), mitropolitul Simion

Ștefan (1643—1655?), precum și alți vlădici ardeleni care s-au împotrivit planurilor de calvinizare a Bisericii noastre străbune.

Pe cât de rău a fost primit Catehismul calvinesc, pe atât de bine venit s-a dovedit a fi fost *Noul Testament de la Bălgărad* (1648). Roadele scontate de elementele calvinizate de la curtea craiului ardelean, de pe urma tipăririi lui, s-au vădit a fi mai virtuos de partea și în beneficiul românilor ortodocși. Aceștia, departe de-a fi fost cîtuși de puțin clătinați în credința lor prin tipărirea Noului Testament de la Bălgărad, mai cu dinadinsul s-au înrădăcinat în ea, dobîndind pe deasupra o și mai vie conștiință a unității de neam și de limbă cu frații lor din celelalte laturi ale pămîntului locuit de romîni. Aici este marele merit al mitropolitului Simion Ștefan. Strălucita predoslovie cu care a înzestrat Noul Testament de la Bălgărad l-a transformat din unealtă de convertire la calvinism — cum îl concepuse și dorise craiul ardelean și curtea lui — într-un instrument de afirmare și cimentare a conștiinței ortodoxe și naționale a românilor din Transilvania. Iscușința de care a dat dovadă vlădicul ardelean, în această împrejurare, iese limpede la iveală dacă ne rememorăm condițiile grele ale arhipăstoririi sale, încărcată de opreliști pe cît de paralizante pentru orice inițiativă îndrăzneată, pe atât de umilitoare.

Mitropolitul Simion Ștefan a fost ales vlădică al Ardealului, de soborul legiuit, după înlăturarea volnică din scaun a Sfîntului Ilie Iorest (1643). Craiul Gheorghe Racoți I l-a întărit în această înaltă slujire ferecîndu-l în obezile a 15 condiții, crezînd că astfel îl va sili să strecoare învățăturile calvinești în sufletul poporului nostru dreptcredincios. Aceste condiții prevedeau, printre altele, obligația pentru preoții ortodocși de-a predica romînește, dar numai după Sfînta Scriptură, eliminînd cu desăvîrșire Sfînta Tradiție și, peste tot, învățăturile Sfinților Părinți și scriitori bisericești din exercițiul îndatoririlor lor omiletice. Tineretul creștin ortodox avea să fie instruit numai după Catehismul calvinesc. Datinile împreunate cu Sf. Botez, Cununia și „petrecania” morților (îngropăciunea), trebuiau părăsite; cinstirea Sfintei Cruci și a Sfintelor Icoane avea să fie lepădată; în soboare să nu se facă nimic fără sfatul superintendentului (episcopului) calvin și nici un credincios ortodox român să nu fie împiedicat în nici un chip să treacă la legea calvinească, de va vrea. Cu alte cuvinte, însuși vlădicul Bisericii ortodoxe ardeleni era pus în situația grea de-a socoti și prezenta clerului și credincioșilor păstoriți de el, o seamă

de credințe și datini specific ortodoxe, ca scornituri nedemne de adevărații mărturisitori ai credinței în Iisus Hristos Mântuitorul.

Mitropolitul Simion Ștefan și generația lui au dovedit îndemânarea trebuincioasă în cazul de față, pentru a se folosi numai de acele dispoziții calvinizante care sprijineau indirect sporul în credință al românilor ortodocși ardeleni, eludându-le cu dibăcie pe celelalte. Obligația impusă preoților ortodocși ardeleni de-a predica în limba română, instruirea tineretului și sinodalitatea erau lucruri bune și de folos. Acestea au și fost respectate cu tragere de inimă — și nu fără câștig sufletesc. Celelalte s-au risipit ca orice porneală silnică, clădită pe temelie de nisip.

Două împrejurări fericite au înlesnit tipărirea Noului Testament de la Bălgărad, din 1648. Întîia din acestea fusese amintita rîvnă calvinizantă a craiului Gheorghe Racoți I, iar a doua — existența unei traduceri românești a Noului Testament, proaspăt săvîrșită de osîrduitorul ieromonah Silvestru. Traducerea aceasta, aproape terminată cînd a luat-o în mînă mitropolitul Simion Ștefan, avea o calitate deosebită: *era făcută în limba și pe înțelesul poporului român*. Ea urma în multe locuri traduceri vechi, românești, din vlaga cărora răsărise și Codicele Voronețian. Ieromonahul Silvestru și, apoi, mitropolitul Simion Ștefan, au corectat aceste traduceri după originalul grecesc, după textul slavon și după Vulgata fericitului Ieronim, înzestrîndu-l cu indicațiile cuvenite pentru capitole și versete.

În predoslovie, mitropolitul Simion Ștefan mărturisește că și-a dat silința să scrie astfel, încît să poată înțelege toți românii, iar dacă nu vor înțelege toți, vina nu-i a traducătorilor, ci a celor care au împărțit poporul român în atîtea țări și sub atîtea stăpîniri, de nu mai numesc toate lucrurile într-un fel, cu aceleași cuvinte.

Parafrazînd maxima latinească „Verba valent sicut nummi” (cuvintele au valoare ca banii), mitropolitul Simion Ștefan zice:

„Cuvintele trebuie să fie ca banii, că banii aceia sînt buni, care umblă în toate țările; așa și cuvintele, acelea sînt bune, pe care le înțeleg toți. Noi, drept aceea ne-am silit, din cît am putut, să izvodim așa, cum să înțeleagă toți, iară să (dacă) nu vor înțelege toți, nu-i de vina noastră, ci e de vina aceluia ce a răsfirat rumîinii printr-alte țări, de și-au mestecat cuvintele cu alte limbi, de nu grăiesc toți într-un chip”.

Este semnificativ faptul că trei ani mai tîrziu (1651), cînd tipărise tot la Bălgărad „Psaltirea”, mitropolitul Simion Ștefan

și oamenii din jurul său insistă din nou asupra însemnătății limbii naționale în biserică. Mîncînd de la textul din I. Cor. 14, 19 — în care Sf. Apostol Pavel spune că în biserică mai bine este a grăi cinci cuvinte cu înțeles, învățînd pe alții, decît zece mii de cuvinte în limbă străină — traducătorii Psaltirii arată că „sfintele taine, cumu-i botezul și cina Domnului și celelalte trebuiește să le slujim și isprava și folosul lor trebuiește să le spunem și alte crînguri a credinței drepte trebuiește să le răspundem cu înțeles, iar dacă le vom face acelea în limbă străină, în care nu înțeleg ascultătorii, ei de acolo ce folos vor lua? Pentru aceea se arată luminat, că ...rugăciunile și cîntările și alte slujbe dumnezeiești numai ce-s în deșert în limbă străină și înaintea lui Dumnezeu că nu-s voite... și cu vină se vor păgubi ceia ce slujesc slujba dumnezeiască în limbă străină, neînțelegînd-o, cum fac Papii de la Rîm și cei bărbați leneși și Patării, ce se chiamă părinți, cari nimic nu știu carte și încă cîntă Tatăl nostru și Ave Maria și psalomii în limba străină fără de toată știința, că aceia-s ca gaițele și ca păsările, carele-s fără de toată știința și încă vor să grăiască ca și omul...”

Se observă lesne, în textul reprodus aci, dubla tendință a traducătorilor Psaltirii bălgărădene de-a menaja susceptibilitățile calvinilor atotputernici în principatul ardelean („cina” Domnului, în loc de Sfînta Cuminecătură) — fără, însă, a știrbi integritatea numerică a Sfintelor Taine (...și *celelalte*) — iar pe de altă parte, ascuțimea criticii îndreptate împotriva bisericii papale, care frîna introducerea limbii naționale în cultul divin.

Preocuparea pe care mitropolitul Simion Ștefan și împreună-lucrătorii săi o vădesc față de realizarea — sau, mai corect, refacerea — unității de limbă a romînilor, prin cartea bisericească (singura posibilă atunci), purcede din conștiința unității poporului romîn.

Cum se explică acest reviriment, a cărui vigoare este de-a dreptul surprinzător?

În 1599—1600, Mihai Viteazul izbutise să unifice sub scep-trul său domnesc Țara Romînească, Moldova și Ardealul. Marea faptă — de durată efemeră — s-a prăbușit deodată cu prăvălirea capului îndrăznețului voievod în țărîna Cîmpiei Turzii, dar ecourile ei aveau să dureze peste ani și peste vremi. Ca într-o străfulgerare de vis, romînii de pe ambele cline ale munților-părinți au înțeles din fapta lui Mihai Viteazul că unitatea lor politică, într-un

stat național, e posibilă, toți trăgându-se din aceeași tulpină și aceeași limbă avînd.

Mitropolitul Simion Ștefan trebuie să fi fost copil mărișor la vremea cînd se consuma „miracolul” de la Alba Iulia. Laolaltă cu toată generația lui, el a trăit din plin clipele acelea de ridicare a întregului nostru popor la conștiința unității lui. După ce „împărăția” lui Mihai Viteazul⁸ s-a destrămat, a rămas — plutind, oarecum, în aer și înfierbîntînd cugetele tuturor romînilor — nădejdea și năzuința repetării aceluia „miracol”. Slova arzîndă a predosloviei Noului Testament de la Bălgrad și a Psaltirii tipărite tot acolo a țîșnit din această experiență de neuitat. Altă explicație nu putem da afirmațiilor netede și curajoase ale mitropolitului Simion Ștefan.

Patruzeci de ani mai tîrziu, la *București*, s-a tipărit pentru întâia oară în romînește *Biblia* întreagă (1688).

Lucrarea aceasta s-a săvîrșit în două etape.

Spătarul Nicolae Miclescu, bărbat foarte erudit, petrecea pe la 1662 în Constantinopol, ca reprezentant diplomatic al domniei Țării Romînești. Acolo, printre altele, el s-a nevoit cu traducerea Sfintei Scripturi din grecește în romînește.

Manuscrisul lui Nicolae Miclescu, trimis în țară spre a fi tipărit, a fost încredințat de domnul muntean Șerban Cantacuzino Basarab unui grup de învățați ai vremii, spre a-i da forma definitivă. Acest grup era alcătuit din episcopul Ghermano de Nisa, bun cunoscător al limbii romîne, frații Șerban și Radu Greceanu și cronicarul Constantin Stolnicul Cantacuzino, care învățase la Padova, în Italia. Textul definitiv al acestei traduceri a fost tipărit în 1688, în vremea domniei lui Șerban Cantacuzino și a urmașului său Constantin Brîncoveanu, mitropolit al Ungrovlahiei fiind Teodosie Veștemeanul, ardelean de obîrșie.

Traducătorii Bibliei de la București s-au nevoit — și nu fără folos — să îmbrace cuvîntul lui Dumnezeu în grai cu puțință de înțeles de toți romînii, fără considerare la hotarele nefirești, despărțitoare de frați, căci, zic ei, „*toți romînii dintr-o fîntînă cură*” (adică au aceeași obîrșie). „Inșă romîni se înțeleg nu numai aceștia de aici (adică: din Țara Romînească), ci și cei din Ardeal,

⁸ Autorul unei scurte notițe germane din februarie 1601, scria despre Mihai Viteazul ca despre „împăratul romînilor”, în vreme ce pe împăratul Rudolf îl numește, simplu, „maiestate regală” (*Der walachische Keiser ist noch alhier zu Wien unerwartet noch von ihrer Königl. May. resolution, ob er nach Prag verreisen soll*).

care încă și mai neaoși sunt” — spun traducătorii, gîndindu-se, ca și oarecînd mitropolitul Simion Ștefan, la întreg poporul român.

Biblia de la București este considerată de Nicolae Iorga ca „*cel dintîi document sigur de limbă literară stabilită pe înțelesul tuturor romînilor*”⁹ Ea s-a răspîndit și în Ardeal, fiind de real folos înaintașilor noștri, mai ales în cursul luptelor de dezrobire religioasă-bisericească din veacul 18, duse împotriva dezbinării de la 1698—1700 și a urzitorilor și patronilor ei iezuito-habsburgici.

După un veac de la apariție, Biblia de la București a devenit atît de rară, încît nici cu bani grei nu se mai putea procura.

Între timp, la Blaj, învățatul călugăr Samuil Micu-Clain a tradus din nou Sfînta Scriptură în romînește, după textul original grecesc. Această traducere a apărut în anul 1795, cu binecuvîntarea episcopului român unit de la Făgăraș, Ioan Bob, care o înzestră cu o precuvîntare, cu locuri paralele (trimiteri, sau mînături) și cu titluri la fiecare capitol.¹⁰ Episcopul Ioan Bob a mers cu amestecul său în cenzurarea manuscrisului lui Samuil Micu-Clain mult mai departe decît îi permitea competența sa aproximativă în materie, pricină pentru care nu odată i s-au făcut imputări grele, considerat fiind acest amestec ca rezultat al sumeției sale personale.

Prin osîrdia Societății Biblice Ruse — întemeiată în 1813 — a fost tipărită o nouă traducere romînească a Sfintei Scripturi, cunoscută îndeobște ca *Biblia de la Petrograd* (1819; Noul Testament apăruse în 1817). Ea se orientează după textul Bibliei de la Blaj, din care au fost înlăturate adaosurile episcopului Ioan Bob. Exarhul Gavriil Bănulescu, atunci mitropolit al Chișinăului și Hotinului, ca și Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, au vegheat la buna reușită a acestei lucrări folositoare.

Între anii 1854—1856, episcopul *Filoteiu* al Buzăului a tipărit o nouă ediție a Sfintei Scripturi — *Biblia de la Buzău* — în

⁹ N. Iorga: *Istoria Bisericii Romîne*. Vol. I. p. 402. Citat la Nicolae Bălan: *Un congres biblic românesc*, p. 11.

¹⁰ „Samuil Clain oferise traducerea spre tipărire episcopului Gherasim Adamovici din Sibiu, care la 2 decembrie 1790, cerea guvernatorului Gheorghe Bánfy din Cluj voie s-o publice, spunînd că se găsesc oameni, care să plătească tiparul, spre a se înlătura această foarte mare lipsă a Sfintei Biblîi în graiul românesc (maxima Sacrorum Bibliorum in Valachico idiomate penuria). Aflînd însă episcopul Ioan Bob despre pasul acesta al colegului său de la Sibiu, a intervenit fără întîrziere, la 14 decembrie 1790, pe lîngă guvernatorul ardelean Bánfy, rugîndu-l să dispună confiscarea manuscrisului și trimiterea lui la Blaj (dignaretur illud opus confiscari mihiq;ue transponi gratiose ordinare. Arhiva guvernului transilvan nr. 9935 din 1790). Ceea ce s-a și întîmplat”.

5 volume, ținînd seamă la alcătuirea ei de Bibliile de la București (1688) și Petrograd (1819).

Cînd isprăvea vlădica de la Buzău lucrarea sa, marele mitropolit al Ardealului, *Andrei Șaguna*, începea la Sibiu tipărirea Bibliei care-i poartă numele (1856—1858). Se împlinește acum *un veac* de la apariția ei, fapt care justifică pe de-a-ntregul sublinierea ce o facem aici.

BIBLIA LUI ȘAGUNA

Mitropolitul Andrei Șaguna a fost ca ierarh „cea mai frumoasă expresie, cea mai puternică întrupare a geniului creștin al poporului nostru” credincios.¹¹

Cînd a venit în Ardeal ca „vicar general”, găsisse aici o viață bisericească ferecată în obezile celor 19 puncte care au paralizat toate bunele intenții ale înaintașului său, episcopul Vasile Moga. Poporul credincios, împilat și disprețuit după cunoscutul nărav al stăpînitorilor și exploatatorilor săi vremelnici, aduldmea adierile vîntului de libertate care se stîrnise în țările apusene. Spiritul revoluționar forța zăvoarele împărăției pajurei cu două capete și furtuna anilor 1848—49 era pe punctul de-a se dezlănțui ca o pedepsire răzbunătoare a tuturor fărădelegilor unui sistem politic pornit pe povîrnișul descompunerii.

Dragostea sa părintească față de poporul credincios nu era egalată decît de rîvna de a-l ajutama să se ridice cît mai curînd la un nivel de viață mai omenos, mai apropiat de eminențele sale însușiri native. În frumoasa circulară prin care-și vestea întărirea în scaunul de episcop ortodox al Ardealului, făgăduia sărbătorește că „din toate puterile neostenit se va strădui” pentru binele, folosul și înaintarea în „cele de mînte țititoare” ale poporului credincios, tuturor tată adevărat dovedindu-se: „tată zic să fiu, tată și încă odată zic, tată să fiu în înțelesul cel adevărat”. Iar cu prilejul hirotonirii sale întru arhiereu, lua de mărturie pe închinătorii prezenți în catedrala din Carloviț pentru împlinirea integrală a îndrăzneței și binecuvîntatei sale vreri: „Pe Românii ardeleni din adîncul lor somn să-i deștept și cu voia cătră tot ce e adevărat, plăcut și bun să-i trag”, „Somnul” de-aci este întunerecul inculturii și al înapoierii în care clasele oprimate de-a-tunci țineau poporul de jos, fără deosebire de naționalitate.

¹¹ Prof. Dr. Nicolae Bălan (Mitropolitul de mai tîrziu al Ardealului) în „Revista Teologică”, Sibiu, anul III, 1909, p. 390.

Ajuns episcop în toată puterea cuvîntului, îi îndrumă pe preoți să învețe și să lumineze neconținut poporul credincios, ca să-l poată aduce „din necovîrșire la covîrșire și din ruginita negură a neștiințelor la limanul cel liniștit al științelor și al luminării”, nepregetînd a propovădui cît mai des și mai convingător.

Incredințat de adevărul care zice că nu trebuie să ceri nimănui mai mult decît atîta cît e în stare să dea, Șaguna a dat mult preoțimii sale, pentru ca și ea din ce în ce mai mult să poată da poporului credincios. I-a dat povețe dese și înțelepte, cărți de căpătii pentru îndeplinirea în condiții cît mai satisfăcătoare a îndatoririlor pastorale și un avans de încredere și iubire care prin el însuși înnoia puterile duhovnicești ale clerului ca ale vulturului. A fost nevoie uneori și de cuvînt de certare, căci la început circularele sale nu se bucurau înaintea tuturor fețelor bisericești de considerația pe care o meritau. După obiceiul vremii, poruncile vlădicului erau trecute în protocol, cu sau fără mențiunea de rigoare: „spre știre și conformare”, sau mai simplu, „ad acta”. Aci, vorba lui Gh. Barițiu, „totul era de făcut și el îndată ...s-a apucat de toate”.

Propășirii cărturărești și duhovnicești a preoțimii Șaguna i-a dedicat necurmat unele din cele mai bune energii ale sale. Șaguna a fost un erudit, dar „n-a înțeles să-și păstreze erudiția pentru sine, nici s-o drămuiească în migăloase doze exegetice. El a înțeles să statueze o altă normă de interpretare a îndeletnicirii scriitoricești, atunci cînd ea este o zestre a arhiereului. A înțeles să arate că rostul scrisului este identic cu al făcliei care se consumă pentru a lumina pe alții. Episcopul, chiar atunci cînd este un om învățat, prețuitor de singurătate și de meditație, are datoria să rămîină pe linia apostolatului. Să se pătrundă de toate problemele vremii și de toate nevoile turmei sale. Să fie mai mult un pedagog al tuturor, decît un creator pe seama cîtorva inițiați”.¹² Intruchipare a păstorului întors cu fața spre turma lui, cu gîndul la ceea ce trebuia să facă pentru această turmă cuvîntătoare preoții vremii aceleia, Șaguna a purces „să scrie ceea ce nu era scris, ceea ce trebuia scris cît mai în grabă și să scrie așa cum se putea. Iar cînd nu era în stare să termine el însuși o lucrare, nu renunța la ea. Indemna la muncă pe cei din apropierea sa. Îi îndruma, revizua și corecta lucrările lor, pentru ca ele să ajungă cu o oră mai degrabă în mîinile celor ...pentru care se al-

¹² Gh. Tulbure: Mitropolitul Șaguna, p. 5—6.

cătuiau”.¹³ În chipul acesta, a izbutit să creieze cu mijloacele îngăduite de împrejurări o atmosferă de cultură misionară care umplea de strălucire jețul său arhieresc. „Condeiuul său n-a cunoscut odihnă pînă cînd n-a izbutit să zmulgă Biserica din toropeala în care o scufundase o lungă și nemiloasă oblăduire străină. Tipografia lui, cărțile lui, circularile lui risipesc un întuneric de veacuri, imprimă vieții bisericești un ritm nou și plămădesc cele dintîi preocupări de cultură teologică în cercurile preoțimii din Ardeal”.¹⁴ „Pentru ca vaza și cinstea cinului preoțesc să se poată păstra nevătămate”, la două luni după venirea sa în Ardeal Șaguna a adresat clerului o circulară, poruncindu-i să se țină cu strictețe de o seamă de „folositoare rînduieli”, a căror nerespectare pricinuieste neajunsuri „statului (scil.: stării) preoțesc vătămatoare”. Una din aceste „rînduieli” sună așa:

„Pentru ca fiecare preot după cuviință să-și poată împlini datoriințele sale, tot însul să se îndeletnicească în citirea Sfintei Scripturi și a sf. Părinți, să cetească și să învețe catichisul de rost, și cîștigîndu-și folositoare cunoștințe să fie în stare a cuvînta din timp în timp cătră popor cu sporiu și cu folos, și a-i putea arăta calea către fapte bune, spre care sîrșit se cuvine să aibă o viață neprihănită, purtare bună întru toate, și în tot locul ca cu o trîmbiță bine răsunătoare să deștepte pe toți spre cucernicia cea adevărată creștină și spre frica lui Dumnezeu...”

La vremea cînd apărea această circulară, clerul ortodox român se afla în criză de Biblii romînești. Cea de la 1688, precum și Noul Testament de la Bălgărad (1648), deși destul de răspîndite și atent conservate în Ardeal, erau departe de-a putea să acopere toate trebuințele iscate de porunca vîlădicului sibian. E drept că între timp apăruse la Blaj traducerea lui Samuil Micu-Clain, dar față de aceasta — din pricini rămase necunoscute — Șaguna manifesta o rezervă împinsă pînă la ignorarea ei totală. Prin urmare, obligația impusă clerului de-a se nevoi fără contenire întru ispitirea Scripturii, îl îndatora pe Șaguna să-i pună la îndemîină Biblia trebuincioasă în acest scop. Aici zace, socotim noi, obîrșia preocupării asidui a mitropolitului de mai apoi de a edita Biblia care avea să-i poarte numele peste vecri.

¹³ Același, p. 7.

¹⁴ Același, p. 6.

DESCRIEREA BIBLIEI LUI ȘAGUNA

Tipărirea Bibliei lui Șaguna a durat doi ani. Lucrarea a fost începută în 1856 și a fost dusă la bun sfârșit în 1858, de către tipografia eparhială înființată de marele arhiereu în 1850.¹⁵

Tiparul a fost executat într-o singură culoare, cu litere cirilice, pe hârtie rezistentă, de registre (Bücherstoff), la dimensiuni în folio. Culegerea este dispusă pe două coloane, fiecare coloană avînd dimensiunea 27/9,5 cm (deci, la pagină: 27/19 cm).

Foaia de titlu, plasată într-un chenar sobru, poartă următorul text:

B I B L I A

adecă

DUMNEZEIASCA SCRIPTURA

a Legii cei Vechi și a cei Noao,

după originalul celor Șaptezeci și doi Tălcuitori din Alexandria,
tipărită

In zilele Prea Înălțatului nostru Impărat al Austriei

Francisc Iosif I.

Supt priveghiiarea și cu binecuvîntarea Ecselenței Sale, Prea Luminațului Domn

Andrei baron de Șaguna

Dreptcredinciosul Episcop al Bisericii greco-resăritene Ortodocse în Marele Principat al Ardealului, Komander al Ordinului Leopoldinu Cesaro-Rej: austriaku, și Sfetnic din lăuntru de Stat al Maiestatei Sale Cesaro-Rejesci Apostolice.

S i b i i u,

cu Tipariul și cu Kieltuiala Tipografiei dela Episcopia dreptcredincioasă resăriteană din Ardeal, la anul Domnului 1856—1858.

După foaia de titlu, pe paginile III—XXI, apare o amplă și deosebit de instructivă predoslovie, asupra căreia vom reveni.

Pagina XXII este rezervată cuprinsului celor două Testamente.

Textul Testamentului Vechi acopere paginile 3—920. După el urmează textul Noului Testament, cu paginație separată, acoperind paginile 3—240.

¹⁵ In 1867 avea să scoată o ediție a Noului Testament. Cf. Gh. Tulbure; O. c. p. 44.

Biblia lui Șaguna este ilustrată după Gustave Doré (1833—1883), astfel: la Vechiul Testament are 58 reproduceri, iar la Noul Testament 37 reproduceri de diferite mărimi. La începutul fiecăreia din cele patru Sfinte Evanghelii, pe toată suprafața paginii, apare icoana Sfântului autor.

Preocupări artistice, în genul vechilor noastre tipărituri bisericești, nu are. Sobrietatea execuției dovedește că Șaguna a urmărit să editeze *o carte pentru toți* credincioșii — și anume, în toată graba, fără mari cheltuieli.

CUPRINSUL ȘI INSEMNAȚIILE INTRODUCERII LA BIBLIA LUI ȘAGUNA

Biblia lui Șaguna începe cu o introducere amplă, de caracter isagogic-istoric. Despre această introducere s-a spus — cu tot dreptul — că „poate fi considerată una din cele mai strălucite pagini de istorie literară bisericească, la noi”.

Pentru vremurile de-atunci — așadar pentru primii ei cititori — studiul introductiv al Bibliei lui Șaguna prezintă o însemnătate deosebită prin *cunoștințele isagogice* (de Introducere în Sfânta Scriptură) pe care le oferea ea. Pentru generațiile succesorale de credincioși, același studiu introductiv este deosebit de instructiv deoarece ne înfățișează *concepția marelui mitropolit despre rolul Bibliei în viața clerului și a poporului credincios din vremea sa și de mai-nainte de aceea*.

Predoslovie Bibliei lui Șaguna este întâi de toate „un scurt și condensat tratat isagogic despre Sfânta Scriptură; un tratat foarte bun pentru timpurile sale” — cum se exprimă un cunoscător în materie.¹⁶ Autorul nu indică izvoarele din care a cules materialul utilizat aci. Nici nu era nevoie. Pentru un profesor de teologie — Șaguna a fost profesor de Teologie, la Vîrșeț — cunoștințele de specialitate utilizate în acest studiu introductiv sînt elementare. De-altcun, Șaguna se exprimă aci ca păstor și nu ca om de specialitate. Ceea ce spune el cu privire la originea, autenticitatea, valoarea istorică, etc., a cărților Sfintei Scripturi, le întemeiază aproape exclusiv pe credință și nu pe rezultatele studiului biblic.

¹⁶ Dr. Aurel Crăciunescu (fost profesor la actualul Institut Teologic de grad Universitar din Sibiu): *Mitropolitul Andreiu și Sf. Scriptură...*, p. 445.

Introducerea poartă titlul: „*Cunoștințe folositoare despre Sfânta Scriptură*”. Ea constă din 5 părți și o încheiere, și anume:

1. — Despre începătoriul și cuprinsul Sfintei Scripturi (p. III—V);

2. — Despre întoarcerea Sfintei Scripturi în limbile popoarelor creștine (p. V—XVI);

3. — Cum că Sfânta Scriptură este Cuvântul cel adevărat al lui Dumnezeu (p. XVI—XVIII);

4. — Despre puterea cea din lăuntru a Sfintei Scripturi (p. XIX);

5. — Trebuința Sfintei Scripturi (p. XIX—XX);

Incheiere (p. XX—XXI).

ad 1) Începătorul Sfintei Scripturi este singur Dumnezeu, care i-a dat lui Moise două Table ale Mărturiei cât ce a încetat a-i grăi lui în Muntele Sinai. Intemeiat pe Evr. 1, 1 combinat cu Ioan 1, 18 și cu II Petru 1, 21 Șaguna afirmă că începătorul Sfintei Scripturi este mai cu osebire Dumnezeu-Tatăl, Cel ce a grăit Părinților prin prooroci, Dumnezeu-Fiul, care este în sînul Tatălui și care ne-a spus și ne-a mărturisit toate și Dumnezeu-Duhul Sfânt, carele luminează inimile oamenilor credincioși și le descoperă voia cea sfântă a Lui.

Sfânta Scriptură au scris-o bărbații cei sfinți care au însemnat cele spuse lor de la Duhul Sfânt. În Legea cea veche scriitorii Sf. Scripturi au fost Moise și proorocii, iar în Legea cea nouă Evangheliștii și Apostolii.

Sfânta Scriptură are două părți: Legea veche și Legea nouă.

Legea veche se împarte în patru grupe de scrieri inspirate: Lege, Istorie, Înțelepciune și Prooroci. Legea cuprinde cele 5 cărți ale lui Moise. Cărți de Istorie sînt: Iisus Navi, Judecătorii, Rut, 4 cărți ale Împăraților, 2 cărți Paralipomene, Ezdra, Iudita, Nee-mia, Estera, Tovit, Iov și 3 cărți ale Macabeilor. La cărțile Înțelepciunii aparțin: Pildele lui Solomon, Ecclesiastul, Cîntarea Cîntărilor, Înțelepciunea lui Solomon și Înțelepciunea lui Iisus Sirah. Prooroci sînt: Psaltirea, cei 4 Prooroci mari (Isaia, Ieremia, Ezechiel și Daniil), Plîngerile lui Ieremia, cartea lui Baruh, cei 12 Prooroci mici (Osea, Ioil, Amos, Obadia, Iona, Mihea, Naum, Avacum, Sofonia, Agheu, Zaharia și Maleahi), precum și a III-a carte Ezdra.

La fel se împarte în 4 părți și Legea cea nouă, cu aceleași denumiri ca și la Legea veche. Legea se cuprinde în cele 4 Evanghelii. Istorie este cartea Faptele Apostolilor. Epistolele sobor-

nicești și Epistolele pauline sînt Înțelepciune, iar Proorocie, Apocalipsa.

Totalul cărților Bibliei este de 76. Dintre acestea, 49 s-au scris înainte de nașterea Mîntuitorului, iar 27 după aceea.

„Au cărțile acestea toate asemenea preț?” Șaguna răspunde: nu. Ele se împart în canonice și apocrife. „Cărți canonice se numesc acele, care sînt precunoscute de cătră toți ca cîrmă și ducătoare la mîntuire. Iar apocrife, sau ascunse sînt acele cărți, care sfințele Soboare și sfinții Părinți nu le-au socotit de îndreptătoare ale Credinței creștinești, ci s-au îndoit despre insuflarea lor de la Dumnezeu, mai ales și pentru aceea, căci acele și Biserica iudevească (scil.: evreească) le-au ținut de apocrife, și pentru că Domnul Hristos și Apostolii în cuvîntările și învățăturile sale (scil.: lor) n-au tras dintrînsele nici o întărire, și pentru că multe se află în iale, care nu se potrivesc cu cele canonicești”. În schimb, toate cărțile Legii nouă în canonice, deoarece Biserica lui Hristos le-a primit ca atare de la începutul creștinătății. Dintre cărțile Testamentului Vechi, 38 sînt canonice, fiind recunoscute ca atare atît de evrei, cît și de creștini, fapt adevărat de: 85 canoane ale Sfinților Apostoli, canonul 59 din Laodiceia, canonul 24 din Cartagina, Sf. Atanasie în Sinopsa Sf. Scripturi, Origen, Evghenie (Eusebiu al Cezareei), Kiril Ierusalimleanul, Ioan Damaschin, „și alți mulți scriitori bisericești”.

Cu privire la vrednicia de cinstire a apocrifelor Vechiului Testament, Șaguna zice: „Și celelalte cărți ale Legii cei vechi se cinstesc, însă nu asemenea precum cele canonice, fiindcă este îndoială despre iale, că ar fi scrise după insuflarea Duhului Sfînt, și se zice de iale, că numai cu ajutoriul celorlalte cărți canonice s-au alcătuit de alți bărbați cucernici și înțelepți. Acestea sînt: Înțelepciunea lui Solomon, Cartea lui Iudit, a lui Tobie, înțelepciunea lui Sirah, a doao și a treia Carte a Ezdreii, Trei cărți ale Maccabeilor. Și așa aceste cărți se întrebuintează numai spre îndreptarea năravurilor, și spre întărirea credincioșilor în credință, iar nu spre întărirea Dogmelor credinței”.

Între scriitorii vechi și noi, constată Șaguna, totdeauna a fost „pricire” — adică dezacord — cu privire la vrednicia de crezare și cinstire a acestor cărți apocrife. Unii le socotesc pe una sau alta din ele, în total sau în parte, de cărți canonice. Alții, dimpotrivă. Șaguna procedează în continuare la indicarea și caracterizarea cuprinsului lor, arătînd cine — și cînd — s-a pronunțat pentru sau contra canonicității respectivei scrieri.

După aceea, spune: „Din partea unor Teologi din veacurile mai decurînd se numără între apocrife”: Psalmul 151; 10 capitole din cartea Esterei se zice a fi canonice iar cele 6 adăugate, precum și ultimele 10 versete ale capitolului 10 se zic a fi apocrife; 2 capitole din proorocia lui Daniil, care cuprind Istoria Susanei și a balaurului, fer. Ieronim le leapădă dintre cele canonice; Cîntarea celor trei Coconi (Daniil 3), după mărturisirea lui Ieronim, evreii nu o au, însă fiindcă nu cuprinde nimic împotriva Darului Legii celei nouă, „poate rămînea nevătămată”.

Cărțile Noului Testament au fost primite de canonice în două rînduri: unele de la începutul Bisericii iar altele mai tîrziu. Între acestea din urmă sînt: Apocalipsa, Epistola Sfîntului Iacov, Epistola a II-a a Sf. Petru, „două din urmă” (epistole) ale Sf. Ioan, „a lui Iuda și a lui Pavel către Evrei”.

În continuare, Șaguna știe să ne spună că: „La începutul Bisericii creștine s-au aflat încă unele cărți apocrife ale Legii cei noao, precum mărturisesc unii bătrîni Părinți, și ne fiind socotite de canonice s-au și pierdut, așa Ermia, s-au Păstoriul; Evangelia Nazarenilor, Evangelia Encraților, Evangelia Egiptencei, Evangelia Apostolului Toma, Evangelia lui Matia, Evangelia lui Tadei, Evangelia lui Nicodim, Trimiterile lui Pavel către Seneca Filosoful și răspunsurile acestuia, Epistolia Apostolului Barnaba, Apocalipsul întîiului Mucenic Ștefan, Epistolia sf. Mucenic către Prea Sfînta Născătoare de Dumnezeu și răspunsul ei, întrebările mici și mari ale Născătoarei de Dumnezeu, Trimiterea Domnului Hs. către Abgar Regele Edesului, și răspunsul lui, Magia lui Hs., sau carte de fermecătorii”. Lista e impresionantă. În ea se întîlnesc apocrife propriu-zise cu scrieri ale Părinților apostolești și cu literatură de bîlci care n-are ce căuta nici între apocrife.

ad 2) Este vrednic de reținut modul în care Șaguna justifică necesitatea traducerii Sfintei Scripturi în limbile popoarelor creștine. Transcriem: „Este fără îndoială, cum că partea cea mai mare a Cărților din Legea vechiă, s-au scris în limba ebraică veche, și foarte puține în cea Haldeiască (scil.: aramaică, sau dialectul siro-haldaic), iar cărțile din Legea noao toate s-au scris în limba elinească; și fiind că limbile acestea se pot numi limbi moarte, căci nu se întrebuintează în cuvîntarea de toate zilele, fără numai între cei învățați, așa dară ca popoarele să poată ceti cărțile Sfintei Scripturi, și să se poată folosi cu iale, era de trebuință întoarcerea (scil.: traducerea) lor”.

După ce înșiră câteva din cele mai de seamă traduceri ale Bibliei, făcute în vremuri străvechi, începînd cu Septuaginta (datată de el pe la 230 î. Hr.), Șaguna trece la *traducerile Sfintei Scripturi „în limba noastră română”*. În fruntea acestei secțiuni apare cunoscuta și instructiva apreciere șaguniană a ostenelilor înaintașilor săi întru „întoarcerea” Bibliei pe romîneasca limbă:

„Limba Bibliei pentru un popor numai odată se poate face; dacă s-a învins piedeca cea mare a traducerii credincioase și înțelese, și dacă poporul a primit limba aceea așa zicînd în însăși ființa sa, atunci următorii n-au de a mai face alta, ci numai a o reînnoi și îndrepta așa, după cum o ar fi reînnoit și îndreptat traducătorul cel dintîi al Bibliei, de ar fi trăit pînă în zilele lor. Lauda cea netrecătoare a unui astfel de lucru se cuvine Arhiepiscopului și Mitropolitului nostru din Bălgrad Simeon Ștefan, care la anul 1648 sub stăpînirea prințului Gheorghe Racoți au tradus și tipărit întîia dată în limba noastră Testamentul cel nou de pe textul grecesc și slavenesc, întrebuițînd și cel latinesc. La 40 ani după aceea, așa dară la anul 1688, se tipări apoi întîia dată întreaga Biblie, tradusă de pe limba elinească, la Mitropolia din București sub stăpînirea voevodului Ioan Șerban Cantacuzino Basarab și sub păstorirea Mitropolitului Teodosie. Aceste două traduceri dară sînt ușile, pe care s-a învrednicit și poporul romînesc a intra în cîmpul cel ceresc al dumnezeeștilor învățături, care în mijlocul vijeliilor și valurilor lumii rămîn neclătite și adevărate din veac în veac, ele sînt izvoarele, care au izvorit întîia dată apa vieții vecinice pentru neamul acesta în toate țările, prin care este răspîndit. Deșteptarea poporului romînesc din barbaria veacurilor, împrietenirea lui mai de aproape cu legea lui Dumnezeu, pășirea lui cătră lumina cea blîndă a civilizației și a culturii, înfrățirea neamului nostru romînesc, pre care mîna Proției l-au semănat prin atîtea țări deosebite și printre atîtea neamuri străine, rămînerea în viață a limbei sale naționale; — toate aceste binecuvîntări neasemănate avem a le mulțami acestor ediții vechi ale S. Scripturi, acestor monumente neperitoare ale limbei, moralității și preste tot ale vieții noastre naționale și bisericești. Mare întru adevăr și adîncă trebuie să fie mulțămita noastră cătră pomeniții bărbați mari ai poporului și ai Bisericii lui, care în vremi atît de grele și cu mijloace și puteri așa smerite au făcut lucruri atît de mărețe! Înaltă trebuie să fi fost cugetarea, adîncă mintea, fierbinte credința, adevărată iubirea lor cătră Dumnezeu și națiune, cînd au dăruit ei nației lor un astfel de odor! Sănătoasă și coaptă au fost și cunoștința, ce au avut-o ei despre lipsa poporului romînesc de această sfîntă carte; pentru aceea au și îmbrăcat traducerea lor în vestmîntul limbei aceleia, care să fie înțeleasă de toți romîinii de pretutindenea. Deci cuvintele străine mai anevoie de înțeles s-au păstrat numai acolo, unde le-au ținut și traducătorii altor timpuri și unde nu s-au putut suplini prin cuvinte vii romînești, dar dintr-alte limba acestei cărți nu e făcută, ci luată chiar din gura poporului, și așa traducătorul nu e decît un răsunset nu numai al limbei, ci și al simțirei și preste tot al chipului cugetării poporului.

Cu tot dreptul dară se pot numi aceste ediții cea dintîi Biblie nu a Romînilor din Ardeal ori din țara romînească ori de aiurea, ci cea dintîi Biblie a poporului romînesc întreg, cel dintîi glas obștesc, cu care se roagă acest popor Părintelui din ceruri! Cu un tact, care pe vremile acelea întunecate și viscoloase e de mirare, au cunoscut încă Mitropolitul nostru din Bălgrad, Simeon Ștefan trebuințele vremii și cerințele limbei din Biblia romînească, cînd zice în precuvîntarea sa: „bine știm, că cuvintele trebuie să fie ca banii; că banii aceia sînt buni, cari umblă în toate țările; așa și cuvintele acelea sînt bune, care le înțeleg toți; noi drept aceea ne-am silit din cît am putut, să izvodim așa, cum să înțeleagă toți” ș. c. 1.

Ediția Testamentului Nou din 1648 de la Bălgrad și a Bibliei întregi din 1688 de la București sînt dară după știința noastră cele mai vechi romînești; și nici unul dintre traducătorii de mai tîrziu nu poate fi părtaș laudei, ce se cuvine aceloră, cari au oltoit întîia dată cuvîntul Sfîntei Scripturi în pom romînesc; ci toți de mai tîrziu au prenoit și îndreptat numai unde și unde aceea ce traducătorii cei dintîi ca nemernici d-abia ai unui veac, n-au putut să îndrepte, dar nici n-au avut lipsă de-a îndrepta, fiindcă pe vremile lor au fost bine și desăvirșit așa. Iară limba noastră e pom viu, care în toată primăvara se schimbă: ramurile bătrîne și fără suc, se usucă și cad, mlădițe tinere ies și cresc; frunza vestejește și se scutură, dar alta nouă curînd îl împodobește, — toate ale lui se fac și se prefac, numai trupina rămîne totdeauna aceeași”.

După acestea, Mitropolitul Andrei Șaguna reproduce cuvînt de cuvînt, așa cum sînt în original, „titulul și precuvîntările” Noului Testament de la Bălgărad (1648) și ale Bibliei de la București (1688).

ad 3) În partea a treia a introducerii sale, care are caracter apologetic demonstrativ, Mitropolitul Andrei Șaguna dovedește că Sfînta Scriptură este „adevăratul cuvînt al lui Dumnezeu”.

ad 4) „Dumnezeuștile Scripturi au o putere, prin care ridică dinsele în sufletul omului niște simțiri duhovnicești, adică: sau îl mîngăie, sau îl îngrozesc. Mîngăie pre acela, care cetește Sf. Scriptură, apoi ispitindu-și cugetul său, vede, că întru toate lucrările sale au urmat legilor celor sfinte; iar din potrivă pre acela îl îngrozesc, carele cunoaște singur, că s-au depărtat de la adevăr”.

În sprijinul acestei susțineri, aduce mărturii inspirate și una patristică (din fer. Augustin).

ad 5) Sfînta Scriptură este pentru Biserica creștină de mare trebuință. Preoții au trebuință de ea ca să știe păstori cu bun spor pe creștini, călăuzindu-i la viața de veci. Credincioșilor le este necesară „ca să știe în ce cred, și cum să creadă, ca să mîntuiască sufletele sale”. Mărturii inspirate și patristice adevărate cele zise.

Dacă pînă aci s-a rostit teologul și ocîrmuitorul bisericesc, în încheierea studiului introductiv vorbește păstorul de suflete.

„Înainte de a preda acest sfînt odor în minile tuturor preoților și credincioșilor noștri, carii vor fi a-l primi cu credință și cu dragoste, nu putem a nu mai adaoge unele cuvinte despre soarta Bibliei noastre în veacurile trecute, și și în veacul de astăzi. Biserica noastră resăriteană și toți sfinții Părinți ai ei au avut încă de la început principiul acela mîntuitoriu, că Biblia să se propună poporului în limba sa, să i se tălcuiască tot așa și să i se recomănde și dea în mînă spre citire, gîndire și îndreptare înainte și mai presus de ori ce altă carte din lume. Vijeliile cele cutrierătoare, ce au atins în decurgerea veacurilor Resăritul preste tot și prin urmare au zguduit înfricoșat și Biserica noastră, au răspândit în toate părțile pre bărbații cei mari și învățați, ce erau odinioară podoaba întregului Resărit creștinesc; științele speriate de zgomotul armelor barbare, au fugit din împărăția grecească, carea fusese atîta vreme școala lumii; cu celelalte științe tot mai mult și mai mult se întunecă și cunoștința Sfintei Scripturi, carea rămăsese la Greci în limba cea vechie grecească, de puțini numai înțeleasă de plin, căci limba cea viă a poporului se schimbă cu încetul și se prefăcu. Așa Sf. Scriptură, carea, precum căldura soarelui și lumina, e menită de la Dumnezeu pentru hrănirea cea duhovnicească a tuturor, remase pentru poporul grecesc comoara ascunsă, la carea numai aceia aveau cheia, carii își pōteau cîștiga cunoștința limbei cei veki. Și zeu de aceștia erau puțini! Așa cei de aveau trebuință mai mare de lumină, rămăneau la întunec, și cei ce ardeau de setea cea mai cumplită, rămăneau setoși! — Aceiași soarte tristă au avut-o și Biblia slovenească, carea e scrisă în limba cea vekie a popoarelor de vița aceasta. Limba popoarelor de neamul acesta împreună cu toată viața lor s-au prefăcut, ca ori carea altă limbă viă; iar limba cea vekie, în carea sînt scrise sf. cărți precum și Biblia, au ramas moartă și cu atîta mai puținii înțeleasă și mai mult predată uitării, cu cît au trecut preste mormîntul ei veacuri mai multe fatale. Dar nu numai cu cărțile Sf. Scripturi, ci și cu celelalte cărți bisericești, ori cît e de mare numărul, și ori cît de bogat cuprinsul lor, au fost așa în amîndoue limbile acestor neamuri mari și mărite. Ce mîngăiere și bucurie trebuie să avem noi Românii, la carii fu cu totul altmintrelea! La noi adecă atît cărțile Sfintei Scripturi, cît și celalte cărți bisericești au fost și sînt scrise în limba cea viă a poporului! Nu zicem, că de la întăia odrăslire a semănței Creștinătății între Români poporul acesta ar fi avut totdeauna toate cărțile acestea, de la cea mai mare pănă la cea mai mică; — aceasta nici la alte popoare mari și renumite nu au fost deplin — dar totuși e mult, foarte mult, deacă putem a ne lăuda cu bărbați plini de învățătură și de rîvnă sfîntă, carii de doue sute de ani ni-au dat Biblia întreagă și toate celelalte cărți bisericești, și apoi și scrierile Sfinților Părinți, precum și Canoanele Sfinților Apostoli, precum și cele ale Soboarelor ecumenice și locale în limba aceia, carea trăiește în gura poporului și va trăi întru popor și prin popor pănă cînd va susta și el. Noi dară sîntem poporul acela norocos, unde toți: bogați și seraci, tineri și bătrîni, mici

și mari, învățați și neînvățați fără nici o deosebire putem gusta din izvorul vieții cel nedeșertat, ce ne curje din Sf. Scriptură, și putem lăuda pe Dumnezeu milei și al îndurării nu numai cu una inimă, ci și cu una gură! — Și pentru toate acestea nu se cere alta, decît a ști ceti și a avea voie bună către cetire!

Dar împrejurarea aceea, că avem Sf. Scriptură în limba noastră cea vie, pune asuprăne și datorința cea mare și sfîntă, de a pătrunde duhul ei cel mîntuitoriu și a ne face vrednici cetățeni ai împărăției lui Dumnezeu cei din Ceriu. Această împărăție s-au descoperit în Creștinătate ca un sfat din veci al lui Dumnezeu. Această împărăție au venit și vine și se lățește tot mai departe, povățuind către morala desăvîrșire a oamenilor, prin urmare către mai deplina prea mărire a lui Dumnezeu, care după cuv. Ap. Pavel (I. Cor. 15, 28) va fi la sfîrșit toate întru toate. Pentru aceea se și chiamă această împărăție zidirea cea viă a lui Dumnezeu, care este duh; iară duhul este adevărul (Ioan 5, 6). În HS dară s-au întrupat această zidire viă a lui Dumnezeu (Ioan 1, 1—14). Despre HS ne binevestește Evanghelia, și pentru aceea Evanghelia e țentrul Bibliei, precum e HS țentrul împărăției lui Dumnezeu. — De aceea toți să ne apropiem de HS și să fim învățăceii lui, să fim unelte ale duhului lui în Biserica împărăției lui Dumnezeu, cunoscîndu-ne și iubindu-ne ca frații întru dînsul. Ai lui HS învățăcei să fim, nu ai lui Petru, nici ai lui Pavel: dar împreună învățăcei cu Petru și cu Pavel și cu toți ceilalți Apostoli, în deosebi cu Ioann, cu acel învățăcel, care au văzut și au iubit și în cele de apoi ni-au și propoveduit pre cuvîntul iubirei cei vecinice. Ca învățăcei ai lui HS să primim dară Biblia, și să nu credem ca jidovii (scil.: evreii) cei de pe vremea lui HS, că avem viața de veci în Scriptură, âdecă nu vom căuta și nu vom afla întrînsa pe HS, deacă nu ne vom apropia printrînsul și prin duhul lui de Dumnezeu, și âdecă nu vom duce viața plină de sfîntenie și de iubire dintru slobozenia duhului dumnezeesc. Ear ca învățăcei ai lui HS ne cunoaștem și ne aflăm împrieteniiți cu toți Sfînții și Dreptii, carii după Apostoli au ascultat și au propoveduit cuvîntul mîntuirii, au viețuit după dînsul, l-au lătit după puțință spre mărirea lui Dumnezeu și l-au mărturisit în viață și în moarte. Ca învățăcei ai lui HS vom ceti și vom înțelege și vom prețui Biblia cu toți acei bărbați mari ai Bisericii noastre carii ne-au deschis foile ei cele mai înainte încuiate; carii, luminați și povățuiți de Dumnezeu, ne-au lăsat-o noaă, ca și noi să o putem lăsa drept moștenire sfîntă și netrecătoare fiilor noștrii. Ca învățăcei ai lui HS ne vom păzi de o potrivă atît de idolie, așadară de închinarea la altceva, afară de Dumnezeu cel mare și vecinic, cît și de Iudaism, care duhul îl supune legilor și formelor din afară! Ca învățăcei ai lui HS nici cînd nu vom pune cuvîntul omenesc mai pe sus, nici de o potrivă cu cuvîntul dumnezeesc!

Deci pentru mărirea lui Dumnezeu și a lui HS, împreunați prin credință și dragoste cu toți Apostolii și mărturisitorii, cu credința în inimă și în mînă cu Biblia, să ne punem împotriva acei nepăsări lenoase și vrednice de pedeapsă și acei necredințe moarte și nelucrătoare, care în zilele noastre se încuibă așa tare în inimile Creștinilor! Biruința e a noastră, aceasta o știm negreșit, deacă vom sta credin-

cioși, deacă vom rămâne îmbrăcați în lumina aceea, ce ne-au resărit în HS și se păstrează cu desăvîrșire și cu credință în Biblie; căci duhul, care l-au dat Domnul Bisericii, prin urmare și noă, e duhul credinței. Căci Apostolul zice: Tot cel născut din Dumnezeu biruiește lumea; și aceasta este biruința, cea ce au biruit lumea, credința noastră (I Ioann 5, 4).

Predând dară această sf. Biblie tuturor aceloră, carii află seau caută pre Dumnezeu în HS, și adevărul cuvîntului lui Dumnezeu îl iubesc preste toate, și carii pre ceilalți oameni îi socotesc frați și asemenea sieși, și mulțămind lui Dumnezeu, care ne au întărit, de am putut vedea sevîrșit acest lucru spre lauda lui început, rugăm pre acela, care dă tot darul cel desăvîrșit, ca duhul lui cel sfînt să ne povățuiască prin cuvîntul său în tot adevărul. Amin”.

Sînt mărturisiri atît de clare încît orice comentariu e de prisos.

TEXTUL BIBLIEI LUI ȘAGUNA

Mitropolitul Andrei Șaguna nu revendică pentru traducerea sa nici un fel de originalitate. Aceasta ar fi contrazis concepția sa despre limba Bibliei, care — cum s-a văzut din cele reproduse mai sus — „numai odată se poate face; dacă s-a învins piedica cea mare a traducerii credincioase și înțelese” și dacă poporul a primit limba aceea așa zicînd în însași ființa sa, atunci următorii n-au de-a mai face alta, ci numai a o reînnoi și îndrepta așa, după cum o ar fi reînnoit și îndreptat traducătorul cel dintîi al Bibliei, de ar fi trăit pînă în veacurile lor”.

Limba romînească a Bibliei a fost creată de Noul Testament de la Bălgărad (1648) și de Biblia de la București (1688). Pe lîngă aceste ediții, Șaguna a mai folosit următoarele traduceri romînești: Biblia tipărită de Societatea Biblică rusească la Petersburg, în 1819; Testamentul Nou tipărit la Smirna, în Asia Mică, la anul 1838 și Biblia de la Buzău (1854—56). De Biblia de la Blaj a lui Samuil Micu Clain (1795) nu face nici o pomenire, fapt care a pricinuit unora nedumeriri,¹⁷ altora iritări grele.

Călăuzindu-se de edițiile precedente ale Bibliei romînești — și mai ales de cea de la Petersburg¹⁸ — Șaguna a reînnoit și îndreptat textul acestora, confruntîndu-l pentru Vechiul Testament cu Septuaginta, față de care vădește un respect deosebit.

Nu a urmărit să facă o lucrare de erudiție. Scopul tipăririi unei noi ediții a Bibliei a fost eminentemente practic, cum am arătat mai sus. Pentru necesitățile de-atunci și în împrejurările în care

¹⁷ Așa, lui Gh. Tulbure: O. c. p. 36, care se abține să cerceteze motivele.

¹⁸ Cf. V. Gheorghiu: O. c. p. 889.

a lucrat el, ne-a dat o ediție a Bibliei care întrunește calități alese. Probă, faptul că ea se poate citi cu folos și fără împiedecare și astăzi. Nu recurgem la exemplificări. Cititorul le poate face singur, știut fiind că Biblia lui Șaguna e destul de răspândită dincoace de munți.

Calitatea superioară a textului Bibliei lui Șaguna o vădește indirect și răsunătoare polemică purtată de marele mitropolit al Ardealului cu Ion Heliade-Rădulescu.

POLEMICA ȘAGUNA—HELIAD RĂDULESCU

În 1858, când era pe sfârșite tipărirea Bibliei lui Șaguna, la Paris, Ion Heliade-Rădulescu începea să publice o traducere proprie a Sfintei Scripturi, din care au văzut lumina tiparului numai primele două cărți ale Pentateuhului: Facerea și Eșirea, însoțite de o seamă de adnotări publicate ca anexe sub titlul „Biblice sau Notiții istorice, filosofice, religioase și politice asupra Bibliei” (Paris 1858). Cartea Facerii și o parte din adnotările și comentariile sale, Ion Heliade-Rădulescu le-a trimis lui Șaguna. Acesta, citindu-le fără preget, a fost nemulțumit de ele și le-a supus unei critici aprige în „Telegraful Român”, aducându-i lui I. Heliade-Rădulescu o întreită acuză: 1. El, ca laic, nu era chemat și nu era nici competent să săvârșească o lucrare bisericească atît de însemnată; 2. a interpretat fals învățăturile Sfintei Scripturi și 3. a înlocuit în traducerea sa limba curată a poporului și a cărților sfinte străvechi cu o limbă pocită, stricată și latinizată, pe care nu o înțelegea nimeni.

Critica din „Telegraful Român” a fost reprodusă numaidecît de revista bisericească „Predicatorul” din București, elogiindu-l pe Șaguna. Heliade-Rădulescu răspunde în Biblicele sale, la care lucra în continuare, folosind un limbaj violent și agresiv. Simțindu-se jicnit, Mitropolitul Șaguna revine asupra acestei probleme într-o scrisoare pastorală adresată clerului cu data de 24 mai 1858, care are următorul cuprins¹⁹:

Nr. cons. 518/1858.

Prea Cinstiților Părinți Protopopi și Administratori protopopești și cinstitei noastre Preoțimi Parohiale!

Un mirean din țara românească, anume *Heliade*, tipărește la Paris Biblia, pe limba noastră romînă, spre întrebuințarea creștinilor de legea noastră. Eu am căpătat la mînă 4½ coale din această Biblie, din

¹⁹ Gh. Tulbure: O. c. p. 36 urm. a scris pe larg despre această polemică.

care m-am convins, că zisul mirean nu știe legea creștinească, și dacă nu o știe nu va să o asculte, prin urmare, că învățăturile lui nu se potrivește cu învățăturile sfintei maicei noastre Biserici.

Acest mirean, zicem, nu știe legea creștinească, pentru că dacă o ar ști, nu s-ar fi apucat de un lucru, pe carele îl oprește legea. Mirenii după sunetul canonului 64, al Soborului VI de a toată lumea, nu au voie să învețe pe alții în cele dumnezești și bisericești, ci sînt datori a asculta pe cei ce au primit darul învățătorescului Cuvînt.

Zicem, mai departe, că acest mirean, dacă știe legea creștinească, de ce nu ascultă canonul acum pomenit? Cu bună seamă canonul acesta nu-l ascultă, căci este plin de gînduri rătăcite și scîlciate, și este îmbătat de fudulia fantaziilor sofistice; științele și cunoștințele lui nu sunt întemeiate pe frica lui Dumnezeu, și pe învățăturile cele mîntuitoare ale legii creștine; și așa cutează a se atinge acest păcătos și de Biblie, de sînta Scriptură, și de tălmăcirea cuprinsului ei! O! nespūsă cutezală oarbă! Greu este unui astfel de păcătos a se lupta asupra boldului!

Știți, Cinstiților Părinți, a cincia poruncă bisericească, carea oprește cetirea cărților scrise de eretici, și ascultarea învățăturilor lor hulitoare, și carea poruncește, ca să nu ne însoțim cu oameni răi și tulburători, căci cetim la Psalmistul (I. 1) „fericit bărbatul, care n-a umblat în sfatul necredincioșilor și în calea păcătoșilor n-a stătut”. Și în alt loc: „De omul eretic după una și a doua mustrare să te ferești” (Tit 3, 10).

Iar canonul 64 al Soborului VI de a toată lumea așa sună: *Nu se cuvine mireanului să pornească cuvînt în public sau să învețe*, însușindu-și de aicea sieși dregătorie dascălească, ci să urmeze rînduelei cei predate de Domnul și să deschiză urechea la cei ce au luat darul învățătorescului cuvînt și să se învețe de la dînșii cele dumnezești, căci în biserică osebite mādulări a făcut Dumnezeu, după glasul apostolului (I Cor. c. 12 st. 27), pe carele Teologul Grigorie lămurit tilcuind, rîndueala cea întru aceste o arată, zicînd: „Pre aceasta rînduială să o cinstim, Fraților aceasta să o păzim, unul ori carele fie ureche, iar altul limbă, unul mînă, iar celalalt alt ceva. Acela învețe, iar acesta învețe-se”. Și după puține: „Și cel ce se învață, fie întru bună supunere, și cel ce dă, fie întru blîndețe, și cel ce slujește, fie întru osîrdie. Să nu fim toți limbă, partea cea prea gata, că au doară toți sunt Apostoli? au doară toți Proroci? au doară toți Tilcuiitori”? Și după oare-care: „Ce te faci pe tine păstoriu, oaie fiind? Ce te faci cap, picior fiind? Ce te apuci a ocîrmui oștiri, fiind rînduit între ostași”? Și aicea înțelepciunea sfătuieste: (Pild. c. 23 st. 4) „Nu fii grabnic în cuvinte, nu te întinde împreună cu bogatul, sărac fiind, nici căuta a fi mai înțelept, decît cei înțelepți”. Iar de se va prinde cineva strămîtînd canonul acesta, patruzeci de zile să se afurisească.

Eu am jurat bisericei ... credință și slujire; în împlinirea acestui jurămint nu mă poate pe mine înfricoșa nici o osteneală și nici o greotăte, sau primejdie. *Eu pentru biserică ... totdeauna sunt gata și cu viața mea.*

Știți, Iubiților, ce vremuri grele am petrecut, cu voi, ... aduceți-vă aminte, rogu-vă, de sfaturile mele, și spuneți dat-am atunci vouă sau creștinilor voștri sfaturi și povețe păgubitoare? Așa să știți, că eu și astăzi *vreau să vă feresc prin glasul meu arhieresc, de pășunea aceea plină de călbează, la care se paște acest biblițist mirean, și la care va, pe frații și creștinii mei, să-i tragă spre perirea lor sufletească și spre batjocura lor.*

Deci vă fac cunoscut vouă tuturor, Cinstiților Părinți și prin voi la toți creștinii noștri, cărturari și ne-cărturari, că *eu cu putere apostolească și din îndatorirea de a păstra și a susține religia noastră și orînduiele ei în sfințenia cea adevărată și cea vechiă, în curățenia, cea neîntinată de eretici și de mîni nesfințite, — osîndesc și afurisesc cartea aceasta biblică și comentariul ei, carea o au început a tipări în Paris, mireanul Heliade, iar pe voi pre toți, iubiților, vă jur în numele sfintei Treimi și al binelui vostru vremelnic și vecinic, ca nime dintre voi să nu cumpere cartea aceasta de mine osîndită și afurisită; și carea dintre voi o-a căpătat-o să mi-o predea mie spre nimicire; și dacă veți afla, că cineva dintre ai noștri o are și se desfătează cu ea, și nu mă ascultă pe mine, a mi-o preda spre nimicire, pre unul ca acela să mi-l arătați, ca să-l scot din staulul nostru, ca pe o oaie rîioasă, și ca pe o capră, care nu este vrednică a fi între oile blînde și curate.*

Preoțimea întreagă este datoare a proceti această epistolă arhierască, în Dumineca cea dintîiu după slujba dumnezeiască în auzul tuturor, și a tălmăci creștinilor cuprinsul ei.

Sibiu, în 24 Maiu 1858.

Al vostru de bine voitoriu Arhieru

Andrieu Baron de Șaguna m. p.
Episcop

Astăzi, după trecerea unui veac de-atunci, riposta lui Șaguna apare ca excesiv de drastică, dacă luăm în considerare faptul că obiectivul ei era un om de talia lui I. Heliade-Rădulescu, adînc pătruns de rîvna de-a vedea poporul român bucurîndu-se de luminile culturii naționale.

Polemica în chestiune nu evolua pînă la ascuțit de afurisanie — sau nu se isca din capul locului — dacă I. Heliade-Rădulescu nu săvîrșea două greșeli grave: una concepțională, iar cealaltă de tact. Renumitul poet și luptător pentru libertate de dincolo de munți fusese inițial bine intenționat în lucrarea pe care se angajase s-o săvîrșască. Prefața traducerii sale e mărturie. În ea, I. Heliade-Rădulescu vorbește despre însemnătatea Sfintei Scripturi pentru promovarea limbii literare și, prin aceasta, pentru conservarea unității naționale. Limba Bibliei i-a apărut pe romînii din Ardeal de primejdia influenței protestantizante. A-

ceste considerente pe de-o parte, iar pe de altă parte nemulțumirea ce i-o pricinuiau traduceri pline de greșeli ale Bibliei editate de propaganda diferitelor societăți biblice aflate în slujba unor interese sectare, l-au determinat pe I. Heliade-Rădulescu să facă o nouă traducere a Sfintei Scripturi. Prin ea, tindea să-și ducă la îndeplinire năzuința ce-l stăpînea și pentru care lupta din tinerețe: înfăptuirea unei limbi românești unitare. Pînă aici, nu era nimic nechipzuit.

Detestînd fățiș termenii grecești și slavonești strecurați în limba noastră de cult, I. Heliade-Rădulescu a purces la curățirea Bibliei românești de aceste infiltrații străine și la înlocuirea lor cu cuvinte latinești sau, la nevoie, chiar italiene. În felul acesta, traducerea sa era investimîntată într-o limbă artificială, pe care n-ar fi putut-o înțelege decît aderenții literari ai așa numitei Școale ardelenne, în rîndurile cărora se situează și I. Heliade-Rădulescu.

Mitropolitul Șaguna nu putea fi de acord cu această tentativă de latinizare forțată, excesivă a limbii Bibliei românești, pentru că ea nu putea fi înțeleasă de poporul credincios. Unitatea sufletească a neamului nostru a fost menținută de-a lungul veacurilor de limba veche și înțeleaptă a cărților bisericești, de limba neaoșe, arhaică a poporului. Apărînd-o pe aceasta de asalturile latinizantilor cu orice preț, Șaguna ajungea să se izbească mai ales de Ion Heliade-Rădulescu, deoarece acesta invadase un tărîm de preocupări străine de pregătirea sa. Pe de altă parte, în „Biblice”-le sale, a conceput și inaugurat un comentariu cabalistic, cu pretenții filozofice,²⁰ la Sfînta Scriptură, pe care Biserica noastră nu l-ar fi putut încuviința sub nici un motiv, oricît de tolerantă s-ar fi arătat în această împrejurare. Ceea ce făcea I. Heliade-Rădulescu era lucru de diletant care se amestecă în probleme mai presus de competența sa. Impotriva acestei îndoite greșeli concepționale Șaguna a luat atitudine. Era datoria sa s-o facă.

Dar I. Heliade-Rădulescu a săvîrșit și o greșeală de tact în împrejurarea aceasta. El a purces la lucrul pe care-și propusese să-l săvîrșească, pe cont propriu, fără să țină seamă — cum însuși afirmă — de „declamațiunile ortodoxale ale unora sau ale altora”.²¹ Aceasta era o provocare la adresa legiuitei ocîrmuirii bisericești, care nu putea fi tolerată. Nimeni nu-l investise cu prerogative învățătoarești în Biserică. A și le aroga în chip anarhic, era un abuz. A le exercita, era o sfidare. Șaguna a înfierat abuzul

²⁰ Acad. Gh. Călinescu: *Istoria literaturii romîne*. București 1941, p. 140.

²¹ Gh. Tulbure: *O. c.* p. 37.

și a respins sfidarea. A făcut acest lucru în termeni drastici, pentru că I. Heliade-Rădulescu, stăpînit fiind de duhul trufiei, în loc să se potolească și să părăsească tărîmul de preocupări în care se infiltrasă cu mari pretenții de cunoscător, s-a dedat la atacuri personale împotriva mitropolitului ardelean.²² În vreme ce oprea poporul credincios, sub afurisanie, să folosească traduceri și comentariile lui I. Heliade-Rădulescu, Șaguna răspundea acestor atacuri ale „ereticului” în broșura intitulată „Respingere a unor atacuri în treaba unei traduceri nouă a Bibliei” (Sibiu 1858).²³

Punctul de vedere susținut de Șaguna a triumfat. Părăsind preocupările biblice, I. Heliade-Rădulescu s-a întors la strunele sale de poet și scriitor laic.

*

Vreme de peste o jumătate de veac, Biblia lui Șaguna nu a fost urmată de nici o altă traducere autorizată a Sfintei Scripturi în limba română. În schimb, începînd din 1867, „Societatea biblică pentru Britania și străinătate” (British and Foreign Bible Society) a pus în circulație numeroase ediții românești ale Bibliei,²⁴ cu tiraje substanțiale, fapt care a pricinuit confuzii costisitoare în rîndurile credincioșilor noștri, mai ales aici în Ardeal, transformîndu-i pe destui dintre ei în victime ale prozelitismului cultelor neo-protestante și sectare.²⁵

Abia în anul 1914 a apărut cea dintîi ediție sinodală a Bibliei în românește.²⁶ Revizuită sau tradusă din nou după izvoadele originale ebraic și grecesc de oameni învățați — ca răposatul profesor de Teologie și ebraist renumit, Preotul Dr. Vasile Radu, Academicianul Gala Galaction (Preot Prof. Dr. Grigorie Pișculescu), ș. a. — Biblia reappare în românește, de-atunci încolo, în alte cîteva ediții, prin purtarea de grijă a răposaților Patriarhi Dr. Elie Miron Cristea și Nicodim Munteanu și a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

²² Vezi scrierea comemorativă despre Mitropolitul Șaguna, p. 178 și nota 2.

²³ Gh. Tulbure: O. c. p. 40.

²⁴ În 1867, Noul Testament la București; în 1873, Biblia întreagă (fără cărțile necanonice ale V. T.) la Pesta; în 1874 la Iași, în 1893 la București; în 1920 la Londra; în 1928 la București; ș. a. Cf. *Gheorghiu*: O. 1. c.

²⁵ Unele ediții au expresii tendențioase, intenționat alese astfel (ca: „icoană”, în loc de „chip cioplit” sau „idol”, ș. a.).

²⁶ Asupra urzirii ei am vorbit în lucrarea mea: *Inițiativa transilvană în tipărirea Bibliei românești*. Sibiu 1943, — unde am publicat, pentru întîia dată, revelația scrisoare trimisă cu data de 5/18 mai 1912, mitropolitului primat Conon Aramescu, de profesorul de Teologie Nicolae Bălan (p. 4 urm.).

Între timp, cu aprobarea Sfântului Sinod, Societatea Biblică Britanică a editat (1938) o traducere a Noului Testament.

Dintre numeroasele ediții românești ale Noului Testament, tipărite în deceniile din urmă, o mențiune specială se cuvine aceleia cunoscută îndeobște sub numele de „*Noul Testament de la Cluj*” (ed. I a apărut în 1942, iar ed. II în 1945), pe care o datorim I. P. S. Mitropolit al Ardealului, *Nicolae Colan*, atunci Episcop al Vadului, Feleacului și Clujului. Limba ei curată, neaoș românească, asemănătoare aceleia a cărților bătrâne de slujbă bisericească, în mînuirea căreia I. P. S. Sa este neîntrecut la noi astăzi, stă mărturie peste ani și peste vremi despre adevărul deplin pe care-l cuprinde cunoscuta mărturisire a lui Șaguna: „Limba Bibliei pentru un popor numai odată se poate face...” Urmașii au datoria s-o păstreze și s-o reînnoiască, așa cum ar fi făcut traducătorii de odinioară dacă ar fi trăit în zilele noastre. Noul Testament de la Cluj se distinge și printr-o execuție tehnică-grafică de înaltă ținută artistică.

*

Destul de rar altoită „în pom românesc”, Sfînta Scriptură a fost și a rămas pentru clerul și poporul nostru dreptcredincios — în spiritul celor mai bune tradiții ortodoxe răsăritene — unul din cei doi „piepți” ai Bisericii (cum spune Sf. Ipolit) din care scoatem, ca și din Sf. Tradiție, învățături de credință și drepte povățuiri pentru îndrumarea pașilor noștri pe cărările acestei vieți.

Pentru poporul nostru, de-a lungul înviforatelor sale pătrunderi prin vămile existenței sale istorice, Biblia a fost făurar și paznic al unității noastre de limbă, de credință și de năzuință spre luminare și eliberare națională.

Mitropolitul Andrei Șaguna a înțeles acest adevăr și pentru vremea desfășurării ostinelilor sale gigantice, cu mijloacele ce le putea utiliza acum un veac, el l-a servit în chip strălucit. S-a dovedit și-n această privință „preot deșteptării noastre, semnelor vremii profet”.

Pr. Dr. GRIGORIE MARCU

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

BIBLIOGRAFIE (în ordine cronologică)

- Arhim. Nicodim *Munteanu* (fost Patriarh al Romîniei): *Biblia ca temelie a educațiunii și culturai popoarelor*. Galați 1907.
- Mai mulți*: Mitropolitul Andrei baron de Șaguna. *Scriere comemorativă la serbarea centenară a nașterii lui*. Sibiu 1909.

- Prof. Dr. Aurel Crăciunescu: Mitropolitul Andreiu și Sf. Scriptură; în: „Revista Teologică”, Sibiu, anul III, 1909, p. 440—457.
- Prof. Dr. Nicolae Bălan (fost Mitropolit al Ardealului): Un congres biblic românesc. (Retipărire din „Revista Teologică”). Sibiu 1912.
- Prof. Dr. Vasile Gheorghiu: Introducerea în sfintele cărți ale Testamentului Nou. 1929.
- Prof. Nicolae Colan (actualul Mitropolit al Ardealului): Biblia și intelectualii. Sibiu 1929.
- Patriarhul Miron: Cuvînt înainte la Biblia sinodală. București 1936, p. IX—XXX.
- Gh. Tulbure: Mitropolitul Șaguna. Opera literară. Scrisori pastorale. Circulări școlare. Diverse. Sibiu 1938.
- Arhim. Dr. Iuliu Scriban: Biblia ca unealtă culturală. Curtea de Argeș 1939.
- Prof. Dr. Grigorie Marcu: Studii Biblice. Sibiu 1940.
- Prof. Dr. Grigorie Marcu: Preoțimea lui Șaguna; în: „Revista Teologică”, Sibiu, anul XXXIII, 1943, p. 341—347.
- Prof. Dr. Grigorie Marcu: Cartea de căpătii a preotului; în: „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, Iași, anul XXXII, 1956, p. 236—245.
- Prof. Dr. Grigorie Marcu: Sfînta Scriptură în limba romînă; în: „Mitropolia Olteniei”, Craiova, anul IX, p. 149—160. (Utilizată aproape integral în partea întîia a lucrării de față).

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

CREȘTINISMUL VECHI CARPATIC

Cunoașterea pătrunderii creștinismului în regiunile carpatice, în primul mileniu, este deosebit de atrăgătoare pentru noutățile ce le oferă graiul pământului prin descoperirile arheologice din ultimii ani. Rezultatele lor spulberă acea pretinsă enigmă cu privire la originea poporului român, dovedindu-se derivația din romanitatea daco-carpatică, în simbioză cu slavonismul. E și o urmare a deciziei Conferinței arheologilor români din 1949, de a da atenție elementului migrator-trecător și îndeosebi a aprofunda cunoașterea factorului permanent, care este populația băștinașe (cf. Contemporanul nr. 165, 1949, p. 6). Astfel arheologia română completează și luminează ceea ce lipsea în izvoarele istorice scrise din acele vremi de sclavagism și feudalism timpuriu, când istoria se scria numai pentru stăpînitori și cuceritori și nicidecum pentru poporul rural și pentru cei robiți.

La baza poporului român stau mai multe elemente componente și anume: geto-dacii, romanizarea, încreștinarea, valahii și slavii, momente complexe care necesită atente lămuriri.

Despre *daci* se știe tot mai mult, de cînd a inițiat V. Pîrvan cercetările în această direcție.¹ Ei erau agricultori, crescători de animale și meșteșugari; se îndeletniceau și cu pescuitul, avînd bărci și brăzdînd Oltul, Bistrița, Mureșul și Dunărea; orașul-cetatea se afla totdeauna într-un loc ferit și întărit, iar cîmpul și șesurile erau numite „pustiul”, adică fără așezări durabile, ca teritoriu de pășunat; dacii mai erau călăreți renumiți. Aria lor de răspîndire o indică descoperirile arheologice de cetăți, așezări și necropole, precum: vreo 100 în regiunea Orăștiei, ca Grădiștea

¹ Din foarte bogata literatură despre dacii: Popa-Lisseanu I., *Dacia în autorii clasici*, 2 vol. 1943; Studii și referate, p. II, 1954, p. 1839 ss; Nouvelles études d'Histoire, București 1955 cu 11 referate; numeroase articole din revista: Studii și Cercetări de istorie veche, prescurtată SCIV; Daicovici C., în SCIV 3/4 1955, p. 941; idem, Steaua 7, 1957, p. 98; idem, în Scînteia nr 4194 și 4313 pe 1958; idem, SCIV 1/2 1955, p. 58; Pippidi, în SCIV 1/2 1955, p. 61ss; Mitros M., Problema populației geto-dace în Muntenia, Studii și referate privind istoria Romîniei 1, 1954, p. 105 ss; Russu I. I., Daco-geții, în Contribuții la cunoașterea reg. Hunedoara, Deva 1956, p. 39ss; Protase D., Urme dacice în Cîmpia Transilvaniei, Tribuna 6, 1957; Macrea M., în SCIV 3/4, 1955 și următ.; Fedorov G., Descoperirile arheol. din R. S. Moldovenească, în Studii și cercetări, filiala Iași VIII-1, 1957, p. 59ss.

Muncelului, Costești, Blidaru și Piatra Roșie; vreo 120 așezări în regiunea Stalin, ca Arpașul de sus, Cașolț-Sibiu, Calbor-Făgăraș; centrul Transilvaniei: Sopor-Turda, Alba-Iulia, Ciumbrud; regiunea secuiască: Surcea-Tg. Secuiesc și Sîncrăieni-Ciuc; în sudul Carpaților: Buridava-Argeș, Cîmpulung-Muscel, Rucăr, Pelendava-Bucovăț-Craiova, Podeni-Cireșu-Tr. Severin, Sucidava-Celei-Zimnicea, Popești-Mihăilești-București; regiunea Dobrogeană: Cernavodă, Murighiol-Tulcea, Histria; regiunea Moldovenească: Bicăz, Botoșani, Dealul Matei-Vaslui și dincolo de Prut. Monede dace s-au descoperit pînă în regiunea Budapestei. De reținut este faptul că multe localități dace aveau terminația în — *ava*, care mai apoi a trecut în grecescul — *abon*.

În ce privește originea etnică a geto-dacilor, ea era discutată, punîndu-se mai multe teze: cea ilirică sud-dunăreană, cea tracă, pentru apropierea de limba albaneză, cea pelasgo-elenă pentru afinități grecești, după Strabon; cea celtă, pentru rapiditatea romanizării și în fine cea scitică, pentru slavonismul român. Oricum ar fi fost, la daci se descoperă texte grecești, se constată elemente de limbă proprie, ca acel „Decebalus per Scorilo”, cu terminație latină, unele cuvinte nedesluite după origine care par localnice și în fine romanizarea chiar și la dacii extra-carpatici și încă după încetarea stăpînirii efective romane.²

Noțiuni de creștinism primesc dacii încă în legătură cu misiunea Sf. Ap. Pavel, care în ultima sa călătorie misionară din anii 65—66 a ajuns pînă în regiunea Iliricului. Aceasta e credința exegetului sibian, p. prof. Gr. Marcu, în legătură și cu proverbul: „Și l-a părăsit, precum Pavel pe valahi”. Poate că de aici i se trage apostolului și condamnarea, pe vremea persecuției lui Nero: el, în calitate de cetățean roman, a vizitat o țară dușmană, Dacia. Pe atunci, în răsăritul regiunii, Sf. Apostol Andrei trecea predîcînd în Histria și Tomisul dobrogean-scitic. Această misiune de evanghelizare se făcea în limba greacă și localnicilor li se vorbea despre Mîntuitorul Hristos, despre Harul divin, despre Sf. Botez, necesar pentru mîntuire și despre Paștile învierii.

Dar cucerirea Daciei lui Decebal de către Traian, încheiată în 107, aduce o stăpînire nouă, care venea cu zeii ei oficiali, care îi înrobesc pe cei daci; romanii mai erau și dușmani ai creștinis-

² Amănunte la Șesan M., *Limba cultică la romîni*, în: *La 5 ani. Institutul de istorie, Suceava 1947*, p. 15—22; idem, *Creștinismul și limba dacilor*, *Mitropolia Ardealului* 5/6 1958; Russu I., *Dispariția limbii și a populațiunii traco-dace*, *SCIV* 1/4 1957; idem, *Problema formării limbii și poporului român*, *Tribuna* 8, 1957, p. 6s; și în *Mitropolia Moldovei* 8/9 1957, p. 673s.

mului, care se putea susține doar în mod clandestin și cu simbolul „Peștelui”-Ichthys. În această regiune proaspăt cucerită și de graniță, cum era Dacia Traiană, stăpânirea romană s-a putut menține numai prin autoritate, arzând vechile cetăți și temple și interzicând localnicilor accesul în zona centrală, deținută de romani. Astfel dacii învinși sînt reduși la o viață de colonat rural. E deci depășită teoria unora că romanii ar fi extirpat populația locală.

Romanizarea se impune cu atît mai mult, cînd prin dispoziția împ. Caracalla, din 212, s-a lărgit calitatea de cetățean roman și asupra unor localnici din imperiu. Atunci desigur că și unii daci sau romano-daci au dobîndit și ei această calitate, manifestîndu-și vădit loialitatea lor față de împărăție și în acest sens și-au în-sușit și numele de „romani”. Limba latină va mai fi împlinit și rolul de mijlocitoare între variatele dialecte dacice.

Granițele aproximative ale Daciei Traiane porneau de la confluența Tisei cu Dunărea și duceau prin Banat peste Munții Apuseni pînă spre Dej, apoi coborau spre cursul Mureșului și Oltului și trecînd Carpații pe la Argeș, reveneau la Dunăre. O confirmă descoperirile arheologice de la Giridava-Morissena (Cenad), Micia-Vețel-Deva, Sarmisegetuza, Germisara-Cigmău-Orăștie, Aquae-Călan, Alba Iulia, Napoca-Cluj, Porolissum-Moigrad, Sărățeni-Sîngiorgiu-de-Pădure, Sirineasa-Pitești, Tîrgușorul Vechi-Ploiești, Roșu și Giulești-București.

Deși Creștinismul era persecutat în imperiu, el totuși își face drum și în Dacia romană și astfel este atestat acolo de către africanul Tertullian, în 206, cu vădită exagerare, precum și de alexandrinul Origen, în 248, cu științifică rezervă. Introducerea lui cred că s-a realizat pentru următoarele trei motive: abandonarea zeilor proprii care au fost învinși, opoziția față de zeii romani învingători, între care se impuneau orientalul Mithras, asiatica Kybele și egiteanul Apis, și atracția spre „zeul” Hristos, care s-a jertfit pe cruce pentru cei obidiți. Purtătorii acestui creștinism erau unii coloniști, veterani, comercianți, militari, lucrători de mine și sclavi, aduși din toate părțile imperiului și mai ales din Macedonia, Dalmația, Asia Mică, Galația, Siria și Palestina, unde creștinismul era puternic.³ Deoarece însă acest creștinism era la început al celor

³ N. Iorga, *Istoria Bisericii Romînești*, ed. II, vol. 1, 1929, indicații sumare; amănunte însă la Reli S., *Istoria vieții bisericii a romînilor*, vol. 1, 1942, și la Moises Gh. Lupșa Șt., *Istoria Bisericii Romîne*, vol 1, 1957, îl citez Manual. Alte amănunte la Barnea I., *Pîrvan și problema creștinismului în Dacia*, *Studii Teologice* 1/2, 1958, p. 93 ss; Daicovici C., *În jurul creștinismului din Dacia*, *SCIV* 1, 1950.

săraci și înrobiți, de aceea nici în Dacia romană și extra-carpatică el nu a lăsat urme în pământ, fiind în primul rînd o chestiune de conștiință. Limba lui era parte greacă, parte latină populară și parte daco-romanizată. Prin contactul variat cu dacii extra carpatici de răsărit, fie și prin „nedei”, care nu se aflau în orbita stăpînirii romane, a ajuns creștinismul și la cunoștința lor, bineînțeles în mod sfios. La aceștia însă venea vestea despre Hristos și de la centrele grecești pontice.

Survine însă prezența goților. Romanii se retrag în 271. Această abandonare militară e urmată și de cea oficială și a cetățenilor; populația rurală a rămas nepăsătoare pe loc. Se crede că această „părăsire” însemna mai degrabă o dislocare a trupelor spre Panonia, și abia cînd Dacia romană a fost ocupată de goți, care nu mai puteau fi respinși, a fost abandonată Dacia Traiană și Aurelian a creiat, în 275, drept recompensare, Dacia Aureliană, ca să se bucure romanii cu o nouă creație. Ea a fost înființată în sudul Dunării, în regiunea Misiei superioare, care între timp, fusese pe deplin romanizată.

Noua Dacie Aureliană va deveni un chiag etnic nou daco-roman și totodată mijlocitoare a creștinismului spre nordul Dunării. Aci, pe vremea migrației goților și vandalilor, care au distrus de pildă Trușești și Histria, nu s-a schimbat situația socială a localnicilor romanizați, pentru că nu se putea aplica un sclavagism populației care trăia din agricultură, în obștii, și din păstorit. Dacii rurali își duc viața mai departe și plătesc dijmă migratorilor. Ei însă nu mai pot reface vechile lor cetăți și orașe, precum nici statul, ci dimpotrivă mai trebuie să se retragă spre văi și munți, unde se pot organiza iar pe familii și triburi. Din aceste împrejurări vor dispărea multe numiri de localități dace și romane și însași limba veche dacă se va uita, poate ceva mai tîrziu în regiunile maramureșene și moldovene. Probabil au supraviețuit numai numele de ape, ca Argeș, Criș, Mureș, Someș, Tisa, Prut, Siret și Dunăre, ca și de munți: Carpații. Continuitatea populației în teritoriul vechi o dovedesc descoperirile arheologice de la Sopor, Ciumbrud, Alba-Iulia, Morești pe Mureș, ca și la Tîrgușorul vechi-Ploești, Poienești-Vaslui și Spanțov-Oltenia.⁴ Astfel se risipește teoria falsă de discontinuitate a unor istorici, care susțineau că după părăsirea Daciei de către romani aceste teritorii ar fi rămas pustii. (Vezi noi și valoroase descoperiri arheologice, „Scînteia” nr. 4085, 1957).

⁴ Ofetea A., Problema periodizării istoriei romîne, Studii, revistă de istorie (citată SRI) 6, 1957, p. 106s.

Ultima persecuție romană împotriva creștinismului, dusă chiar pentru suprimarea numelui de creștin, de către împ. Dioclețian, Maximian Hercule și Galeriu, pînă spre 307, a prilejuit întărirea creștinismului nord-dunărean, prin numeroși transfugi, pentru că acolo creștinii nu erau prigoniiți. Iar printre martirii de la Axiopolis apar și doi traco-daci, Chindeas și Lupus.⁵

Cu biruința lui Constantin cel Mare și edictul său de toleranță din 313 începe o eră nouă pentru înflorirea creștinismului, fapt de care se vor resimți și autohtonii carpatici, mai ales cînd împăratul va susține întărirea comerțului cu vechea Dacie Traiană, fapt dovedit de monezile lui Dioclețian, Constantin și Liciniu la Turda,⁶ precum și prin străduința recuceririi unor teritorii din nordul Dunării, în fosta Dacie Malvensă (olteană). În acest scop a inițiat și construirea unui val, care mergea din sudul Olteniei pînă spre Tulcea (Brazda lui Novac).

În latura bisericească se accentuează construirea de clădiri speciale pentru cult, numite „basilici”, inițiate încă de pe la 280, împreună cu organizarea de comunități creștine în jurul unor astfel de basilici din piatră.⁷ Luînd Constantin și alte măsuri favorabile față de creștinism, iar în 323 dispunînd iertarea sclavilor din Dacia Aureliană, numeroși romanizați carpatici vor afirma și mai stăruitor că sînt și ei „romani”. În acest cadru pătrunde și la ei noțiunea de „basilică”, și se va transforma în cea de „biserică”, atît pentru locașul de închinare, cît mai ales pentru însași instituția harică de mîntuire. Paralel, se vor însuși termeni creștini romanici de *Dumnezeu, inger, cruce, sărbătoare, Duminică Florii, Rusalii, lege, creștin și păgîn*, iar din greacă cei pentru *Treime, Evanghelie, apostol, har, iad, drac* și altele. Cu zidirea de biserici va fi legată apoi și noțiunea de *preot-popa-paroh, cuminecare, cimitir și altele*. Dezvoltarea Bisericii în imperiu, care va duce la întrunirea primului Sinod Ecumenic de la Nicea, din 325, la care a participat și episcopul Teofil al Gothiei — pe care îl consider însă dintre carpaticii romanizați și nu got, nefiind pe atunci cunoscută vreo încreștinare printre goți — aduce și înmulțirea praznicelor creștinești, cu Crăciun și colinde precum și șirul de sfinți: Sîngiordz (Gheorghe), Sînmadru (Dumitru), Sînnicoară (Nico-

⁵ Năsturel P., În legătură cu inscripția despre mucenicii de la Axiopolis, *Orthodoxia* 4, 1954, p. 585s.

⁶ Iliescu O., Despre tezaurele monetare și viața economică pe teritoriul țării noastre, *SRI V-3*, 1952, p. 178ss.

⁷ Schweitzer A., *Die altchristliche Bischofs- und Gemeindekirche*, Göttingen 1952 passim.

lae), Sîntîndrei, Sînzienne, Sîntămărie și altele, care necesită și evidența unui calendar. Din această vreme datează și cimitirele de la Tîngușorul Vechi-Ploești, și Verbița-Plenița, precum și bisericele de la Dinogeția-Garvăn (Măcin), Isaccea, Histria, Axio-polis, Sucidava (prima) și altele.⁸

Pentru regiunea Transilvaniei s-au descoperit îndeosebi obiecte creștine, precum opaițe (Alba-Iulia, Turda și Dej), fibulă (Vețel-Ilia), tăbliță votivă (Biertan-Mediaș), cap de centură (Feisa-Tîrnăveni), gemă (Turda), altar funerar (Cluj), monument funerar (Zlatna) și altele, mai puțin sigure, de la Oradea, Mercheașa, Turda și Gilău. Toate aceste obiecte au aparținut, după cum constată cercetătorii⁹ populației localnice daco-romane, dovedind totodată și continuitatea ei, iar nu migratorilor goți, de la care nu au rămas urme deloc. O dovedește de altfel și fibula de la Ilia, care aparținea unui Quartinus, precum și tăblița de la Biertan, cu numele de Zenovius, ambele nume romane.

Cu această ocazie trebuie pusă și chestiunea jurisdicției bisericești, pentru că nu putea să existe un creștinism vădit, fără preoți și episcopi. Dacă creștinii sudcarpatici puteau depinde de episcopii de la Dunăre și Dobrogea, cei transilvani însă nu, din cauza depărtării. Și cred că creștinii transilvani se bucurau de prezența unor „horepiscopi”, trimiși de către episcopii dunăreni, precum în principiu se luaseră hotărîri în privința lor la sinoadele de la Ancira (can. 13), Neocesarea (can. 14), Antiohia (can. 10) și Sardica (can. 6), între anii 314—343.¹⁰ Prin acești horepiscopi și episcopi se menținea legătura cu marea biserică de la Constantinopol, precum apoi a hotărît al doilea Sinod Ecumenic din 381, lățind jurisdicția arhiepiscopului constantinopolitan peste toate populațiile „barbare” de la Dunăre și dincolo de ea. Iar can. 28 al Sinodului IV Ecumenic din 451 a confirmat aceasta, dînd arhiepiscopului dreptul de a hirotoni episcopi pentru aceste regiuni „barbare”.

Abia acum se apropie goții de creștinism, prin Vulfila, care fără voie, a trecut la semiarianism, în 341. Dar vizigotul Atana-

⁸ Tudor B., Stăpînirea romană în sudul Daciei, 1942; Condurachi E., Histria (colaborări), 1954; idem, Histria romano-bizantină, rev. Monumente și muzee 1, 1958, p. 21ss; Pippidi D., Frontiera Dunării de jos, SCIV 3/4 1955, p. 375 și 1/4 1957; Velkov V., Selota i grada v Trakii i Dakii pres IV. Vek, Istoriski pregled XI-4, Sofia 1955, p. 32s.

⁹ Daicovici C., In jurul creștinismului în Dacia, SRI 1, 1948, p. 122ss; Russu I. I., Materiale arheol. paleocreștine din Transilvania, Studii Teol. 5/6 1958, p. 311ss; Manual 1, 1957, p. 67ss.

¹⁰ Șesan V., Dreptul bisericesc universal, ed. IV, 1942, p. 146.

ric va susține aprige persecuții, încît Vulfila pleacă din regiunea nord-dunăreana, în 348, luînd cu el ca ucenic pe dacul Mercuriu-Maxențiu, care va ajunge apoi episcop la Durostor. Pentru întărirea acestui creștinism scrie și Sf. Vasile cel Mare, în 373. Pe atunci se afirmă la Tomis episcopul Vetrarion, pentru Sciția. Arianismul însă se încheie în 380, de cînd se impune ca religie oficială în imperiu creștinismul de rit ortodox. Din contactul lor cu goții, romanicii carpatici s-au ales cu numirea de „bloch”-valahi.

Apariția hunilor sperie și atunci vizigoții părăsesc la Pietroasa-Buzău faimosul tezaur „Cloșca cu pui”. Dar creștinismul nord-dunărean e confirmat de Sf. Ioan Gură de Aur, în 400, pe vremea în care predica în Dacia Aureliană, la geți, sciți, bessi și goți, Sf. Niceta de Remesiana (—420), care probabil întrebuița o versiune latină a Sf. Scripturi, după fer. Ieronim.

Pe cînd hunii atacau Bizanțul, în 447 (Migne PG 113, 679s), la curtea lui Attila de la Morissena-Banat, regiunea locuită și de „ausoni” — adică romanici, se afla și un episcop, fapt dovedit prin existența pe atunci acolo a unei basilici cu baptisteriu episcopal.¹¹

În 453 apar gepizii, care preiau de la goți numele de „blochi” pentru romanicii carpatici, dar de la ei a rămas numai mormîntul lui Omharus de la Apahida.

Prin aceste migrații începe să se divizeze romanitatea dacică în una nord-dunăreană, și alta sud-dunăreană care va avea tangențe cu albanezii.¹²

În centrul Transilvaniei însă continuă viața localnicilor, precum o mărturisește istoricul Simon de Keza (—1290), că după pieirea hunilor au rămas în Panonia „de bună voie” — slavii, grecii, teutonii, messianii și vlahii.¹³ O confirmă și centrul arheologic Morești pe Mureș, care pentru v. IV—VII prezintă un cimitir creștin și chiar o biserică.¹⁴ Oare se afla acolo sediul unui horepiscop?

¹¹ Zeiller J., *Les origines chrét. dans les provinces danubiennes*, Paris 1918, p. 202 și Cotoșman Gh., *Viața Sf. Iosif cel Nou*, Timișoara 1956, p. 14 și în *Biserica Ortodoxă Română* 10/11 1956, p. 895.

¹² Șiadbei I., *Sur l'élément latin de l'albanais*, *Melanges linguistiques*, Buc. 1957, p. 63s; Cabej Eq., *Le problème de l'autochtonie des albanais*, *Buletinul Universității Tirana* 2, 1958, p. 54 se respinge teza lui Pîrvan, că albanezii ar fi coborît prin regiunea carpatică în veac. III—VI, și documentează autohtonía albanezilor, dar originea sud-dunăreană a valahilor carpatici; la fel Snegarov Iv., *Rumäniska pravosl. crkva*, Sofia 1946, p. 57; Keramopoulos A., Blachoi, în *Omăgiu St. Kyriakides*, *Hel-lenika* 4, Salonic 1955, p. 326ss.

¹³ Popa-Lisseanu, *Izvoarele istoriei romînilor*, vol. 4, 1935, p. 84.

¹⁴ SCIV 1/2 1953, p. 275ss; Horedt K., *Șantierul arheol. Morești*, SCIV 3/4 1955, p. 643ss.

Domnia împ. Justinian (527—565) a înviorat viața creștină. Împăratul urmărește restaurarea, măcar parțială, a stăpînirii bizantine și în nordul Dunării, în Dacia malvensă și pentru aceea a fost supranumit „restitutor Daciarum” la plural. El organizează Arhiepiscopia autonomă a Tomisului pentru Sciția, precum și Arhiepiscopia de la Justiniana Prima, în 535. Limba lor era însă numai greacă. Apoi, în virtutea dispoziției împ. Zenon din 480, ca fiecare cetate să-și aibă episcop propriu (Cod. Just. I, 3, 35), Justinian și patriarhul organizează episcopia Ad Mediam (Mehadia), după mărturia lui Procopiu, și rezidește basilicele de la Garvân-Dinogetia, Tomis, Histria, Troesmis, Tropaeum, Suvîdava Drubeta (Tr. Severin), Giridava (Morissena), Apahida și probabil și Morești. Poate că acolo vor fi activat și dintre horepiscopi. La Sucidava se pomenește cu această ocazie numele celui mai vechi preot cunoscut pe meleagurile românești: Lukonochos, fiul lui Lykatios, grec.¹⁵

Acum e prilejul ca șefii obștiilor carpatice să se mîndrească din nou cu originea lor romană, însă în legătură cu „romenii” de la Bizanț. Dar aceasta se pare că nu plăcea bizantinilor, orgolioși pe tradițiile lor, de care îi îndepărtau pe „barbari”. Aceasta se desprinde din următorul fapt: Zidind Justinian mănăst. Sinai din Arabia, i-a dat spre pază o colonie de „robi valahi”, originari de la țărmurile Mării Negre.¹⁶ Se observă, deci, că Bizanțul îi socotea pe valahi doar buni de slujbe inferioare, ca robi. Nici istoricul Malalas, care pomenește de valahi, nu le arată simpatie, deși din numele lor a derivat cel de „Blacherna”, al unui cartier din Bizanț, în legătură cu un duce scit, ucis; colonia era cunoscută de la mijlocul veacului V.¹⁷ Asemenea și Menandru Protector manifestă dezgust față de „genus scythicum perfidum et mutabile” (Migne PG 113, 805 s), probabil dorind aceștia independență de Bizanț; sciții aceștia puteau fi numai romanizații regiunii.

¹⁵ Tudor D., Prima bislică creștină descoperită în Dacia Traiană, Iași 1948; idem, Sucidava, Materiale arheol. I, 1953, p. 101s; Condurachi, Histria, SCIV 3/4 1955, p. 515s; Barnea I., Douze ans d'archeologie chrétienne en Roumanie, Actes du VI. congr. byzant. Paris 1951, p. 25s; idem, Creștinismul în Scythia minor, Studii teol. 1/2 1954, p. 64ss; idem, Monumente de artă creștină, Studii teol. 5/6 1958, p. 287ss; Vulpe R., Granița de sud a Scythiei, SCIV 3/4 1955, p. 939ss; Nistor I., Bizantinii în luptă pentru recucerirea Daciei și a Transdanuviei, Mem. sect. ist. 1934, p. 4s; Run-ciman St., Byzantine linguists, Omagiu St. Kyriakides, în Hellenika 4, Salonic 1953, p. 596s. — Sediul Justinianei a fost stabilit la Tsarițin Grad, la 40 km SV de Niș, deci mult mai aproape de Dunăre decît se credea; Barnea, Monumente, p. 298.

¹⁶ Beza M., Urme românești în Răsăritul ortodox, ed. II Buc. 1937, p. 3s; Giurescu C., Relații romîno-egiptene, SRI 1, 1957, p. 96.

¹⁷ Popa-Lisseanu, Izvoarele istoriei rom. 7, p. 21s.

Dar în aceeași vreme, în 546 și 566, își fac apariția avarii, în 557 protobulgarii și în 566 coboară slavii spre sud. În 587 protobulgarii se luptă cu avarii, avînd ajutor și din partea valahilor carpatici. De atunci datează faimoasa chemare „torna, torna fra-tre...”, care încă nu și-a pierdut farmecul unei realități istorice.¹⁸ Avarii însă ruinează totul în calea lor, ca Histria, Tomis și alte cetăți, apoi în Transilvania se așează pe cursul central al Mureșului, precum o indică stațiunile arheologice despre conviețuirea lor cu daco-romanii și slavii, pînă în 680, de la Morești, Band, Sopor, Cipău, Cristești, Oheja, Gornești, Iernut, Lechința, Războieni, Sîntana, Tg. Secuesc, Sărățeni și Moldovenești, dovedind continuitatea așezărilor omenești.¹⁹ Dar hrîngurile avarilor de la Lederata (Horom) și altele pînă spre Timiș, unde exista un boan, ca șel peste banat, nume dat și Daciei malvene, au fost distruse de bizantini în 602; atunci multă populație romanizată s-a „înapoiat” în nordul Dunării, din sud. Că erau creștini acești romanizați, aceasta o dovedește viața Sf. Dumitru de la Salonic, din veacul VII.²⁰ Era vremea în care Bizanțul se afirma deplin grecesc, după ce din 578 a părăsit limba oficială juridică latină. În aceste împrejurări, ca vechi romanici ai regiunii rămîneau numai valahii carpatici. Dar slavii distrug Arhiepiscopia Iustinianei Prima.

Din cauza acestei migrații de populații, regiunea nord-dunăreană, Transdanuvia, își schimba numele. Astfel după indicația lui Paul Orosiu din 417, Isidor din Sevilla (—636) denumea regiunea carpatică, în mapamondul său, ca „Dacia ubi et Gothia”; harta a fost copiată și în 775. Apoi geograful contemporan anonim de la Ravenna indica pe lîngă numele de „Dacia” și pe cel de „Gepidia”.²¹ Dar în aceeaș vreme regiunea mai era numită și „Slavinia”, din cauza prezenței slavilor. Aceștia mențin pentru romanicii carpatini numele de vlasi-volohi, poate impresionați de părul (vlasi) lor negru. Totuși slavii centrali vor denumi prin vlasi populația italică din peninsula Apenină.

Bilingvismul slavo-roman e constatat la Garvăn, Spinoasa, Tg. Frumos, Fundul Herței, Hlincea-Iași, Balta Verde-Craiova, Sărata-Monteoru, Morești, Cipău-Luduș, Blandiana și Tg. Secu-

¹⁸ Năsturel P., Torna... fratre, SCIV 7, 1956, p. 178s.

¹⁹ Horedt K., Avarii în Transilvania, SCIV 3/4 1956, p. 393ss; idem, Șantierul Morești, SCIV 3/4 1955, p. 643s; Vasmer M., Die Slaven in Griechenland, Berlin 1941.

²⁰ Nistor I., Țara Severinului, Mem. sect. ist. 27, 1944, p. 2ss; Popa-Lisseanu, op. cit., vol. 7, p. 38.

²¹ Popescu-Spineni M., România în istoria cartografiei, vol. 1, 1938, p. 61ss, hărțile 17, 19 și 20.

iesc. Necropolele slavone dovedesc incinerare păgînă, iar ceramica e de tipul Praga. Se pare că pe atunci unii protobulgari au ajuns și în Transilvania și împreună cu slavii au fondat cetățile Teligrad și Moigrad, pe cînd Sarmisegetuza devenea Grădiște iar Ampelum o Zlatnă. La Alba-Iulia, devenită Bălgrad, se pare că s-a inaugurat un voievodat slavon.²² Pe atunci valahii îi ajutau pe protobulgarii Kubrat și Asparuch să treacă Dunărea înspre sud, în 679 și să-i combată pe avari. Cu această ocazie, unii romanici nordici trec în sudul Dunării, în fosta Dacie Aureliană.

Dar limba romanicilor carpatici-valahi creștini era mai puternică decît cea a migratorilor și astfel ea își menține caracterul ei în structura și fondul de cuvinte. Slavii se apropie de romanici și le învață limba, dîndu-le în schimb noțiuni de viață materială și social-politică, cu organizarea în cnezate. În cadrul acestei conviețuiri, slavii află despre creștinism de la valahi. Un istoric sîrb mărturisește că „sîrbii au cunoscut creștinismul de la băștinași, numiți valahi”,²⁴ iar bulgarii au preluat de la aceștia numirile de: komkati (cuminecare) și kolădă-colindă pentru Crăciun.²⁵ În aceste împrejurări, noțiunea slavă de „țerkov” nu derivă din grecescul „kyriaké”, ci din romanicul „besearică”, precum o constată un cercetător suedez.²⁶

Pe atunci sălășluia în regiunile romanizate episcopul Ursus, care semnează actele Sinodului VII Ecumenic din 787; unii îl localizează în Abrittus-Razgrad, lîngă Varna, iar alții îl numesc „al avarișienilor” din Dacia Traiană, cu sediul probabil la Morisena.²⁷ Acel sinod a mai reglementat și poziția horepiscopilor, lăsîndu-le pe lîngă dreptul de inspecție și pe acela de hirotésie (can. 14). Această funcție s-a păstrat pînă în veacul X.

Din această vreme, pe la 800, datează și prima necropolă slavă de la Someșeni-Cluj, cu mormîntul de incinerare al unui om cu vază, judecînd după ofrandele funerare. Probabil că urmașii lui au participat la evenimentele de la sfîrșitul v. IX.²⁸ În

²² SCIV 3/4 1955, p. 507ss; Chirvași-Comșa M., Unele concluzii istorice pe baza ceramicii din veacurile VI—XII, SCIV 1/2 1957, p. 267ss; Horedt K., Ținutul Hunedorean, în Contribuții la cunoașterea reg. Hunedoara, 1956, p. 101ss.

²³ Gaur AL., Incercare asupra fondului principal lexical, 1954; Rosetti AL., Limba romînă în veac. XIII—XVI, 1956 și idem, Influența limbii slavone meridionale în s. VI—VII, 1956; Ionescu I., Privire asupra cuvintelor cu sens religios din fondul principal lexical al limbii romîne, Mitropolia Olteniei 6/7 1956, p. 343ss.

²⁴ Gavrilovici A., Istoria srpske crkve, Belgrad 1927.

²⁵ Popescu N. M., în Mitropolia Olteniei 1/2 1958, 156.

²⁶ Gunarsenn, Das slavische Wort für Kirche, Upsala 1937.

²⁷ Cotoșman, Viața Sf. Iosif cel Nou, 1956, p. 16 și idem, în Bis. Ort. Rom. 10/11 1956, p. 894.

²⁸ Macrea M., Pe urmele voevodului Gelu, Tribuna 8, 1957, p. 7s.

aceeași vreme continua conviețuirea elementului geto-dac cu cel slavon la răsărit de Prut.²⁹

Și pe cînd începea simbioza slavo-romanică în romînitătea din regiunea carpatică, bulgarii lui Krum și Omortag (—831) se luptau cu bizantinii și avarii și persecutau creștinismul. Pe atunci dispar indicații arheologice în vechile stațiuni, ca Dinogetia, Histria și Hlincea, înafară de Morești. Bizanțul nu mai avea contact cu valahii carpatici, din cauza prezenței bulgare. De aceea în consemnarea scaunelor episcopale dependente de Patriarhia Ecumenică de la Bizanț, din 904, nu este pomenit direct nici un sediu mitropolitan sau episcopal pentru aceștia; ei erau desigur înglobați Mitropoliei Tomisului. Pe atunci nu mai existau horepiscopi, în mod oficial.

Și pe cînd se constată o diaspără daco-romană din Oltenia spre Hațeg,³¹ prezența valahilor în Transilvania și mai spre Apus era constatată de cronicarul kievean Nestor. El referează că blasii-volochii sînt o seminție iafetică, asemenea cu suezii, rușii, anglii, romanii, nemții, francii și alte popoare. Ei i-au respins pe slavi de la Dunăre (e vorba de Panonia) și s-au așezat între ei. Atunci unii slavi au plecat spre Vistula și Pripet. Deci constatăm că valahii au devenit războinici și astfel intră în istorie. Pentru aceste motive istoricul ardelean M. Mökesch, constatînd că denumirile geografice de dealuri și munți poartă nume romînești, trăgea concluzia că valahii sînt băștinașii Transilvaniei.³²

La acești valahi transilvăni au venit după 885 ucenicii apostolilor slavilor, Sf. Constantin-Ciril și Metodie, numiți apostolii șchieilor, și anume Bezrad în Panonia, Viznog în Sarmăția, Zandov în Dacia și Moznopon în Alpii Valahiei.³³ Se pare că Moznopon a vizitat și satul Porcești, care exista pe atunci.³⁴ Astfel romanicii carpatici-valahii află despre *pravoslavie, vlădică, duhovnic, spă-*

²⁹ Fedorov G., Slavii vechi în Moldavia, Vestnik Akad. Nauk SSSR 12, 1954, p. 35ss, în trad. romînă, SRI 8, 1955, p. 83ss.

³⁰ Snegarov I., Christianstvo v Bălgarii, Godišnik Akad. teol. 5, 1955/6; Iliescu O., Despre tezaurile monetare, Studii, rev. de istorie și filosofie 5, 1952, p. 178ss; Dimian I., Cîteva descoperiri monetare bizantine pe teritoriul R. P. R., Studii și cercet. de numismatică 1, 1957, p. 189ss; SCIV 1/2 1952, p. 240s; Condurachi, Histria, Rev. Momunente și muzee 1, 1958, p. 21ss.

³¹ Sacerdoțeanu A., Concepția istorică a lui Hașdeu, SRI 5, 1957, p. 148.

³² Mökesch, Beweise für die celtische Abstammung der Walachen, Sibiu 1867, p. 65 zice: „die Walachen sind die Überwohner Siebenbürgens“, combătînd astfel tezele lui Rössler și Hunfalvy.

³³ Nistor I., Cărțile liturgice în Bucovina, Mem. sect. ist. XXV 11, 1942, p. 527, după un referat dintr-o cronică moravă, puțin cunoscută la noi; ei au venit peste Maramureș.

³⁴ Xenopol, Istoria Romînilor, ed. III, vol. 2, p. 129s.

senie, milă, ispită, slujbă, vecernie, utrenie, colivă, ascultă slujba slavonă a Liturghiei și văd scrisul cirilic,³⁵ care fusese binecuvântat de însuși Patriarhul ecumenic Fotie în 863 și 882. Acest slavonism bisericesc îl vor fi acceptat mai întâi slavii carpatici, apoi filoslavii și în urmă s-au apropiat de el și valahii.

Apropierea valahilor romanici de slavonismul bisericesc se datorește, firește, mai multor impulsuri, ca încrederea mai veche în slavi, îndepărtarea de centrele bisericești grecești și probabil opoziția față de latinismul formal din Bulgaria lui Simeon (—927), dușmanul Bizanțului. Totuși problema mai trebuie cercetată în ce privește împrejurările istorice mai probabile.

Între timp au venit ungurii în Panonia și în 907 au distrus statul Moraviei. Despre aceasta referență cronicarul Nestor, că: ungurii albi i-au alungat pe volochi de la Dunăre, luându-le locul (în Panonia), iar ungurii cei negri trecând munții au început să se lupte cu volochii și slavii, așezându-se în țara care se numi apoi Ungaria. Iar cronicarul anonim al lui Bela indică cu numele pe acești cnezi valahi; Menumorut din Dacia Porolinensă (Bihor-Sălaj), Gelu valahul din țara Ultrasilvania (Someș), și Glad, din Dacia malvensă (Mureș-Orșova), cu centrul probabil la Morisena, care se apăra cu ajutor cuman, bulgar și voloh.³⁶ Pe atunci creștinismul regiunii era puternic, fiind susținut de mănăstirile Galad-Kikinda, Mrăcunea-Horom și Orșova, de rit grecesc.³⁷

După ce a trecut vremea ciocnirilor, ungurii, aducându-și poate aminte de creștinismul grec din Atelkuz, se apropie de creștinismul valah și între altele își însușesc noțiunea de „crăciun”.³⁸

Slavonismul bisericesc cirilic însă progresează și dovadă de el sînt inscripțiile cirilice din Bulgaria, de la Preslav, din spre 893, 900, 941 și 993, apoi cea din Rusia de la Smolensk, din 925 și cea din Dobrogea, în satul Mircea Vodă, de la jupan Dimitrie, din 943.³⁹

Între timp însă ungurii se apropie de Bizanț, iar Bulcsu-Bolosudes, care stăpînea regiunile între râurile Timiș, Tutes (neiden-

³⁵ Șesan M., Ortodoxia în trecutul Europei centrale, Studii Teol. 1/2 1950, p. 94; idem, Ortodoxia cehă în s. XI, Mitropolia Ardealului 5/8 1957, p. 450s.

³⁶ Popa-Lisseanu, op. cit vol. 7, p. 20, 25, 35, 44s, 81, 94.

³⁷ Lupșa Șt., Biserica ort. rom. din Ardeal și Banat. Mitrop. Ardeal. 3/4 1956, p. 270.

³⁸ Manual de Ist. Bis. Rom. 1, 1957, p. 117; Rămureanu I., Inceputurile creștinării ungarilor, Studii teol. 1/2 1957, p. 37ss.

³⁹ Milev A., Cele mai vechi inscripții cirilice, în Crkoven Viestnik 22, Sofia 1957; Stancev A., Biserica de lângă Vinița-Preslav, Izvestia instit. archeol. 18, Sofia 1952, p. 305s; Comșa E.—Bogdan D.—Panaitescu P., Inscriptia slavă din Dobrogea din 943, SRI 3, 1951, p. 122ss; Manual, 1957, p. 64s.

tificat), Mureș, Criș și Tisa, la Apus de Munții Apuseni, primește de la Constantinopol ca mitropolit pentru Turci pe Ierotei; acesta s-a stabilit mai întâi la Szentes și apoi a trecut la curtea principilor maghiari din centrul Panoniei.⁴⁰

Pe atunci sîrbii aveau episcopi greci la Rascia, Prizren și Ston, la nord de Raguza, iar bulgarii dobîndeau o patriarhie în 934, cu binecuvîntare bizantină, cu centrul la Preslav. De această patriarhie mai depindeau în nord episcopiile de la Vidin, Belgrad și Sirmiu. Totuși, din cauza dușmăniei bizantine, sediul se mută treptat la Drîstor, Sredec, Vodena, Moglena și Prespa, pînă s-a oprit la Ohrida, în 990. De aceea e problematică afirmația că, cu siguranță, Bulgaria ar fi stăpînit în această vreme și în nordul Dunării, fapt pentru care lipsesc dovezi arheologice și istorice, dar care se susține pentru a putea justifica introducerea slavonismului bisericesc la romîni de la bulgari, în veacul X.⁴¹

Iar în spre nord-est, după încreștinarea oficială a rușilor prin Vladimir, în 988, mitropolitul Leontie organiza, în 995, chiar 5 eparhii, în cadrul mitropoliei Kievului. Limba acesteia era grecească și slavo-bulgară, cirilică.

Astfel valahii carpatici erau cuprinși între mai multe organizații mitropolitane: bizantină, bulgară, ungară și rusă. Fiind creștini vechi, este firesc să fi avut și ei episcopi proprii, sau măcar încă vreun horepiscop, depinzînd de vreo mitropolie grecească, dobrogeană, fapt încă nelămurit. Și nu era mare lucru să fi avut și ei episcopi proprii, pentru că după informația contemporană a germanului Liutprand din Cremona, care vizită Bizanțul în 969, viața episcopală provincială era foarte simplă, fără multă cheltuială (Migne PL 136, 935). Se pare însă că la Spanțov, Oltenița, exista chiar un sediu episcopal, încă din veacul IX.⁴²

Dar dezvoltarea social-politică a valahilor carpatici era mereu stînjinită de războirile neconținute între maghiari, bizantini, bulgari, cumani, uzi, pecenegi și ruși, care se desfășurau în dauna localnicilor, nevoindu-i să se refugieze mereu spre munte.⁴³ Abia

⁴⁰ Migne PG. 113, 323s; Migne PG 112, 65; Moravcsik G., *Bizanc es magyarszag*, Budapesta 1953, p. 54s.

⁴¹ Snegarov I., *Istoria na Ochridskata arhiepiskopia*, vol. 1, Sofia 1924, p. 8ss; Informația din mapamondul anglo-saxon din veac. X, după Isidor din Sevilla, citează pe lingă Dacia ubi et Gothit încă și „bulgaru”; dar aceasta nu înseamnă că Dacia era bulgară, ci că se găsea lingă Bulgaria. Informația a fost reprodusă și în harta Cottoniană din v. XI, cf. Popescu-Spîneni, op. cit. 1, p. 64.

⁴² Stănescu D., *Episcopiile Dafnes, Sucidava și Malve*, Buc. 1828, p. 41s.

⁴³ Nestor la Popa-Lisseanu, vol. 7, p. 47ss, 167; Iliescu, *Despre tezaure monetare*, Studii de ist. și filos. 5, 1952, p. 76ss; Barnea I.—Mitrea B., *Sigilii bizantine*, SCIV 3/4 1955, p. 940ss; idem, *Monumente*, p. 299.

după ce împ. Tzimisces i-a înfrînt pe bulgari și l-a respins pe Sviatoslav (972), revenind iar la Dunăre, reapar relațiile cu transdanuvienii, marcate de tezaure monetare; Zimnicea poate fi o citorie imperială, precum a fost resturarea Dinogetiei, și a Galiței-Adamclisi.

Despre existența unei populații romanizate (iz Rum) creștine de la poalele munților (Carpaților) sub care curge Dunărea, știe să refereze istoricul persan Ibn Rusta, pe la 913, precum și medicul evreu spaniol din Cordoba, Hisday ibn Saprut.⁴⁴ Bizanțul nu prea manifesta interes pentru aceste regiuni, el fiind implicat în grele lupte în Siria, iar valahii carpați nu prezintau atunci pentru Bizanț un avantaj politic sau nevoie militară, deși susținea un misionarism vioi.⁴⁵ Insuși împ. istoric și geograf Constantin VII Porfirogenetul manifestă aceeași ignoranță. Totuși, el știe că în fața Dristrei se află pecenegii, care își întind stăpînirea pînă spre Hazaria (Migna PG 113, 327s), pe care însă dalmatinul J. Lucius din veacul XII îi identifica cu valahii — „postmodum patzinacas vlahos appellantes fuisse”.⁴⁶ De aici se poate trage concluzia că cel puțin între pecenegi se aflau și numeroși valahi. Totuși, pentru sudul Dunării sînt cunoscuți valahii de strategul Kekavmenos și în 980 valahul Niculitza ajungea guvernator în Ellada.⁴⁷ Dar abia istoricul L. Khalkokondyles din veacul XV recunoaște că românii derivă din daci, locuind vechiul lor teritoriu și că limba lor este romanică.⁴⁸

În veacul X reapar și centrele Dinogetia-Garvăn și Isaccea, dar acum cu caracter balcanic, de sinteză romano-bizantină și slavo-bulgară, fără urme romanice-valahe. Totuși urmele acestora par a se indica în așezările bizantine de la Călărași și Zimnicea, la Tangîru-Giurgiu, Alexandria. Ileana-Lehliu, Satu Nou-Adamclisi și Capidava-Hîrșova. În Transilvania se constată grupa ceramică Alba-Iulia de tip Ciugud, care aparține populației slavo-romîne și se constată la Morești, Moldovenești, Lechința, apoi Orșova, Mehadia, Periam și Oradea, indicînd asimilarea slavilor.

⁴⁴ Popa-Lisseanu, vol 7, p. 38s; Haley M., Medici evrei de origine spaniolă în țările romîne, Revista de istorie de medicină ebraică 3, Paris 1957, p. 21ss.

⁴⁵ Polakes P. K., Ellenikē ekklesia kai o kosmos ton barbaron, Salonic 1951, indicînd misiunea la goți, slavi, arabi, hazari, mocari, bulgari și ruși, cu promovarea slavonismului bisericesc.

⁴⁶ Migne PG 113, 327s; Lucius, în De regno Dalmatiae, cap. V, 5 în Bellus M. — Schwandtner J., Scriptorum rerum hungaricarum 3, Viena 1848 și Migne PG 113, 323 nota 47; alte amănunte la Drăganu N., Românii în veac. IX—XIV, 1933.

⁴⁷ Murnu G., Vlahia Mare, 1913 Passim.

⁴⁸ Ditten H., Chalkokondyles und die Sprache der Rumänen, Berliner byzant. Arbeiten 5, 1957, p. 93ss; și ediția Grecu V., L. Chalcocondil, 1958, p. 22.

Același proces de asimilare se constată și în stațiunile din Moldova, de la Fundul Herții și Hlincea. Această asimilare trebuie să presupună totodată și încreștinare. Totuși, nu sîntem încă în posesia argumentelor suficiente, pentru că cercetările arheologice de pînă acum s-au reținut mai mult asupra drumurilor de trecere ale migratorilor și nu destul pe locurile sedentare ale populației locale, care mai trebuiesc cercetate (constată Chirvași-Comșa, p. 287s).

Între descoperirile noi, trebuie menționată „cultura Dridu”, de la Dridu-Urziceni, Bucov-Ploești și Spinoasa-Iași. Prin comparație cu cultura bulgară și bizantină, această cultură locală aparține veacului X. În ea se constată diferențierea de vechea cultură slavă și indică nașterea culturii protoromînești și străromînești. Caracteristicile ei sînt: populație sedentară, cu semibordeie de lemn, așezate pe malul apei, cu cuptoare subterane, se cresc vite și păsări, se practică agricultura, torsul, olăria, (la roată, bogat decorată), și fabrică unelte de casă. Dar vremile tulburi au făcut ca aceste așezări să fie părăsite, dar cu grijă, stăruind desigur gîndul reîntoarcerii. Se constată oșpețe cu sacrificii rituale ale migratorilor pecenegi și cumani. La Dridu s-au mai aflat și două schelete umane, care dovedesc un măcel; unul dintre ele are un vîrf de săgeată înfipt în țeastă; o fi localnic sau nomad?⁵⁰ Poate că e primul român și creștin, descoperit pe pămînt? Evacuarea grijulie împiedică deocamdată pătrunderea misterului.

Despre creștinismul regiunii informează recenta descoperire arheologică de la Medgidia, în comuna Basarabi, în dealul Tibișîr, din 12 iunie 1957. Aici s-a descoperit săpată în stîncă de cretă o bisericuță întreagă, prima de acest fel pe pămîntul patriei, de dimensiuni mici, care are cele 3 despărțituri îndătinate, cu ornamente crestate, inscripții variate cu litere grecești, orientale, cirilice și glagolitice, iar datarea corespunde cu 992. Alături s-au aflat chilii și galerii, cu morminte, obiecte de casă, vase de ceramică, rîșniță, gresie de ascuțit obiecte din fier și altele. Și această așezare a fost

⁴⁹ Barnea I., Relațiile dintre așezarea de la Bisericuța-Garvăn și Bizanț, SCIV 3/4 1953, p. 641s; idem, Studii și referate privind istoria Romîniei 1, 1954, 195s; idem, Bizanțul, Kievul și Orientul la Dunărea de jos în s. X—XII, Noua revistă istorică 1955, p. 169s; Chirvași-Comșa M., Unele concluzii, SCIV 1/4 1957 p. 276s.

⁵⁰ Nestor I., Date noi asupra originii poporului român, Cultura Dridu, în: Știință și Tehnică 100, 1957, p. 16s.

⁵¹ Horșia H., În informația Bucureștiului nr. 1266, 1957 și în Mitropolia Olteniei 9/10, 1957, p. 684s. Presupun că în fața propagandei latine apusene, Patriarhia ecumenică sprijinea chiar ea misiunea slavonă cirilică, și în deosebi la romîni, mai ușor accesibili seducerii, din cauza limbii romanice, cf. Șesan, Limba cultică, p. 19s.

părăsită. Explicația pare similară cu cea de la Dridu. E deci din epoca plămădirii neamului românesc.

Pe acea vreme în Banat se cunoaște ceașca de la Sînnicolaul Mare, cu inscripția greacă, aparținînd jupînilor Builă și Butavul. Apoi referență la Viața Sf. Gerard⁵² că strănepotul lui Glad, Ohtum, „bulgarul” de la Morissena, s-a botezat la Vidin, în 1002, tocmai cînd bizantinii cuceriseră regiunea, împotriva bulgarilor. De aceea presupun că acest Ohtum (Ajtony) nu putea fi bulgar, dar nici maghiar, pentru că ura regelui Ștefan I are alt substrat decît numai unul feudal. Ohtum s-a închinat Bizanțului, i-a recunoscut supremația și între 1010/15 a zidit pe ruinele vechii biserici de la Morissena o biserică nouă pentru mănăstirea sa, a Sf. Ioan Botezătorul, aducînd aici monahi greci și stareț de la Vidin. Constat că Vidinul se află în regiunea Timocului, vechea Dacie Aureliană care era locuită din vechime de daci-romanizați. Pe aceștia împ. Vasile II Bulgaroctonul i-a cîstit în 1020, dîndu-le în mod special o episcopie proprie „a valahilor din întreaga Bulgarie”. Istoricul Jirecek (*Geschichte der Bulgaren*, 1876, p. 40) o localizează tocmai în regiunea Timocului. Măsura imperială era deci un gest deosebit de apreciere pentru valahi, desigur pentru ajutorul pe care ei l-au dat contra bulgarilor. Deci Ohtum află la Vidin con-naționali, încît e bulgar numai cu numele, dar consîngean cu timocenii. El caută în Bizanț un protector împotriva regelui maghiar, pregătit pentru expediții în Transilvania. Astfel „botezul” lui Ohtum la Vidin nu era un botez real de încreștinare, ci formula preferată de Bizanț pentru acceptarea unui principe în cadrul politicii oficiale bizantine. Prin acest botez Ohtum intra în rîndul principilor cu care bizanțul încheie alianțe și tratate. Prin acest botez Ohtum se supunea totodată și patriarhului ecumenic. Astfel împ. Vasile II este primul împărat bizantin care se interesează în mod oficial de valahi-romîni și le acordă gratificații înscrise în documente de stat.

Iată pe scurt, povestea vechiului creștinism carpatic, din primul mileniu.

Pr. Dr. MILAN ȘESAN

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

⁵² Cotoșman Gh., *Districtele valahice bănățene*, Mitropolia Banatului 10/12 1957, p. 110s.

SAMUIL MICU CLAIN DESPRE DEZBINAREA BISERICILOR ȘI DESPRE POSIBILITATEA REUNIRII LOR ¹⁾

Mîntuitorul a întemeiat o singură Biserică și Sfinții Apostoli o au întărit prin propovedania lor. De aceea se spune că piatra din capul unghiului, pe care se sprijină toată Biserica, este Iisus Hristos și alături de El se socotesc și Sf. Apostoli drept pietre de temelie. Capul acestei Biserici este Hristos: un cap — un trup; un Hristos — o Biserică. Pentru păstrarea acestei unități bisericești s-a rugat Mîntuitorul înainte de patimă. Căci — de cînd cu păcatul strămoșesc și cu turnul Babel — era mult mai ușor să dezbinii pe oameni, decît să-i unești. Oricine putea atrage spre neînțelegere, vrăjmășie și ceartă, iscînd dezbinare, care fărâmițează și nimicește (că împărăția care se dezbină se risipește, precum este scris), dar a stabili o împărăție a unității, iubirii și păcii în Hristos aceasta nu putea fi decît rezultatul colaborării dintre puterea lui Dumnezeu și eforturile susținute ale celor mai nobile conștiințe creștine. Unitatea bisericească era pe de o parte un dar al lui Dumnezeu, pe de altă parte o misiune pentru conducătorii și credincioșii Bisericii, în slujba căreia trebuiau să-și angajeze toate forțele. Și cum ar fi putut aceștia rămîne unelte ale unității și nu unelte ale dezbinării? Numai într-un fel: punînd mai presus legea lui Hristos decît patimile omenești. Căci Hristos este cel ce unește, pe cînd patimile sînt izvorul tuturor dezbinărilor.

Se cuvenea, dar, ca toți să recunoască drept cap și temelie neclintită pe Hristos și să păzească neschimbată revelația divină, cuprinsă în Sf. Scriptură și Sf. Tradiție. Adevărul divin, descoperit nouă de Mîntuitorul și propovăduit de Sf. Apostoli, trebuia să rămîna peste veacuri elementul de bază al unității creștine. Adevăr nedespărțit de iubire. Căci în creștinism iubirea și adevărul sînt așa de împreunate, încît cel ce este în Adevăr este și în iubire și cel ce este în iubire este și întru Adevăr, iar cel ce nu este în iubire acela este întru minciună.

La început așa a fost: o singură Biserică, nu a lui Petru sau a lui Pavel, nici a altui apostol, ci Biserica lui Hristos. Aceasta este Biserica primelor veacuri creștine, aceeași în Răsărit și în Apus, atât în ce privește credința, cât și în ce privește cultul și disciplina. Mai târziu, însă, patimi omenești, dorințe de stăpânire lumească, rivalitățile politice și pentru averi și ranguri, orgoliul rațiunii și altele au adus dezbinări și certuri și pînă la urmă Biserica lui Hristos s-a frînt în două: de o parte Biserica din Apus, de alta Biserica din Răsărit. Frîngerea aceasta este rezultatul a cîtorva secole de dezbinări și a fost consumată în 1054. Ea a adus mult rău Bisericii lui Hristos, căci din ea s-a zămislit veninul fanatismului confesional, al urii dintre creștini, din ea au izvorît prigo-nirile și războaiele unora împotriva altora și creștinătatea a slăbit. Din această dezbinare s-a născut și dezbinarea religioasă dintre credincioșii romîni ardeleni, Biserica, din factor de iubire și unitate, devenind piatră de scandal în sînul poporului și prilej de ceartă și vrăjmașie între frați.

Cine nu-și dă seama că atât dezbinarea dintre Biserica din Apus și Biserica din Răsărit, cât și dezbinarea credincioșilor romîni, nu este un lucru bun, un lucru după voia lui Dumnezeu, ci e un lucru rău, împotriva voii lui Dumnezeu și a mai-binelui credincioșilor? Credem că nu este nimeni, care să nu recunoască aceasta. Dar mai adînc și mai dureros decît mulți alții au simțit răul acestei dezbinări acei bărbați cu o înaltă conștiință creștină, care eliberați de patima îngust-confesională, au judecat lucrurile cu minte și inimă de creștin și de romîn. Aceștia se doreau fierbinte după refacerea unității creștine ecumenice. Intre acești bărbați de seamă ai Bisericii și poporului romîn numărăm și pe marele scriitor și teolog Samuil Micu Clain. Nu se putea ca inima celui ce era aprins de dragostea față de „adevărul deplin” și față de fericirea poporului să nu vibreze la marea dramă a dezbinării bisericesti și la mărețul vis al reunificării bisericesti. Am socotit, așadar, că glasul lui Samuil Micu Clain trebuie să fie de față la prăznuirea noastră, cînd ne bucurăm de împlinirea a 10 ani de la reîntregirea bisericească, pentru că acest glas stă în slujba unității, în slujba adevărului, iubirii și înfrățirii.

De fapt, pe Samuil Micu Clain l-a preocupat intens problema dezbinării și reunificării bisericesti. Dovadă sînt: *Istoria împărăchierii întră Biserica Răsăritului și a Apusului, carea s-au făcut pe vremea lui Mihail Cerularie, Patriarhul Țarigradului* (care are 94 pagini, fără a fi terminată); *Istoria săborului de la Florenția* (în 419 pagini-neterminată); *Cunoștință pe scurt a istoriei beseri-*

cești (care în 414 file cuprinde istoria Bisericii creștine în primele opt secole) și *Istoria bisericească a episcopiei românești din Ardeal*. Să vedem, pe scurt, care sînt părerile lui în aceste probleme esențiale pentru orice credincios.

1. *Dezbinarea și reunificarea dintre Biserica Apusului și Biserica Răsăritului.*

Am spus că dezbinarea dintre Apus și Răsărit s-a consumat la 1054. Dar înainte de acest an, de mai mult timp, a fost ceartă și neînțelegere între Apus și Răsărit. Care erau pricinile acestor neînțelegeri? După Samuil Micu Clain, ele sînt pe de o parte de natură politică, pe de altă parte de natură religioasă.

Din punct de vedere *politic*, odată cu constituirea regatului „frîncilor”, a împărăției carolingiene, cu stăpînitori încoronăți ca împărați romani, o aprigă rivalitate s-a statornicit între această împărăție și imperiul bizantin din Răsărit. În această rivalitate a fost antrenat și patriarhul Romei, **care voia să scape de sub stăpînirea împăratului bizantin și care s-a pus sub ocrotirea împăraților din Apus**. Aceasta cu atît mai mult cu cît regele Pipin i-a făcut donație un teritoriu destul de mare, peste care papa devine stăpînitor pămîntesc. Astfel papa devine, pe lîngă cîrmuitor bisericesc, și rege pămîntesc, suveran peste o țară, pe lîngă căpetenie bisericească și căpetenie a statului papal. „Stăpînirea politică” a papilor — care e împotriva Sf. Scripturi și a tradiției bisericești (că „împărăția Mea nu e din lumea aceasta” — zice Mîntuitorul) — o socoate Samuil Micu Clain ca fiind „începutul, rădăcina și pricina schismei între Biserica Răsăritului și Apusului”. Căci, spre a da numai un exemplu, cînd Carol cel Mare cere părerea papii Adrian asupra hotărîrilor Sinodului VII Ecumenic, acesta îi răspunde că aceste hotărîri sînt bune și conforme cu adevărata credință, dar dacă împărații bizantini nu-i vor retroceda episcopiile și moșiile răpite de la Biserica Romei de către împărații iconoclaști, el va declara „pe greci eretici”. Rezultă, cum pe drept cuvînt observă Samuil Micu Clain, „că Adrian Papa... nu pentru dogma credinței, ci ca să placă craiului Carol și pentru venituri și pentru stăpînire pămîntească scrie către craiul Carol că va vesti pe greci eretici”. *„Nu dogma credinței și învățătura cea rea au făcut de latinii pe greci i-au zis schismatici și s-au tăiat de la împărtășirea Bisericii Răsăritului, ci puterea și stăpînirea peste Bulgaria și peste alte episcopii din Iliric și din țara grecească prin Tesalonic și veniturile din Sicilia și din Calabria..., și inima cea rea a frîncilor care au avut asupra împărăției (bizan-*

tine), *pisma au făcut de Biserica Răsăritului latinilor este schismatica*" (Cunoşt. pe scurt a ist. bis.).

Constatarea lui Samuil Micu Clain este un adevăr istoric, confirmat şi azi de istoriografia obiectivă: rivalitatea imperiului roman (germanic) de Apus faţă de imperiul bizantin şi stăpânirea politică a papii, care s-a unit cu împăraţii din Apus, constituie una din cauzele fundamentale ale dezbinării bisericeşti de la 1054. E destul să amintim — ca amănunt — faptul că şeful delegaţiei romane (trimisă în 1054 la Constantinopol), Cardinalul Humbert, autorul afurisaniei prin care s-a rupt definitiv legătura dintre Apus şi Răsărit, era rudă cu împăratul „nemţesc”, ca să ne dăm seama ce fel de sentimente avea faţă de bizantini.

Alături de motivul politic este însă şi motivul *religios*, care are o însemnătate esenţială. Din punct de vedere religios misiunea Bisericii era de a păstra întreg şi neschimbat adevărul descoperit de Mîntuitorul şi propovăduit de Sfinţii Apostoli, de a-l apăra de interpretări greşite şi de a-l interpreta just. În acest scop ea avea asistenţa Sf. Duh, ca „în lucrurile credinţei şi ale mîntuirii să nu poată să rătăcească”. De fapt „*credinţa cea de la Dumnezeu descoperită şi dată Bisericii, ...nici creşte nici scade, ci tot aceeaşi rămîne precum dela Dumnezeu au fost dată*”. E adevărat, că în primele opt veacuri, cînd s-au ridicat diferite erezii, Biserica a formulat în sinoade ecumenice adevărurile de credinţă, răstălmăcite de eretici. Dar aceste sinoade n-au adus o învăţătură nouă, ci „cele ce pururea au fost mai clar” le-au tâlcuit şi „izvo-dirilor celor nouă ale ereticilor cuvioase lecuiri” le-au pus. De aceea pe bună dreptate „Biserica pururea au mărturisit că ea nimica nu învaţă fără numai *ce dela început au luat şi cumcă toată învăţătura cea nouă o lapădă*”.

Biserica Răsăritului a păstrat neschimbate învăţătura, tradiţiile şi rînduielile cele „din început”, cele din „sfînta vechime” a veacurilor ecumenice. Grija ei principală aceasta a fost: ortodoxia, adică rămînerea în dreapta credinţă, fără a adăoga sau a scădea ceva de la ea. În Apus nu s-a întîmplat acelaşi lucru. „*Latinii*” au început a adăoga la cele vechi şi a schimba tradiţiile bisericeşti. Dacă înainte sinodul ecumenic era autoritatea supremă în Biserică, el judecînd şi pe patriarhii de la Roma, Constantinopol, Antiohia, Alexandria şi Ierusalim, şi condamnîndu-i dacă erau în greşală, mai tîrziu patriarhul Romei — fiindcă era în Roma, capitala primă a imperiului roman — începu a se îngîmfa şi a pretinde să fie recunoscut stăpîn unic peste întreaga Biserică. În

slujba acestei pătimi de dominație universală s-a făurit doctrina primatului lui Petru, care — după Samuil Micu Clain — n-are nici un temei scripturistic (de vreme ce nu Petru, ci Sinodul Apostolesc a fost forul suprem în Biserica apostolică), și legenda donației ce ar fi făcut-o Constantin cel Mare papii de la Roma (bazată pe „cărți și scrisori apocrife și mincinoase”). „Însă Biserica niciodată cu acea putere nu l-au ținut” pe patriarhul Romei. Pretenția Romei strica rânduiala veche a Bisericii, călcând în picioare și rânduiala Apostolilor și așezămintele soboarelor ecumenice.

A doua inovație — căreia Samuil Micu Clain îi dă o însemnătate deosebită — a fost filioque. Acesta a și fost scînteia care a întezit cearta. Sinoadele locale din Toledo (633 și 653) au adăogat la Simbolul Credinței, formulat de Sinoadele I și II Ecumenic (Niceea și Constantinopol) că Duhul Sfînt „și de la Fiul purcede”. Acest adaos s-a răspîndit din Spania în Galia și Germania. La Roma, deocamdată, papa Leon III s-a opus acestei schimbări din Credeu. Mai tîrziu însă — pe la 1053 — ca să facă pe plac împăraților franci, și papa a acceptat adăogarea cuvîntului filioque. „Grecii... (dimpotrivă) au păzit simbolul credinței întreg, nici au adaos nici au scăzut” ceva la el (Scurtă cunoștință a ist. bis.). De aceea, ei auzind că papa Martin a primit folosirea lui filioque se smintesc și patriarhul Constantinopolului Mihail Cerularie, împreună cu mitropolitul Leon al Ohridei, scriu episcopului Ioan din Apulia, acuzînd pe „latini” și de alte înnoiri. La această scrisoare Roma răspunde că ea nu ia învățătură de la greci, de vreme ce „pe scaunul Romei nimeni nu-l poate judeca”, și pretinde ca patriarhul de Constantinopol să fie egal în cinste cu patriarhii din Alexandria, Antiohia și Ierusalim (ceea ce era împotriva Sinoadelor II și IV Ecumenic). Împăratul Constantin Monomahul, avînd nevoie de ajutorul militar al celor din Apus, intervine pentru stîngerea controversii, convinge pe patriarhul Cerularie să scrie la Roma pentru împăcare și reușește să dobîndească trimiterea de la Roma a unei solii de împăcare, condusă de cardinalul Humbert, înrudit cu „împăratul nemțesc”. Totuși scrisoarea ce o aduce Humbert la Constantinopol este plină de acuzații neîntemeiate împotriva răsăritenilor și mai ales a lui Cerularie. Mai mult: Humbert răspîndește o combatere a scrisorii patriarhului Cerularie și mitropolitului Leon, provocînd o nouă polemică, în care se evidențiază deosebirile dintre Apus și Răsărit. Din ordinul împăratului polemica se potolește, dar patriarhul Cerularie nu vrea să primească pe delegații Romei. Drept urmare delegații „au mers

(în 16 iulie 1054) la biserica Sf. Sofia... și au pus pe prestol scrisoarea, cu care afurisesc pe patriarhul Mihail", afurisind și întreaga Biserică de Răsărit. În această scrisoare ei acuză pe „greci” că au căzut în o mulțime de erezii și că „au tăiat din simbol” pe filioque. Iată cum judecă Samuil Micu Clain acest act necugetat: *„Multe neadevărate se pun întru această scrisoare, ca cum grecii și Patriarhul întru atâtea eresuri ar fi căzut, care eresuri Biserica grecească pururea le-au osîndit. Precum neadevărat este și aceasta cumcă grecii și patriarhul Mihail au tăiat dela simbol că Duhul Sfînt și dela Fiul purcede, că aceasta în simbol niciodată nu au fost, ci numai tîrziu apusenii o au adăogat... Nici se cădea ca acei soli în Țarigrad și în scaunul său să afurisească pe un patriarh, de carele putea vedea că cu aceasta nu-l vor aduce la unire, ci mai tare îl vor întărita”*. Dreaptă și înțeleaptă judecată!

La această afurisanie patriarhul Mihail răspunde printr-un sinod, care nu afurisește Biserica din Apus, ci numai pe delegați, declarîndu-i soli mincinoși. Delegații se întorc la Roma — și astfel se începe ruptura între Apus și Răsărit, ca să se prelungească pînă azi.

Vedem, dar, că Samuil Micu Clain nu aprobă purtarea provocatoare și trufașă a solilor, în deosebi a lui Humbert, care a împins lucrurile spre ruptură. În ce privește acuzațiile, ce și le făceau reciproc apusenii și răsăritenii, Samuil Micu Clain face distincție între cele referitoare la credință (dogmă) și cele referitoare la obiceiuri și canoane. După părerea lui nu e bine să fie „împărăchiere” pentru „osebirea obiceiurilor și ceremoniilor”, căci obiceiurile „se pot schimba”. Lucrul principal e unitatea credinței. În ce privește însă deosebirea în credință, aceasta nu poate fi trecută cu vederea, căci *există o singură „credință adevărată”, pe care „toți întocma, ori de ce lege ar fi, ori de legea Bisericii Răsăritului, ori de a Apusului, sînt datori neclătită să o păzească”*. Dacă obiceiurile sînt „omenești” și schimbătoare, credința e dumnezeiască și neschimbătoare. De aceea Samuil Micu Clain condamnă pe „latini” pentru adaosul filioque și dă dreptate „grecilor” că s-au opus acestui adaos. El chiar pune întrebarea: *cum pot „latinii” declara pe „greci” schismatici, cînd aceștia au păzit Simbolul întreg neschimbat, și pe „frînci”, care „au cutezat a adoge în simbol” să-i declare „pravoslavnici”?* Dîmpotrivă, pentru acest adaos „grecii” numesc pe latini „eretici”, și nu pe nedrept.

Deci, atît pe plan politic, cît și pe plan religios, vina este în primul rînd a celor din Apus, fără ca totuși să fie scutiți de orice

vină nici cei din Răsărit, care au dat importanță nu numai deosebirilor de credință ci și celor de obiceiuri.

Samuil Micu Clain nu se oprește la constatarea adevărului istoric în ce privește dezbinarea bisericească, ci caută să precizeze și *căile de refacere a unității Bisericii lui Hristos*, așa cum a fost ea în primele veacuri creștine. Analizînd sinodul unionist de la Ferrara-Florența (1438—39), care a încheiat o reunire fictivă, el dezvăluie calea care nu poate duce la o unitate adevărată și durabilă. De ce? Pentru că la baza acestei încercări de reunire au stat motive politice și setea de dominație a papii, peste întreaga Biserică. Împărăția bizantină era strîmtorată de semilună și avea nevoie de ajutorul Romei și al statelor din Apus, ca să se salveze de la pieire. Constrîns de această situație, împăratul bizantin a făcut presiuni mari asupra episcopatului răsăritean să accepte unirea pe care o cerea papa în schimbul ajutorului ce i-l făgăduia. Pe de altă parte papa era strîmtorat în Apus. Sinodul de la Basileia era în conflict cu papa. Sinodalii susțineau că sinodul este superior papii și nu papa sinodului, pe cînd papa voia „să ridice puterea sa peste toată Biserica, ca el, unul, să fie monarh, adică singur stăpînitor peste toată Biserica creștinească”. În acest conflict, care submina autoritatea papalității în Apus, papa avea neapărată trebuință de un succes, care să-i consolideze poziția. Dacă ar fi reușit să aducă pe răsăriteni la unire, la recunoașterea pretențiilor lui, aceasta ar fi fost o lovitură puternică împotriva sinodului de la Basileia. De aceea văzînd că cu sinodul „nimic nu poate isprăvi” a trimis de mai multe ori „soli la Țarigrad, chemînd pe greci ca să vie la sobor”. Soborul de la Florența e deci rezultatul grelei situații politice a imperiului bizantin și al grelei situații bisericești a papii în Apus.

Cu toate acestea, după cinci luni de discuții, nu s-a ajuns la nici un rezultat. Atunci s-a recurs la amenințări. Papa amenința că se vor supăra craii Apusului și nu garantează că episcopii răsăriteni vor putea să se mai întoarcă acasă, iar „împăratul se muncea a pune sfîrșit disputației și lucrului (și) silea pe arhieriei să primească unirea”. Siliți și de împăratul, o treime (chiar mai puțin) din delegații Bisericii Răsăritului au iscălit „decretul unirii”, în care recunoșteau cele patru puncte (1. filioque; 2. azima; 3. purgatorul; 4. papa „ocîrmuitor a toată Biserica”), precizînd însă că patriarhiile celelalte își păstrează treapta recunoscută lor de sinoadele ecumenice, privilegiile și drepturile. Cele patru puncte de fapt erau recunoscute ca valabile în Apus, nu

și în Răsărit. Au căzut de acord asupra acestui minim de condiții, pentru că atât papa cât și împăratul se grăbeau și voiau oricum să ajungă la o înțelegere. Împăratul se grăbea căci avea nevoie imediat de ajutor, papa se grăbea pentru că era rău strîmătorat de sinodul de la Basileia. De altfel „în ce zi s-au făcut unirea la Florența, într-acea zi părinții latinești cei din soborul de la Basileia au pus jos din papie de Evghenie (papa Romei)”.

O astfel de „unire” nu putea fi viabilă. Papa nu-și putea ține angajamentul de a îndupleca pe craii Apusului să dea ajutor împăratului împotriva semilunei. Și, de fapt, el era mulțumit că siliase pe răsăriteni să iscălească decretul unirii fără a se mai interesa de soarta imperiului bizantin. Avea el alte griji pe cap decît aceea a imperiului bizantin și a primejdiei otomane! Iar răsăritenii cum au ajuns acasă, s-au lepădat de „unire”, pentru că ei au iscălit-o de silă, nu de voie bună. „Unirea” aceasta a fost un făt născut mort.

Experiența de la Florența arată clar că o adevărată reunire a Bisericilor nu se poate realiza sub presiunea unor motive pur politice și nici pentru a satisface setea de dominație universală a papalității, care e împotriva învățăturii evanghelice și a tradiției Bisericii primare ecumenice.

Care este, dar, calea cu adevărat creștinească a reunificării Bisericii din Apus și Bisericii din Răsărit? Ne-o spune Samuil Micu Clain, care a fost un spirit profund credincios și larg-văzător: *unificarea bisericească se poate realiza numai prin realizarea unității în dogme și în dragoste, respectînd reciproc diversitatea locală de cult, disciplină și obiceiuri.*

La temelia unității bisericești nu poate sta altceva — zice Samuil Micu Clain — decît „credința cea adevărată”. Această credință „toți întocma” și creștinii din Apus și cei din Răsărit „sînt datori neclintită să o păzească”. Care e „credința cea adevărată”? Aceasta e credința descoperită de Mîntuitorul, propovăduită de Sfinții Apostoli și transmisă nouă de sinoadele ecumenice și Sf. Părinți, este credința cea din începutul Bisericii, credința universală a primelor veacuri creștine. Biserica trebuie să păzească această credință neschimbată, fără a adăoga sau scădea ceva la ea. În privința aceasta Biserica Răsăritului a păstrat vechea credință fără schimbare, deci ea se află pe temelia adevărului divin. „Latinii”, dimpotrivă, au adăogat unele credințe noi, ca primatul papal, filioque, purgatorul, ș. a., care au apărut mai târziu și care n-au bază scripturistică și nici în tradiția cea de la început

a Bisericii. E nevoie, dar ca apusenii să renunțe la „înnoirile” lor și să revină la credința cea veche, credința dată de Mîntuitorul, prin Sfinții Apostoli și valabilă în toată Biserica pînă în sec. VIII.

A doua condiție a reunificării bisericești este dragostea cea adevărată dintre frați. Ruptura de la 1054 este și rezultatul stingerii dragostei frățești și al patimii ce pornea pe unii împotriva celorlalți. Căci Humbert cînd a afurisit pe răsăriteni, a avut inima „răpită de duhul pisme”, dar și țarigrădenii erau cu „inima plină de pismă asupra apusenilor”. Rivalitatea politică și pretenția de stăpînire a papii asupra întregii Biserici au stricat dragostea și pacea și au adus ura și vrajba. Astfel că „despre amîndouă părțile patimă, mînie și ură să vedea”. Această patimă și ură, în loc să scadă, a crescut de-a lungul veacurilor, săpînd între creștini o mare prăpastie morală, orbindu-i, fanatizîndu-i în așa fel încît căuta să se umilească și să se nimicească pe teme confesionale unii pe alții. „Dragostea cea adevărată lipsește la aceste Biserici, ca să fie una alteia pravoslavnică, care atunci ar fi cînd amîndouă Bisericile vor goni de la sine pisma” — zice Samuil Micu Clain. E adevărat că „latinii” au fost mai agresivi, bazîndu-se și pe puterea împăraților, pe cînd răsăritenii (căzuți sub turci) s-au apărat împotriva agresivității papale.

Deci, să se alunge ura dintre Biserici (semn al îngustimii confesionale) și să se întărească dragostea (semn al creștinătății autentice) dintre ele: acesta este al doilea imperativ al reunirii Bisericilor.

A treia condiție — după Samuil Micu Clain — este să nu se facă „împărăchiere” pentru „osebirea obiceiurilor și a ceremoniilor”, căci acestea sînt schimbătoare, ci fiecare să respecte obiceiurile celuilalt. Principalul e ca toți „să ție” o singură credință (dreptmăritoare), iar obiceiurile (cultul disciplina, datinele) să le țină fiecare cum s-a pomenit, dacă aceste obiceiuri nu sînt „împotriva învățaturii creștinești”. De fapt — zice Micu — în „vremile cele mai dinainte din țeremonii (se) judeca credința” și se credea că dacă cineva are „țeremonii deosebite” are „și credință osebită”. „O, de nu s-ar afla și acum de aceste!” — exclamă Samuil Micu Clain. Acestea s-au întîmplat în vremile acelea, cînd papa de la Roma, „să socotea a avea putere peste toate împărățiile și Crăiile”. Acum, zice Micu, și papii de la Roma „altmîntrelea judecă” pentru că recunosc că „ritul și legea, și cea latinească și cea grecească, este bună, sfîntă și de Sfinții Părinți făcută, numai în amîndouă să se ție credința catolicească și apostolească carea sfinții Apostoli și sfînta Biserică pururea o au învățat

și o au ținut și o ține”. E adevărat că papii numai în teorie se țin de aceasta, iar în practică se silesc ca pe toți creștinii să-i plece „sub jugul cel de robie al Romei”, cum se exprimă Petru Maior. Căci „de s-ar ține aceasta — zice Micu — (adică unitatea în credința pravoslavnică și diversitatea în rituri și obiceiuri) adevărat deplină dragoste și unire între creștini ar fi”.

Trebuie să spunem că *Samuil Micu Clain exprimă punctul de vedere al Bisericii Ortodoxe*. Biserica Ortodoxă, de la 1054 pînă astăzi, a rămas pe poziția aceasta: reunificarea bisericească e posibilă numai prin unitatea credinței pravoslavnice și prin dragoste frățească, chiar dacă în ce privește obiceiurile s-ar păstra diferențele locale ce nu contrazic credința cea adevărată. *Numai adevărul divin, adevăr care e și iubire, poate realiza unirea dintre Biserici*.

Samuil Micu Clain merge însă mai departe. El admite încheierea unui armistițiu al dragostei, adică Bisericile „una pe alta să nu se vinovățească și să se zică schismatică”, și să sădească în inimile tuturor cît mai multă dragoste frățească. Această dragoste va apropia sufletele, va ajuta la cunoașterea reciprocă și va pregăti terenul, pe plan moral, pentru realizarea unității în credință. Desigur și această părere a lui Micu este în spiritul creștin și Biserica Ortodoxă a susținut-o totdeauna, căci nu ea a prigonit pe catolici, ci ea a avut de suferit prigoanele papalității, fiind nevoită mereu să se apere. Dragostea însemnează egalitate, nu înge-nunchiere. Dragostea însemnează recunoașterea demnității fiecăruia, nu umilire. Dragostea însemnează frățietate, nu subjugare. De la frate la frate, de la inimă la inimă trebuie să vorbim întreolaltă și atunci dragosea va fi atotbiruitoare și ne vom apropia încetul cu încetul de marele ideal al unei singure Biserici dreptmăritoare.

2. *Dezbinare și reunire în Biserica românească*. — Biserica românească a apărut ca o ramură în Biserica ecumenică a primelor veacuri creștine. Noi ne-am încreștinat devreme, așa că prin sec. IV — zice Micu — credința creștină era puternică și biruitoare în nordul Dunării, în așa fel încît un episcop participă la Sinodul I Ecumenic de la Niceea (325) și în prigoana goților arieni se nasc mucenici pentru dreapta credință. Mai mult: noi am încreștinat popoarele migratoare, care au trecut pe aici.

Care era credința strămoșilor noștri din sec. II—IX? Micu ne spune că în Dacia „au fost străbătut” credința cea „de la începutul Bisericii”. Pe vremea aceea era aceeași credință și în Apus și în Răsărit. Unitatea aceasta dintre Apus și Răsărit nu se mărginea numai la dogme, la învățătura de credință, ci și la rit, la o

biceiuri, la disciplină (pravilă). Așa ne spune Samuil Micu Clain, că „obiceiul și ritul la începutul Bisericii creștinești era unul, nici latinesc, nici grecesc, că puțină osebite era”. De fapt „atît la Roma, cît și în celelalte părți ale apusului creștin, a fost la început în întrebuintare ritul primitiv, uniform, al Liturghiei oficiate în întreaga Biserică creștină”. Acest rit își are originea de pe vremea Sf. Apostoli (la Ierusalim). El a fost adus din Răsărit în Apus de primii misionari creștini. Abia începînd cu sec. V—VI s-au făcut schimbări la Roma și în alte părți ale Apusului, în ritul acesta primitiv și universal, ajungîndu-se astfel la deosebirile dintre ritul latin și ritul grec.¹

Romîinii „creștinîndu-se de la început” (daco-romanii), au primit, așadar, credința și ritul și obiceiurile de la „începutul Bisericii”, aceleași în primele secole și în Apus și în Răsărit, cum afirmă Samuil Micu Clain.

Primind zestrea spirituală a Bisericii ecumenice, „tot norodul daco-romanilor prin toate nevoile și goanele țapăn au ținut credința în Hristos”, apărînd-o împotriva prigonirilor arieni. Episcopii Daciei au luat parte la sinoadele ecumenice, iar preoții și credincioșii erau tare legați de credința și obiceiurile creștinești.

Mai tîrziu, cînd au apărut deosebirile dintre Apus și Răsărit, romîinii — datorită poziției lor geografice și migrațiunii popoarelor — găsindu-se sub oblăduirea patriarhilor de la Constantinopol, au avut legături mai strînse cu „grecii”, cu imperiul și Biserica de Răsărit și au adăogat „la cele vechi ale sale ... (pe) ale grecilor”, pe care „pentru vecinătate mai curînd le știa și le primea”. De altfel „grecii” au păstrat neschimbată credința cea dintru început, așa cum au formulat-o sinoadele ecumenice. Ei au păstrat neschimbată și Liturghia, slujind pînă astăzi Liturghia Sf. Iacob (care e Liturghia apostolească din Ierusalim) și Liturghiile Sf. Vasile cel Mare și Sf. Ioan Gură de Aur (prescurtări ale Liturghiei Sf. Iacob). Ei au păstrat neschimbate și canoanele date de sinoadele ecumenice, de sinoadele locale și de Sf. Părinți. Ceea ce au „adaos” ei este la inmografia Mineelor, Triodului, Octoihului, Penticostarului — legată de Vecernie și Utrenie — care inmografie însă are rădăcinile în primele opt veacuri creștine (Octoihul a fost definitivat de Sf. Ioan Damaschinul — sec. 8, Triodul de asemenea în sec. 8 era aproape încheiat, etc.). Aceste „adaosuri” sînt pe linia credinței și ritului de la începutul Bisericii. De aceea romîinii le-au primit fără nici o împotrivire. Inovații pro-

¹ Cf. *Branște Ene Prof. Pr.*: Liturghiile romano-catolice în comparație cu cele ortodoxe; în rev.: „Ortodoxia”, nr. 1/1957, p. 119—121.

priu-zise, adică devieri de la credința și ritul universal, au apărut numai în Apus, inovații de care românii nu aveau nici o cunoștință și pe care n-au voit niciodată (în cursul istoriei lor) să le accepte. Căci ceea ce caracterizează pe români după încreștinare este tocmai identificarea totală cu credința și ritul cel de la început primit, de la care n-au admis nici o deviere. Acest lucru se vede din momentul în care Ardealul trece sub stăpânirea regilor de la Buda. Ungurii, care la început au ținut de Constantinopol, fiind de „rit grecesc”, au fost trecuți sub regele Ștefan cel Sfânt (sec. X—XI) la „legea latină”. Românii însă — zice Micu — au rămas „în legea grecească, pe care de mult o ținea”. Ei au avut mitropoliți și episcopi „de legea grecească”. Zadarnice au fost încercările regilor de la Buda (sec. XIII—XV) de a-i trece la catolicism, la „legea latină”, și ale principilor Ardealului (sec. XVI—XVII) de a-i trece la calvinism, că „românii au rămas tot neclătiți în credință, mai (bine) voind ori ce rău să pătească, decît să se lapede de credința cea părintească”, de „să mira” prigonitorii lor „de statornicia lor ... în credință și în lege”. Samuil Micu Clain scrie cu admirație despre lupta aceasta pentru dreapta credință a strămoșilor și încrustează cu evlavie numele „preoților și arhierelor români”, care s-au împotrivit pînă la sînge — și în special numele lui Ilie Iorest și Sava Brancovici.

Ceea ce n-au reușit regii de la Buda și principii Ardealului au reușit împărații de la Viena. Dar nici ei n-au reușit să-i despartă pe români de credința și ritul strămoșesc, ci numai să-i debine în două biserici, care în fond erau una. Ca și „unirea de la Florența” și „unirea” din 1700 a fost numai de formă și a fost pricinuită de cauze politice și economice, nu de cauze religioase. Cînd Ardealul a ajuns sub stăpînirea împăratului catolic de la Viena, catolici aproape că nu mai erau pe aici. Românii nici nu mai știau „ce sînt catolicii de legea latinească”. Majoritatea covârșitoare în Ardeal (la sași și unguri) o avea protestanții. Pe protestanți însă nu se putea sprijini stăpînirea catolică a împăraților de la Viena. De aici nevoia de a întări partida catolică în Ardeal, care să conducă Ardealul și să fie un sprijin de nădejde al stăpînirii austriece. În felul acesta s-a născut ideea — la curtea din Viena, între nobilii catolici din Ardeal și între conducătorii Bisericii catolice maghiare — să treacă pe români la Biserica Romei, adică să-i „numere între catolici” (căci ei nu aveau nevoie de români, ca să le ușureze soarta, ci aveau nevoie numai de număr, ca să aibă majoritatea și să stăpînească Ardealul). Acest scop politic,

de asigurare a dominației partidei catolice în Ardeal, l-au atins împăratul, nobilii catolici și Biserica romană prin uniația de la 1700.

În ce-i privește pe români, ei „într-acele tulburate vremi se nevoia să ție credința, care de la început o au luat și care Biserica, sfintele soboare a toată lumea și Sfinții Părinți au învățat”. Ei „petrecea întru credință și învățătura creștinească, carea moșii și strămoșii lor de la începutul Bisericii creștinești au luat”. Ei însă se aflau într-o situație economică foarte grea. Mai ales preoții români, apăsați de mari sarcini economice, căutau să găsească o cale, prin care „să scape de atâtea nevoi”. Ei, însă, țineau neclintit la legea strămoșească și știau că poporul (credincios) mai bine sare în foc decât să-și schimbe legea.

Situația aceasta o cunoșteau și curtea de la Viena și nobilii din Ardeal și conducerea Bisericii catolice maghiare. De aceea împăratul a dat proclamația că preoții români, care vor păstra credința neschimbată, recunoscând numai pe „patriarhul Romei ... a fi cel mai dintîi”, vor primi toate privilegiile și scutirile pe care le au preoții catolici. Socotind că vor ține mai departe „toate ritmurile și slujbele și ceremoniile bisericești cum mai nainte le-au avut”, 38 de protopopi au iscălit actul unirii, în numele clerului și credincioșilor, cu scopul de a dobîndi favorurile făgăduite. Ca să țină pe patriarhul Romei a fi cel dintîi nu era pentru ei o noutate. Doar Biserica Răsăritului recunoaște că patriarhul Romei este cel dintîi în cinste în Biserica universală, așa cum au hotărît sinoadele ecumenice. Era o momeală prea ispititoare, ca să nu amăgească pe cei ce se sufocau sub greutate: să nu schimbi nimic din legea și credința strămoșească și să scapi de atâtea nevoi, primind privilegiile nevisate. Ei însă n-au văzut dincolo de momeală undița diplomației vieneze și iezuite! Căci după ce au semnat unirea și partida catolică a ajuns să stăpînească în Ardeal, privilegiile au rămas pe hîrtie, preoții și credincioșii au fost siliți cu tunurile și cu forța armată să se declare „uniți”, orice opoziție fiind înăbușită cu bătaie, jafuri, amenzi, întemnițări, schingiuri și condamnări la moarte, iar Biserica unită au pus-o sub jugul iezuitului, care era adevăratul vlădic (vlădicul unit fiind numai „vicariu teologului”) și care se străduia să le schimbe credința și legea strămoșească. Cu viclenie și cu silnicie s-a făcut unirea de la 1700. „Așa romînii mai de mult (sub principii calvini) într-alt chip, acum altmintrelea asupriți au fost”. Și dacă marele vlădică Inochentie Micu Clain a cerut împăratului și nobililor ardeleni să se respecte făgăduințele, acordîndu-se romînilor uniți privilegiile respective, că altfel va fi periclitată unirea însăși, s-au coalizat toți reprezentanții

catolicismului (iezuiții, nobilii ardeleni, episcopii catolici, curtea vieneză și Roma papală), l-au acuzat că e răzvrătitor împotriva unirii, că ocrotește neunirea (ortodoxia) și că agită poporul pentru drepturi ce nu i se cuvin, și l-au ținut în exil la Roma 24 de ani, departe de poporul lui, în o așa adâncă mizerie „cît și crucea care o purta la gît” a trebuit s-o pună „zălog” ca să poată trăi, că „de nicăiri nimic ajutor nu avea” și nici nu era îngăduit nimănui să-i scrie sau să-l ajute cu ceva. Astfel „văzînd că de toate părțile l-au împresurat nevoile și mai vîrtos silindu-l foamea”, la provocarea repetată din partea papii Inochentie și-a dat demisia din episcopia Blajului, ducîndu-și agonia fizică și morală între zidurile Romei inchizitoriale. Strigătul suferinței lui de la Roma ne aduce amînte de strigătul suferinței lui Ovidiu, exilatul de la Pontul Euxin. Aceasta era răsplata nobilimii catolice, a iezuiților, a Vienei catolice și a Romei papale pentru actul unirii din 1700! Lor nu le era de sufletele romînilor uniți, ci de stăpînirea pe care o dobîndiseră prin unirea romînilor și pe care nu voiau s-o împartă cu nimeni.

Dar cu toată violența și forța armată, folosite de împărații vienezi, uniația nu s-a putut impune peste tot. După mai mult de 60 de ani de lupte și suferințe, clerul și credincioșii romîni — sprijiniți și de frații de peste munți, de intervenția Rusiei și a mitropoliților sîrbi — au reușit să impună curții de la Viena recunoașterea existenței („tolerate” dacă nu „legale”) a Bisericii Ortodoxe romîne. În felul acesta romîni din Ardeal s-au ales cu două Biserici romînești: una cu conducerea la Blaj, alta cu conducerea la Sibiu, ortodocșii fiind însă mai numeroși decît uniții. Era oare vreo deosebire între preoții și credincioșii ortodocși și cei uniți? Samuil Micu Clain ne spune că nu era nici o deosebire. Credința și legea strămoșească erau ținute neschimbat și de unii și de alții, așa că ei aveau o singură credință și o singură lege, numai că aveau două centre episcopale deosebite, ei erau una în credință și lege și despărțiți numai administrativ.

Samuil Micu Clain scoate în evidență atașamentul clerului unit față de legea strămoșească și lupta lui împotriva încercărilor teologului iezuit (care conducea de la Blaj) de a aduce schimbări în această lege, de a o „latinizălui”. Neavînd la dispoziție decît textul latin al actului unirii (care era o traducere falsificată de iezuiți a textului romînesc), generația lui Samuil Micu Clain credea că unirea constă în primirea celor patru puncte, fixate la sinodul din Florența (1438—39). De aceea la soborul din 1739, preoțimea protestează împotriva tendinței teologului iezuit de a

schimba legea strămoșească și îi pun condiții ca la mai mult decât la cele patru puncte nimenea să nu-i silească, iar episcopul Atanasie Rednic spune că „afară de cele patru puncturi ale unirii, clerul acesta nimic mai mult n-au primit, nici nu primește”. Acest episcop scrie „papei de la Roma ... că la noi soborul de la Trident și canoanele Bisericii Apusului nu sînt primite”. Astăzi cunoaștem textul românesc original al actului unirii — și știm ca în acel text protopopii romîni nu scriau nimic de cele patru puncte, ci declară în general că se unesc cu Biserica Romei, precizînd expres că numai așa se unesc dacă „toată legea stă pe loc”. Iar dacă legea n-ar sta pe loc, ci ar fi primejdie să fie schimbată, atunci și „pecețile” unirii să se desfacă. Ei cereau în schimb privilegiile făgăduite de împăratul. De altfel chiar dacă preoții uniți din sec. XVIII credeau că unirea constă în cele patru puncte, ei trăiau mai departe, împreună cu credincioșii, în vechea credință și lege strămoșească, fără să introducă cele patru puncte în practica lor. Papa nu era pomenit în slujbe. Împărtășirea se făcea cu pîine dospită și cu vin, nu cu azimă. Despre purgator nu știau nimic, ci știau despre rai și iad. Filioque nu era introdus în Credeu.

Ce părere aveau despre cele patru puncte se vede din scrierile lui Samuil Micu Clain și Petru Maior, în care sînt combătute primatul papal și infailibilitatea papii, susținîndu-se sinodalitatea și infailibilitatea sinoadelor ecumenice (după doctrina ortodoxă), purgatorul este ignorat, vorbindu-se numai de rai și iad (ca la ortodocși), e susținută împărtășania cu trupul și sîngele Domnului sub chipul pîinii și al vinului, nu cu azimă, și filioque e prezentat ca un adaos nejustificat la Simbolul Credinței, o inovație care a provocat mult scandal în Biserică. Cele patru puncte departe de a fi puncte de credință, erau pentru ei devieri de la credința și ritul cel de la începutul Bisericii, înnoiri latinești, care n-au ce căuta în Biserica romînească (fie ea și „unită”), care a primit credința cea adevărată, cea din început, a păstrat-o și a apărut-o vreme de secole și o păstrează neschimbată și astăzi. De aceea Samuil Micu Clain e împotriva celor ce „latinizălucesc”, adică vor să introducă inovații catolice în Biserica romînă unită: „O, că de n-ar fi și acum (1801) într-ai noștri, cari și în canoane, și în obiceiuri bisericești și într-altele latinizălucesc!”. Preoții și credincioșii trăiau însă, după credința, după ritul, după pravila Bisericii Răsăritului, neabătîndu-se cu nimic de la legea strămoșească. Și alături de ei erau vlădici luminați și teologi de vază.

Se poate, dar, vorbi despre o dezbinare religioasă în sînul poporului romîn din Ardeal după 1700? Nicidecum. Sămînță de dez-

binare aduceau puținii teologi, care „latinizăluiau”, înstrăinându-se de popor, dar clerul și credincioșii uniți trăiau în aceeași unitate de credință, cult și obiceiuri cu frații lor români ortodocși ca și înainte de 1700: *Unitatea religioasă a poporului român n-a putut fi frântă nici de cătanele împăratului, nici de uneltirile Romei*. Samuil Micu Clain și Petru Maior își exprimă bucuria pentru această unitate, pentru această înfrățire între românii uniți și neuniți. „Legea strămoșească” — aceeași și la uniți și la neuniți — nu poate fi motiv de dezbinare între români, ci verigă de legătură, cum a fost totdeauna veacuri de-a rîndul.

Astfel, îl vedem pe Samuil Micu Clain întreținând relații prietenești cu Sibiul ortodox, unde se simțea mai bine decît în Blajul episcopului catolicizant Ioan Bob, colaborînd cu Eustație Vasilievici (inspectorul școalelor confesionale ortodoxe) la traducerea Bibliei, oferind manuscrisul Bibliei patriarhului ortodox de la Carloviț și apoi episcopului ortodox de la Sibiu Gherasim Adamovici ca să fie tipărit aici, dedicînd Istoria Bisericii Universale (după Fleury) patriarhului de la Carloviț, participînd la consfăturile preoților ortodocși români și susținînd dorința lor de a-și alege un episcop român, promovînd tot ceea ce unea pe români la un loc și creindu-și o așa popularitate între românii ortodocși încît s-a născut zvonul că el va fi noul episcop al românilor ortodocși, etc. Relațiile acestea strînse cu ortodocșii, ca și concepțiile ortodoxe și antipapiste pe care le-a exprimat în scrierile lui teologice, au determinat pe episcopul Ioan Bob și guvernul din Ardeal să ia măsuri aspre împotriva lui Samuil Micu Clain, de teamă ca nu cumva acesta să treacă pe față la „neunire” și să iasă mare scandal în popor. Măsurile acestea ale guvernului și episcopului l-au împiedecat pe Samuil Micu Clain să devină oficial fiu al Bisericii ortodoxe romîne, dar nu l-au putut împiedica să fie cu sufletul lui în mod real fiu al acestei Biserici, Biserica moșilor și strămoșilor, Biserica credinței celei pravoslavnice.

Ceea ce n-a putut face el atunci, au făcut urmașii lui în 1948, cînd nu mai era nici o putere lumească imperială, care să oprească pe preoți și credincioși să devină iarăși una și administrativ, cum au fost strămoșii lor înainte de 1700. De la acest măreț praznic au lipsit numai urmașii celor ce „latinizăluiau”, ai celor ce l-au prigonit pe Samuil Micu Clain pentru sufletul lui ortodox român. La acest praznic a fost, în schimb, de față duhul lui Samuil Micu Clain, alături de Petru Maior, Gheorghe Șincai, Simion Bărnuțiu și alții, care au luptat împotriva „latinizanților” și pentru păstrarea neschimbată a legii strămoșești, pentru ca toți românii credin-

cioși să fie una în legea cea dreptmăritoare a Răsăritului. Și duhul lui Samuil Micu Clain crește din ce în ce mai mare în inimile noastre și ne călăuzește pe calea consolidării reîntregirii bisericești. El ne învață că poporul român a primit credința și legea cea dintru începutul Bisericii (păstrată neschimbată în Biserica Răsăritului), că Biserica română a apărut această credință împotriva „latinizării” și „calvinizării”, că a devenit suflet din sufletul nostru, carne din carnea noastră. Ceea ce a visat Samuil Micu Clain, adică realizarea unității creștine în credință și dragoste (prin înlăturarea inovațiilor dogmatice „latine”), s-a împlinit deocamdată în sînul clerului și credincioșilor romîni din Ardeal, care niciodată nu au încetat a mărturisi una și aceeași credință și lege strămoșească. Desigur această reîntregire a fost mai ușor de realizat, pentru că ea era o dorință veche și un fapt firesc, odată ce piedecile politice din afară au dispărut. Mult mai greu de realizat este reunirea celor două Biserici, dezbinată în 1054. Cu toate acestea opera reîntregirii nu trebuie s-o socotim încheiată. Trebuie să fim atenți, căci mai sînt unii urmași de-ai lui Bob, cărora nu le place înfrățirea propovăduită de Samuil Micu Clain și vor să arunce iarăși sămînța dezbinării între romîni credincioși. O operă așa de măreață pretinde, spre a fi desăvîrșită, angajarea tuturor forțelor noastre, și duhul lui Samuil Micu Clain este alături de noi.

Oare ajunge-se-va vreodată să vedem iarăși aievea unitatea bisericească creștină din epoca patristică, din epoca Bisericii ecumenice? Nădăjduim și o cerem în rugăciune lui Dumnezeu. Socotim însă că nu visînd vom contribui la realizarea acestui țel, ci numai lucrînd zi de zi la întărirea reîntregirii bisericești de la noi și la promovarea unor relații interconfesionale frățești. În felul acesta ne vom apropia efectiv tot mai mult unii de alții în dragoste și prin dragoste de adevăr. Căci unitatea bisericească — atît în Ardeal, cît și pe plan mai larg — nu se poate întări decît dacă ne lăsăm toți stăpîniți de același adevăr divin, dat nouă în Iisus Hristos, și de aceeași iubire dumnezeiască, sălășluită în inimile noastre prin Duhul Sfînt, cel ce pe cele risipite le unește. Numai așa vom fi demni de zbuciumul și lupta lui Samuil Micu Clain, care a dorit ca toți să fie una în credință și dragoste, în credința și dragostea cea dintru începutul Bisericii, păstrate neschimbate în Biserica Răsăritului.

Ierom. Dr. NICOLAE MLADIN

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

ȘTIINȚA ÎN SLUJBA VIEȚII

INTRODUCERE:

ACTUALITATEA ACUTĂ A PROBLEMEI

Dezvoltarea prodigioasă a cunoștințelor științifice prin marile și minunatele cuceriri ale științei din ultimul timp, cuceriri care au instaurat „era atomică” și care deschid largi perspective „erei interplanetare”, a pus omenirea totodată și în fața unei primejdii: știința și tehnica nu-s puse numai în slujba vieții și a propășirii ei, ci sînt intens folosite și în direcția pregătirii unor unelte de distrugere cît mai puternice.

Pe cînd în Uniunea Sovietică și în țările de democrație populară știința e pusă în slujba unor realizări pașnice (centrala atomică, spărgătorul atomic de gheață, sateliții artificiali), în lagărul imperialist marile cuceriri ale științei din zilele noastre sînt speculate cu cinism de o mînă de profitori și traficanți de arme împotriva omenirii și împotriva progresului. Așa se face că în apogeul celei mai avansate științe și tehnici, întreg pămîntul e străbătut dramatic de îngrijorarea provocată de faptul că descoperiri științifice admirabile sînt întoarse din calea lor firească și folosite la crearea de mijloace cumplite de distrugere. Astfel, în momentul cînd se pregătește să călătorească în infinit, omul e pîndit de primejdia morții!... Fără să exagerăm, trebuie să spunem că omenirea se găsește în unul din cele mai critice momente ale sale.

Atomismul periclitează pacea și viața lumii. Subordonînd cele mai noi cuceriri științifice intereselor lor meschine, imperialiștii au transformat forța atomică în șantaj atomic, în unealta principală a politicii lor de agresiune, de expansiune și de dominare. Cu începere din anul 1945, s-au executat pe pămînt cel puțin 160 de explozii experimentale nucleare de diferite energii. Deși la 31 mar-

tie 1958, Sovietul Suprem al U.R.S.S. — împărtaşind năzuința fierbinte a popoarelor de a pune capăt exploziilor experimentale cu arma nucleară și călăuzindu-se de dorința de a crea o bază practică pentru încetarea pretutindeni a experiențelor nucleare — a adoptat hotărîrea cu privire la încetarea unilaterală de către Uniunea Sovietică a tuturor experiențelor cu armele atomice și cu hidrogen, totuși Statele Unite au întreprins în Oceanul Pacific cea mai mare serie de experiențe cu bombele atomice și cu hidrogen. Numai în perioada de la 28 aprilie pînă la 26 iulie 1958, ele au efectuat peste 30 de experiențe nucleare. La rîndul său, și guvernul englez a efectuat cîteva explozii experimentale cu arma nucleară. Dar ceea ce este și mai mult decît atît, în aceeași zi de 22 august 1958, cînd guvernul Marii Britanii a declarat în auzul întregii lumi, că este gata să înceapă tratative cu privire la suspendarea experiențelor nucleare, el a trecut la efectuarea unei noi serii de explozii cu arma nucleară. Dacă mai considerăm faptul că Statele Unite au anunțat nu demult o nouă serie de experiențe cu bombele atomice și cu hidrogen, precum și acela că noi țări, ca de ex. Franța, sînt pe punctul de a intra în cursa atomică, atunci ne dăm seama de gradul în care progresul științific și tehnic e pus în slujba distrugerii și a morții. În vremea noastră de creștere impetuoasă a științei, de dezvoltare nemaivăzută a spiritului activ al oamenilor muncii, de manifestare uriașă a forțelor creatoare și a talentelor, omenirea trebuie ferită de folosirea mijloacelor de distrugere în masă, create prin punerea științei în slujba morții. De aceea, fizicianul atomist francez Charles Noel Martin are dreptate cînd spune: „Și e un lucru grav cînd problemele atomice sînt în joc, deoarece energia nucleară, atît cea pașnică, cît și cea războinică, apasă acum atît de greu asupra soartei noastre viitoare și a urmașilor noștri”.

În fața acestei situații, problema: Știința în slujba vieții, trebuie privită și rezolvată din perspectiva pe care o impune faptul, că înlăturarea primejdiei războiului și asigurarea unei păci traionice este cea mai nobilă îndatorire și cea mai înaltă răspundere a epocii noastre. De aceea, centrul de gravitate al problemei și punctul ei cel mai nevralgic îl constituie experiențele nucleare încă în plină desfășurare. Căci interzicerea imediată și pretutindeni a experiențelor nucleare a devenit astăzi o necesitate vitală și acută pentru sănătatea lumii, precum și garanția unei păci dorite de către toți oamenii cu rațiune. Ceea ce subliniază în chip deosebit și documentele Congresului mondial pentru dezarmare

și colaborare internațională: „Trebuie realizată încetarea controlată a experiențelor cu arma nucleară, care va deschide calea spre dezarmarea generală și controlată” (Chemare). De asemenea: „Este absolut necesar ca primă măsură să înceteze imediat și necondiționat exploziile experimentale ale armelor atomice și termonucleare. Aceasta o cer toate popoarele. Necesitatea acestei măsuri a fost arătată de eminenti oameni de știință” (Declarația cu privire la dezarmare).

În momentul când problema punerii științei în slujba vieții frământă adânc și profund întreaga omenire, trebuie să luăm drept călăuză de acțiune lozinca lansată de înțeleptul nostru popor: „*Să apărăm cultura cu ajutorul păcii și pacea cu ajutorul culturii*”. Știința și pacea se condiționează reciproc; de aceea, ele trebuie să colaboreze intens: Știința, care poate propăși numai în condiții de pace, să fie slujitoare a vieții pașnice de progres continuu.

Iată, cum problema de față îmbie o stăruitoare și adâncă reflecție asupra destinului nostru. Căci ea constituie un subiect de acută actualitate și de adâncă semnificație. Cu atât mai vîrtos, cu cît rezolvarea negativă a acestei probleme comportă primejdii grave pentru întreaga omenire. Este momentul suprem să se încetățenească în toate sufletele, și mai ales în acelea ale oamenilor de știință, convingerea: Știința nu are menirea de a înnăbuși sau de a curma elanul creator al vieții, ci de a-l susține, spori și ridica pe culmile cele mai înalte ale progresului și fericirii.

Pentru a ajunge la rezolvarea justă și matură a problemei de față, trebuie să soluționăm mai întîi geneza, sensul și dimensiunile fenomenului științific, ale științei autentice.

ȘTIINȚA ȘI VIAȚA

Prin însăși ființa și rostul său, știința este indisolubil legată de viață. Născută din impulsul firesc al omului de a cunoaște realitatea înconjurătoare, de a o face prielnică lui și aducătoare de fericire, știința și-a fecundat strădaniile prin ancorarea lor profundă în arena vieții, care le-a stimulat, le-a oferit un inepuizabil cîmp de lucru, le-a dat un sens, o valoare. Căci neconținută scurgere și schimbare a vieții scoate mereu la suprafață aspecte nesfîrșite și în continuu noi și — odată cu acestea — nu numai cîmpuri noi de cercetare, ci și nevoi firești care trebuie satisfăcute.

De la prima sa mare victorie pe drumul supunerii și domnării naturii: descoperirea focului, omenirea a fost mereu însetată

de știință. Acest spirit faustic s-a concretizat în năzuința prometeică de a cunoaște totul.

Avînd să mijlocească cunoașterea diferitelor domenii ale realității, știința trebuie să cerceteze însăși realitatea și prin aceasta — implicit — viața. Ca atare, știința necesită o bază concretă, pe care i-o poate oferi numai viața. Știința este concretă prin firea ei și orientarea ei normală tinde spre cunoașterea realității concrete și vii. De aceea, ea își pierde forța și sensul fără contactul cu viața. Noțiunile științifice își pierd sensul și importanța, dacă încetează să reflecte adecvat viața și dezvoltarea ei. În consecință, noțiunile științifice trebuie lărgite și aprofundate sau înlocuite cu noțiuni noi în acord cu schimbarea condițiilor și datelor reale ale vieții. De aici rezultă, că știința trebuie să țină pas cu viața, să dovedească o elasticitate și suplețe pe măsura schimbării și dezvoltării vieții. Dimensiunea și sensul ei sînt adînc ancorate în însăși dimensiunea și sensul vieții. În ultima analiză, știința se confundă cu viața însăși în ceea ce are ea mai ales și mai sublim.

Realitatea vie este terenul fertil, din care crește și rodește — în toată complexitatea, amploarea și determinările lui — fenomenul științific. Caracterul fundamental al tendințelor ce domină în știință trebuie să fie determinat de respectul pentru viața reală în general și pentru viața umană în special. Aceasta înseamnă a ține în continuu seamă de corelația indestructibilă dintre știință și viață. Zona de manifestare a științei este realitatea. Esența științei este însăși viața; între ele există o corelație, care merge pînă la identitate, nu în sensul că știința se confundă total cu viața însăși și invers, ci în acela că știința și viața formează un întreg organic.

În baza considerațiilor de mai sus, putem face următoarele sublinieri: Pentru a se constitui, pentru a via și pentru a-și împlini țința, știința trebuie să pornească de la viață și să stea în neînterupt contact cu viața, fără de care știința nu poate avea nici întru-chipare, nici obiect, nici sens și nici valoare. De aceea, *nu se poate crea știință adevărată decît în contact strîns și continuu cu viața*. Viața constituie izvorul adînc și inepuizabil al științei, cea apă vie mereu renăscătoare a științei adevărate. Marele inspirator și stimulator al științei este viața cu neconținutele sale transformări și cu neîncetatele sale trebuințe noi. De aceea, numai prin strădania de a cunoaște viața și de a-i satisface nevoile, se poate crea știință adevărată, care promovează progresul. Căci viața are nevoie de sprijinul permanent al științei.

MISIUNEA ȘTIINȚEI

Pornită din impulsul dat de viață (care trezește în om neliniștea de a crea) și întreținută mereu de aceasta, știința nu-și poate găsi rostul său firesc decît numai în cadrul vieții.

Cel dintîi rost al științei este acela de a cunoaște viața în toate manifestările ei și cu toate legile acestor manifestări. Căci fără cunoașterea fenomenelor vieții și a legilor ce prezidează la desfășurarea acestora, nu se poate întreprinde nici o acțiune asupra vieții. Or, misiunea științei este de a mijloci omului capacitatea și iscusința de a exercita o influență pozitivă asupra vieții, pentru a o face cît mai folositoare lui. În această privință, sînt mult grăitoare următoarele sublinieri ale lui Frédéric Joliot-Curie: „Sarcinile științei sînt de a adapta din ce în ce mai mult spiritul nostru la realitate, de a construi o reprezentare din ce în ce mai adecvată a lumii care ne înconjoară și la care aparținem, pentru a o înțelege mai întîi, apoi pentru a trece de la înțelegere la prevedere și în sfîrșit la acțiune”.

După cum se vede, cunoașterea vieții este departe de a fi unicul rost al științei. Căci știința nu urmărește numai un scop de pură cunoștință, adică nu se face numai de dragul de a ști. Știința nu trebuie concepută ca o teorie de lux, ca un plus de cunoștințe cu care să se facă paradă intelectuală, ci ca un mijloc de satisfacere a nevoilor vieții. De aceea, adevărata știință nu se poate reduce la o contemplație olimpiacă exclusiv meditativă sau la abstracțiuni cu totul detașate de viață și străine de ea. Din contră, adevărata știință se urzește prin ancorarea profundă în realitatea vieții, prin pătrunderea în clocotul creator al vieții. Numai în felul acesta știința poate pătrunde tainele vieții și legile acesteia, poate sluji afirmării vieții. Numai așa știința poate să cunoască adevărul vieții, să stea în slujba vieții, ca un instrument de sporire și de desăvîrșire a vieții.

Toate ramurile științei, care nu s-au încadrat pînă acum în făgașul acestei cerințe firești, trebuie să facă acest act revoluționar: coborîrea din cerul olimpianismului în tumultul fremătător al vieții. Căci viața — și deci și știința care face parte integrantă din viață — n-o putem vedea manifestîndu-se decît în fapte reale, vii. De aceea, în știință totul trebuie subordonat realității vii. Căci știința nu-i un „surogat” al vieții, ci expresia esenței acesteia; ca atare, ea trebuie să se preocupe serios de tot ceea ce prezintă interes pentru viață, să rezolve toate problemele,

fenomenele și aspectele vieții, pentru ca să poată fi o călăuză pentru viață, un instrument de afirmare și de desăvârșire a vieții. Prin urmare, nu căutări fantastice și înecate în abstracțiuni rupte de realitate pot constitui adevăratele preocupări ale științei, ci ancorări adânci și ferme în tumultul vieții.

Promovînd mersul înainte al omenirii, știința trebuie să fie strîns legată de cerințele actuale ale vieții. Ea nu trebuie să uite, că marile realizări ale elaborărilor științifice s-au plămădit totdeauna din plasma epocii respective, că orice creație științifică își datorează viabilitatea, înainte de toate, ancorării sale în cea mai fierbinte actualitate. Creația științifică autentică este aceea, care înțelege și reflectă problemele vitale și năzuințele legitime și firești ale omenirii. Ancorarea în tensiunea epocii este sufletul științei autentice. De aceea, știința actuală trebuie să fie a timpului nostru, respirînd din plin aerul epocii și fiind pîrghie ascensiunii spre o viață mereu mai bună, mai luminooasă și mai demnă.

Urmărind un interes practic, efectiv și imediat, știința trebuie să sporească posibilitățile creatoare ale omului zilelor noastre, care își construiește un viitor mai bun. Ea trebuie să se încadreze în efortul uriaș de construcție pașnică, care se identifică cu idealurile de pace și progres ale întregii omeniri. Numai așa poate aduce o contribuție substanțială în strădania spre cucerirea unui nivel de viață mereu mai bun, mai demn.

Dorința omenirii de a-și apăra viața și cultura, precum și de a le spori și desăvârși, este firească și legitimă. Împlinirii acestei dorințe trebuie să-i slujească în primul rînd știința. În centrul preocupărilor sale de fiecare zi, știința are să pună năzuința de încadrare în actualitate și de promovare a desăvîrșirii omului. O astfel de ținută constituie tinerețea științei, este semnul vădit al vitalității ei constructive, al pășirii sale împreună cu vremea și cu oamenii.

Dacă lumea de ieri odihnea pe munca agricultorilor, minerilor și a meșteșugarilor, în schimb lumea de azi este fasonată de fizicieni, de chimiști și de biologi. Cînd desfășoară un rol atît de mare și de hotărîtor, știința trebuie să fie mai conștientă decît oricînd de menirea și de funcția ei și să nu se abată deloc de la ele.

După era de explorare pe care o trăim în zilele noastre, va urma în curînd era acțiunii prin punerea în practică a noilor adevăruri științifice. Dezvoltarea ascendentă a științei va continua numai dacă știința își va pune serviciile în slujba unor mari idealuri sociale. Pentru aceasta, știința trebuie să adopte constant o

atitudine de acțiune pozitivă, de transformare în mod creator a vieții. De asemenea, trebuie să vină totdeauna în întâmpinarea vieții, căutînd motive de inspirație și impuls de lucru în cerințele și aspirațiile vieții, în pulsul istoriei, în freamătul vieții noi.

Știința nu este și nu trebuie să fie altceva decît viața trecută prin retortele spiritului creator al omului. Or, viața este stăpînită de un elan nestăvilit spre creștere, spre îmbogățire, spre desăvîrșire. De aceea, știința trebuie să meargă în pas cu viața, să se încadreze în ritmul ei mereu ascendent, străduindu-se a găsi modalități noi de expresie științifică la pas cu viața în neconținută transformare.

Știința are o misiune eminamente civilizatoare și culturalizatoare. Mijlocind lărgirea continuă a universului științific, ea ajută omului să-și sporească neconținut modurile de punere a naturii în slujba vieții sale și prin aceasta contribuie la ameliorarea electivă a condițiilor de viață. Dar mai presus de acestea, știința este și trebuie să fie un puternic mijloc de *educație* și de *dezrobire* a omului, pentru a da vieții mai multă lumină, mai multă dreptate și mai multă bunătate. Aportul științei trebuie să dea o contribuție masivă în circulația valorilor universale, să apere marea moștenire universală a omenirii și să-i asigure viitorul. Din acest punct de vedere, ne dăm seama cît de neavenită este o știință dominată de impulsul instinctelor josnice, lipsită de lumina rațiunii constructive, care transformă pe om în brută rafinată ce distruge cu cinism și desfigurează total ideea de om, dezlănțuie vîrtejul infernal al morții.

Este absurd ca știința să slujească drept mijloc de distrugere a propriilor creații. Din contră, este sublim ca știința să reprezinte dinamic și constructiv epoca noastră, dîndu-și din plin contribuția în lupta pentru o viață mai bună, mișcîndu-se creator pe linia principalelor obiective ce se ridică în fața vieții de azi, făcîndu-se în felul acesta ziditoare asiduă a lumii noi.

ATITUDINEA OMULUI DE ȘTIINȚĂ

Atitudinea omului de știință trebuie să se încadreze pe linia indicată de misiunea științei. În primul rînd el trebuie să atribuie ostenelilor sale o *semnificație profund umană* și nu numai una strict tehnică. Căci munca sa nu are numai implicații de ordin tehnic, ci are cu deosebire o semnificație morală, care se confundă în ultima analiză cu însuși rostul omului în cosmos.

Valoarea muncii omului de știință depinde de felul atitudinii pe care o are în fața vieții. Considerînd că viața este un veșnic urcuș, adevăratul om de știință nu va îmbrățișa cauza pierdută a rămîinerii pe loc sau a mergerii înapoi. Din contră, el nu va uita niciodată îndemnul de a învăța de la viață, de a lua impuls de la ea. Principiul fundamental și cardinal, ce trebuie să inspire și să călăuzească statornic ostenele sale, este acesta: *Știința în contact neîntrerupt cu viața și numai în slujba vieții!* Acesta este sensul măreț al creației științifice și exigența ei inflexibilă. Acesta este elementul de prim ordin și motor în structura, dinamica și sensul științei. Numai ancorîndu-și adînc ostenele în tumultul plin al vieții și ținînd pas cu nevoile acesteia, depășind în permanență prezentul și avîntîndu-se eroic spre viitor, în sensul de a întrezări încotro merge viața și ce trebuințe noi ale acesteia trebuie satisfăcută, omul de știință poate fi creator.

În atitudinea savantului, principalul este să fie *om* înainte de a fi savant. Căci savantul este om și ca om nu se poate desolidariza de semenii săi. În domeniul oricărei îndeletniciri umane, creatorul este solidar în mod efectiv cu semenii săi. De aceea, savantul trebuie să aibă *contactul uman profund*, țîșnit nu numai din iubirea de viață și de om, ci și din pătrunderea sensului demnității și destinului omului. Cu acestea, vrem să spunem că omul de știință trebuie să-și plaseze munca în cadrul ansamblului complex și variat al activităților umane. Cu cît mai mare este bucuria lui de a descoperi, cu cît este mai exaltantă ideea lui de a deschide drumuri noi, precum și de a elibera posibilități noi, cu atît mai mare trebuie să crească în sufletul lui conștiința a ceea ce datorează altora, nu numai acelora care îmbogățesc și ei patrimoniul științei prin ostenele similare cu ale lui, ci și tuturor celor care — în toate domeniile — își împlinesc sarcinile lor de oameni.

Iubirea de viață, iubirea de oameni și iubirea de știință — acesta-i crezul adevăratului om de știință, îndreptarul ce trebuie să călăuzească neconținut activitatea lui. De aceea, a iubi știința fără a face tot ceea ce-i cu putință ca ea să contribuie la fericirea omului, însemnează a o iubi incomplet. Adevăratul om de știință trebuie să lupte pentru dreptate, pentru progres, pentru deplină utilizare pozitivă a științei, pentru aplicarea ei în slujba binelui. A iubi știința fără a face tot posibilul ca ea să nu fie folosită pentru distrugere și moarte, însemnează a o trăda. Căci misiunea adevăratului om de știință se confundă cu însăși viața lui și a se-

menilor săi. Munca lui implică o mare răspundere: creația sa poate avea consecințe — bune sau rele — pentru toată omenirea.

Omul de știință are un mare *rol social*. El trebuie să îmbine în chip armonios aceste două apostolate: al marelui *savant* și al marelui *cetățean*, contribuind nu numai la îmbogățirea cunoașterii universului, ci și la instaurarea unei vieți de dreptate, de lumină și de progres. Trebuie să militeze ca membru al marii comunități a muncitorilor ce se preocupă de problemele sociale. Degajat de ermetism egoist sau de individualism îngust, care are consecințe nefaste, străbătut de sentimentul actualității și animat de spiritul colectivist, pătruns de o înaltă răspundere civică, savantul trebuie să creeze o operă cu un conținut de o mare valoare umană și socială.

Pentru a desfășura un rol de animator și creator, omul de știință trebuie să evite încadrarea în așa zisa elită a savanților detașați de contingențele practice. El nu trebuie să se mărginească la speculații teoretice, indiferente față de viață sau străine de aceasta, ci să ancoreze în frământările reale ale vieții, îmbinând astfel principiile teoretice cu nevoile practice. Dacă munca lui este ruptă de viață, osteneala sa se pierde în golul teoreticului pur și steril, care nu aduce nici un folos vieții, ci cel mult o satisfacție iluzorie și inconsistentă.

Toate trebuie subordonate binelui comun, integrate organic în ritmul muncii colective pentru propășirea și fericirea celor mulți.

Prezent în actualitatea cea mai vie a epocii sale, omul de știință adevărat își consacră viața și puterile de muncă idealului suprem al omenirii: îmbogățirea culturii și difuzarea ei, prin care se mijlocește sporirea și desăvârșirea vieții umane.

Autentica integrare a omului de știință, în sensul arătat mai sus, implică fuziunea organică dintre problemele vremii și ființa savantului, transformarea marilor aspirații și năzuințe ale omenirii de azi în probleme personale vitale. Numai în felul acesta idealurile epocii au rezonanță adâncă în sufletul lui și impulsionează conștiința lui de creator de știință. Numai așa poate să facă ca clocotul de viață să învingă negativismul fatalist al morții.

Cunoscător profund al vieții și animat de credința elementară în viață și în resursele creatoare ale acesteia; dinamizat de voința neclintită de a afirma, spori și desăvârși viața; conștient de răspunderea ce o are pentru cauza omenirii și susținut mereu de optimismul robust și de încrederea lucidă în viitorul fericit al

omenirii; adânc pătruns de dragostea față de om și față de idealurile acestuia; cu sufletul mereu deschis pentru vibrantul mesaj al actualității; exigent cu sine însuși și gata totdeauna de a jertfi pentru semenul său tot ceea ce are mai nobil și mai de preț în ființa sa, printr-un efort constructiv intens; exemplu viu al omului întreg și pildă de înaltă umanitate; dezinteresat și neobosit căutător și creator, chinuit de setea neistovită de mai bine; — iată chipul omului de știință pe care îl reclamă epoca în care trăim.

Numai savantul înzestrat cu astfel de podoabe sufletești poate dovedi privire ascuțită asupra vieții și sensibilitate autentic umană față de valoarea ei și față de aspirațiile ei legitime; numai un astfel de om de știință își dă seama deplin de grava răspundere ce apasă pe umerii săi prin faptul că imensa forță descătușată de materie poate însemna pentru semenii lui nu numai fericire ci și dezastru; numai cel împodobit cu astfel de calități poate fi plin de un cutezător optimism în bunătatea fonciară a ființei omenești, în triumful rațiunii și al binelui, poate susține munca pasionată și lucidă, care transformă natura și îmbunătățește condițiile de viață ale omului. Este chipul adevăratului om de știință, menit să lupte în primul rînd pentru descătușarea energiei umane ineputabile, care asigură progresul culturii și al civilizației.

CUVINTUL CREȘTINISMULUI

Deși nu se ocupă în mod special cu această problemă, totuși Sf. Scriptură și Sf. Tradiție ne oferă puternice și luminoase temeuri în sensul că știința și tehnica trebuie să slujească numai vieții și anume sporirii, îmbogățirii, desăvîrșirii și fericirii ei.

În *Vechiul Testament*, se arată că știința trebuie să țîșnească din toată ființa omului (cf. Iisus Navi 23, 14); că mintea și creația ei, știința, se desăvîrșesc prin înțelepciune: „înțelepciunea, meștera tuturor, mi-a dat învățătură” (Întel. lui Sol. 7, 21; vezi și 6, 15—17; 7, 16. 28; 8, 8; 9, 10; 15, 7—8); orice strădanie omenească devine roditoare, dacă se desfășoară întru înțelepciune: „înțelepciunea a purtat pe căi drepte pe dreptul care fugea de mînia fratelui său,... ea l-a îmbogățit, cînd se muncea din greu și spor i-a dat în strădaniile lui” (Întel. lui Sol. 10, 10). Or, din toate acestea se desprinde indirect îndemnul ca știința să pornească din înțelepciune și să-și desfășoare ostenele întru înțelepciune.

Omul nu-i în măsură să dispună asupra duratei vieții sale: „Omul nu este stăpîn pe duhul său de viață ca să-l poată opri;

la fel nu este stăpîn pe ziua morții” (Ecl. 8, 8). Fericirea este numai a acelor care se tem de Dumnezeu și nu săvîrșesc fără-delege: „eu știu că fericirea este a acelor care se tem de Dumnezeu și se sfiesc în fața lui. Fericirea nu va fi pentru cel fără-delege, care asemenea umbrei nu-și va lungi viața, fiindcă el nu se teme de Domnul” (Ecl. 8, 12—13). Iată, încă două temeuri care pledează împotriva folosirii științei pentru distrugere. Drept aceea, cei ce se ostenesc a pune știința în slujba războiului, trebuie să-și vină în sine și să-și zică: „Ne-am săturat de cărările fără-delegii și ale pierzării, am străbătut pustietăți neumblate, iar calea Domnului n-am cunoscut” (Întel. lui Sol. 5, 7).

În *Noul Testament*, se subliniază expres, că rostul venirii în lume a Mîntuitorului este acela de a-i asigura belșugul vieții: „Eu am venit ca oile mele să aibă viață și să aibă belșug” (In. 10, 10). Prin aceasta, Creștinismului i se definește de către însuși întemeietorul său misiunea și sarcina de a afirma viața, desăvîrșirea și fericirea acesteia.

Calea ce duce la afirmarea vieții și la desăvîrșirea ei este *iubirea*. De aceea, iubirea este principiul cardinal, care trebuie să inspire și să călăuzească toate ostenele omului, inclusiv cele din domeniul științei și tehnice. Căci tot ce nu-i din iubire, nu se săvîrșește cu iubire și nu urmărește slujirea dragostei față de om, nu are nici o valoare: „Și dar prorocesc dacă aș avea și toate tainele le-aș cunoaște și orice știință, și de aș avea credință alît de multă să mut munții din loc: *dacă nu am dragoste — nimic nu sînt*” (I Cor. 13, 2). Aceasta cu atît mai vîrtos, cu cît știința îl duce pe om la alunecarea în păcatul mîndriei, care inspiră în mod negativ ostenele lui; numai iubirea zidește și fructifică în mod pozitiv creația științifică: „Cunoștința îngîmfează, iar iubirea clădește” (I Cor. 8, 1).

Cunoștința celor bune și folositoare se dobîndește prin iubirea creștină: „Și Hristos să se sălășluiască prin credință în inimile voastre; așa încît, înrădăcinați și întemeiați fiind în iubire să puteți să înțelegeți... și să cunoașteți iubirea lui Hristos, cea mai presus de cunoștință, ca plini să fiți de toată plinătatea lui Dumnezeu” (Ef. 3, 17—19).

Știința trebuie să fie activă și creatoare în sens pozitiv, căci „cine știe să facă ce e bine și nu face: păcat are” (Iacob 4, 17). Cu atît mai condamabilă este știința pusă în slujba urii față de oameni: „Oricine care urăște pe fratele său este omorîtor de oameni

și știți că orice omorător de oameni nu are viață veșnică, dăinuitoare în el” (I In. 3, 15).

Nelegiuirea celor ce pun știința atomică în slujba uciderii și a distrugerii este lovită de categorica înfierare paulină: „Gura lor e plină de blestem și de amărăciune; iuți sînt picioarele lor spre vărsare de sînge; prăpăd și nenorocire sînt drumurile lor și calea păcii ei nu au cunoscut-o” (Rom. 3, 14—17).

Sf. Tradiție, prin glasul Sf. Părinți și scriitori bisericești, se mișcă cu fidelitate pe făgașul de gîndire și de simțire trasat de Sf. Scriptură. Ea arată că știința este relativă și trebuie să fie pătrunsă de duhul smereniei. Dar ideea fundamentală pe care o dezvoltă Sf. Tradiție în legătură cu știința, este că știința lipsită de virtute nu folosește la nimic. Știința este mare și folositoare numai atunci, cînd este îmbinată cu fapta izvorîită din iubire și pusă în slujba binelui și a vieții.

Acest adevăr este ilustrat cu dovezi vii de către marii Sf. Părinți bisericești, care nu s-au ostenit pe tărîmul științei numai din pasiunea de a ști, ci și-au cheltuit toată puterea lor de gîndire în rezolvarea problemelor de viață creștină, în limpezirea întrebărilor ce stăteau în legătură directă cu viețuirea creștină și cu mîntuirea.

Cît de strîns legată de viață trebuie să fie știința, ne arată următorul pasaj din minunata Epistolă către Diognet, care spune următoarele în legătură cu pomul cunoștinței și cu pomul vieții din rai: „Și nu cunoștința omoară, ci neascultarea. Nu sînt dar fără înțeles cele scrise, că Dumnezeu a sădit la început în mijlocul raiului pomul vieții și al cunoștinței, căci aceasta arată că *cunoștința e strîns legată de viață*, dar cei dintîi oameni nefolosindu-se bine de ea, s-au văzut goi prin amăgirea șarpelui. Căci *nu este viață fără cunoștință, nici cunoștință sigură fără viață adevărată*. De aceea, au fost sădiți unul lîngă altul pomul vieții și al cunoștinței. Aceasta o are în vedere Apostolul cînd *osîndește cunoștința care se aplică în viață fără porunca dragostei* și zice: Cunoștința îngîmfează, iar dragostea zidește (I Cor., 8, 1). Cine socotește că știe ceva fără cunoștință adevărată și adevărată de viață, acela nu știe nimic și e amăgit de șarpe, pentru că nu iubește viața adevărată. *Cine însă dobîndește cunoștință cu teamă și caută viața, acela sădește în nădejde și așteaptă rod. Cunoștința să-ți fie dar inimă și cuvîntul adevărat, lăuntric, să-ți fie viață!* Pom al acesteia făcîndu-te și rod dobîndind, vei culege totdeauna ceea ce este plăcut lui Dumnezeu, de care șarpele nu se atînge și înșelăciunea

n-o strică; de care Eva nu se amăgește, ci rămîne în curăția feciorească; și mîntuirea se arată" (Cap. XII, ed. Mihălcescu, p. 324).

Tălmăcind locul de la I Cor. 8, 1, Sf. Ioan Gură de Aur spune: „Astfel, știința fără iubire duce la mîndrie. Dar veți zice: și iubirea fără știință este inutilă. Apostolul nu spune aceasta; dar lăsînd aceasta ca un lucru potrivit, arată că *știința are foarte mare trebuință de iubire*. În adevăr, cel ce iubește, împlinind cele mai însemnate dintre porunci, chiar dacă-i lipsește altceva, va obține îndată știința prin iubire ca Corneliu și mulți alții; pe cînd cel ce are știință fără iubire, nu numai că nu va face progres, ci o va pierde chiar adeseori, căzînd în mîndrie. Așa că știința nu produce iubirea, ci mai degrabă desparte de ea, dacă nu se ia seama, producînd îngîmfare și orgoliu. Căci îngîmfarea are obiceiul de a diviza, iar iubirea de a uni și de a duce la știință. E ceea ce Apostolul exprimă prin aceste cuvinte: „De iubește cineva pe Dumnezeu, aceluia i-a dat știință de la El". El vrea, deci, să spună: Nu mă opun față de ceea ce are știința desăvîrșită, ci *vreau ca ea să fie împreună cu iubirea; altfel, ea va fi inutilă și chiar vătămătoare... împreună cu iubirea, știința este în siguranță*" (Omilia XX la I Cor., n. 1, Migne P. G. 61, col. 161).

CUVÎNTUL UNOR OAMENI DE ȘTIINȚĂ

Mult grăitor este și glasul unor oameni de știință. De aceea, vom reda aici cîteva exprimări privitoare la rostul științei, provenite de la niște savanți de renume mondial.

Strîns legat de tot ceea ce dă preț vieții și deplin conștient de adevărul, că suprema datorie a savantului este de a apăra umanitatea, de a coborî în mijlocul vieții și a-i sluji, *Frédéric Joliot-Curie* este savantul care a ilustrat în chip pilduitor adevărata misiune a științei. După el, știința trebuie să slujească progresului social și fericirii omului, nu să contribuie la distrugerea lui. De aceea, toată viața și-a consacrat-o științei puse în slujba binelui și a păcii. Prin tot ceea ce a săvîrșit, a dovedit că știința și pacea, cultura și pacea sînt legate indisolubil.

Iată, cîteva extrase din diferitele sale cuvîntări, în care arată care este adevărata misiune a științei și scoate în relief caracterul monstruos al armelor atomice și termonucleare, creații ale științei puse în slujba răului.

„A fi sau a nu fi din avangardă, asta n-are nici un sens pentru adevăratul savant, pentru că *mișcarea însăși a științei este*

progresul; nu există știință decît de avangardă și savantul se găsește în avangardă în chipul cel mai firesc de pe lume, fără a o voi, fără a ști" (mai 1958). Destinată prin însăși ființa ei progresului, știința nu trebuie să slujească distrugerii; de aceea, adevăratul om de știință nu-și poate pune munca la dispoziția celor ce pregătesc arme de distrugere în masă: „Dacă în profesiunile noastre ni se impune, cum ni s-a întîmplat aceasta în domeniul în care lucrez eu, dacă mîine ni se va cere să facem muncă de război, a face bomba atomică, vom răspunde: Nu!" (În fața adunării intelectualilor pentru pace, 1949). Punerea științei în slujba progresului ar aduce omenirii mari foloase: „Voi relua neîncetat imaginile următoare: cu prețul unui singur zburător de luptă, s-ar putea construi zece institute de cercetări, în care s-ar izbuti să se învingă marile plăgi cum sînt cancerul și tuberculoza, și le-am putea face să funcționeze timp mai mult de un secol!... Este deja o atingere gravă adusă cercetării științifice să-i reduci posibilitățile sale de acțiune pacifică. E o atingere tot așa de gravă, dacă nu și mai gravă, a o deturna spre aplicații de război. Una din cele mai spectaculare deturnări ale științei este bomba atomică în întrebuintarea ei ca armă de distrugere în masă" (Congresul mondial al păcii, 1949).

Conștienți de răspunderea deosebită pe care o implică profesiunea lor, oamenii de știință trebuie să se opună folosirii negative a științei și să militeze pentru aplicarea ei în scopuri pașnice: „Posibilitățile teribile de distrugere ale armelor moderne reprezintă într-un chip evident folosirea rea a științei împotriva căreia savanții trebuie să se ridice. Profesiunea lor le conferă în această privință o responsabilitate suplimentară, care se adaugă aceleia pe care o împărtășesc împreună cu toți cetățenii din toate țările. Dar cum s-ar putea plînge savanții de lipsa de reacțiune a concetățenilor lor în fața imensității primejdiilor unui război modern, dacă ei n-au voit să dea tuturor la timp elementele de apreciere pe care ei singuri sînt susceptibili să le furnizeze!" (Mesaj către Consiliul executiv al Federației mondiale a muncitorilor științifici, aprilie 1956). Cu un an mai tîrziu, marele savant arată: „Instalarea de rampe de lansare de rachete la distanță mare și mijlocie, crearea de depozite de arme atomice în Europa și noile experiențe cu aceste arme fac să apese primejdii foarte grave asupra întregii omeniri. Partea de bogății naturale și de ore de muncă absorbite de aceste reînarmări monstruoase este cauza unui mare dezechilibru economic care sporește riscurile de război și neînțelegerile

dintre state și afectează bogăția fiecăruia. Aceste bogății naturale și aceste ore de muncă puse în serviciul științei și al altor activități pacifice ar spori securitatea materială a fiecarui om și ar face să se îndeparteze bolile grave încă neînvinsse, foametea și subalimentația, pe care o cunoaște încă o fracțiune importantă a omenirii” (27 decembrie 1957). Știința trebuie să fie mijloc de eliberare a omului: „Savantul trebuie să dezvolte aceste idei (că știința asigură independența unei țări) prin patriotism și să clarifice pe concetățenii sai asupra rolului științei. *Știința trebuie să elibereze pe om* și nu să servească la a spori profitudini particulare” (Curs public la College de France, 5 mai 1950).

Ca o concluzie ce se desprinde din toate cele subliniate în legătură cu misiunea științei, savantul adaugă: „Nimic nu se opune unui angajament imediat al guvernelor interesate: a nu utiliza arma atomică, a pune capăt exploziilor experimentale. Acest angajament corespunde așteptării popoarelor. El răspunde spiritului Genevei. El ar îngădui să se ducă împreună căutarea de măsuri efective și controlate de reducere a armamentelor și a forțelor armate și de eliminare a armelor atomice”.

Max Plank, întemeietorul teoriei cuantelor și fondatorul propriu-zis al fizicii moderne, care a introdus concepția atomistă în domeniul energiei, scoate în relief alt aspect al rolului pozitiv și creator al științei. După el, știința este prin însăși esența sa internațională și ca atare este chemată să promoveze colaborarea constructivă dintre popoare. Încă în anul 1914, spunea printre altele în cadrul unei conferințe publice: „Știința este prin însăși esența sa *internațională*; nici un fel de război și nici un fel de ură națională nu poate schimba aceasta”. Cu prilejul unui interviu, în 1935 subliniază același lucru: „Științele naturii își datorează marile realizări în cea mai mare parte colaborării dintre popoare. Chiar dacă popoarele intră în conflicte tragice pe problema existenței, în domeniul științei legăturile nu pot fi rupte. Nu se poate nega că știința este prin esența ei internațională”.

Mai cuprinzător și mai elocvent este cuvântul prof. *Raman*, exprimat cu prilejul vizitei ce ne-a făcut în vara lui 1958: „Știința, în cea mai mare parte, este prin conținut și prin esență *internațională*. Nu există, de exemplu, o teorie a metalelor separată pentru România sau pentru S.U.A. Este un scop unic și internațional în știință. Și țelul acesta adună popoarele din diferite părți laolaltă. De aceea se țin astăzi atâtea conferințe internaționale asupra di-

verselor probleme, în diferite părți ale lumii. Știința oferă condiții largi pentru discutarea problemelor de pe o platformă comună. Ea este prin urmare un *factor de pace*, ea sprijină pacea și înțelegerea dintre popoare. De pildă, vizita mea în România. De ce am venit aici? Pentru a lua contact cu oamenii de știință ai țării dvs. Modul prietenos cum am fost primit este o ilustrare a *valorii științei ca un factor constructiv al prieteniei și al înțelegerii*.

Pe de altă parte, s-a întâmplat ca tocmai fizica, și în special fizica atomică, să dea naștere unor consecințe teribile bine cunoscute. *Fizica este direct răspunzătoare pentru crearea armelor moderne îngrozitoare*. De aceea, cred că *este de datoria fizicienilor în primul rînd să repare ceea ce s-a comis*. Fizicienii trebuie să ia parte activă la promovarea prieteniei și colaborării internaționale. Ei trebuie să recunoască responsabilitatea lor în promovarea păcii. Cu atît mai mult, cu cît oamenii de știință, intelectualii, sînt respectați în țările lor, au o poziție influentă, pe care trebuie s-o folosească în scopul de a convinge popoarele că militarismul este un mare rău. Națiunile trebuie să învețe să se uite una la alta cu ochi prietenoși. Și este rolul oamenilor de știință de a lucra în acest sens. Numai în felul acesta lumea poate fi salvată de la catastrofă".

SUBLINIERI ȘI RELIEFĂRI DE SINTEZĂ

Viitorul omenirii e în atomul dezintegrat. Totul depinde de felul cum îl va folosi omul. De aceea, este momentul suprem ca omul să se întrebe cu toată seriozitatea: Nu cumva face uz rău de puterea minții sale și de soarta sa?

Trebuie să ne dăm cît mai bine seama, că viața pe care o zidim nu se reduce la însumarea aritmetică a actualelor cuceriri științifice. Trebuie pusă în plin relief solidaritatea — funcțională și de destin — dintre aceste cuceriri științifice și viața sau existența noastră zilnică. Căci nu-i vorba numai pur și simplu de unele succese ale științei, ci de realizări umane cu urmări adînci. De aceea, printr-o sensibilitate vie și adecvată, trebuie să ne deschidem ochii asupra orizontului de grave implicații ale acestor cuceriri științifice.

Cînd se pune realmente problema unui război declanșat și purtat — cu urmări fatale pentru omenire — în mai puțin de un sfert de ceas, așa cum îl preconizează strategia modernă; cînd un simplu accident la postul de comandă sau pe bordul navelor ce

transportă arme nucleare ne-ar putea afunda în noaptea adâncă a neființei; trebuie să ne dăm seama că se ridică în fața noastră probleme covârșitor de grave!... În orice caz, evenimentele ce se petrec în fața ochilor noștri nu pot fi despuiate de multiplele și adâncile lor semnificații. Triumful omului prin tehnică, al mașinii produsă de inteligența umană, extazul în fața proporțiilor impu-nătoare pe care le-a luat mașina, par să justifice supremația și grandoarea omului. Dar acest aspect luminos și antrenant contrastează, în mod ciudat și tragic, cu perspectiva sumbră a nimicirii totale a cosmosului prin dezlănțuirea de apocalips a unor forțe oarbe, care nu vor să slujească binelui comun.

Trebuie să se înțeleagă, că *știința nu este singura trăsătură de unire dintre om și natură*, ci raporturile omului cu lumea sînt mai complexe. De aceea, aventurile spiritului uman excesiv de științific nu-au încetat să fie dramatice; pe culmea descoperirilor sale științifice stînd, omul se zbate ca un Prometeu înlănțuit în fața alternativei: viață sau moarte. El trebuie să distingă cu limpezime și fermitate între o știință pusă în slujba alienării omului și a nimicirii vieții și între o știință care slujește afirmării și înfloririi vieții. Dar nu numai să distingă, ci să și adere. De hotărîrea lui în această privință, depinde soarta lui viitoare.

Pentru a reacționa creator și roditor în fața acestei alternative, trebuie să stabilim un contact mai profund și mai viu cu primejdiiile și cu năzuințele epocii noastre. Dacă sîntem surzi sau insensibili față de chemările ce se desprind din primejdia unui război atomic, atunci își face loc în sufletul nostru încrederea oarbă în noi, care ne face să asistăm inconștienți sau pasivi la evenimentele ce se desfășoară în fața noastră, fiind seduși de mădejdea neîntemeiată că finalul lor nu va fi decît fericit. Or, de îndată ce considerăm prezentul lipsit de convulsii și de contradicții, ca avînd o desfășurare normală, lipsită de primejdii și cearță, abdicăm de la poziția realistă în fața situației, ne privăm noi înșine de perspectiva viitorului ascendent, devenim delăsători și statici, nu ne încadrăm în ritmul dinamic al vieții și nu realizăm o participare activă la evenimentele ce caracterizează epoca noastră.

Cînd sensibilitatea epocii noastre devine tot mai complexă și mai variată, cînd mulți se lasă fascinați de miraculoasele puteri ale științei umane, cînd în fața noastră se profilează tablouri cosmice uimitoare, privirea inspirată la fața prezentului trebuie să ne dea nu numai o înțelegere adecvată a procesului uriaș prin

care trecem, încrederea în om, în știință, în istorie, în viitor, ci și *c se zisare mai cuprinzătoare, mai adâncă și mai temeinică, a lumii și a vieții*. Numai așa putem vedea primejdia unei științe, care servește unor năzuințe străine de rostul autentic al omului pe scoarța pământului. Numai așa putem evita un război dus cu mijloacele moderne, care ar însemna pentru omenire o catastrofă ireparabilă.

Posibilitatea de a elibera în lanț energia internă a nucleelor atomice constituie o sursă uriașă de bogăție pentru civilizația industrială. Dar nu numai atât, ci aplicațiile energiei nucleare în diferitele domenii ale activității omenesti pot fi multiple și variate și pot aduce foloase nebănuite de mari. Tocmai de aceea cuceririle științei trebuie puse în slujba binelui și a fericirii omului, în slujba adevărului. Puterile științei trebuie încadrate în ritmul susținut de refacere a ceea ce a nimicit pustiitorul război din urmă. Pe de altă parte, ele sînt chemate să servească cauza progresului prin continuarea și lărgirea drumurilor spre culmile viitorului, să îmbunătățească condițiile de viață ale oamenilor.

Chemarea autentică a științei este *creația pozitivă în slujba vieții*. Numai răspunzînd acestei chemări, știința devine făuritoare de istorie. Intuind cu claritate mesajul vieții cu toate nevoile și avînturile ei, știința trebuie să dea dovadă de orientare și de finalitate revoluționară pozitivă. Căci istoria este un imens efort conștient spre dăltuirea unei vieți omenesti și demne. Or, știința trebuie să participe din plin la desfășurarea acestui efort. Sprijinind în fiecare perioadă acțiunile pozitive principale ale omenirii, știința este chemată să țină pas cu istoria, susținînd efectiv progresul luptei pentru adevăr, pentru bine și pentru fericire.

DATORIA PREOTULUI

Omul este acela, care dă cuceririlor științifice valoarea pozitivă a unui factor creator de cultură și civilizație, sau calitatea unor mijloace de ucidere și nimicire. Omul sfințește știința. De aceea, știința aduce roade binecuvîntate numai atunci, cînd spiritul uman — paralel cu succesele științifice — se menține la un nivel ridicat de viață morală.

Trăim clipe de răscruce și de mare răspundere!... Trebuie să ne ridicăm în apărarea vieții și a valorilor ei. Mai ales preotul, slujitor prin excelență al vieții și al desăvîrșirii ei după voia Creatorului, nu poate rămîne nicidecum indiferent față de viață și față de primejdiile care o pîndesc. Destoinicia de a participa ac-

tiv la acțiunea de păstrare și de îmbunătățire a vieții este suprema calificare a chemării sale. Pe de altă parte, preotul trebuie să nu uite, că în această acțiune slujim o cauză care este una cu viața noastră.

Nu este îngăduit nimănui și mai ales preotului să stea de o parte. Căci dacă preotul ar tăcea, ar însemna că renunță de bună voie la calitatea lui de îndrumător al credincioșilor. Alegînd cele mai potrivite prilejuri și mijloace, la nevoie explicînd chiar de la om la om, preotul trebuie să convingă pe credincioși, că e în joc pacea și viața nu numai a lumii întregi și a țării noastre, ci și a fiecăruia dintre noi. Răspunzînd nu numai unui imperativ al chemării sale sacerdotale ci și unui înalt comandament cetățenesc, preotul trebuie să desfășoare o acțiune de *educare* a păstoriților săi în sensul, că fiecare este dator să-și ridice glasul împotriva folosirii științei ca unealtă de nimicire și ucidere.

Ceasul de față ne cheamă la acțiune. Fiecare clipă este scumpă. Convins de puterea neînduplecată a cuvîntului, care-i destinat să fie pledoarie și sămînță de viață nouă, preotul trebuie să transforme cuvîntul în *armă de luptă*, mobilizînd conștiințele parohienilor săi într-un *front comun* de apărare a vieții și a cuceririlor ei. Cînd preotul își va fi făcut pe deplin datoria în această direcție, atunci cuvîntul păstoriților săi va răsună pînă departe, va trece granițele patriei, se va împreuna cu glasul celorlalte popoare și — în felul acesta — întreg globul pămîntesc se va ridica — ca un singur om — împotriva celor ce uneltesc pustiire și moarte.

Pr. Dr. CORNELIU SIRBU

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

PICTURA BISERICESCĂ

Din prilejul recepționării lucrărilor de pictură bisericească la unele biserici, în calitate de delegat al Arhiepiscopiei noastre am constatat următoarele:

1. Unele biserici au fost pictate cu toată competența și în stil ortodox, de către pictori autorizați de Sf. Patriarhie, și cu renume în țara noastră, ceea ce ne-a adus multă bucurie sufletească.

2. Alte biserici, puține la număr, nu au fost pictate și nici zugrăvite, ci mîzgălite de oameni nepregătiți și nepricepuți, care nu știu și nu cunosc nimic din învățătura Bisericii Ortodoxe, din care motiv scenele biblice sînt fără temei biblic iar figurile și ornamentele sînt atît de respingătoare încît îți face impresia că nu ești într-o biserică.

În cele ce urmează nu vrem să ne ocupăm cu pictura necorespunzătoare care s-a făcut unor biserici și mai puțin cu cea bună care a mulțumit și mulțumește atît pe Dumnezeu cît și pe oameni, ci ne gîndim la parohiile care doresc să-și picteze bisericile și care înainte de a angaja lucrarea este bine să cunoască cel puțin în parte unele aspecte ale picturii noastre bisericești. În special ne gîndim la P. C. Preoți și la Consiliile parohiale care în legătură cu această lucrare trebuie să aducă o hotărîre, să știe întocmai toate formele legale, ce pictură să facă și cum să supravegheze executarea lucrărilor.

Să le luăm pe rînd.

I. Bisericile noastre se pot picta în tehnica „frescă”, „în ulei” și „tempera”.

1. În tehnica „frescă” pictura este frumoasă și durabilă. Nu se lipește fumul de ea și se poate spăla ușor și cu succes. Se recomandă stăruitor.

2. În „ulei” pictura durează 40—50 ani și pe urmă se cojește și cade. Lipește fumul și culorile deschise se închid pe fiecare zi ce trece. Deci nu-i atît de recomandabilă ca întîia.

3. În tehnica „tempera”, poate fi cu apă, ou și lapte și tempera grasă cu apă, ou și ulei de in.

Pictura în tehnica „tempera” se recomandă la renovări de picturi vechi, deoarece la lucrări noi costul pe m. p. este aproape cît de tehnica „frescă”. Durează 40—50 ani. Nu se poate spăla cu succes. Nici ea nu este recomandabilă la lucrări noi.

Diferența dintre aceste două tempera, slabă și grasă, constă în faptul că pictura din biserică, mai ales toamna, iarna și primăvara, cînd umiditatea este mai mare, se înmoaie și se mucegăiește. Tempera grasă este ceva mai rezistentă și nu se mucegăiește.

II. Spălatul picturilor vechi se poate face cu rezultate bune numai dacă sînt executate în tehnica frescă, pentru că se poate spăla cu apă, săpun, sodă și în cazul cînd sînt suprapuse picturi în „ulei” peste „frescă” sau alte grăsimi, se pot înlătura cu sodă caustică.

III. Stilurile de picturi bisericești sînt:

1. Stilul bizantin curat. Dăm numele cîtorva biserici pictate în acest stil, din cele mai cunoscute, ca: Mănăstirea Sucevița, Biserica Domnească Argeș, Catedrala Patriarhală, București etc. Iar în Arhiepiscopia noastră: Tălmăcel, Sadu, Mohu, Rășinari, Săsăuș, Sărata, Colun, Arpașul de sus, Arpașul de jos, Sîmbăta de jos, Mănăstirea Brîncoveanu-Sîmbăta de sus, Biserica Brîncoveanu din Făgăraș, Biserica Sf. Nicolae-Șchei din Or. Stalin, Sibiu-Lazaret, Tîrnăveni, Biia, Voiniceni, Catedrala „Reîntregirii” din Alba-Iulia și Alba-Iulia-Lipoveni.

2. Stilul neobizantin s-a executat mai ales în tehnica ulei și a avut o mare influență în Moldova, Muntenia și Oltenia, cu apogeul între anii 1870—1935, cînd au început să se închidă culorile, să crape și să fie înlăturate și înlocuite cu picturi în tehnica „frescă”.

În Arhiepiscopia noastră avem astfel de picturi, din care amintim numai pe cele de la bisericile din: Mediaș, Satulung, Bungard și Copăcel.

Acest stil se caracterizează prin o trecere de la „stilul bizantin” spre „stilul realist”. A fost adus de cîțiva pictori care au studiat în Italia și au introdus și la noi stilul „Renașterii”.

3. Stilul „realist”. Se caracterizează prin prezentarea sfinților în pictura bisericească în același fel ca și în pictura de salon. Pomenim aici numai cîteva biserici și cîțiva pictori: Bisericile pictate de Grigorescu, Catedrala din Sibiu de Smigelschi și Catedrala din Iași.

Stilul „realist” nu a avut valoare mult timp, deoarece se știe că sfinții au trăit în post, rugăciune și înfrînare și din cauza aceasta nu pot fi prezentați în pictura bisericească plini, rumeni și frumoși.

Cele mai bune locuri de inspirație de pictură corespunzătoare Bisericii noastre sînt tot mănăstirile românești vechi, care sînt pictate în tehnica „frescă” și s-au conservat bine.

IV. Ornamentațiile. Cele mai potrivite stilului nostru bisericesc sînt cele bizantine, care se compun din flori de cîmp și împletituri în diferite feluri. Mai sînt și împletituri luate din stilul gotic, sau arabescuri, din care unele se pot adapta la stilul bizantin. Se mai pot adapta și o parte din motivele noastre românești, care ar fi bine să nu lipsească din nici o biserică ortodoxă.

În pictura bisericească este bine să ne ferim de a amesteca stilurile, adică pictura de sfinți într-un stil și ornamentația în alt stil. Un exemplu: Nu se potrivesc arabescurile cu pictura bizantină. La fel nu merge nici ornamentația gotică la pictura bizantină, însă merge foarte bine la pictura neobizantină.

V. Ce condițiuni trebuie să îndeplinim pentru a obține o pictură bisericească bună?

1. Să cunoaștem mai multe picturi de mai mulți pictori bisericești .

2. Să ne alegem tehnica și stilul.

3. După ce ne-am fixat asupra pictorului și asupra picturii pe care trebuie să o facem, se angajează un pictor pentru întocmirea documentației. Pictorul care întocmește documentația nu poate executa lucrarea.

4. Scenele alese și montajul figurilor în scenă trebuie să aibă legătură cu picturile noastre vechi din mănăstiri, care și ele, la rîndul lor, trebuie să aibă legătură cu pictura din bisericile ortodoxe în general.

5. Pictura executată în „frescă” să nu fie de la început în culori deschise, deoarece „fresca” se usucă pe deplin numai după 6--12 luni.

6. Culorile să fie vibrante.

7. Pictura să fie în plină armonie cu arhitectura bisericii și iconostasul.

Toate acestea le va putea face numai un pictor priceput, de încredere și mai ales să fie și un bun credincios al Bisericii noastre.

VI. Polietura este bine să se facă numai în anumite locuri principale din biserică.

VII. Actele ce trebuie întocmite pentru angajarea de lucrări de pictură bisericească:

— Procesul-verbal al Consiliului parohial prin care se hotărăște pictarea bisericii și trimiterea a 2—3 delegați în mai multe parohii pentru a cunoaște lucrări de pictură executată de diferiți pictori autorizați;

— Procesul-verbal al Adunării parohiale prin care se aprobă hotărîrea Consiliului parohial;

— Chemarea unui pictor autorizat la fața locului pentru întocmirea planului și devizului;

— Pictorul care va întocmi documentația nu va putea executa lucrarea;

— Planul și devizul, împreună cu procesele-verbale și raport, vor fi înaintate Arhiepiscopiei noastre pentru aprobare și pentru înaintarea lor Comisiunii de pictură bisericească de pe lîngă Administrația Patriarhală-București;

— Oficiul parohial după ce va primi planul și devizul aprobat, va trimite 5 invitații la 5 pictori autorizați pentru a lua parte la licitație și la concursul pentru angajarea lucrării;

— Dacă biserica are spațiu pînă la 200 m.p. se va face numai licitație, de la 200—800 m.p. se va ține concurs fără premii, de la 800 m.p. în sus, se cere concurs cu premii.

Rezultatul licitației sau concursului se consemnează în proces-verbal și se va trimite cu întreg dosarul, prin oficiile protopopești, la Arhiepiscopia noastră și de aici se va trimite Comisiunii de pictură bisericească, București, pentru aprobare.

P. C. preoți sînt invitați să respecte întocmai dispozițiile Comisiunii de Pictură bisericească cuprinse în legiuirile Bisericii Ortodoxe cu privire la pictarea bisericilor .

Deci P. C. preoți și organele parohiale să fie cu multă grijă la pictarea bisericilor, să nu lăcomească la ieftin și rău, ci să facă picturi frumoase, durabile și cu pictori autorizați, pictură care la intrarea noastră în biserică să ne cheme la rugăciune, la Dumnezeu.

Prot. stavr. IOAN VELȚAN
Consilier arhiepiscopesc, Sibiu

SFÎNTA LITURGHIE

Sfânta Liturghie este partea cea mai însemnată a cultului divin creștin, este slujba dumnezeiască în cuprinsul căreia cinstitele daruri sînt prefăcute în trupul și sîngele Mîntuitorului. „Sfânta Liturghie este partea principală a cultului dumnezeiesc, culmea acestuia și centrul întregii vieți religioase a creștinului”.¹ Așa precum jertfa de pe Golgota stă în centrul operei de mîntuire și este izvorul tuturor darurilor cerești, tot astfel și Sf. Liturghie stă în centrul cultului divin creștin și este mijlocul cel mai minunat prin care Mîntuitorul Hristos lucrează neîncetat în Biserica Sa.

Cuvîntul „liturghie” este de origine elină. El a fost întrebuințat cu mult înainte de ivirea creștinismului.

Grecii vechi aveau cuvintele *liton ergon* *λεϊτον ἔργον* și apoi *λειτουργία* pentru a arăta, a determina un oficiu public, o lucrare publică, un serviciu adus statului sau o lucrare făcută în favorul binelui obștesc. Drept asemenea slujbe publice, care primeau numirea de „liturghie” erau: supravegherea și conducerea reprezentațiilor gimnastice *γυμνασιαρχία*, pregătirea și conducerea dansurilor, a jocurilor solemne *χορηγία*, ospătarea solemnă a poporului *ἐστιάσις*, înarmarea și conducerea unei corăbii a statului, care în timp de război apăra poporul și bunurile obștești *τριηραρχία*, etc. Persoana care îndeplinea în antichitate un asemenea serviciu public se numea liturgos *λειτουργός*.

În creștinism s-a întrebuințat, la început, termenul de „liturghie” spre a indica mai ales serviciile oficiale și publice ale preoților și leviților Testamentului Vechi (Luca 1, 23; Evrei 9, 21).

Socotindu-se apoi că slujbele dumnezeiești ale creștinilor sînt în general slujbe publice și că ele se fac pentru binele și fericirea

¹ Dr. Vasile Mitrofanovici și Dr. Teodor Tarnavski, *Liturgica Bisericii dreptcredincioase răsăritene*. 1909, p. 448.

tuturor credincioșilor și că prin urmare satisfac în întregime sensul cuvîntului „liturghie” din antichitate, s-a dat numirea de „liturghie” tuturor acestor slujbe religioase. Deci, în Biserica veche cuvîntul „liturghie” însemna totalitatea slujbelor dumnezeiești. Sfera acestei noțiuni era atît de largă încît cuprindea întreg cultul Bisericii creștine.

Incetul cu incetul cuvîntul „liturghie” și-a redus conținutul, limitîndu-se numai pentru slujba religioasă în cuprinsul căreia avea loc prefacerea cinstitelor daruri în trupul și sîngele Mîntuitorului, avea loc săvîrșirea Sfintei Euharistii și a împărtășirii cu sfintele taine. În acest sens de parte dintr-un întreg, de slujbă specială, se întrebuintează cuvîntul „liturghie”, pînă în zilele noastre.

Cea dintîi liturghie a fost săvîrșită de către însuși Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos cu prilejul Cinei celei de Taină, joi seara în ajunul morții de pe cruce. Atunci Mîntuitorul a serbat, împreună cu Ucenicii Săi, în chip anticipat, Paștile iudaice. Atunci a avut loc instituirea jertfei celei fără de sînge, jertfa Testamentului Nou, care constituie o lege nouă, un legămînt nou între Dumnezeu și om. Această jertfă a fost de altfel prevestită de către Mîntuitorul încă cu mult înainte de patima Sa și anume în cuvîntarea ținută mulțimilor după ce săvîrșise minunea înmulțirii pîinilor în pustie, prin cuvintele: „Eu sînt *pîinea cea vie* care s-a coborît din cer. De va mîncă cineva din pîinea aceasta va fi viu în veci. Și pîinea pe care eu o voi da este trupul meu, pe care îl voi da pentru viața lumii” (Ioan 6, 51).

Instituirea propriu zisă a acestei taine este istorisită pe larg de către evangheliștii sinoptici și de către Sf. Apostol Pavel în prima epistolă către Corinteni. Iată cum descriu martorii oculari această instituire:

„.....pe cînd mîncau ei, luînd Iisus pîinea și binecuvîntînd, a frînt și a dat ucenicilor zicînd: *Luați, mîncăți, acesta este trupul meu*. Și luînd paharul și mulțumind, a dat lor, zicînd: *Beți dintru acesta toți, acesta este sîngele meu al legii, celei nouă, care pentru toți se varsă spre iertarea păcatelor* (Mt. 26, 26—28; Mc. 14, 22—24; Lc. 22, 19—20; I Cor. 11, 23—25).

La Cina cea de taină Mîntuitorul a oferit Ucenicilor Săi, în formă sacramentală, în formă nesîngeroasă, în forma pîinii și a vinului însuși trupul și sîngele Său. Jertfa cea sîngeroasă, jertfă care avea să înlocuiască definitiv toate jertfele sîngeroase ale Testamentului Vechiu, a adus-o Mîntuitorul, jertfindu-se în chip real pe Golgota, în ziua ce a urmat Cinei celei de taină.

Pentru ca roadele jertfei de pe Golgota să nu rămână limitate în timp și spațiu, pentru ca din izvorul darurilor acestei jertfe să se poată înfrupta credincioșii întregului glob pămîntesc și ai tuturor veacurilor, Mîntuitorul a poruncit Ucenicilor Săi să îndeplinească neconținut jertfa cea nesîngeroasă, jertfa euharistică. Mîntuitorul a zis: „*Aceasta s-o faceți întru pomenirea mea*” (Lc. 22, 19 și I Cor. 11, 24). Prin aceste cuvinte, El sfințește, împuternicește și obligă pe Ucenicii Săi, să continue această jertfă fără de sînge, făcîndu-i totodată arhieriei, preoți slujitori ai acestei jertfe. Aceștia, la rîndul lor, au transmis urmașilor lor legitimi — arhieriei și preoților — această poruncă, precum și dreptul și puterea de a îndeplini jertfa cea fără de sînge.

Slujba sfîntă în cuprinsul căreia se săvîrșește jertfa aceasta este tocmai Sfînta Liturghie. Miezul, centrul și esența Sf. Liturghii, este tocmai jertfa euharistică, pe care Biserica o aduce neconținut lui Dumnezeu, prin persoanele sfințite și rînduite în mod special, ca să îndeplinească această lucrare.

De la începutul creștinismului și pînă în veacul al XVI-lea nimeni pe lume n-a contestat caracterul de jertfă reală și adevărată al Sf. Liturghii. Toți Sfinții Părinți, toți scriitorii bisericești, toți teologii răsăriteni și apuseni au afirmat în unanimitate că Sf. Liturghie este o jertfă reală și adevărată. Acest adevăr îl exprimă, de altfel, la tot pasul și conținutul Liturghierului ortodox, mai ales în rugăciunile în care preotul se roagă lui Dumnezeu să-l învrednicească a-i aduce după cuviință, slujba jertfei celei fără de sînge.

Cei dintîi cari au pus în discuție caracterul de jertfă al Sf. Liturghii au fost teologii protestanți. Impotriva devierilor protestante s-au ridicat însă viguros atît teologii ortodocși, cît și teologii romano-catolici, care au susținut și susțin că Sf. Liturghie este o jertfă reală și adevărată.

În ceea ce privește esența sau natura jertfei liturgice au fost în cursul veacurilor controverse și discuții aprige între teologi. Așa bunăoară, prin anii 1155—56, diaconul bizantin Soterie Pantevghenos — ajuns mai tîrziu patriarh al Antiohiei — afirma că jertfa de pe Golgota a fost adusă numai Tatălui și Sfîntului Duh, deoarece Fiul nu putea să fie în același timp și victimă și primitor sau termen al jertfei proprii. Cît privește jertfa din liturghie, ea constă în aceea că reînnoiește numai în *închipuire* sau mai bine zis în *chip simbolic*, jertfa crucii.² Sinoadele constantinopolitane

² („...καὶνίξει φανταστικῶς ἢ μᾶλλον εἰπεῖν εἰκονικῶς, ἢ ἀνάμνησις, ἣν ποιεῖ, ἡμᾶς ἐπέταξεν ὁ Σωτήρ”). P. G., t. — CXL col. 148. A-B. A se vedea Diac. Ene Braniște, Explicarea Sf. Liturghii, după N. Cabasila, București, 1943, p. 87.

din anii 1156 și 1158, precum și Synodiconul Marii Biserici, alcătuit la ultimul din aceste două sinoade, au condamnat această învățătură. Ele au stabilit că jertfa de pe cruce a fost adusă nu numai Tatălui și Sfântului Duh, ci și Sfintei Treimi, în general, deci și Fiului, și că liturghia nu este numai o *reprezentare simbolică* a patimii Domnului, ci constituie o jertfă în adevăratul sens al cuvântului, fiind în esența ei una și aceeași cu cea de pe cruce.

Contemporan cu Soteric a fost Mihail Glykas (Sikidites) care a formulat o ingenioasă dar greșită teorie despre coruptibilitatea trupului Mântuitorului din Sf. Euharistie. După el, trupul, în care se prefac elementele euharistice prin sfințire, nu este cel slăvit, impasibil și incoruptibil de după înviere, ci cel natural, adică cel stricacios, pasibil și coruptibil, de dinainte de înviere. Realitatea sau esența jertfei liturgice constă tocmai în coruptibilitatea acestui trup, care se împarte, se sfărâmă și e consumat de credincioși prin împărtășire. Numai după împărtășire adică după îngroparea Sa în trupurile credincioșilor, trupul euharistic stricacios se transformă în cel slăvit și nestricacios de după înviere, căci actul împărtășirii reprezintă și simbolizează învierea Mântuitorului. Teoria aceasta a lui M. Glykas este în vădită contradicție atât cu Sfânta Scriptură, care spune clar că Mântuitorul, odată înviat, nu mai moare și nu mai pătimește (Evrei 9, 24—28), cât și cu întreaga învățătură Sfinților Părinți. Sfântul Ioan Gură de Aur a afirmat clar perfecta identitate dintre jertfa crucii și jertfa euharistică. Sfântul Ioan Damaschinul a precizat și mai mult lucrurile, zicând: „sfintele sînt însuși trupul cel îndumnezeit al Domnului”,³ iar Liturghierul ortodox numește Sfânta Liturghie „O jertfă fără de sînge”.⁴

Cel care s-a ocupat mai stăruitor de această problemă, cel care a formulat o teologumenă cu adevărat „subtilă și ingenioasă”, a fost marele tâlcuitor bizantin al Sfintei Liturghii Nicolae Cabasila. În capitolul XXXII al Erminiei sale, intitulat: *Despre însăși jertfa și ce se jertfește*, Nicoale Cabasila spune următoarele: „Jertfa adusă în Liturghie nu este numai o închipuire a jertfei sau numai un simbol al sîngelui, ci e cu adevărat junghiere și jertfă”, (οὐ τύπος θυσίας οὐδὲ αἵματος εἰκὼν, ἀλλὰ ἀληθῶς σφαγὴ καὶ θυσία) (Col. 440 A.). Dar atunci, în ce constă actul de jertfă sau

³ Sf. Ioan Damaschin, Expunere exactă a credinței ortodoxe, IV, 13. P. G., t. XCIV col. 1148 A. A se vedea și Sf. Ioan Damaschin, Dogmatica. Trad. rom. de D. Fecioru (Col. „Izvoarele Ortodoxiei”, 1). Buc. 1938, p. 266.

⁴ A se vedea Sf. Vasile cel Mare, Liturghia, Rugăciunea de după intrarea cu cinstitele daruri.

care este materia jertfei? „Ce anume se jertfește: pâinea, ori trupul Domnului? Cu alte cuvinte, cînd se jertfesc darurile: mai înainte de a fi sfințite, ori după ce s-au sfințit?” (Ibidem).

Pîinea însăși — răspunde Cabasila — nu poate fi materia în care se operează actul de jertfă, pentru că ce valoare ar avea o jertfă de pîine? Căci doar ne așteptăm să vedem pe Sfînta Masă nu o simplă pîine junghiată, ci pe însuși Mielul lui Dumnezeu, care a fost junghiat cu adevărat pentru păcatele lumii. Dar nici trupul Domnului nu poate fi materia jertfei, și aceasta pentru trei motive.

În primul rînd, știm că, prin înviere, trupul Domnului a devenit pentru totdeauna nemuritor, nepătimitor și nestricăcios și, prin urmare, el nu mai poate fi junghiat sau jertfit încă odată;

Al doilea, dacă trupul lui Hristos s-ar jertfi iarăși în Liturghie, atunci ar trebui să existe în acest moment și răstignitorii și tot ceea ce s-a întîmplat pe Golgota, întrucît știm că Liturghia nu este numai un simbol al junghierii, ci junghiere adevărată;

Și, în sfîrșit, dacă s-ar jertfi însuși Hristos la fiecare Liturghie, el ar trebui să moară și să pătimească în fiecare zi de atîtea ori cîte liturghii se săvîrșesc pe pămînt. Or, aceasta este cu neputință, deoarece Sfînta Scriptură spune lămurit că, odată înviat, Hristos nu mai moare, că a pățimit odată pentru totdeauna și că El s-a jertfit o singură dată ca să ridice păcatele multora.⁵

Dacă, deci, nici pîinea nici trupul Domnului nu se jertfesc în Liturghie, atunci ce se jertfește? În ce constă această jertfă? Sau, ceva mai mult, mai putem considera ca jertfă ceea ce are loc în Liturghie?

Da! răspunde Cabasile. Ceea ce se săvîrșește în Liturghie este o jertfă adevărată, reală. Actul propriu zis de jertfă nu are loc însă nici înainte de a se sfinți pîinea, nici după ce s-a sfințit, ci chiar în clipa sfințirii sau în însăși sfințirea (ἐν αὐτῷ τῷ ἀγιασμοῦ, Col. 440 B.). Căci cu această soluție se pot menține punctele de credință mai dinainte stabilite despre jertfă, și anume:

a) că jertfa, care se aduce în Liturghie, nu e o simplă închipuire sau un simbol al jertfei, ci o jertfă adevărată;

b) că ceea ce se jertfește la Liturghie nu e pîinea, ci însuși trupul lui Hristos și, în sfîrșit,

⁵ Unicitatea jertfei liturgice o accentuează în repetate rînduri Sf. Ap. Pavel, mai ales la Evrei 7, 26—27; 9, 27—28; 10, 10—14, etc.

c) că jertfa sau junghierea Mielului lui Dumnezeu e una singură și anume cea adusă odată pe cruce. Cabasila dezvoltă apoi, pe rînd, temeiurile acestor trei puncte de credință, astfel:

a) Liturghia este nu un simbol al jertfei, ci o jertfă adevărată (μη τύπος, ἀλλὰ πρᾶγμα θυσίας ἢ τελετῇ. Col. 440 C.), ca și cea de pe Golgota. Căci ceea ce constituie *esența jertfei* sîngeroase de pe cruce este *prefacerea* (ἡ μεταβολή) *Mielului* nejunghiat într-unul *junghiat*. Tot un act de prefacere avem însă și în Liturghie: pîinea nejertfită se *preface* în ceea ce a fost junghiat, adică în însuși trupul Domnului, cel cu adevărat jertfit. În Liturghie avînd deci loc o prefacere — care este esența sau nota caracteristică a jertfei — ea este o jertfă în înțelesul propriu al cuvîntului. Căci pîinea nu se prefac într-o închipuire sau un simbol al junghierii (adică în pîine jertfită, ci într-o adevărată materie de jertfă, adică în însuși trupul cel junghiat al Domnului. (μεταβάλλει γὰρ οὐκ εἰς πρᾶγμα σφαγῆς, εἰς τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου τὸ τεθυμένον. Col. 440 D.).

b) În ambele cazuri, materia de jertfă a suferit deci o prefacere. În cazul jertfei de pe cruce, prefacerea a făcut ca în locul Mielului nejunghiat să avem unul junghiat, iar în cazul jertfei din Liturghie prefacerea face ca în locul pîinii nejertfite să avem trupul lui Hristos, cel junghiat pe Cruce. De aceea junghierea se socotește făcută nu în pîine, ci în trupul lui Hristos; pe bună dreptate deci ea este și se numește o jertfă nu de pîine, ci a Mielului lui Dumnezeu.

c) Din acestea rezultă că, deși jertfa adusă în Liturghie este o jertfă adevărată, ea nu este totuși o jertfă deosebită numeric de cea de pe Golgota, ci este identică cu aceea. Căci în Liturghie jertfa propriu zisă constă nu într-o nouă junghiere a Mielului în clipa sfințirii, ci în prefacerea pîinii în Mielul care a fost junghiat odată; are loc adică o prefacere, iar nu o junghiere. Prin urmare, multiplicitatea liturghiilor nu înseamnă că există mai multe junghieri sau jertfiri ale trupului Domnului. Căci elementele care se prefac pot fi mai multe, iar prefacerea poate avea loc de mai multe ori; dar trupul lui Hristos, în care ele se prefac, rămîne de fapt totdeauna unul și același. Și astfel, după cum există un singur trup al Domnului, tot așa există numai o singură junghiere sau jertfire a acestui trup, adică cea care a avut loc pe cruce.⁶ În felul

⁶ Sf. Simion al Tesalonicului, Despre Sfintele Taine, cap. 41: „Și El însuși (Hristos), unul și același lucrează și activează prin toate. De aceea a și sădit în noi (preoții) harul Lui, ca să lucreze prin noi. Și noi aceștia care ne-am învrednicit de preoție sîntem mulți și în locuri diferite; El e însă unul și același, și în cer și pe pămînt, și în mare și în tot locul și pretutindeni, pe toate umplindu-le și lucrează toate

acesta, sîntem de acord atît cu Sf. Scriptură⁷ și cu Sf. Părinți,⁸ cit și cu sinoadele constantinopolitane despre care am pomenit.

Pe scurt, deci, nota caracteristică a jertfei liturgice constă, după Cabasila, în *prefacere* (μεταβολή): „Prefacerea darurilor în dumnezeiescul Trup și Sînge, care este jertfa...” (Ἡ εἰς τὸ θεῖον σῶμα καὶ αἷμα μεταβολὴ τῶν δῶρων, ἧτις ἐστὶν ἡ θυσία Cap. LI col. 485 A-B). Materia (obiectul) preacerii este pîinea, dar materia sau darul de jertfă este trupul lui Hristos: numeric deci, darul nostru de jertfă este identic cu cel de pe Golgota, dar în Liturghie el nu rezultă dintr-o nouă jertfire sau junghiere sîngeroasă a lui Hristos, ci din prefacerea care a avut loc în pîinea euharistică. Actul preacerii este deci cel care dă Liturghiei atît valoarea și caracterul de jertfă adevărată și reală — căci pîinea nejertfită se prefacă nu în pîine jertfită ci în trupul (care a fost) cu adevărat jertfit — cît și unitatea și identitatea ei cu jertfa crucii — deoarece în ambele este vorba de unul și același dar de jertfă. Prefacerea constituie deci clipa sau punctul în care jertfele aduse în Liturghie — multiple și diferite în timp și în spațiu — se întîlnesc, se unifică și se identifică cu cea adusă pe Golgota.⁹

Această explicare, cu adevărat „subtilă și ingenioasă” a jertfei liturgice — după cum o numește un teolog romano-catolic — n-a fost combătută niciodată de Biserică. Ea este cea mai amă-

prin toți, ceea ce nu poate face nicidecum nici o fire zidită. De aceea nici nu lucrăm noi cînd săvîrșim tainele, ci numai slujim, adică servim. Căci El însuși lucrează prin noi. De aceea, chiar dacă mii de preoți ar aduce jertfă în fiecare zi și în același timp, totuși unul este trupul și sîngele, și una este jertfa, iar nu mai multe. Căci cuvîntul lui Dumnezeu este viu și lucrător și pretutindeni și peste toate” (P. G., t. CLV col. 181 D-184 A).

⁷ „Intru această voință sîntem sfințiți, prin aducerea (ca jertfă) a trupului lui Iisus Hristos, odată pentru totdeauna. El însă, aducînd o singură jertfă pentru păcate, a șezut pentru totdeauna de-a dreapta lui Dumnezeu ...pentru că prin aducerea unei singure jertfe, El a desăvîrșit pentru totdeauna pe cei ce se sfințesc” (Evrei, 10, 10—14).

⁸ A se vedea Sf. Ioan Gură de Aur, Omilia XVII, 3 la Ep. către Evrei, (P. G., t. LXIII, col. 131): „Ce, dar? Nu aducem noi jertfă în fiecare zi? Aducem, desigur, însă făcînd pomenirea morții Lui: și aceasta una este, iar nu mai multe. Cum una și nu mai multe? — Pentru că s-au adus o singură dată, ca și aceea din sfînta sfintelor. Aceea (din sf. sfintelor) este chipul (figura) aceleia (de pe cruce), iar aceasta (din Liturghie) este (o prelungire) a aceleiași; căci totdeauna aducem ca jertfă același Miel, nu acum unul, iar mîine altul, ci totdeauna pe același, așa că jertfa este una. Iar faptul că se aduce în multe locuri, înseamnă oare că sînt mai mulți Hristoși? — Nicidecum! Ci Hristos este pretutindeni, unul, fiind și aici întreg, și dincolo întreg, un trup. Intrucît deci cel ce se aduce este pretutindeni un trup, și nu mai multe trupuri tot așa și jertfa este una”. Cp. și trad. rom. din Comentariile sau Explicarea Ep. către Evrei a celui întru sfinți Părintelui Ioan Chrisostom. Trad. de episc. Theodosie al Romanului. București, 1923, p. 230.

⁹ Diac. Ene Braniște, op. cit. p. 89—92.

nunțită și mai mulțumitoare explicație dată jertfei liturgice pînă astăzi.

Deși jertfa euharistică este una și aceeași cu jertfa de pe Golgota, există totuși anumite deosebiri între ele și anume:

a) Jertfa de pe Golgota a fost o jertfă sîngeroasă și dureroasă. Mîntuitorul a pătimit, a fost pironit în cuie, a sîngerat și a murit în dureri amare pe lemnul crucii. Jertfa euharistică se aduce în mod sacramental, nesîngeros, sub înfățișarea văzută a pîinii și a vinului. Liturghierul ortodox spune în rugăciunea epiclezei că Sf. Liturghie este o „slujbă cuvîntătoare și fără de sînge”.

b) Pe lemnul crucii a adus jertfă Hristos singur, pentru mîntuirea tuturor credincioșilor. În Sf. Liturghie aduce jertfă împreună cu Hristos și Biserica, adică obștea credincioșilor. Darurile acestora, necesare sîvîrșirii Sf. Liturghii, „duhul umilit, inima înfrîntă și smerită”, mila și iubirea adevărată, rugăciunea fierbinte și cîntările înălțătoare de suflete, aduse uneori direct, alteori prin mijlocirea preotului liturghisitor, care este reprezentantul legiuit și sfințit atît al Bisericii cît și al Mîntuitorului, alcătuiesc contribuția credincioșilor la actul cel mare de jertfă liturgică.

c) Jertfa de pe Golgota s-a adus o singură dată și într-un singur loc. Jertfa liturgică se aduce neconținut și pretutindeni unde există biserici și altare creștine. Datorită acestui fapt mulți tâlcuitori ai Sf. Liturghii — vechi și noi — au căzut în greșeala de a afirma că jertfa liturgică este o repetare, o reînnoire continuă a patimilor de pe Cruce și că Mîntuitorul îndură în fiecare Liturghie aceleași umiliri, aceleași dureri fizice și aceeași moarte ca pe Golgota. Deși Sf. Liturghie se sîvîrșește de nenumărate ori și pretutindeni unde există altare și liturghisitori creștini, ea nu trebuie concepută ca o repetare sau ca o reînnoire a jertfei de pe Golgota. Mîntuitorul odată înviat nu mai poate pătimi și nu mai poate muri. Adevărul acesta îl exprimă foarte clar Sf. Apostol Pavel în mai multe rînduri. (A se vedea mai ales Evrei 7, 27; 9, 27—28; 10, 10—14, texte în care se exprimă unicitatea jertfei de pe cruce). Forma corectă de exprimare este aceea că *jertfa liturgică este identică cu jertfa de pe cruce*.

„Actul sau momentul din rînduiala Liturghiei, în care cele două jertfe se identifică sau se contopesc într-una singură, este *prefacerea în Sfîntul Trup și Sînge* a darurilor noastre de pîine și de vin, care constituiesc temelia materială a jertfei din Liturghie. Căci darurile care se prefac pot fi multe, atîtea cîte liturghii se sîvîrșesc pe toată fața pămîntului, dar Sfîntul Trup și Sînge, în care

ele se prefac, este și rămîne totdeauna unul și același: Trupul și Sîngele cu care Hristos s-a născut din Sfînta Fecioară, cu care El a trăit pe pămînt, cu care a pățimit și s-a îngropat, cu care apoi a înviat și s-a înălțat la ceruri, unde șade și acum în slavă, de-a dreapta Tatălui.

Jertfa din Liturghie este deci, mai pe înțelesul nostru, o formă de prelungire în timp, de actualizare sau de perpetuare în mijlocul nostru a prezenței lui Hristos cel junghiat odată pentru totdeauna. Este mijlocul dumnezeiesc prin care ni se îmbogățește de fiecare dată și devine astfel veșnic prezentă în fața noastră jertfa Crucii și prin care se pune totodată la îndemîină, fiecăruia din noi, și efectele binefăcătoare ale acesteia. Cu alte cuvinte, Liturghia este mijlocul și prilejul de aplicare individuală a roadelor jertfelor universale și generale de pe Cruce. Prin jertfa nesîngeroasă, noi dobîndim roadele jertfei celei sîngeroase.

Astfel, Liturghia este totodată forma de perpetuare sau continuare a prezenței Mîntuitorului în lume de-a lungul veacurilor și centrul activității Lui în Biserică. Este mijlocul prin care El se află veșnic împreună cu noi și prin care își împlinește, deci, făgăduința făcută sfinților Săi apostoli și ucenici: „Iată eu sînt cu voi în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacurilor” (Mat. 28, 20). După înălțare, El șade împreună cu Dumnezeu-Tatăl sus în ceruri, dar în același timp petrece împreună cu noi, în chip nevăzut, șezînd pe sfintele altare, sub chipul Sfintelor Daruri, precum grăiește Liturghierul ortodox (Rugăciunea citită de preot, în taină, înainte de împărțășire): „Ia aminte Doamne Iisuse Hristoase Dumnezeul nostru, din sfînt locașul Tău și de pe tronul slavei împărăției Tale și vino ca să ne sfințești pe noi. Cel ce sus șezi împreună cu Tatăl și aici împreună cu noi nevăzut ești, de față...”¹⁰

Datorită acestor realități, care adeseori depășesc puterea de înțelegere a noastră, a celor ce sîntem ființe mărginite, Sf. Liturghie este creștinismul întreg în continuă realizare. „Sf. Liturghie conține deci tot ceea ce are Biserica mai prețios, religia mai sublim, credința mai mîngăietor și iubirea mai fericitor”.¹¹

Pr. Dr. SP. CÎNDEA

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

¹⁰ Preot Ene Braniște, Manual unic de Liturgică și Tipic. Manuscris, p. 364-365.

¹¹ Dr. Vasile Mitrofanovici și Dr. Teodor Tarnavski, op. cit. p. 506.

ICONOGRAFIA CA IZVOR OMILETIC

Că la noi, propovăduitorii cuvîntului nu folosesc, în măsura cuvenită, izvorul patristic, mai e de înțeles cumva. Nău-l folosesc după cum ar trebui, pentru că nu-l au la-ndemîna, într-o traducere romînească accesibilă. Dar e aproape de neînțeles că nu se valorifică aproape de loc un alt izvor omiletic important: cel iconografic, cînd, precum se știe, acesta e în permanență sub ochii nu numai ai preotului, dar și ai tuturor credincioșilor.

Se știe că nu există biserică ortodoxă fără zugrăvitori sfinte sau fără icoane. Credincioșii noștri, nici nu socotesc ca terminată o biserică pînă ce nu o văd și zugrăvită după rînduială. Iar acolo unde n-a fost chip să se facă zugrăvirea cerută, evlavia păstoriților a avut grijă să împodobească pereții cu icoane zugrăvite pe lemn, sticlă sau pînză.

Așadar, preotul predicator are sub ochi izvorul iconografic și cu toate acestea nu-l folosește la întocmirea predicilor. Care să fie pricina?

S-ar putea să fie lipsa de îndemînare în ce privește procedeul de urmat în valorificarea unui asemenea izvor. După cum s-ar putea să fie lipsa de inițiere în tainele teologiei iconografice. Și nu e de loc exclus ca pricina cea mai adîncă să poată fi identificată în lipsa din învățămîntul nostru teologic a unei discipline de sine stătătoare menite să instruiască temeinic pe viitorii preoți, asupra artei religioase și asupra funcției icoanelor sfinte în viața de credință și evlavie a Bisericii.

Dar neinițierea în teologia icoanei poate fi înlăturată în bună parte, prin studiu și efort personal. De aceea cu greu un preot s-ar putea considera scutit în mod justificat, de obligația de a valorifica în predicile sale, și acel bogat tezaur de înaltă învățătură creștinească: iconografia ortodoxă.

Căci zugrăviturile sfinte nu sînt simple mijloace decorative. Nu sînt simple mijloace de înlăturare a monotoniei și răcelii zi-

durilor. Nu sînt numai niște mijloace de împodobire și înfrumusețare a locașurilor de închinare.

Desigur icoanele împlinesc și o funcție estetică în cadrul bisericii, dar rostul lor nu se istovește în satisfacerea trebuinței de frumos a credincioșilor.

În cadrul bisericii noastre icoanele împlinesc o funcție esențială pentru viața religioasă normală a credincioșilor.

Se știe că sentimentul religios este un sentiment concret. El nu se dezvoltă deplin numai prin reacția conștiinței credinciosului asupra ideii abstracte de Dumnezeu. Sentimentul religios este în legătură cu ideea de Dumnezeu, dar neapărat trebuie să fie în legătură și cu elemente concrete, obiective, care îi dau precizie, îl țin în echilibru și-l feresc de degenerare.

Pentru credinciosul creștin realitatea obiectivă, pe care se reazemă sentimentul lui religios, este întîi de toate Iisus Hristos. Prin întrupare Fiul lui Dumnezeu s-a așezat în situația de a fi perceput oarecum și senzorial de către credincioși, creînd astfel condiția unei normale dezvoltări a sentimentului religios.

Element concret de mare utilitate pentru evoluția sănătoasă a sentimentului religios este și materia sonoră a cuvîntului în care e captată și prin care se propovăduiește învățătura Mîntuitorului. Tot aici, între elementele concrete prielnice dezvoltării sentimentului religios, intră și lucrările văzute ale Sf. Taine, biserica însăși cu arhitectura ei deosebită de a oricărei alte clădiri, semenul evlavios, etc. Și tot aici intră și icoanele. Și icoanele sînt, pentru credincioși, mijloace de sensibilizare a învățăturilor și a vieții duhovnicești. Ele sînt mijloace prin care viața transfigurată sub lucrarea învățăturilor și Harului dumnezeiesc este adusă în sfera de priză a credinciosului de rînd.

Icoanele sînt mijloace de tălmăcire artistică, prin linii, forme și culori, a adevărurilor creștine. Ele sînt o îmbinare de inspirație și intuiție artistică, cu contemplație și gîndire teologică. Artă singură nu e în stare să creeze icoanele, după cum nici teologia fără artă nu le poate crea. Icoanele sînt propovăduire creștină prin mijloacele picturii.

S-a zis, și pe bună dreptate, că după cum imnul liturgic este dogmă cîntată, și biserica — dogmă în piatră, tot așa icoana este dogmă zugrăvită.

Caracterul acesta de învățătură pictată al icoanei a fost de repetate ori subliniat atît de oameni ai Bisericii, cît și de cercetă-

tori laici. Încă din veacul al IV-lea se făcea de exemplu constatarea că: „Ceea ce cuvîntul istorisirii arată auzului, aceea și pictura prin imitare, înfățișează ochilor fără cuvinte” (Sf. Vasile cel Mare, Hom. XIX. In quadraginta martyres).

Intrebat de către prefectul Constantinopolei, Olimpiodor, care voia să zidească o biserică, dacă pentru înfrumusețarea ei pe dinăuntru e bine să picteze scene de pescuit sau de vînătoare, Sf. Nil Sinaitul (un ucenic al Sf. Ioan Gură de Aur), îi răspunde că un astfel de proiect este nepotrivit. Nu scene de vînătoare și de pescuit să se picteze în biserică, ci în altar, spre răsărit, să se zugrăvească semnul crucii, iar pereții interiori ai naosului, să fie împodobiți cu icoane luate din Vechiul și Noul Testament, „pentru ca aceia care nu pot ceti Sf. Scriptură să-și aducă aminte, privind icoanele, de faptele frumoase ale celor ce-au slujit cu credincioșie adevăratului Dumnezeu și să se simtă îndemnați a le urma purtarea...” (Epist. Lib. IV. Ep. 61).

Ideea aceasta e folosită des în literatura patristică.

Sf. Grigorie cel Mare de pildă, scria într-una din epistolele sale că nu fără motiv cei vechi au dispus ca în locașurile de închinare să fie zugrăvite viețile sfinților. „Căci ceea ce este Scriptura pentru cei ce știu ceti, este pictura pentru cei neînvățați. În icoane, și cei neștiutori de carte văd căile pe care trebuie să umble în viață. Icoana este cartea celor ce nu pot ceti” (Epist. XI, 13). Maieie apărător al icoanelor, Sf. Ioan Damaschinul scrie: „Nu am prea multe cărți și nici nu am timp liber spre a citi; intru însă în biserică, spitalul obștesc al sufletelor, înnăbușit de gînduri ca de niște spini; podoaba picturii mă atrage să mă uit, îmi desfătează vederea ca o livadă și, pe nesimțite, gloria lui Dumnezeu pătrunde în suflet. Am privit răbdarea mucenicului, răsplata cununilor și mă aprind ca prin foc cu dorința de a-l imita” (Cultul icoanelor, trad. D. Fecioru, p. 45). Cuvintele exprimă limpede ideea că sfinții din zugrăvitori exercită o puternică înrîurire asupra credincioșilor, predicîndu-le tăcut, dar pătrunzător, ca la rîndul lor să aplice și ei, cu bărbăție, în viață, aceleași învățături creștine.

Teza că icoanele sînt învățătura zugrăvită își găsește definitivă consacrare în hotărîrile sin. VII ecumenic. Intr-una din aceste hotărîri citim că precum e folosită și cinstită crucea, așa să fie folosite și cinstitute sf. icoane. Căci cu cît mai des le vedem, cu atît mai mult gîndul nostru se înalță la viața celor înfățișați pe ele.. Iar în canonul al III-lea al sinodului de la 869 citim: „Precum

cuvintele Sf. Scripturi ne conduc la mîntuire, la fel folosesc icoanele prin culorile lor, și celor învățați și celor neînvățați. Icoanele ne arată prin culori ceea ce Scriptura ne învață prin cuvinte”.

Caracterul de învățătură pictată al icoanelor l-au subliniat și cercetători laici. Charles Diehl de pildă, vorbind despre arta bizantină, subliniază că aceasta a fost „în mod esențial o artă religioasă”. O artă „care a avut de timpuriu un caracter teologic foarte pronunțat, pe care și l-a păstrat totdeauna”. Iar cînd se ocupă în mod special de iconografia bizantină, spune că aceasta a avut „ca obiect esențial să înfățișeze credincioșilor adevărurile de credință” (Manuel d'art byzantin I, ed. II. Paris, 1925, p. 328; cf. și Wulff, *Altchristliche und byzantinische Kunst I*, Berlin-Neubabelsberg 1914, p. 1 urm.; G. Balș, *L'art ancien — în Exposition d'art roumain et moderne*, Paris 1925, p. 37).

E limpede, deci, că, în cadrul Bisericii, icoanele sînt depozitare de învățătură creștinească și ca atare ele se încadrează în categoria izvoarelor omiletice.

Dar ce învățături sînt transpuse în zugrăviturile sfinte?

Ca să răspundem la întrebare socotim potrivit să începem prin a descrie o icoană ortodoxă.

Cîteva linii schițînd o față suptă, uscată, încrustată cu doi ochi mari. Nările dematerializate; gura mică. Frunte proeminentă despărțită de restul trupului printr-un potop de barbă.

Mîini cu degete lungi, subțiri, diafanizate aproape. Un trup aproape descarnat, absorbit într-un proces de interiorizare, a cărei realitate o destăinuie nu numai fiecare detaliu anatomic, dar și mai ales lumina aceea lăuntrică plină de taină, care răzbate, dintr-un adînc insondabil, prin întreaga făptură a sfîntului și mai ales prin priviri, rotunjindu-se aureolă în jurul capului.

Toată violența materiei corporale este convertită într-o intensă trăire lăuntrică, mărturisită de înfățișarea subțiată a trupului și de verticalitatea unor linii vibrînd de o neobișnuită forță.

Zugrăvitura e rînduită de obicei pe un fond de aur și în plan bidimensional. Cea de a treia dimensiune, adîncimea spațială, este de regulă, lăsată afară. Efortul zugrăviturii merge vizibil în direcția de a-l pune în lumină pe sfînt și numai pe el singur. Și din singurătatea aceasta a lui chipul sfîntului se reliefează puternic într-o atitudine de impresionantă măreție.

O liniște înaltă solemnă și plină de taină învăluie întregul zugrăviturii sfinte.

Felul acesta de înfățișare a sfinților în zugrăviturile ortodoxe poate fi explicat dintr-un îndoit punct de vedere: istoric și doctrinar.

Se știe că cei vechi, grecii bunăoară, aveau un adevărat cult pentru frumusețea fizică. Urîtenia era socotită la ei ca semn al unei stări anormale, bolnăvicioase. Dimpotrivă, un trup frumos era socotit ca semn al unei vieți sănătoase și armonioase.

Așa se explică interesul deosebit pe care grecii îl purtau gimnasticii, exercițiilor fizice, îngrijirii trupului.

Practic însă, preocuparea aceasta de a avea un trup frumos era legată de marea primejdie a alunecării în felurite vicii și în deosebi în desfrâu.

Teoretic, primejdia era prevenită prin asocierea frumuseții externe cu frumusețea internă, sufletească. Idealul kalokagathiei cerea, se știe, ca preocuparea în direcția trupului frumos, să fie dublată de preocuparea în direcția unui suflet bun. Teoretic, interesul pentru dobândirea unui suflet bun avea menirea de a ține în limite rezonabile interesul și grija pentru dobândirea unui trup frumos. Practic, însă, lucrurile n-au cam ascultat de teorie. Practic nu aveau grija pentru realizarea unui trup frumos trecea peste limitele fixate teoretic și se revărsa în vicii degradante. E cunoscut de exemplu faptul că expresia: „A trăi viața din Corint”, expresie folosită des de greci, era echivalentă cu a trăi o viață de desfrâu. Și Corintul nu era singurul oraș în care bîntuia un asemenea flagel. Tesalonicul, Efesul, Pergamul, Tiatira, Alexandria și altele nu rămîneau, în această privință, cu prea mult în urma Corintului.

Față de asemenea situație, tînăra Biserică creștină nu putea rămîne indiferentă. Ea a inițiat o puternică acțiune de combatere a acestui flagel, folosind în acest scop toate mijloacele pe care dumnezeescul ei întemeietor i le-a pus la-ndemîna. Printre care exemplul direct de înfrînare și curățenie al sutelor și miilor de sfinți n-a fost cel din urmă.

Astfel în opoziție cu atîția, care puneau accentul pe cele din afară, Biserica își îndruma credincioșii să-și găsească punctul arhimedic în sfera celor duhovnicești. Fără să subestimeze cele ale vieții externe, Biserica se strădui să realizeze în viața credincioșilor, o deplasare a centrului de gravitate dinspre cele vremelnice spre cele nepieritoare, dinspre cele materiale spre cele duhovnicești.

În acțiunea aceasta se face vizibilă tendința ascetică, tendința care și-a exercitat înrîurirea ei și asupra iconografiei prin îndem-

nui dat creatorilor de icoane de a zugrăvi chipuri de credincioși interiorizați, subțiați și modelați sub aspra lucrare a ascezei creștine.

Dar chipurile dematerializate aproape, ale sfinților din zugrăviturile ortodoxe, pot fi explicate și altfel.

După învățătura ortodoxă, în ființa omului au fost date inițial elemente fizice, sufletești și harice, fuzionate în unitatea persoanei.

Fuzionarea acestor elemente s-a realizat în cadrul principii ierarhic, în sensul că cele ale vieții biologice se dezvoltă sub călăuzirea conștiinței, iar aceasta își primea inspirațiile ei cele mai adânci din sfera Harului.

Prin căderea în păcat, însă, unitatea ierarhică din ființa omului a fost profund alterată, în locul ei intervenind un grav dezechilibru marcat prin tendința spre împrăștiere și spre un egoism bolnăvicios.

Concepției acesteia despre căderea în păcat și urmările ei, îi corespunde în cadrul Bisericii, un anumit mod de a lupta în vederea mântuirii.

După învățătura Bisericii, prin Harul Botezului se nimicește păcatul strămoșesc și se pun bazele vieții în Hristos. Se nimicește păcatul, dar înclinarea spre păcat rămâne puternică, și după primirea Botezului, ca un element menit să amintească și să cheme neîncetat pe credincios la luptă împotriva răului și pentru a promova și menține în funcția de conducător, elementul superior din ființa sa.

Înclinarea aceasta spre păcat e întâi de toate de ordin spiritual, dar nu în mică măsură ea este potențată de impulsii pornind din sfera vieții animalice, instinctuale a firii.

Urmarea e că, pentru a ține în stare de virtualitate sau pentru a limita puterea distructivă a unei asemenea înclinări, e necesar ca lupta împotriva ei să cuprindă și măsuri tinzând să limiteze forța, adesea tiranică, a animalității din noi.

Între aceste măsuri intră înfrînarea, postul, asceza, care uneori poate fi împinsă pînă la o aspră mortificare a trupului.

Practicarea unei astfel de discipline a dus, pe plan iconografic, la acea austeră, severă, la acea subțiată, dematerializată înfățișare a sfinților ortodocși.

Nu trebuie să se creadă însă, că în procesul de eliminare a înclinării spre păcat și a păcatului personal, credinciosul ortodox ar pune accentul pe măsurile de ordin negativ, represiv. Postul, abți-

nerile, înfrînarea, toate acestea au un caracter provizoriu. Ele au menirea de a ajuta puterilor bune ale firii de a se redresa, de a lua inițiativa, de a aduce și a menține întreaga viață a credinciosului în sfera de lumină și înrîurire a idealului creștin: înduhovnicirea prin slujirea dezinteresată a lui Dumnezeu și a semenilor.

Unii dintre credincioși: sfinții, izbutesc să realizeze idealul acesta în viața lor, într-un grad vecin cu desăvîrșirea. Sfinții sînt credincioșii ajunși pe treapta de sus a înduhovnicirii, adică a iubirii de Dumnezeu și de semenii.

Așadar, ceea ce iconografii ne înfățișează în zugrăviturile lor nu este credinciosul în drum spre desăvîrșire, ci credinciosul ajuns la „semn”, credinciosul ajuns la stadiul de maximă înduhovnicire.

Treapta aceasta de transfigurare iconografii o redau printr-o măiestrită îmbinare de linii și culori pe un fond de obicei de aur, și învăluite, toate, într-o lumină care iradiază tainic de undeva din adîncul ființei îndumnezeite a sfîntului.

E limpede, deci, că fără luarea în considerare a învățăturii despre păcat și mîntuire, despre lupta în vederea eliminării perversității și pentru înduhovnicire, nu poate fi înțeleasă înfățișarea schematizată, dematerializată aproape, a sfîntului din zugrăviturile ortodoxe.

Cît privește lipsa perspectivei spațiale din zugrăviturile sfînte, aceasta își are explicația nu în lipsa de cunoștințe a iconografilor, ci în învățătura ortodoxă despre mîntuire.

După concepția ortodoxă, credinciosul nu se poate mîntui prin sine însuși. Și nici altcineva din lumea aceasta nu-l poate transpune în condiția de fiu al împărăției lui Dumnezeu.

Comuniunea cu Dumnezeu nu se poate înfăptui decît la inițiativa și cu ajutorul masiv al lui Dumnezeu.

Cunoscînd lucrurile acestea ne putem da seama de ce în zugrăviturile sfînte lipsește adesea perspectiva spațială; eliminînd perspectiva spațială iconograful teolog a voit să exprime tocmai această învățătură ortodoxă, anume că mîntuirea vine de la Dumnezeu, iar nu de la vreuna din realitățile înconjurătoare.

De aceea, atenuînd legătura sfîntului cu realitatea spațială, iconograful accentuează în gradul cel mai înalt legătura cu realitatea de dincolo de spațiu, cu Dumnezeu.

Legătura aceasta strînsă a sfîntului cu realitatea transcendentă, iconograful o redă prin acel puternic dinamism interior, prin ținuta angajată într-un elan spre înalt, prin acea părută rîgi-

ditate caracteristică întâlnirii unei făpturi cu realitatea cu totul neobișnuită, care este Dumnezeu.

Iată expus pe scurt, ce tezaur de învățături cuprind în structura lor compozițională zugrăviturile sfinte.

Icoanele cuprind învățătura de temelie a creștinismului că Dumnezeu nu rămîne depărtat și străin de credincios, ci se coboară și se apropie într-un chip adecvat, de ființa omenească. Icoanele cuprind învățătura că Dumnezeu se coboară în materie, se întrupează, pentru a veni cît mai aproape de om și a se face accesibil oarecum și dimensiunii fizice a ființei noastre.

Zugrăviturile sfinte resfrîng învățătura că materia nu este ceva rău, ci e creatură a lui Dumnezeu, creatură care poartă pecetea înțelepciunii și puterii Creatorului.

Păcatul nu desființează urmele lui Dumnezeu din ființa omului. Păcatul este o teribilă realitate, dar credinciosul, rezemat pe Dumnezeu, luptă cu hotărîre împotriva ei și o biruie. Înfățișînd pe credincios în stadiul acesta al biruinței asupra păcatului, icoanele resfrîng învățătura că binele este mai puternic decît răul și că izbînda definitivă va fi a binelui, nu a răului.

În același timp icoanele bisericesti cuprind învățătura că sfințenia nu e numai un dar, ci și misiune, care, practic, e împlinită prin slujirea dezinteresată a lui Dumnezeu și a semenilor.

Să te îmbunătățești pe tine slujind lui Dumnezeu, pentru a putea răspîndi apoi în jurul tău bunătatea și dragostea, iată o altă învățătură importantă cuprinsă în tezaurul doctrinar iconografic.

Ca să nu mai vorbim despre statornicia în credință, spiritul de sacrificiu, bărbăția împinsă pînă la eroismul martiriului sugerat de uneltele de caznă zugrăvite, uneori, lîngă chipul sfîntului.

Dar mai e ceva.

• Biserica noastră crede și mărturisește că puterea Duhului Sfînt lucrează nu numai prin făptura vie a sfîntului, dar și prin moaștele și icoana lui. „Sfinții — zice Sf. Ioan Damaschin, — încă de pe cînd erau în viață au fost plini de Duhul Sfînt, iar la moartea lor, Harul Sf. Duh se află în chip nelipsit în sufletul lor, în trupurile lor din mormînte, în chipurile lor și în sfintele icoane, nu în chip substanțial, ci prin Har și lucrare”. (Cultul Sf. Icoane trad. D. Fecioru, p. 21).

Cuvintele exprimă învățătura că Harul de care sfinții s-au învrednicit în timpul vieții lor pămîntești, continuă și după trecerea lor la cele veșnice, să fie lucrător nu numai prin moaștele, dar și prin icoanele lor.

Legătura dintre chipul din zugrăvitură și prototipul său se face prin ritul sfințirii. „Ritul binecuvîntării icoanei, scrie un vestit teolog, stabilește o legătură între imaginea zugrăvită și prototipul său, între ceea ce este înfățișat și înfățișarea însăși” (S. Bulgakoff, *L'Orthodoxie*, Paris, 1932, p.196).

Intemeiați pe fapta sfințirii icoanei de către Biserică, credincioșii sînt convinși că atunci cînd se află în fața icoanei ei se găsesc oarecum în prezența chiar a celui înfățișat într-însa.

În fața icoanelor sfinte credinciosul se întâlnește tainic cu sfîntul însuși, care, prin materia zugrăviturii, își destăinuie prezența plină de Har și putere, înaintea lui, a credinciosului.

Așadar icoana nu este numai un mijloc de îndrumare simbolică a credincioșilor către lumea sfinților, ci este și un mijloc prin care sfinții comunică în mod tainic dar real, cu lumea credincioșilor. Prin mijlocirea icoanelor, sfinții își manifestă dragostea cu care se simt mereu legați de credincioșii din viața aceasta.

Astfel, icoanele sfinte cuprind și învățătura că Biserica triumfătoare e în strînsă comunitate de iubire cu Biserica luptătoare, pe care o asistă în permanență, prin învățătură, exemplu și Har.

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

Pr. Dr. DUMITRU BELU

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

Atitudinea față de semenii¹⁾

Fiiți dar, milostivi, precum și Tatăl vostru milostiv este.

(Luca 6, 36)

Sfânta Evanghelie de azi ne aduce aminte că noi nu sîntem singuri, ci trăim împreună cu alți oameni, că mîntuirea atîrnă în mare parte de atitudinea ce o avem către semenii noștri. De aici marea însemnătate a relațiilor de la om la om, a felului cum ne comportăm unul față de altul. Mîntuitorul ne pune în față acum numai două feluri de comportare: prima a da bine pentru bine; a doua, — a birui răul prin bine. Aceasta însă ne dă prilej să medităm și asupra altor forme de comportare și să cuprindem întreaga scară a relațiilor posibile dintre om și om.

Precizăm că ne referim numai la relația dintre individ și individ, făcînd abstracție de relația dintre individ și societate, care oferă aspecte deosebite.

Să vedem dar, pe scurt, care sînt relațiile morale interindividuale zilnice.

Treapta cea mai de jos este: a da rău pentru bine. Adică: dacă aproapele tău ți-a făcut bine, tu să-i faci rău. S. ex. Aproapele te-a apărut împotriva calomniatorilor, iar tu îl vorbești de rău; aproapele te-a scăpat dintr-o împrejurare grea, iar tu îi sapi groapa în ascuns, aproapele ți-a salvat viața, iar tu vrei să-l ucizi. Această purtare a fost condamnată — întotdeauna. Nu există nici o învățătură morală, care să aprobe răsplătirea binelui prin rău.

A doua treaptă este aceea a egalității: dacă aproapele ți-a făcut rău să-i răsplătești cu rău, dacă aproapele ți-a făcut bine să-i răsplătești cu bine. Ochi pentru ochi, dinte pentru dinte, cum zice legea talionului din Vechiul Testament. Rău pentru rău, bine pentru bine — cum ziceau filozofii greci. Prietenului să-i faci bine, pentru că și el îți face bine, iar celui ce te-a vătămat să-i faci rău, pentru că și el ți-a făcut rău și poate că îți va mai face. Bunătate față de cel bun, răzbunare împotriva celui rău. S-ar putea spune că aceasta este legea dreptății: cu ce măsură măsoari, cu aceea ți se măsoară: ceea ce dai aceea primești. Dai bunătate — primești bunătate; dai răutate — primești răutate.

Aparent așa e. Însă a răsplăti răul cu rău nu izvorește întotdeauna din simțul de dreptate, ci adeseori vine din pornirea pătimașă de răzbunare. În felul acesta o mică ofensă e răsplătită prin un rău mult mai mare, care

¹ Predică ocazională, rostită la Catedrala din Sibiu.

poate merge pînă la distrugerea ofensatorului. Din pricina pericolului de a aluneca pe panta unei răzbunări fără frîu, răsplătirea răului cu rău e privită cu rezervă.

În schimb a da bine pentru bine e ceva firesc și drept. De aceea e o atitudine apreciată pozitiv și de Mîntuitorul. Dar și aici se poate întîmpla ca răsplătirea binelui cu bine să fie izvorită numai din egoism, din interes personal, cu scopul de a recolta un alt bine de la semenul respectiv.

De aceea Mîntuitorul ne spune: nu-i destul să faci bine celui ce-ți face bine, să iubești pe cel te iubește. El ne arată o treaptă superioară celei a dreptății, a egalității: treapta iubirii desinteresate. Să faci bine nimic nădăjduind, să faci bine nu numai celui ce-ți face bine, ci și celui ce-ți face rău. Adică, după interpretarea Sf. Ap. Pavel: să nu te lași biruit de rău, ci să biruiești răul prin bine. De ce cere Mîntuitorul acest lucru? — Pentru că Dumnezeu-Tatăl „este bun cu cei nemulțumitori și cu cei răi”, dragostea Tatălui se revarsă nu numai spre fiii ascultării, ci și spre fiul risipitor, dragostea lui Iisus Hristos îmbrățișează nu numai pe oile, care stau liniștite în staul, ci și pe oile rătăcite. Tatăl face să răsară soarele și peste cei răi și peste cei buni; el dă binefacerile sale tuturor. Așa trebuie să fie și creștinul, care se socotește următor al Domnului, fiu după har al Celui Prea Înalt. Dragostea lui trebuie să fie atotcuprinzătoare, să facă bine și celor răi, nu numai celor buni.

Dar, va zice cineva: în felul acesta încurajăm răutatea. Desigur, societatea are mijloace de a pedepsi pe cei ce au păgubit-o. Și aceasta pe bună dreptate, căci binele obștește este superior binelui individual. Dar cînd e vorba de relația de la om la om, de la individ la individ, încurajăm răutatea dacă nu iertăm nimic, dacă la orice cuvînt răstit răspundem cu alt cuvînt răstit, dacă la orice ofensă răspundem cu altă ofensă, dacă la orice mînie răspundem cu mînie, dacă la orice greșală răspundem cu răzbunare. În acest caz din greșeli mici iese o îlacără mare de vrăjmășie, care nimicește totul.

Mîntuitorul ne spune să facem bine celor răi, nu pentru a-i întări în răutatea lor, ci pentru a-i converti, pentru a trezi în ei sentimente mai bune, a-i întoarce de la răutate la bunătate. Creștinul crede în bunătatea omului. El crede că omul are un fond bun, că pojghița răutății poate fi spartă, ca să iasă la iveală fondul cel bun. Dar pojghița răutății nu poate fi spartă decît prin bunătate. Precum ghiața nu se topește prin ghiață, ci prin căldura soarelui, așa nici răutatea nu se risipește prin răutate, ci prin căldura bunătății. Omul — spune I.P.S. Mitropolit Nicolae Krutițki — pe lîngă foamea de pîine, are și o foame de dragoste, o foame după bunătate. E impresionantă în acest sens întoarcerea lui Jean Valjan din romanul *Mizerabilii* de Victor Hugo. O orînduire socială nedreaptă a făcut din omul acesta un ocnaș înrăit. În fond el însă era bun. A fost destul ca episcopul Bienvenu să-l trateze ca pe un frate, să-l așeze la masă cu el, să-l culce într-un pat curat și mai ales să-l elibereze din mîna jandarmilor, care-l arestaseră pentru că furase lingurile de argint, și să-l umple cu daruri, ca în el să biruiască bunătatea și ocnașul înrăit să devină un om, care toată viața a răspîndit numai bunătate în jurul lui. Aceasta însemnează să nu te lași biruit de rău, ci să biruiești răul prin bine, să risipești răutatea prin bunătate. Aceasta se întîmplă de multe ori pe zi, cînd iertăm greșelile fraților noștri.

Unii creștini ar putea spune: eu fac bine celui ce-mi face bine, eu fac bine fără să aștept nici o răsplătă, dar celui ce-mi face rău eu nu-i fac nici rău, nici bine. Il las în seama lui Dumnezeu. Da, dar iată că Dumnezeu ne cheamă să îndreptăm pe cel rău și nu-l putem îndrepta decît prin bunătate, prin milostivire, prin dragoste. Aceasta nu însemnează că nu putem folosi și pedeapsa, însă pedeapsa dragostei, care are ca scop îndreptarea celui ce a greșit. Iubirea nu e slăbiciune, ci forță spirituală, care înnoiește pe om.

Iată trepteleuitoare ale relației de la om la om: a răsplăti binele cu rău, e treapta condamnată de toți oamenii din toate timpurile; a răsplăti răul cu rău și binele cu bine e treapta dreptății, care poate fi socotită li-rească — dar e umbră de patimă și interes; a face bine, fără a aștepta nimic în schimb, a face bine și celui rău — e treapta iubirii dezinteresate, pe care Mîntuitorul ne-o pune în față ca un ideal spre care trebuie să tindem. Se cuvine să luptăm pentru cît mai multă dragoste, cît mai multă bunătate în relațiile noastre întreolaltă. Căci dragostea dintre oameni, dragostea din-tre popoare, zămislește prietenie, prietenia naște împreună-lucrarea și într-ajutorarea, și împreună-lucrarea întărește pacea în lume.

*

Fie ca preoții și credincioșii Bisericii noastre să se pătrundă din ce în ce mai adînc în ființa și viața lor de cuvintele Mîntuitorului, care ne cheamă nu numai să facem bine celui ce ne face bine, ci să facem bine nimic aștep-tînd în schimb, să revărsăm căldura dragostei asupra tuturor semenilor, să ne dăruim dezinteresat binelui obștesc, binelui omenirii întregi. Așa vom contribui la dezvoltarea unei vieți sociale superioare, pentru care luptă toate popoarele și vom fi cu adevărat ucenici ai lui Hristos — fii ai Celui Prea Înalt. Amin.

Pr. Prof. N. MLADIN

Dragostea de aproapele¹

„Cine este aproapele meu“? a întrebat pe Mîntuitorul un învățător de lege.

(Luca 10, 29)

De sute și mii de ani trăiesc oamenii alături, unii de alții. Unii dintre ei se cunosc întreolaltă, iar alții nu. Cei ce se cunosc, prin nevoile vieții, se întrunesc, vorbesc, se ajută; dar unii se ceartă și chiar se pizmuiesc și se o-moară. Dinainte de venirea Mîntuitorului în lume se știa mai mult de ra-portul unui: ochi pentru ochi și dinte pentru dinte, decît de iertare, ajuto-rare și bunăînțelegere. Nevoia vieții a adus apoi acel proverb din bătrîni: „Ce ție nu-ți place, altuia nu face“. Cu toate acestea, tocmai ce unora nu le plăcea, aceasta o aplicau altora; robia și sclavia erau în floare. Robul nu mai era socotit om, ci simplu obiect, fiind supus la toanele stăpînului.

Dar a venit Mîntuitorul și a învățat altceva; El a arătat, că toți oamenii sînt fiii lui Dumnezeu, că nu este deosebire între ei și că sufletele tuturor sînt în aceeași măsură chemate la mîntuire. Această generalizare a mîntuirii a produs nedumeriri și unor iudei, care, prin însăși Legea veche, se socoteau aleși și mîntuiți, fără nevoia faptelor față de alți oameni. În aceste impre-

¹ Predică la Duminica 25 după Rusalii.

jurări îl întreabă pe Mântuitorul, un învățător de lege: „ce să fac ca să moștenesc viața de veci?” (Luca 10, 25).

Aceasta era o întrebare chinuitoare pentru toți, că să afle calea spre fericire lumească și cerească. Cei bogați și îndestulați se credeau aleșii lui Dumnezeu tocmai prin faptul că erau bogați, ceea ce ar fi fost o arvună și a fericirii veșnice. Dar cei robiți se întrebau, dacă pentru ei va exista măcar o fericire viitoare, cerească, dacă de cea pămîntească nu se puteau bucura. În cuvintele „ce să fac” era cuprinsă întrebarea unei omeniri întregi, dornică de o viață mai bună, sulească și trupească.

Atunci Mântuitorul răspunde prin pilda Samariteanului milostiv (Luca 10, 30—35). Ca să ajungă credinciosul la o treaptă mai înaltă de credință vie și să se apropie și mai mult de harul dumnezeiesc al fericirii veșnice, trebuie totodată să arate și dragoste față de aproapele; trebuie să fie milostiv față de necazul, nenorocirea și nelămurirea altuia. Această grijă frățească față de aproapele Mântuitorul o pune chiar drept condiție pentru judecarea credincioșilor, la judecata de pe urmă, cînd toți vor fi triați după faptele săvîrșite față de aproapele (Mat. 25, 31—45). Aceste fapte însă trebuiesc săvîrșite fără a fi așteptată vreo răsplată omenească, precum a făcut-o și Samariteanul. Deci credinciosul nu se poate mîntui ridicînd numai mîinile sale spre cer și strigînd: „Doamne, Doamne”, fără a face bine și aproapelui său (Matei 7, 21).

Deci se pune întrebarea: Cine este aproapele? Răspunsul ni-l dă tot Mântuitorul. Nu numai o rudă, un prieten sau un binefăcător este aproapele, ci tot omul, indiferent de starea lui socială și religioasă. Samariteanul nu era de o lege cu omul căzut între tilhari, și cu toate acestea el l-a îngrijit, făcîndu-i-se milă de el, după ce un sacerdote iudeu și un levit au trecut nepăsători, poate încrezuți în calitatea lor, așa precum se mîndrise și fariseul în templu (Lc. 18, 9—14).

De aceea Sf. Apostol Pavel își îndeamnă astfel cititorii: să umblați cu vrednicie, cu toată smerenia și blîndețea, cu îndelungă răbdare, îngăduindu-vă unii pe alții, în iubire, silindu-vă să păziți unirea în duh și legătura păcii, zidind întru dragoste, ca omul cel nou, grăind adevărul, săvîrșind tot lucrul cîstit, înlăturînd orice cuvînt rău și orice răutate (Efes. 4, 2—31).

Iată faptele bune, fără de care credința este moartă (Iacov 2, 17); iată lucrul dragostei față de aproapele, la care îndeamnă și Mântuitorul prin cuvintele către acel învățător de lege: „du-te și fă și tu asemenea” (Lc. 10, 37).

Prin urmare Mântuitorul apreciază pe acel credincios, care folosește harul dumnezeesc, ce se revarsă neconținut asupra lui, spre a deveni un credincios activ, care prin faptele sale sociale își dovedește calitatea sa de creștin. Mîntuitorului nu-i plac oamenii leneși, nepăsători, care aleargă după vorbe și fapte deșarte și nu iubesc pacea între oameni. Mîntuitorul însă îi apreciază pe acei credincioși, care în baza credinței lor săvîrșesc fapte de samaritean.

Răspicat o spune și Sf. Apostol Pavel: „cine nu vrea să lucreze, acela nici să nu mănînce” (2 Tes. 3, 10). Adică, cine nu vrea să săvîrșească fapte de samaritean, acela nici să nu nădăjduiască la mîntuire și fericire.

Deci noi ne arătăm creștini și următori Mîntuitorului Hristos numai în măsura în care ne arătăm și dragostea față de aproapele, fără a trece nepăsători pe lîngă nevoile lui.

Ne îndeamnă și Sf. Apostol Pavel, prin cuvintele: „fiți buni între voi și milostivi, iertînd unul altuia, precum și Dumnezeu v-a iertat vouă în Hristos” (Efes. 4, 32). Amin!

Pr. Prof. M. ȘESAN

Contra lăcomiei¹

„Luați aminte și vă păziți de orice poftă de avere”.

(Luca 12, 15)

I

Parabola despre bogatul căruia i-a rodit țarina este una dintre cele mai caracteristice pentru atitudinea Mîntuitorului față de lăcomie. Ea ne arată că, în concepția Domnului nostru Iisus Hristos, lăcomia cuprinde primejdii neobișnuit de mari pentru vitalitatea spirituală și sănătatea morală a credincioșilor.

Desigur, Mîntuitorul n-a urmărit să dea nimănui lecții de economie politică, dar El n-a putut trece și n-a trecut indiferent pe lângă primejdiile pe care bogăția lacomă și egoistă le comportă pentru sufletul credincioșilor, pentru legăturile lor cu Dumnezeu și cu semenii. Domnul a dezaprobat și combătut cu energie, năvala bolnăvicioasă spre bunurile materiale, avida alergare după avere, nesățioasa lăcomie. În acest scop a rostit El și parabola, pe care am auzit-o din Evanghelia de azi.

Parabola ne e, așadar, cunoscută. Să vedem mai de aproape, care sînt învățăturile ce se desprind din ea pentru noi credincioșii de azi.

II.

Mai întîi parabola nu ne lasă să înțelegem că Mîntuitorul ar fi împotriva bunurilor materiale ca atare. Domnul știe din proprie experiență că în viața aceasta nimeni nu poate trăi fără pline, fără îmbrăcăminte, fără adăpost. Domnul însuși, ca să trăiască, a trebuit să-și dobîndească bunurile necesare prin munca personală. Iar cînd îndeamnă pe ascultătorii Săi ca să muncească oriunde s-ar afla: la semănat (Mt. 13, 2), la pescuit (Mt. 13, 48), la vie (Mt. 20, 4), la gospodărie (Mt. 13, 33), o face călăuzit de aceeași convingere că oamenii nu pot trăi fără bunuri materiale.

Dar dacă Mîntuitorul nu este împotriva bunurilor necesare vieții cumpătate, El se ridică cu toată hotărîrea împotriva acaparării, a dobîndirii lor prin lăcomie.

Tocmai această atitudine a Sa de reprobare a lăcomiei o exprimă Domnul prin parabola bogatului căruia i-a rodit țarina.

Țarina bogatului a rodit cu asupra de măsură; cu un belșug mai mare decît acela la care se aștepta el. Atît de multe roade i s-au făcut că nu mai avea unde să le pună. Că în jurul lui erau atîția care nu aveau nici strictul necesar, aceasta nu-l interesa pe bogatul din parabolă. Ca muncitori, care au lucrat cu ziua pe ogoarele lui au fost trimiși acasă aproape cu mîinile

¹ Pentru Duminica XXVI după Rusalii.

goale, nici aceasta nu-l tulbura cîtuși de puțin. Bogatul nu se vede și nu e preocupat decît de sine însuși. Țarinele sînt numai ale lui. Numai ale lui sînt și roadele. Toate trebuiesc strinse cu grijă și puse în magazii cît mai încăpătoare și cît mai solid construite. Și, firește, toate sub cheie. Așa. Să fie deplin sigur de ele. Și apoi? Apoi: „Suflete... odihnește-te, mănîncă, bea, veselește-te” (Lc. 12, 19).

Desigur, față de un asemenea bogat Domnul nu putea avea decît o atitudine de categorică și aspră dezaprobare. El mustră, ironizează, sfichiue cu biciul de foc al verbului Său, orice cupidă alergare după bunuri, orice nesățioasă folosire a lor, orice lăcomă acumulare.

Temeiurile pentru care Domnul e împotriva lăcomiei?

Mai întîi, pentru că lăcomia constituie, pentru colectivitate, un izvor de ură și de discordie.

Intr-adevăr, lăcomul nu ține seama de nici o măsură, în goana lui după avere. Dorința și aspirația lui cea mai arzătoare e să adune, să îngrămădească bunuri peste bunuri.

În alipirea lui dezordonată de avere nu mai ține seamă de ceea ce e al altuia. Pretenția celui alt de a-și avea și el bunurile sale, îl irită pe cel stăpînit de cupiditate. Îl împinge la acte străine de orice spirit de dreptate și înțelegere pentru celălalt. Minte, înșală, își calcă cuvîntul dat și nu se dă în lături nici de la folosirea violenței cînd e să-și sporească averea.

E de la sine înțeles că o asemenea atitudine nu poate trezi între oameni decît ură și discordie. În loc de a spori în jurul său buna înțelegere, apropierea și prietenia dintre oameni, lăcomul, dimpotrivă, constituie un izvor de ură, neînțelegeri, certuri. Cum ar fi putut bogatul din parabolă să promoveze sentimentul de frăție în cei din jurul său? Cînd cei din jur îl vedeau preocupîndu-se exclusiv de sine, cînd îl vedeau trecînd cu brutalitate peste nevoile și drepturile altora, puteau ei să nu se mînie și să nu se revolte împotriva lui?

În al doilea rînd, Mîntuitorul e împotriva lăcomiei pentru că aceasta poate duce la înjosirea și exploatarea semenilor. Din pricina cupidității, lăcomul supune pe angajații săi la eforturi extenuante; îi privează de libertate, de bucuriile vieții, de capacitatea de muncă, în timp ce pe ai săi îi ține departe de greutățile muncii, deprinzîndu-i cu o viață de huzur și de lenevie.

În sfîrșit, Mîntuitorul e împotriva lăcomiei pentru că asemenea poftă poate duce la îndobitocire, la o viață instinctuală, animalică, străină cu totul de cele duhovnicești.

Ca orice patimă, lăcomia dă obsesii, orbește, te confiscă total, îți îndrumă preocupările exclusiv în direcția obiectului ei, și nu-ți îngăduie nici o clipă de răgaz pentru reculegere, pentru interiorizare și meditație asupra adevărurilor duhovnicești. („Suflete... mănîncă, bea, veselește-te”).

Mîntuitorul combate lăcomia pentru că primejduiește grav mîntuirea credincioșilor.

Cum putem lupta contra lăcomiei?

Mai întîi bunurile care constituie obiectul lăcomiei trebuie să știm că nu sînt scopuri, ci mijloace pentru viață. Nu e compatibil cu demnitatea și menirea unui credincios să-și propună ca scop în viață, acumularea a cît mai multe bunuri. Dobîndirea de bunuri prin muncă cinstită, pentru între-

ținerea și dezvoltarea vieții, aceasta este nu numai îngăduit, ci e o datorie pentru oricine. Dar a te dedica acaparării lacome de bunuri, aceasta nu este nimănui îngăduit.

Trecându-le din rîndul scopurilor în acela al mijloacelor, bunurile materiale își mai pierd din puterea lor de atracție și, în același timp, rațiunea luminată de credință poate interveni mai elicient în dreapta lor stăpînire și folosire.

În al doilea rînd lăcomia poate fi combătută prin virtutea înfrînării. Trebuie să ne deprindem a ne disciplina în așa fel ca să nu păstrăm și să nu folosim bunuri materiale decît în măsura cerută de dezvoltarea noastră normală, sănătoasă. E necesar să evităm orice exces, care poate compromite sănătatea și puterea noastră de activitate.

Ca virtute esențială pentru asigurarea sănătății noastre fizice și morale, înfrînarea constituie în același timp o piedică de netrecut în calea lăcomiei. Credinciosul cumpătat știe să-și mențină trebuințele în anumite limite, știe să și le întîrzie, să și le modereze, și, de aceea, la unu! ca acesta lăcomia e lipsită de principala ei condiție de dezvoltare.

În al treilea rînd, lupta împotriva lăcomiei, o putem purta prin cultivarea muncii în comun și a dragostei frățești.

Munca în comun ne scoate din izolare și ne apropie de ceilalți; iar, dragostea ne deschide inima către ei și ne ajută să le înțelegem calitățile, dar și lipsurile, necazurile, nevoile.

Munca în comun ne ajută să le recunoaștem drepturile cîștigate prin muncă, iar dragostea ne pune în condiția de a-i ajuta să muncească și să se întrețină prin ei înșiși; iar cînd nu pot munci ne pune în condiția de a-i sprijini, a-i mîngăia, a-i încuraja.

Cultivînd în noi apropierea de ceilalți și grija pentru viața lor, munca în comun și dragostea frățească creează un climat cu totul neprielnic lăcomiei.

III.

Lăcomia este una din cele mai primejdioase patimi de care se poate îmbolnăvi cineva.

Cel cuprins de asemenea patimă calcă în picioare și drepturile lui Dumnezeu, și pe ale semenilor, pe care nu se sfiește să-i apese, să-i jefuie și să-i înșele.

Prin lăcomie, semenii pot fi aduși în starea de ființe avizate mereu la mila umilitoare a altora.

Prin lăcomie ne smulgem din comuniunea cu semenii, trezim în ei ură și minie, și astfel ne facem vinovați de destrămarea vieții sociale.

Prin lăcomie ajungem la decădere, la dezumanizare, la animalizare.

Prin lăcomie ne expunem primejdiei grave de a ne pierde mîntuirea sufletului, bunul cel mai de preț către care trebuie să nizuie un credincios.

Se cuvine, așadar, să ocolim tot ce ar putea să ne împingă pe panta lăcomiei. Să mergem cu îndrăzneală pe calea cumpătării. Să ne înfrînăm pornirile nesățioase după bunuri. Să participăm la munca împreună cu ceilalți

și să ne lăsăm pătrunși de înalta poruncă a dragostei frățești. Să fim mereu cu grijă nu numai pentru ale noastre, dar și pentru ale semenilor noștri.

Urmind calea aceasta dovedim că dăm ascultare cuvintelor Domnului, care zice: „Luați aminte și vă păziți de orice poftă de avere”. Amin.

Pr. Prof. D. BELU

„Mai ușor este cămilei...”¹

La auzirea cuvintelor Mântuitorului: „Mai ușor este cămilei să treacă prin urechile acului, decît să intre bogatul în Impărăția lui Dumnezeu” (Lc. 18, 25) s-au îngrozit pînă și Apostolii, care, cu toate că săraci, părăsiseră totul, pentru ca să urmeze pe Mântuitorul (Mc. 10, 24, 26). Așa fiind, pe cine ar mai putea să-l lase indiferent aceste cuvinte?

Dar să vedem cum s-a prezentat prilejul ca să rostească Mântuitorul aceste cutremurătoare cuvinte? Un tînăr, ne spune evanghelistul, se apropie de Mântuitorul și, cuviincios, i se adresează cu frumoasa întrebare: „Ce să fac ca să moștenesc viața de veci”?

La întrebarea tînărului, Mântuitorul îi recomandă păzirea poruncilor: să nu desfrîneze, să nu ucidă, să nu fure, să nu mărturisească strîmb și să cinstească pe tatăl său și pe mama sa. La această recomandare, tînărul face o mărturisire pe care nu știu cîți dintre noi, creștinii, ar putea-o repeta: „Toate acestea le-am păzit din tinerețele mele, adică din copilărie. Ce încă îmi mai lipsește”? Frumoasă mărturisire și tot așa de frumoasă noua întrebare: „Ce încă îmi lipsește”? Omului totdeauna îi lipsește nu ceva, ci mult, fie în lupta cu păcatul în care cade zilnic, fie, ca în cazul tînărului, în dorința de a urca tot mai sus, spre culmile desăvîșirii. Iată de ce Sfîntul Evanghelist Marcu spune că Mântuitorul l-a iubit pe acest tînăr, tocmai pentru această mărturisire, demnă de tinerețea lui.

Și totuși... Să fi împlinit el chiar toate poruncile? Parcă! nu ne vine a crede. Să nu fi călcat el adică nici măcar porunca a zecea, adică să nu fi poftit nimic din ceea ce este al aproapelui său? Să fi fost el atît de curat, de neprihănit? Formal da, în fond însă nu. Formal împlinise toate poruncile, așa cum și noi avem de multe ori impresia că facem; în fond însă, așa cum ni le înfățișează Domnul în Predica de pe Munte, nici una. Dacă ar fi fost cu puțință nu desăvîșirea, ci numai mîntuirea, adică păzirea poruncilor, nu în literă, ci în duh, nu ar mai fi fost necesară întruparea și jertfa Fiului lui Dumnezeu. De acest adevăr ne convinge însăși Legea Veche. Astfel înțeleptul Solomon pune întrebarea: „Cine poate spune: curățit-am inima mea; sînt curat de păcat”? (Pilde 20, 9). Și tot el răspunde: „Nu este om drept pe pămînt care să facă binele și să nu păcătuiască” (Ec. 7, 20). Numai un om nou putea să îplinească Legea Veche, omul duhovnicesc, născut din nou. Pentru că legea este duhovnicească și nu o poate împlini omul firesc.

Desigur tînărul era sincer cînd mărturisea că toate le împlinise și le păzise din copilărie și pentru aceasta ne spune Sf. Ev. Marcu că Domnul

¹ Cuvînt la Duminica XXX după Rusalii.

l-a iubit. Dar nu tot ce mărturisește sincer și crede despre sine omul este și adevărat. Intr-una din rugăciunile de dimineață, noi ne rugăm, împreună cu Sf. Arsenie cel Mare, ca Dumnezeu să ne ajute în fiecare zi să punem început bun, pentru că în fiecare zi, păcătuiind, dărimăm iară și iară tot ceea ce zidim prin har, rugăciune și fapte bune. Și apoi, întru cit sînt daruri ale lui Dumnezeu, virtuțile, cum ne asigură și Nicodim Aghioritul, sînt nenumărate.

Și acum să vedem ce rămîne din mărturisirea tînărului că a împlinit toate poruncile. Evanghelia ne spune că tînărul era bogat. În această stare vedem noi primul mare păcat. Cum, e păcat — și încă mare, să fii bogat? Păcat nu-i, dar nu intri în Împărăția cerurilor. Bogăția intră în cele ce spune Sf. Ap. Pavel: „Toate îmi sînt îngăduite, dar nu toate îmi sînt de folos”. Faptul că era bogat presupune cel puțin lipsa de dragoste de aproapele, chiar dacă prin aproapele am înțelege, cum înțelegeau evreii contemporani Mintuitorului, numai pe cei de un neam cu ei. Să ne lămurim. Oare nu existau conaționali de ai tînărului săraci, lipsiți, neputincioși, bolnavi, fără o bucată de piine, goi, fără adăpost, orfani, văduve, bătrîni, slăbănogi? O, cei mai mulți, socotim noi, nu ca el, ci ca aceștia trebuie să fi fost. Chiar dacă numai unul ar fi fost care să nu li avut după ce să bea apă, era nu numai o rușine, ci o nedreptate să se numească cineva bogat, adică să aibă de prisos, după cuvîntul Sf. Ap. Pavel: „Prisosul vostru să acopere lipsa altora” (cf. II Cor. 8, 14). Dar să nu-l judecăm după cele ce nu știa, ci după chiar legea lui. Tot Înțeleptul Solomon zice: „Este o răutate cumplită pe care am văzut-o sub soare: bogății puse deoparte de stăpînul lor pentru a lui nenorocire” (Ecl. 5, 12). Și dacă nu avea dragoste față de aproapele nu avea nici credința lucrătoare, în fond nu avea nimic; ba mai mult: chiar și binele ce i se părea că îl are, se lua de la dînsul, în sensul că se transforma în păcat, după cuvîntul: „Tot ce nu e din credință, e păcat” (Rom. 14, 23).

Pentru sinceritatea pe care o arătase tînărul, Mintuitorul nu angajează o discuție polemică, ci ca un medic atotștiutor pune degetul chiar pe rană (tînărul se credea sănătos) zicînd: „Încă una îți mai lipsește”. Să luăm bine seama: nu încă una îți mai trebuie, ci încă una îți mai lipsește. Cu alte cuvinte, nu un adaos la plusul lui, ci o completare la lipsuri. Și nu trebuie să-ți lipsească chiar multe, ci numai una, pentru a nu te mintui, după cum nu trebuie o sută de frînghii să fie legate de piciorul unei păsări ca să nu poată să zboare, ci e de ajuns un firicel, fie și de mătase. Iar completările la lipsuri se fac nu pentru desăvîrșire, ci pentru mîntuire. O notă de trecere, nu pentru premiu.

Sf. Ev. Marcu spune că mai întîi ucenicii Domnului s-au spăimîntat, iar cînd au auzit că mai repede trece cămila prin urechile acului decît să intre bogatul în împărăția cerurilor, de-a dreptul s-au îngrozit și au întreat, complet derutați: „Atunci cine poate să se mîntuiască”? Mintuitorul le dă răspunsul liniștitor: „Cele ce nu sînt cu putință la oameni, sînt cu putință la Dumnezeu”. Fără ajutorul lui Dumnezeu nu putem săvîrși lucrarea mîntuirii noastre.

Așadar, bogatul nu intră în împărăția lui Dumnezeu, pentru că nu are dragoste față de aproapele. Iar cel ce nu iubește pe fratele său pe care îl vede, nu poate să iubească pe Dumnezeu pe care nu-l vede. Dacă ar iubi pe Dumnezeu, ar împlini poruncile: în primul rînd pe cele ce derivă din dra-

goste. Cel ce iubește pe aproapele său cu adevărat ca pe sine însuși, nu poate să păstreze nici o oră acumulat mai mult decît are trebuință, ci va dărui săracilor. Chiar și atunci cînd toți oamenii ar avea strictul necesar, acumularea excesivă nu e îngăduită, întrucît iubind pe semenii noștri ca pe noi înșine, străduindu-ne, prin milostenie, să-i ridicăm la nivelul nostru, plusul nostru va merge mai cu deosebire în opera de binefacere obștească. Dacă sărăcia de bunăvoie este o condiție esențială pentru desăvîrșirea morală, apoi, îmbogățirea cu voie și cu știință este un prilej foarte adesea inevitabil de prăbușire. Să ne gîndim numai la bogatul care se îmbrăca în porfiră și vison, la cel căruia îi rodiseră ogoarele peste așteptări, despre care ne vorbește Mîntuitorul.

Știu că veți zice: totuși bogăția în sine nu este nici virtute și nici păcat, ci devine una sau alta prin buna sau reaua întrebuințare. Adevărat, bogăția este bună slugă, însă rău stăpîn. Numai că în majoritatea cazurilor noi devenim slugile ei. Și iarăși veți zice: bogatul Zaheu s-a mîntuit și el și casa lui. Adevărat, însă numai după ce a împărțit jumătate din averea sa săracilor, iar celor ce i-a nedreptățit le-a restituit de patru ori mai mult. Da, bogatul cel ce va face ca el, se va mîntui. Numai că istoria ne arată mai mulți bogați mișei decît Zahei. Iar cel ce cumva ar fi ispitit să zică: Intii mă voi îmbogăți ca el și apoi voi face tot ca el, va fi prins de diavolul, pentru că cel ce iubește ispita se prăbușește în ea. Și iarăși poate vă veți gîndi la Avraam și la Iov. Da, acel ce va face ca ei, adică va căuta pe săraci și-i va ospăta cu ce are mai bun, acela care deci va avea ca și cum nu ar avea, respectînd sfatul psalmistului: „Bogăția de ar curge, să nu vă lipiți inimă de ea”, se va mîntui. Românul zice: Să nu ne jucăm cu focul. Iar la Cartea Sfîntă citim: „Cei ce vor să se îmbogățească, alunecă în ispită și în cursă și în multe poște nebunești și vătămătoare, ca unele ce cufundă pe oameni în pierzanie și în osîndă” (I Tim. 6, 9). Ce poate fi mai clar?

Dar, fraților, să nu vă întristați. Dumnezeu ne vrea nu săraci, ci bogați. Însă bogăție nu trecătoare, ci veșnică și inepuizabilă. Cît e de aleasă această bogăție, noi nici prin vis nu ne putem închipui. Ea se dobîndește sus în cer dacă adunăm încă de acum, teaurizînd bunurile sufletești și trupești, ajutînd pe săraci să se ridice, iubind adică pe semenul nostru ca pe noi înșine. Pe aceasta să o căutăm, pentru aceasta să ne străduim. Amin.

Pr. IOAN BOȚOCAN

„Și va naște fiu și vei chema numele lui Iisus”

(Matei 1, 21)

După cum ne învață Sf. Scriptură și dascălii mari ai Bisericii noastre, Dumnezeu ne-a zidit cu voie liberă, cu posibilitatea de a alege între două sau mai multe căi. Acest lucru ne obligă însă să răspundem, să dăm socoteala de faptele noastre, atît înaintea oamenilor, cît și — mai ales — înaintea lui Dumnezeu, care vede și știe totul. În atotștiința Sa dumnezeiască, El a văzut și greșala strămoșilor noștri, Adam și Eva, și urmările nefericite pe care acest pas greșit făcut de ei împotriva voinței lui Dumnezeu l-a avut asupra tuturor urmașilor lor. Pentru a reface această greșală și

urmările ei, adică pentru a vindeca firea noastră îmbolnăvită prin păcatul strămoșesc, Dumnezeu, în bunătatea Sa cea mare, încă din veșnicie a hotărât trimiterea pe pământ a Fiului Său iubit. Iar a se face Dumnezeu om este un lucru cu totul mare și cu anevoie de priceput cu mintea noastră. De aceea era necesară o îndelungată vestire și pregătire a neamului omenesc pentru primirea Lui, căci n-avea să vină ceva mic și neînsemnat, cum zice Ier. Augustin. Această pregătire Dumnezeu a făcut-o la început direct prin toate noroadale pământului, iar de la patriarhul Avram numai prin poporul evreu.

În amintirea acestei pregătiri pentru primirea Mântuitorului Iisus Hristos, Biserica noastră a așezat Sf. Evanghelie de la Matei cap. 1, 1—25, care s-a citit în această Duminică dinaintea Nașterii Domnului, pentru ca prin ea să ne aducem aminte de înaintașii după trup ai Domnului Iisus Hristos, precum și de toți prorocii, mari și mici, care L-au vestit, gătindu-l calea cu sute de ani înainte. Să vedem câte ceva din amîndouă aceste teme.

*

I. Știm cu toții că Sf. Apostol Matei a scris Evanghelia sa mai ales pentru poporul evreu, căruia a voit să-i dovedească că Domnul Iisus Hristos a fost într-adevăr Mesia cel prezis de proroci și așteptat atît de mult. — Șirul acestor dovezi, Sf. evanghelist Matei îl începe cu „Cartea neamului lui Iisus Hristos, fiul lui David, fiul lui Avram”, cum am auzit citindu-se la începutul Evangheliei (Matei 1, 1).

Prin „Cartea neamului lui Iisus”, sau prin „Genealogia lui Iisus”, cum se mai spune, înțelegem lista care cuprinde cu numele pe înaintașii sau pe strămoșii după trup ai Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Întreg poporul iudeu știa că Mesia se va trage din sămînța lui Avram și familia lui David, adevăr pe care Sf. Matei vine și-l întărește acum, spre a-L deosebi de alți falși Mesia, care apăreau din cînd în cînd în istoria poporului evreu, dar care nu puteau să-și dovedească originea lor davidică.

Sf. Apostol și evanghelist Matei începe această genealogie cu patriarhul Avram, vrînd să adeverească prin această împlinirea legămîntului dintre el și Dumnezeu, care i-a spus la vremea sa: „Și eu voi ridica din tine un popor mare, te voi binecuvînta, voi mări numele tău și vei fi izvor de binecuvîntare ... și se vor binecuvînta întru tine toate neamurile pămîntului” (Facere 12, 2—3). Astfel patriarhul Avram este capul coloanei generațiilor din neamul lui Izrail urcînd apoi în timp pînă la prorocul și regele David 14 neamuri, perioadă în care poporul evreu a fost condus în bună parte de judecători. De la prorocul David și fiul său Solomon pînă la robia babiloniană a urmat seria altor 14 neamuri, perioadă caracterizată prin multe suferințe, cînd poporul a fost condus de regi și cînd apar și figurile luminoase ale profeților trimiși de Dumnezeu. De la robia babiloniană pînă la Iisus alte 14 neamuri, cînd poporul a fost îndrumat de arhierei, pînă cînd a venit arhiereul cel mare, Iisus Hristos.

Fiecare perioadă din acestea trei, amintite de Sf. Matei, cuprinde după cum am văzut câte 14 membri. Numărul acesta nu este întîmplător, ci el este voit de Cel ce a purtat tot timpul grijă de soarta acestui popor, conducîndu-i destinele spre rostul pe care îl avea de îndeplinit în istoria mîntuirii

noastre. Numărul 14 este compus din numărul 7 luat de două ori. La iudei numărul 7 trecea drept un număr care indica ceva desăvârșit, sfânt. Așa de pildă Dumnezeu face cerul și pământul în 7 zile (firește nu de ale noastre), fixează săptămîna tot de 7 zile (Eșire 20, 8—10). Scoțînd în lumină faptul că fiecare perioadă numără cîte $2 \times 7 = 14$ membri, Sf. evanghelist Matei a vrut să ne facă să înțelegem că Dumnezeu a avut o îndoită grijă de neamul și familia din sînul căreia urma să se nască Fiul Său iubit, Domnul nostru Iisus Hristos.

Se va întreba însă cineva: Bine, dar de unde a putut să ia Sf. evanghelist Matei numele atîtor persoane, care au trăit cu zeci și sute de ani înainte de Mîntuitorul? Iată de unde: Era un străvechi obicei la evrei ca familiile mai mari să-și alcătuiască tablouri genealogice, care cuprindeau pe toți urmașii acelei familii. Astfel îl vedem pe Moise scriind în Facere 5, 1 și urm. Cartea neamului lui Adam, în I Paralipomena sau I Cronici găsim pagini întregi de astfel de liste, precum și în alte locuri din Vechiul Testament, cu un cuprins mai mic sau mai mare. De obicei aceste tablouri genealogice se păstrau la templul din Ierusalim, unde erau mai în siguranță și mai ferite de falsificări. Un mare istoric evreu, din primul veac după Hristos, ne spune că preoții iudei din toate țările trimiteau la Ierusalim numele copiilor lor și că el însuși și-a găsit acolo genealogia sau cartea neamului său. Așadar, Sf. apostol și evanghelist Matei, ca un fost slujbaș de seamă, își va fi procurat cu oarecare ușurință de la templu informațiile cuvenite pentru alcătuirea genealogiei lui Iisus Hristos. Din lista sa însă el a înlăturat o seamă de regi care s-au făcut vinovați înaintea lui Dumnezeu și a poporului de o mulțime de fărădelegi, precum și pe alți membri răi, care nu erau vrednici să fie pomeniți între ascendenții trupești ai Mîntuitorului.

Din acest fapt putem să tragem și noi anumite învățături. Și anume: În aceste tablouri genealogice femeile de obicei nu se introduceau, ori în genealogia Mîntuitorului noi găsim patru nume de femei. Aceasta înseamnă că Mîntuitorul, încă de la nașterea Sa, a ridicat femeia la aceeași demnitate cu bărbatul; și femeia a fost zidită de același Părinte ceresc, pentru a se împărtăși și ea, alături de bărbat, din bucuriile rînduite de Dumnezeu oamenilor în viața lor pămîntească. Ba mai mult, găsim chiar femei străine de neamul iudeu, cum este Rut moabiteanca, ceea ce ne arată că Iisus a venit să aducă la lumină toate neamurile. El a venit pentru toți oamenii, indiferent cum i-ar chema și indiferent ce culoare ar avea. Știm apoi că binecuvîntarea pămîntească și făgăduințele lui Dumnezeu treceau de obicei asupra primului născut al familiei, ori, David spre pildă, este cel de al 7-lea fiu al tatălui său Iesei, ceea ce ne învață că nu înția naștere, ci calitățile suflatești sînt hotărîtoare pentru alegerea lui Dumnezeu.

II. Am spus la început că tot în Duminica de astăzi săvîrșim pomenirea Sfinților Vechiului Testament și mai cu seamă a prorocilor, care cu sute de ani înainte, înrîuriți fiind de Duhul lui Dumnezeu, au vorbit cu multă exactitate despre venirea lui Mesia, despre locul unde se va naște, timpul în care se va naște, din cine se va naște, zăgrăvind-i chipul și rînduirea cea nouă pe care o va aduce în lume.

Astfel, înainte de Mîntuitorul cu 1000 de ani, psalmistul David vorbește de suferințele și moartea lui Iisus: „Străpuns-au mîinile și picioarele

mele" (Ps. 21, 18); „Impărțit-au hainele mele între ei și pentru cămașa mea au aruncat sorți" (Ps. 21, 20). Pentru bogatele și însemnatele sale profeții privitoare la venirea Mântuitorului Iisus Hristos, profetul Isaia mai este numit și evanghelistul Vechiului Testament. Cu 700 de ani înainte, el spune că Iisus se va naște din fecioară: „Iată fecioara va lua în pîntece și va naște fiu și vor chema numele lui Emanuil" (Isaia 7, 14), adică vor mărturisii pe Dumnezeu arătat în chip omenesc, cum tilcuiește Sf. Chiril al Alexandriei. „El va fi lumina neamurilor, va deschide ochii celor orbi și va elibera pe cei robiți", grăiește același profet în altă parte (Isaia 42, 6—7).

Cu 600 și ceva de ani înainte de Mîntuitorul, profetul Ieremia vorbește de „Păstorul cel bun", spre deosebire de păstorii cei răi care „pierd și împrăștie oile turmei" (Ier. 21, 1 și urm.). Despre același lucru și cu puțini ani mai de vreme vorbește și profetul Iezechil: „Eu voi paște oile mele și eu le voi odihni, zice Domnul. Oaia pierdută și rătăcită o voi întoarce la staul, pe cea rănită o voi lega și pe cea bolnavă o voi întări" (Iezechil 34, 15—16). Tot profetul Iezechil vorbește despre marele eveniment al învierii morților, adevăr pe care Domnul Iisus Hristos avea să-l întărească în chip desăvîrșit.

Profetul Daniil, care a activat în timpul robiei babiloniene, a vestit timpul precis cînd avea să vină Mesia și că El va fi omorît: „Să știi și să înțelegi, că de la ieșirea poruncii pentru zidirea din nou a Ierusalimului și pînă la *Cel Uns*, cel *Vestit*, sînt șapte săptămîni și săptămîni șasezeci și două ... și Cel Uns va pieri fără să se găsească vreo vină într-însul, iar cetatea și templul vor fi distruse" (Daniil 9, 25—26), ceea ce s-a și întîmplat.

Profetul Miheia, care a trăit în timpul profetului Isaia, a prorocit locul unde se va naște Domnul: „Și tu Betleeme Efrata mic ești între miile (de cetăți) lui Iuda, din tine va ieși povățuitor în Izrail iar obîrșia lui este dintru început, din zilele veșniciei" (Miheia 5, 1). Profetul Zaharia a prezis intrarea măreață a lui Iisus în Ierusalim, în preajma patimilor Sale, și vinderea Lui cu 30 de arginți: „Bucură-te foarte fiica Sionului, căci iată împăratul tău vine la tine drept și biruitor, smerit și călare pe asin" (Zah. 9, 9); „Aruncă olarului prețul acela cu care tu ai fost prețuit de către ei. Și am luat cei 30 de arginți și i-am aruncat olarului în casa sa" (Zah. 11, 13). Se știe că 30 de arginți era prețul de cumpărare al unui rob.

Acestea și încă altele asemenea lor au grăit profeții despre venirea Fiului lui Dumnezeu în lume. Viața lor a fost frumoasă și curată, bine plăcută lui Dumnezeu, fiind exemple vii de urmat. Au avut mult de suferit din partea regilor și a celorlalți conducători ai vremii, iar cei mai mulți dintre ei au murit ca niște adevărați mîcenici ai Mîntuitorului Iisus Hristos. Despre suferințele lor, Sf. apostol Pavel ne vorbește astfel: „Au îndurat batjocuri și bătăi, ba și lanțuri și temniță; au fost uciși cu pietre, au fost lierăstruiți, au fost supuși la cazne, au murit uciși de sabie, în cojoace și piei de capre au pribegit, răbdînd lipsuri, strîmtorări și (tot felul) de răutăți" (Evrei 11, 36—37).

Iată de ce în această Duminică, încă din vremi străbune, credincioșii Bisericii noastre au adus profeților cîntări ca acestea: „Cu razele grăirii de Dumnezeu strălucind prorocii cei numiți cu nume mare, pururea se fericesc și rodind graiurile duhului nașterea cea nespusă a lui Dumnezeu tuturor au

propovăduit și după lege sfârșitul și-au luat, viețuind viață minunată" (Din cîntările zilei).

*

Doar o săptămînă ne mai desparte de marele praznic al Nașterii Domnului, al Intrupării Fiului lui Dumnezeu, eveniment care, după cum am putut vedea în cuvîntul nostru de mai sus, a fost îndelung pregătit de Dumnezeu — în atotînțelepciunea și dragostea Sa față de noi — și de multe ori prezis prin gura profeților Săi.

Ca unii ce sîntem creștini, să căutăm cu tot dinadinsul a ne pregăti să întîmpinăm cu vrednicie Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos. Ea să nu fie pentru noi o simplă amintire a unui mare fapt care s-a petrecut aieva acum aproape 2000 de ani, ci un prilej de a păși mai hotărîți pe calea poruncilor dătătoare de viață pe care ni le-a lăsat nouă Mîntuitorul. Aceasta este adevărata prăznuire pe care i-o putem face. La astfel de prăznuire ne îndeamnă și cîntarea pe care am auzit-o astăzi: „Soarele cel neapus din pîntece fecioresc *a răsări se grăbește*, ca să lumineze toată partea cea de sub soare, de aceea *cu ochi curați și cu cinstite fapte* să ne nevoim a-L în-tîmpina și să ne gătim acum a primi pe cel ce vine întru Duhul la ale sale, străin născîndu-se precum bine a voit, ca pe noi cei înstrăinați la petrecerea Edemului să ne întoarcă ca un milostiv, născîndu-se în Betleem”.

Diacon GH. PAPUC

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

O IDENTIFICARE GREȘITĂ

NU CRONICARUL RADU TEMPEA II, CI ALTCINEVA

În colecția de portrete a Muzeului bisericii Sf. Nicolae din Scheii Brașovului, Orașul Stalin, există o pânză, una din cele mai vechi, veacul al XVIII-lea, nesemnată, nedată, cu indicația caligrafiată ulterior pe un carton: *Protopopul Radu Tempea, născ. 1691-1742*.

Ar fi vorba, așadar, de cronicarul Tempea, manuscrisul căruia: *Istoriia biserecei Scheilor Brașovului*, a fost publicat de Sterie Stinghe în 1899,¹ originalul păstrându-se și azi în arhiva istorică a bisericii.

Cine a făcut identificarea și pe ce temeiuri, încă nu putem preciza. Cei care l-au menționat în studiile lor, de bună credință fiind, n-au mai stat să cerceteze critic pânza, ci au reprodus-o drept a lui Radu Tempea,² poate și dintr-o ușor de înțeleasă mândrie locală. Astfel, ultimul cercetător al trecutului acestei biserici, indus în eroare de amintitul carton, reproduce portretul ca al lui Tempea II atît în studiul despre Tempești,³ cît și în cercetările asupra trecutului bisericii,⁴ cu mențiunea: *Radu Tempea II. Cronicarul (După un tablou din Arhiva Bisericii)*.

Un studiu foarte atent al pânzei dovedește, însă, după aproape două sute de ani,⁴ că nu poate fi vorba de Radu Tempea cronicarul, ci de altcineva, tot protopop, tot brașovean.

Dovada va rezulta din descrierea portretului:

Pe un fond maro, aproape negru, conturul bustului se pierde. Fața, doar, apare luminoasă, mîinile mai puțin, iar sub reveranda groasă, încheiată într-un singur nasture la git, se distinge o altă haină, în dungi negre și galbene, acestea cu dungi albe în ele, dînd impresia unei cravate lungi, în dungi piezișe, desen care se observă puțin și la mînecele care ies puțin din reverandă. Chiar acest detaliu ar fi trebuit să oprească atenția cercetătorilor; veșmîntul e neobișnuit pentru un preot ortodox ardelean.

¹ Brașov, Tip. Ciurcu & Comp., 1899, VI — 219 — 7 p.

² Candid C. Mușlea, *Biserica Sf. Nicolae din Scheii Brașovului. Vol. I. Brașov, Inst. de arte grafice „Astra”, 1943, p. 189.*

³ Candid C. Mușlea, *O dinastie de preoți și protopopi. Radu Tempea. Șase generații de preoți și protopopi din aceeași familie. Brașov, Tip. „Astra”, p. 16. În ambele locuri reproducerea e nefericit realizată.*

⁴ Contemporanii și urmașii imediat ai acestora vor fi știut, desigur, că portretul este al lui Eustație Grid. Confuzia s-a întîmplat cînd nimeni din cei ai bisericii nu-și mai aduce aminte al cui e portretul. Abia atunci cineva a pus cartonul cu pricina, după criterii foarte puțin științifice.

Mijlocul e strâns într-un briu negru, îngust, de 6,8 cm. Părul negru, cu cărarea la mijloc, așa cum îl poartă călugării, îl bănuie prelungit în plete. Barba, fără să fie bogată, încadrează fața cu umerii obrazilor scoși în evidență de ascetismul întregii figuri. În bărbie, două locuri goale pînă la colțul gurii. Mustățile scurte, sărace și ele, se lasă la colțuri pe gură. Ochii mari, căprui, interiorizați, par și mai mari din cauza sprîncenelor ridicate la extremitățile dinspre temple. Nasul foarte puțin arcuit spre afară. A pozat stînd, fără să se vadă scaunul, ținînd în ambele mîini o carte cu marginile compacte ale foilor vopsite în roșu; cartea e deschisă, pe prima pagină fiind scris în cirilică, cu majuscule (rîndul prim nu-l dăm, nefiind siguri de descifrare): ...CA D(U)HU MIEU — CATRA TINE — D(U)MNEZEULE — PENTRU CA — LUMINA SINT — PORUNCILE (iar pe pagina a 2-a): TALE — PRE PAMINT — DREPTATE CA INVATAȚI — CEI CE LACUIȚI — PRE PAMINT.

Descrierea, pînă aci, poate fi și a portretului lui Radu Tempea, după cum poate fi și a oricărei alte fețe bisericești din epocă. În lipsa fotografiilor care, prin comparație, să ducă la identificări sigure; în lipsa altor portrete ale aceleiași fețe, în lipsa unei descrieri în proză, posibilitățile de a emite o părere se reduc tot numai la elementele pe care le poți descoperi pe o pînză.

Aici, le avem concludente.

Iată-le!

Sus, în stînga, începînd de la nivelul umerilor, se distinge o fereastră cu două canaturi; unul din ele e larg deschis spre înăuntru. Fereastra e simplă și, comparînd-o, e identică cu actualele ferestre ale vechii școli românești, cele dinspre biserică, și anume cele de la etaj, cărora ulterior, și numai la camera din stînga, li s-a mai adăugat un rînd de ferestre care la restaurare vor trebui scoase.

Ceea ce nu s-a observat pînă acum e silueta unei biserici ce se vede prin fereastra deschisă, siluetă redusă la proporții de chivot: 12,1 cm turnul cel mai înalt, 8 cm turnul din față, 5,3 cm lățimea corpului bisericii, văzută lateral, nu din față, anume dinspre nord, adică așa cum pictorul a văzut-o în raport cu clădirea școlii.

Stăruind cu cercetările în altă lumină decît cea de cameră, se poate constata cu toată certitudinea că este vorba chiar de biserica Sf. Nicolae, cu turnul principal gotic-înalt, elegant, cu turla subțire, așa cum există și azi, iar al doilea turn, cel de la intrare, mult mai scund, are acoperișul în formă de bulb (ceapă), evidentă reproducere a turelor rusești, influență pe care o vom explica.

Turnul are ceas.

Acest turn este același pe care-l aflăm în chivotul pictat pe prima foaie a *Inventarului* din 1759,⁵ dar care nu există în *Inventarul* de la 1700—1742,⁶ anul morții lui Radu Tempea, unde de asemenea avem biserica pictată, tot pe prima filă.

Concluziile se impun de la sine:

Cronicarul Radu Tempea murind în 1742 nu putea să apară pe o pînză pe care avem biserica Sf. Nicolae cu turnul cu ceas, știut fiind că acest turn

⁵ V. și Candid C. Mușlea, op. cit. vol. I., p. 82.

⁶ Ibid., p. 72. Noi ne-am orientat după originale.

a fost ridicat numai la 1751, din dania împărătesei Rusiei, Elisabeta Petrovna, așadar la nouă ani după moartea lui Tempea.

Portretul, deci, nu este și nu poate fi al cronicarului Tempea.

*

Turnul cu ceas ridicat la 1751 se datorește ostinelilor fără răgaz ale protopopului Eustatie Grid, cel care fusese la Moscova, — la „Mosc” — să ceară sprijin împărătesei Elisabeta Petrovna pentru Ortodoxia tot mai agresiv asaltată de „uniație”; și sprijin moral, — o intervenție la împărăteasa Maria Terezia s-a și produs, cu salvatoare consecințe pentru brașoveni, — dar și material, concretizat prin suma de 13.000 fl.

Statie Grid era un admirator al Rusiei. In manuscrise îl aflăm când Eustatie Gridovici, când Eustatie Vasilievici.

Mărirea, din punct de vedere arhitectonic, a bisericii a constituit pentru harnicul și învățatul protopop, încununarea concretă a unor strădanii lungi și anevoioase. Acoperișul turnului, în formă de bulb, după modelul rusesc, e un omagiu pe care Grid înțelegea să-l aducă țării care-l sprijinise în ostelile lui. Omeneste, putea fi mîndru de ceea ce realizase. Indicația pe care, probabil, chiar el va fi dat-o pictorului de a face să apară, discret, în portretul pe care și-l făcea, și această *mîndrie* a lui — turnul cu ceas — trebuie văzută pe linia tradiției. Intr-un fel, ctitor era și el.

Dar protopopul Eustatie Grid a reclădit și școala românească din curtea bisericii, reclădire din piatră, la 1761. Era, și aceasta, una din trainicile lui mîndrii. De aceea a și ținut să i se facă portretul într-una din clasele de la etaj ale școlii, anume în clasa cu tavanul așa de frumos lucrat în ștuc. Se simțea mai acasă între zidurile pentru ridicarea cărora atîta ostenise.

Portretul, deci, nu poate fi, credem noi, decît al protopopului Eustatie Grid.

Statie Grid murind la 1767 și clădirea școlii fiind ridicată la 1761, însemnează că portretul n-a putut fi executat decît între aceste două evenimente: 1761—1767.

Să mai adăugăm că pînza (87,7×71,4 cm) e valoroasă și din punct de vedere artistic.

Pictorul ne este, încă, necunoscut. La o restaurare, necesară azi, poate s-ar descoperi semnătura și data sub stratul negru așezat în cei aproape două sute de ani de păstrare în condiții vitrege de multe ori.

ION COLAN

CONSTANTIN CHIRICESCU

1863—1929

Iată un nume popular! Cine dintre teologi sau preoți nu s-a întâlnit cu el la studiul Noului și Vechiului Testament, cu cele trei lucrări biblice de căpătii, care poartă pe copertă numele eruditului C. Chiricescu? Sau cine nu a înregistrat, ca pe-o faptă de laudă, contribuția sa adusă la problema pascaliei? „Om de-o aparență severă și închis”; cum îi zice un admirator, dar de-o amabilitate și de-o familiaritate care cucerea. Figură simpatică și impunătoare, a făcut cinste catedrei universitare, pe care a ilustrat-o ca puțini alții.

Născut în cătunul Vilcelele, comuna Topești-Gorj, la 21 ianuarie 1863, a studiat Seminarul la Rimnic-Vilcea și București. Studii universitare a urmat la Cernăuți, unde în 1889, a fost promovat doctor în Teologie.

A funcționat ca profesor și director la Seminarul din Huși (1889—1892). De la 1892 pînă la 1894 e profesor la Seminarul Veniamin din Iași, iar din decembrie 1894 la Facultatea de Teologie din București. A predat Patrologia și Istoria dogmelor, catedră pe care a ocupat-o prin concurs și pe care a deținut-o pînă aproape de 9 ianuarie 1929, cînd a încetat din viață. Din 1904 a ocupat, simultan, și catedra de Studiul biblic al Testamentului Vechi și al Testamentului Nou la Seminarul din București.

A fost defensor eclesiastic, director al Tipografiei Cărilor bisericești, administrator al Casei școalelor, membru în Comisia Institutului biblic, membru în Adunarea eparhială, în Congresul național-bisericesc, raportorul lucrărilor pentru îndreptarea calendarului, membru în Senatul universitar, decan vreme de aproape 14 ani, prorector al Universității din București, rector-girant și director în Ministerul Cultelor.

A scris, pe lîngă altele:

1. Despre minune, București 1895. Studiul reîmpreună o conferință publică ținută la Iași. Dă definiția minunii, discută posibilitatea ei și se referă la cîteva minuni efectuate de Mîntuitorul și la minunea învierii Sale din morți.

2. Ermineutica biblică, tipărită pe spesele lui Gh. Timuș, episcop al Argeșului, fost profesor și decan la Facultatea de Teologie, București, 1895. E un manual în 165 p., pentru elevii Seminarilor Teologice. În forma în care s-a publicat a fost obiectul prelegerilor sale în calitate de profesor la Seminarul din Iași. E o carte bine scrisă.

3. *Sfântul Apostol Pavel după Sfânta Scriptură*, București, 1898.
 4. *Douăzeci de cuvântări*, în colaborare cu C. Nazarie, București, 1900.
 5. *Viața lui Iisus Hristos*, după P. Didon, în colaborare cu C. Nazarie, în 2 volume, București, 1900—1901. E o frumoasă monografie a Mintuito-
 rului, îngrijit tradusă.

6. *Expunerea doctrinei Bisericii creștine, ortodoxe*, însoțită de deose-
 birile ce se întâmplă în celelalte comunități creștine (după Guetteé), Bucu-
 rești, 1901.

7. *Călăuza predicatorului*, traducere, prelucrare și alcătuire, în colabo-
 rare cu Ic. C. Nazarie, București, 1902.

8. *Arheologia biblică*, București, 1903. E un manual pentru Seminariile
 Teologice în care se expune întreg materialul necesar înțelegerii antichită-
 ților biblice. Limba îngrijită și stilul avîntat ridică prestigiul manualului.
 Expunerea e atît de clară încît e folosit cu simpație chiar și de studenții Fa-
 cultăților. A apărut în mai multe ediții.

9. *Introducere în Sfintele cărți ale Testamentului Vechi*. București, 1903.
 Manualul e întocmit pentru uzul Seminariilor. A fost de un real folos chiar
 și pentru studenții universitari, pînă la apariția manualului lui V. Tarnavski
 în 1928.

10. *Privire asupra instituțiunii sinodale în diferite Biserici ortodoxe*
 de răsărit, București, 1909. Tratează despre compunerea Sinodului, sesiune,
 competență, alegerea ierarhilor, judecare, etc.

11. *Despre Psaltire*, București, 1915. Apreciază Psaltirea din punct de
 vedere religios.

12. *Bazele unificării legislative bisericești*, 1920.

13. *Calendar bisericesc ortodox pentru toți anii*, 1923. E un studiu
 foarte important pentru calendaristica ortodoxă.

14. *Calendarul nostru nu e schimbat, ci îndreptat*, 1925. O lămurire
 pentru cei mulți.

15. *Pascaliea bisericii creștine ortodoxe de răsărit în conformitate cu*
calendarul îndreptat, 1925. Reproduce un referat către Sfîntul Sinod. Aceeași
 lucrare o publică sub auspiciile Ministerului de Externe și în limba fran-
 ceză cu titlul: *Le comput pascal de L'église chrétienne orthodoxe d'orient, en*
conformité avec le calendrier rectifié, București, 1925.

16. *Așezarea Pascaliei în calendarul îndreptat*, 1926, apărută și în limba
 franceză: *Adaptation de la Pascalie au calendrier rectifié*, 1926. Acest studiu
 asupra pascaliei a fost tradus în rusește și pentru ortodocșii finlandezi,
 Sortavala, 1926, la stăruitoarea cerere a lui Gherman, arhiepiscopul Fin-
 landei.

Răsfoind analele anului 1911 constați că viața nu i-a adus prea multe
 bucurii, că lumea a fost adesea nedreaptă cu omul din care nu emana
 decît bunătate. Din 9 ianuarie 1929 C. Chiricescu nu mai este trupește prin-
 tre noi.

Prin calitățile sale trăiește și azi, n-a murit. Iată pentru ce memoria
 lui trebuie cinstită nu numai de cei care l-au cunoscut, ci de toți iubitorii
 de progres.

Pr. Prof. Dr. N. NEAGA

DESCHIDEREA NOULUI AN ȘCOLAR 1958—59 LA INSTITUTUL TEOLOGIC DE GRAD UNIVERSITAR DIN SIBIU

După ce în tot cursul lunii septembrie s-au desfășurat conform programului întocmit după prevederile regulamentare examenele sesiunii de toamnă, iar la 1 octombrie a început munca efectivă de predare a cursurilor și seminariilor, Duminică 5 octombrie 1958 s-a făcut inaugurarea solemnă a noului an școlar la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu.

Dimineața, profesorii, funcționarii și studenții Institutului au luat parte la Sfânta Liturghie săvârșită în Catedrala mitropolitană — în prezența I. P. S. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului și a P. S. Arhiereu *Teodor* Scorobeț Rășinăreanul — de un sobor de preoți-profesori ai Institutului și de alți slujitori bisericești. Răspunsurile liturgice au fost date de Corul mixt al Catedralei, dirijat de P. C. Pr. Gheorghe Șoima, conf. univ.

La priceastă a predicat P. C. Ierom. Prof. Dr. *Nicolae Mladin*.

Relucrându-se apoi la deschiderea solemnă a noului an școlar la Institutul Teologic Universitar din orașul nostru, Păr. Prof. N. Mladin a arătat că el crește pe viitorii preoți împărtășindu-le lumină din lumina lui Hristos și insuflându-le bunătate față de toți oamenii, pregătindu-i astfel să fie folositori și Bisericii, și Patriei noastre înfloritoare.

La sfârșit, din ușile împărătești, P. C. Pro-rector Dr. Sp. Cândea a citit rugăciunea de invocare a Duhului Sfânt asupra muncii profesorilor și studenților.

După Sf. Liturghie, în aula Institutului, s-a desfășurat festivitatea deschiderii noului an școlar. La masa prezidială a luat loc I. P. S. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului, încadrat fiind de rector și de pro-rector.

Corul bărbătesc al studenților teologi, dirijat de P. C. Pr. Gh. Șoima, a cântat rugăciunea „Tatăl nostru”, armonizată de Ciprian Porumbescu.

P. C. Prof. Dr. *Soțron Vlad*, rectorul Institutului, a salutat pe toți cei prezenți și a declarat deschis noul an școlar.

După cuvîntarea rectorului, corul a executat compozițiile muzicale „Psalm”, de Gh. Șoima și „Imnul Federației Mondiale a Tineretului Democrat”, de Novicov.

Festivitatea s-a încheiat cu cuvîntul I. P. S. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului, care a spus în esență următoarele:

Prea Cucernici Părinți, Iubiții mei fii sufletești,

A trecut vara, și toamna, așa de frumoasă cum este, ne-a adunat din nou în această sală și pe tineri și pe bătrîni. Tinerii s-au adunat să se re-

vadă și să se bucure unii de alții, iar noi — cei mai vîrstnici — ne-am adunat ca să-i vedem și să ne bucurăm de ei. Am cerut de la Bunul Părinte Ceresc, prin rugăciuni, să lumineze mințile și inimile dascălilor și ucenicilor acestei școli, pentru ca lucrarea lor să fie roditoare și pentru sufletele celor care muncesc, și — la timpul său — pentru obștea Bisericii noastre întregi. Ne-am adunat aici ca la un atelier, meșteri și ucenici. Și, cum în orice atelier se lucrează cu unelte, școala noastră încă-și are uneltele ei; acestea sînt mai ales rugăciunea și cartea.

Pentru rugăciune, și cei vechi și cei noi, aveți paraclisul care vă este deschis în fiecare zi. Deschisă vă este și catedrala noastră așa de încăpătoare, pe care, cu ajutorul lui Dumnezeu, o vom face și frumoasă.

Mă gîndesc la un student nou, despre care știu că intrînd în bibliotecă s-a mirat foarte și oarecum îngrijorat și-a spus: „Cînd am să citesc eu atîtea cărți?” Iar suindu-se în paraclis și văzîndu-l așa de împodobit, și-a făcut cruce cu sîială, zicîndu-și: „Vai, ce frumos e!”

Cînd am auzit unele ca acestea, mie tare mi-a plăcut: știam că cine și-a făcut această socoteală, văzînd biblioteca, trebuie să fie un tînăr iubitor de carte. Eu îl liniștesc de pe acum, că nu trebuie să le citească chiar pe toate, dar rog pe Dumnezeu să-i ajute să citească cît mai mult; pentru că arma cărții bune este ca arma Duhului Sfînt, puțin străbate biruitoare și prin viața aceasta și în viața de dincolo. Cu acestea vă îndemn dragii mei, pe toți, să studiați cît mai mult, cît mai intens, pentru că preoția noastră este iubitoare de știință; este iubitoare de orice știință dar mai ales de știința sîntă cu care zilnic ne înarmăm, ca să putem, la rîndul nostru, lumina și pe alții. Noi cînstim din toată inima pe cei ce lucrează pe alte tărîmuri ale științei. Admirăm și laudăm pe cei ce iscodesc unelte care să ne facă viața trupului tot mai ușoară. Toți meșterii științei stau în slujba poporului și a fericirii lui. Tot așa vrem să fim și noi folositori poporului, vieții și fericirii lui sufletești.

Totuși, iubiți studenți, unealta care vă va da mai multă putere de muncă — și aceasta statornic — este rugăciunea: și obștească, așa cum am avut-o astăzi, și cum o aveți zi de zi în paraclis, dar și rugăciunea individuală a fiecăruia, care se retrage în inima și mintea sa. Nu mă gîndesc la rugăciunea care-și dă ochii peste cap și așează pe om într-o ținută nefirească, ci la rugăciunea omului așa cum l-a lăsat Dumnezeu, cu inima și mintea deschise, adresîndu-se Părintelui din Cer cu încredere totală, ca a unui copil, părintelui de aci, de pe pămînt.

Părintele Rector ne-a vorbit așa de frumos despre Mitropolitul Șaguna, de la nașterea căruia s-au împlinit 150 de ani. Marele Mitropolit s-a gîndit deopotrivă și la carte și la rugăciune și la școală și la biserică. S-a gîndit la școală pentru că din vrednicia lui avem această școală la nivelul de astăzi. Poate că am spus prea mult, dar nu regret. Vrednicia lui zace în aceea, că el a lucrat și după moarte, prin devotații săi urmași.

Lucrul lui l-a continuat mai ales regretatul Mitropolit Nicolae, care a pus la punct dezvoltarea acestei școli. Punct și nu prea, pentru că punctul definitiv nu-l poate pune nimeni, niciodată. Institutul nostru teologic o să crească an de an, deceniu de deceniu, veac de veac tot mai mult, prin dascălii săi vrednici și prin studenții săi silitori.

Dar Mitropolitul Șaguna s-a gândit și la rugăciune: catedrala noastră s-a născut, măcar în gând, tot în capul lui; el a purces și la adunarea cea dinții a fondurilor trebuitoare pentru durarea ei. Așa că ori ne gândim la carte, ori la rugăciune, tot la el ne întoarcem spre a dobîndi bun îndemn — prin pildă.

Inarmați cu aceste două unelte, rugăciunea și cartea, veți putea ajunge, dragii mei, la rodirea bogată a strădaniilor voastre din anul academic în care intrăm. Iar pe DVoastră, cinstiți oaspeți, la primăvară, dacă ne-o ținea Dumnezeu, Vă poftim la seceriș.

Deocamdată, nu uitați sflatul din Epistola către Efeseni: „Răscumpărați vremea...” (Ef. 5, 16). Nu lăsați să treacă nici o zi fără lucru. Pentru că ziua trecută, n-o mai prinzi niciodată. Cu ziua de ieri nu mai poți lucra, iar cu ziua de mâine încă nu poți lucra, pentru că nu știi dacă o s-o ajungi. Singura zi care e întreagă a voastră, este ziua de astăzi. N-o lăsați să treacă înzadar. Și atunci veți fi mulțumiți. Prin silințele voastre ne vom bucura cu toți de slava Bisericii noastre sfinte și de înălțarea Patriei noastre dragi.

Impărtășindu-vă arhieresti binecuvîntări pentru noul an academic, rog pe Tatăl ceresc să vă ajute și să vă ocrotească.

După festivitate, I. P. S. Mitropolit *Nicolae* s-a întreținut cu cei prezenți, iar apoi a părăsit aula Institutului petrecut de acordurile imnului arhieresc.

GRIGORIE MARCU

FESTIVITATEA DESCHIDERII ANULUI ȘCOLAR 1958—59 LA ȘCOALA DE CÎNTĂREȚI BISERICESTI ȘI SEMINARUL TEOLOGIC DIN CLUJ

Festivitatea deschiderii anului școlar la Școala de Cîntăreți Bisericești și Seminarul Teologic din Cluj s-a ținut în ziua de miercuri 1 octombrie 1958, cu următorul program:

La orele 7, toți elevii școalei, însoțiți de părinții-profesori, au luat parte la Sf. Liturghie Arhierască din Catedrala Sf. Episcopii, servită pe P. Sf. Sa Episcopul TEOFIL al Clujului, înconjurat de un sobor de preoți, din care au făcut parte, din partea școalei: pâr. arhid. Dr. Ioan Zăgreanu, directorul școalei și pâr. duhovnic Al. Fărcaș.

După serviciul Sf. Liturghii, s-a oficiat slujba invocării Duhului Sfînt, citindu-se rugăciunile speciale de începutul anului școlar și rostindu-se polihroniile respective.

Festivitatea s-a continuat apoi în sala festivă a școalei, unde s-a oficiat slujba sfințirii apei, de către un sobor de preoți.

Răspunsurile, atît la Sf. Liturghie cît și la serviciul invocării Duhului Sfînt, precum și la sfințirea apei, au fost date de către corul elevilor școalei, sub conducerea pâr. prof. Ioan Brie.

Luînd apoi cuvîntul pâr. director, Dr. Ioan Zăgreanu, P. C. Sa arată că Școala de Cîntăreți Bisericești și Seminarul Teologic din Cluj, deschizîndu-și din nou porțile, spre a primi pe cei ce se pregătesc pentru cariera de slujitori ai stranelor și ai altarelor Bisericii noastre strămoșești, își în-

deplinește o datorie sfântă față de Biserica noastră Ortodoxă precum și față de scumpa noastră patrie.

Arătînd însemnătatea acestei școli pentru Biserica Ortodoxă, pâr. director indică sarcinile care apasă pe umerii pâr. profesori în noul an școlar și schițează principiile după care școala înțelege să facă instrucția și educația elevilor. De asemenea, P. C. Sa arată că măsurile disciplinare ce se vor lua în acest an școlar împotriva elevilor care vor dovedi că nu au chemare spre cariera preoțească, vor fi mult mai severe decît în anul trecut.

Pâr. director arată apoi tot ceea ce conducerea școalei a înțeles să facă pentru buna funcționare a ei în acest an școlar.

Părintele director face apoi un simțit apel la toți elevii școalei, ca în noul an școlar, să depună toate eforturile spre a putea realiza chemarea pe care o au în viitor, de a fi, după cuvintele Mîntuitorului: „Lumina lumii și sarea pămîntului”. În continuare, pâr. director își exprimă mulțumirile față de autoritățile conducătoare ale Sf. noastre Biserici: Sf. Sinod în frunte cu Prea Fericitul Pâr. Patriarh *Justinian*, I. P. S. Sa Mitropolitul *Nicolae* al Ardealului, P. Sf. Sa Episcopul *Teofil* al Clujului, P. Sf. Sa Episcopul *Valerian* al Orăzii, Onor. *Departament al Cultelor* și față de toți sprijinatorii și voitorii de bine ai școalei pentru tot ajutorul primit pînă acum, precum și încrederea că în viitorul an școlar va primi din partea tuturor același ajutor neprecupețit.

Pâr. director își încheie cuvîntarea, cerînd ajutorul Atotputernicului Dumnezeu pentru ca roadele pe care le va aduce școala în anul școlar care începe, să fie spre preamărirea lui Dumnezeu, spre slava Sf. noastre Biserici și spre folosul scumpei noastre patrii, Republica Populară Romînă.

În numele elevilor a luat cuvîntul Săbăduș Ioan din anul V Seminar, asigurînd pe P. Sf. Sa Episcopul *Teofil*, pe P. C. pâr. director și pâr. profesori, precum și organele de conducere de stat, că elevii școalei înțeleg ca în anul acesta să se străduiască și mai mult, spre a-și cîștiga hrana sufletească de care au nevoie în viitoarea lor carieră, spre luminarea poporului dreptcredincios.

Luînd cuvîntul, P. Sf. Sa Episcopul *Teofil* al Clujului își exprimă bucuria pentru faptul că noul an școlar începe cu adevărată însuflețire, atît din partea elevilor, cît și din partea P. C. Pâr. profesori.

Adresîndu-se elevilor îndeosebi, P. Sf. Sa le înfățișează în cuvinte alese ce însemnează apostolatul preoției și ce se cere astăzi din partea unui viitor preot, pentru realizarea acestui apostolat. Arătînd temeiurile biblice ale apostolatului preoției, P. Sf. Sa cere din partea elevilor toată rîvna și strădania nu numai la dobîndirea cunoștințelor, cît mai ales la cîștigarea evlaviei personale a fiecăruia, fiindcă studiul, numai dacă merge mînă în mînă cu evlavia, poate fi valorificat în apostolatul preoției.

P. Sf. Sa își încheie cuvîntarea, dînd arhieresti binecuvîntări profesorilor și elevilor școalei, spre a aduce rod îmbelșugat, spre binele Bisericii și al poporului dreptcredincios din scumpa noastră patrie, Republica Populară Romînă.

Corul elevilor școalei, sub conducerea pâr. prof. I. Brie, a intonat cîntarea „Cu noi este Dumnezeu”. Cu aceasta serbarea s-a sfîrșit.

SFINȚIRI DE BISERICI

I. SFINȚIREA BISERICII DIN HĂLCHIU

Duminică, în 12 octombrie a. c., I. P. S. Mitropolit Nicolae a sosit la Hălchiu, raionul Codlea, însoțit de P. C. Prot. Stavr. D. Călugăr, secretar eparhial, pentru a săvârși slujba sfințirii bisericii de aici, îmbrăcată în pictură nouă de mîna maestrului Emil Ivănescu. La intrarea în sat I. P. S. Sa a fost întîmpinat de o ceată de călăreți și de sunetele clopotelor celor două biserici, ortodoxă și evanghelică C. A. În fața bisericii soborul preoților a ieșit înaintea I. P. S. Sale cu Sf. Evanghelie și Sf. Cruce.

P. C. Prot. Vasile Coman a rostit cîteva cuvinte de bun sosit, subliniind importanța acestei vizite.

Răspunzînd, I. P. S. Sa a spus:

Cu inima îmbucurată sosesc în mijlocul dumneavoastră în ziua praznicului de astăzi, cînd cu rugăciunile noastre și cu darul Sf. Duh vom sfinți lăcașul pe care l-ați înfrumusețat, vom sfinți lăcașul de rugăciune în care și-au plecat genunchii părinții noștri, vi-i plecați voi și-l vor pleca fiii și nepoții voștri. M-am bucurat că am auzit clopotele înfrățite întreolaltă așa cum se înfrățesc inimile noastre romînești cu inimile fraților sași în mijlocul cărora trăiți voi și în mijlocul nostru trăiesc ei. Noi așa am trăit și înainte cu toate națiunile pe care ni le-a dat Dumnezeu să ne fie vecine. Cu atît mai mult ne vom sili să trăim și de aici înainte sub steagul patriei noastre, pentru că așa ne învață legea noastră creștinească în care au crezut părinții noștri.

Cu această credință, mulțumindu-vă că mi-ați ieșit în cale, purcedem la sfințirea bisericii.

După rostirea rugăciunilor de sfințire, s-a intrat în biserică începînd imediat Sf. Liturghie. Răspunsurile au fost date de corul bisericii Sf. Nicolae din Orașul Ștalin dirijat de Gh. Diaconu.

După Sf. Liturghie a vorbit Pr. I. Pura, parohul bisericii, apoi I. P. S. Mitropolit Nicolae a rostit următoarea predică:

De astăzi de dimineată ne rugăm împreună Părintelui din cer, pentru Sf. biserică aceasta și pentru cei ce cu credință, cu dragoste și cu frică de Dumnezeu intră într-însa.

Nu știu dacă ați băgat de seamă că de cîteva ori mi-am îndreptat privirea înainte și în dreapta și în stînga și apoi mi-am aruncat-o și asupra voastră, pentru că aici, în inima Birsei unde ne găsim, vedem țara întreagă cu frumusețile ei, cu poporul ei credincios, cu bogățiile ei și pămîntești și cerești deopotrivă; pentru că Dumnezeu a binecuvîntat țara noastră întreagă și cu bogății pentru trăirea noastră de aici de pe pămînt dar și cu bogății pentru dincolo de moarte, pentru împărăția lui Dumnezeu care ne așteaptă pe toți.

Acum trei săptămîni am fost la Zărnești tot pentru sfințirea unei biserici, cam la fel de veche ca cea de aici. Și acolo biserică era așezată în mijlocul cimitirului. Mi-am adus atunci amînte de cuvintele unui episcop care l-a întregat pe un preot: „Mare este parohia părinte?” — „Mare”. — „Cam cite familii?” — „Apoi să tot fie o sută”. Dar tot părintele a întregit răspunsul: „Dar parohia mea nu este numai din cei vii ci și din cei morți, căci

eu mă rog în fiecare Duminică și sărbătoare și pentru cei vii dar nu uit nici de cei morți, căci noi trăim din zestrea celor care s-au dus demult, iar copiii noștri vor viețui și din zestrea noastră nu numai din agoniseala lor.

Am mai văzut ceva în biserică. Mi se pare că nu toată biserica este pictată din nou. Părintele spune că toată, dar eu tot nu cred. Pe iconostas sînt icoane vechi și m-am bucurat și mai mult, căci în Duminici și sărbători vă veți aduce aminte de cei care au ostenit pentru durarea acestui sfînt lăcaș, începînd de la Hagi Sandu și Paraschiva. Așa este legea noastră, împletită cu tradiție, rodul muncii de acum și nădejdiile de viitor.

Iubiții mei fii, întîmplarea a făcut ca tocmai în ziua de azi să se citească Sf. Evanghelie care începe: „Ieșit-a Semănătorul...”. Sîntem în toiul semănatului care la vară sau la toamnă va da rodul cel nou. Ceea ce faceți voi pe ogor facem și noi preoții în Sf. noastră Biserică, alergăm să semănăm sămînța noastră care este a lui Iisus Hristos Domnul nostru. Și sămînța noastră poate cădea pe piatră, pe cărare, între mărăcini sau pe pămînt bun. Să îngrijiți, dragii mei, și de ogorul cel pămîntesc în care vă semănați sămînța, ca să aducă roadă și curată și bogată și pentru aceasta este nevoie de hărnicie și lucru la timp. Să nu uitați însă nici de ogorul sufletului pe care-l năpădește paragina și buruiana ori de cîte ori nu-l ari, grapi și sapi la timpul său. Căci atunci nici el nu va rodi, pentru că dintr-un suflet părăginit nu răsare nici credință, nici dragoste, nici nimic bun.

Iubiții mei fii, cum biserica vă este împodobită din vrednicia voastră, siliți-vă ca Duminică de Duminică și sărbătoare de sărbătoare s-o împodobiți și cu prezența voastră, căci cea mai frumoasă biserică din lume este biserica cea care are mai mulți credincioși în ea.

Încă odată, dragii mei, vă mulțumesc vouă și Bunului Dumnezeu pentru ziua de azi și pe El îl rog să vă binecuvinteze pe toți cu bucurie, dragoste și pace în așa măsură încît ori unde ați merge, să preamăriți din toată inima pe Dumnezeu cel unul în ființă și întreit în persoane, Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt. Amin!

După această predică, diaconii catedralei V. Gîrbu și I. Bolog întonează polihroane pentru I. P. S. Mitropolit Nicolae, pentru conducătorii R. P. R. și pentru credincioșii adunați la această sfîntă slujbă.

La agapa ce a avut loc după oficierea serviciului divin, s-au rostit toas-turi pentru P. F. Sa Justinian, pentru conducătorii R. P. R. și pentru toți oamenii de bine.

În încheiere, I. P. S. Mitropolit Nicolae a mulțumit tuturor pentru toate.

II. SFINȚIREA BISERICII DIN MIHAI VITEAZUL

În ziua de luni, 13 octombrie a. c., I. P. S. Mitropolit Nicolae era așteptat în parohia Mihai Viteazul, raionul Sighișoara. Cu toată ora tîrzie de seară, credincioșii, în număr mare voiau să întîmpine sosirea Înaltului Ierarh.

În numele credincioșilor și clerului a vorbit Pr. paroh L. Bologa, care printre altele a spus:

S-au scurs 137 de ani de cînd Vasile Moga a trecut pe aici, trecere care a trezit la o nouă viață pe oameni, făcîndu-i să zidească din temelie bise-

rica pe care urmașii lor au desăvârșit-o, chemîndu-vă pe I. P. S. Voastră să vă rugați pentru ca prin aceste rugăciuni să o sfințiți.

Noi vă spunem din toată inima: Bine ați venit.

A doua zi dimineata, la praznicul Cuv. Paraschiva, a început slujba sfințirii. La Sf. Liturghie au slujit: I. P. S. Mitropolit Nicolae, înconjurat de un sobor de preoți.

După oficierea Sf. Liturghii, I. P. S. Mitropolit Nicolae s-a adresat credincioșilor, spunînd:

Poate Dumnezeu a vrut, dar sigur că și oamenii, căci oamenii buni vor se vrea Dumnezeu, iar Dumnezeu vrea ce vrea omul bun, credincios, plin de iubire față de Sf. maică Biserică. Zic, poate Dumnezeu a vrut ca vara asta să sfințesc biserici vechi cu podoabă nouă. Această podoabă este ca o slovă, căci cel ce n-a cunoscut slova despre sfinți, despre Dumnezeu, sau nu va cunoaște-o vreodată, îi va fi deajuns să-și arunce ochii pe pereții bisericii și va citi ca într-o carte.

Am intrat cu mare bucurie în lăcașul acesta și cu toată căldura inimii m-am rugat. Dumnezeu a lăsat pe om să fugă de pustiu, să-și facă o casă serică; luați aminte la cetaniile Apostolului și ale Sf. Evangheliu și mai ales a maestrului Nițulescu au făcut să te simți bine și aproape de Dumnezeu în casa aceasta veche, dar nouă.

Acum, la despărțire vă dau trei sfaturi:

Nu uitați să împodobiți și cu prezența voastră această frumoasă biserică; luați aminte la cetaniile apostolului și a Sf. Evanghelist și mai ales să liți oameni care iubesc pacea, și în familie, și în comună și în regiune, căci atunci pacea se va răspîdi și în țară și în lumea întreagă.

Dumnezeu să vă binecuvînteze.

Înainte de a pleca, I. P. S. Mitropolit Nicolae a mulțumit tuturor pentru toate și le-a împărțit arhierești binecuvîntări.

DORIN JACOTĂ

CONSTITUIREA ADUNĂRII EPARHIALE A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI PE PERIOADA 1958—1962

Expirînd mandatul vechilor Adunări Eparhiale, în temeiul Art. 70 din Regulamentul pentru alegerea, funcționarea și dizolvarea organelor deliberative și în temeiul Art. 30 lit. p. din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Romîne, Prea Fericitul Patriarh *Justinian*, prin Decizie patriarhală, a fixat pentru ziua de 16 octombrie 1958 alegerea noilor membri, clerici și mireni, în Adunările Eparhiale din cuprinsul Patriarhiei Romîne.

În vederea împlinirii acestei Decizii patriarhale, teritoriul Arhiepiscopiei de Alba Iulia și Sibiu a fost împărțit în 10 circumscripții electorale, iar în ziua de 16 octombrie a. c., s-a purces la vot. Au fost aleși 30 de deputați: 10 clerici și 20 mireni.

I. P. S. nostru Mitropolit *Nicolae* a convocat noua Adunare Eparhială, în sesiune de constituire, pe data de Duminică 9 noiembrie 1958.

În ziua sorocită, dimineata, în Catedrala mitropolitană, membrii noii Adunări Eparhiale, în frunte cu I. P. S. Mitropolit *Nicolae*, au luat parte

la Sfânta Liturghie arhierească, săvârșită de P. S. Arhiepiscop Teodor Rășinăreanu, împreună cu un sobor de preoți și diaconi. La priceastă a predicat P. C. Ioan Vlad, consilier arhiepiscopesc, iar la sfârșitul Sfintei Liturghii P. S. Arhiepiscop Teodor a citit rugăciunea de invocare a Duhului Sfânt.

Lucrările Adunării s-au desfășurat după Sfânta Liturghie în Aula Institutului Teologic Universitar din Sibiu.

O delegație a Adunării Eparhiale, în frunte cu P. C. Prot. Stavr. Traian Beiașcu, vicar arhiepiscopesc, s-a prezentat la I. P. S. Mitropolit *Nicolae* rugându-l să ocupe scaunul prezidial, să deschidă și să conducă ședința de constituire a noii Adunări Eparhiale.

I. P. S. Mitropolit *Nicolae* preia conducerea, deschizând lucrările Adunării printr-o cuvîntare, în care, în rezumat, a spus:

„Voi sînteți Biserica lui Hristos celui viu”, zice Sf. Pavel; voi mireni și voi clericii, dar nîdespărțiți unii de alții.

Dar cum rămînem cu Biserica „conducătoare” și „ascultătoare”? La noi, în sensul strict al cuvîntului, nu este Biserică ascultătoare și Biserică conducătoare. La noi nu este decît Biserică ascultătoare. În Biserica noastră numai unul are dreptul să poruncească: Iisus Hristos. Toți ceilalți, care mai poruncim cîte ceva, o facem în numele Lui, căci El este capul, iar toți ceilalți sîntem mădulare: unul ochi, unul ureche, unul deget... Într-un trup sănătos, fiecare mădular își are locul și însemnătatea sa. Așa și în Biserică, fiecare ne avem locul și însemnătatea noastră. Dar nu pot apăsa cu destulă putere, că toți sîntem ascultători. Pînă și Iisus a ascultat mai întîi, făcîndu-se rob, ca pe noi să ne dezrobească; s-a deșertat, după cum ne spune Sf. Pavel în Epistola către Filipeni (2, 7), de toată slava Sa, făcîndu-se asemenea cu oamenii, pentru ca să ne ridice pe toți la cer.

Aș dori să nu se mai confunde încă un lucru: noi sîntem Biserică ierarhică, dar nu sîntem Biserică clericală. Biserică ierarhică este aceea, în sinul căreia totul merge „după rînduială”, cum spune Sf. Pavel.

În cele duhovnicești clerul purcede în virtutea puterii pe care o are de la Mîntuitorul prin cuvintele pomenite mai sus. În cele culturale și economice, el cere ajutorul și colaborarea credincioșilor mireni, ca în felul acesta frăția să fie nu numai în ascultare, ci și în conducere. Dar, cu bună socoteală.

Preotul poate face și ce face mireanul, mireanul însă nu poate face tot ce face preotul. Așa a fost mereu în Biserica noastră Ortodoxă. Neuitatul nostru mitropolit Șaguna, ca om de cultură și canonist, a știut acest lucru. De aceea și-a zidit Statutul Organic pe temelia acestei împreună lucrări a clerului și poporului. Au fost multe critici pentru acest lucru, dar „apa a curs și pietrele au rămas”. Pe acest adevăr este zidită și constituția noastră, pe „sfînta vechime”, după vorba lui Samuil Micu Clain. Așa este zidită Biserica noastră. În numele acestei constituții sîntem întruniți și noi aici, reprezentanții clerului și poporului.

Întîlnirea noastră de astăzi este cea mai ușoară. Acum ne constituim, adică ne căutăm locul în care avem să lucrăm în cei patru ani care ne stau în față.

Întîlnirea noastră este totuși însemnată. Să ne punem tot sufletul la treaba cea bună a conducerii Eparhiei noastre.

Eu știu că așa veți face. De aceea vă întâmpin cu toată dragostea mea părintească. Rog pe bunul Dumnezeu să ne țină sănătoși pe toți, să ne lumineze mintea și să ne curățe inima, pentru ca minte și inimă deopotrivă să le închinăm Lui. El să ne dăruiască putere și pace fiecăruia, Patriei noastre dragi, Republica Populară Română, și întregii lumi deopotrivă.

Bine ați venit și Dumnezeu să ne ajute.

După aceea, I. P. S. Mitropolit *Nicolae* numește doi secretari interimari în persoana P. C. Prot. Dr. Vasile Coman și a Dlui Prof. Dr. Iorgu Ivan. Secretarul cleric face apelul nominal al noilor deputați, care își prezintă mandatul.

I. P. S. Președinte invită apoi Adunarea să se despartă în două secții, în vederea verificării reciproce a actelor și mandatelor. Raportorii au prezentat apoi procesele verbale cu rezultatul verificărilor, în care se arată că nu s-a făcut nici o contestație. I. P. S. Mitropolit *Nicolae*, constatînd că deputații au fost aleși cu unanimitate și fără contestație, declară constituită Adunarea Eparhială a Arhiepiscopiei Ortodoxe Române de Alba Iulia și Sibiu și capabilă de a aduce hotărîri valide.

Declarîndu-se constituită, Adunarea alege trei secretari și anume pe P. C. Prot. Dr. Sofron Vlad, Dl Dr. Iuliu Georgescu și Dl Prof. Dr. Iorgu Ivan, după care se trimit telegrame omagiale Dlui *Ion Gh. Maurer*, Președintele Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române, Prea Fericitului Părinte *Justinian*, Patriarhul României, Dlui *Chivu Stoica*, Președintele Consiliului de Miniștri și Dlui *Dumitru Dogaru*, Secretarul General al Departamentului Cultelor.

Adunarea Eparhială trece în continuare la alegerea următoarelor Comisii de lucru pentru întreaga durată de patru ani:

Comisia bisericească, compusă din: Prot. Dr. Vasile Coman, Prot. Grigore Chichernea, clerici; Pantelimon Bratu, Iosif Gheorghe și Ioan Anton, mireni.

Comisia culturală, compusă din: Prot. Petru Boeriu, Prot. Alexandru Moisiu, clerici; Nicolae Lateș, Ioan Muncu, Dr. Florin Stinghe și Iosif Enășel, mireni.

Comisia economică, compusă din: Prot. Victor Negrea, Prot. Lazăr David, clerici; Dr. Iuliu Georgescu, Bucur Schiopu, Eugen Furnică și Gheorghe Muntean, mireni.

Comisia organizatorică, compusă din: Prot. Traian Belascu, Prot. Ioan Munteanu, clerici; Prof. Dr. Iorgu Ivan, Dr. Ilie Oltean, Petru Floca și Ilie Tătaru, mireni.

Ca reprezentanți în Adunarea Națională Bisericească se aleg următorii deputați: Prot. Traian Belascu, vicar arhiepiscopesc, și Ilie Tătaru.

Se aleg de asemenea membri în Consiliul Arhiepiscopesc plenar, precum și în Consistorul Eparhial.

Terminate fiind lucrările Adunării Eparhiale, a luat cuvîntul dl Dr. Iuliu Georgescu, care, în numele deputaților, mulțumește clerului și credincioșilor din cuprinsul Arhiepiscopiei noastre pentru încrederea pe care le-a arătat-o, alegîndu-i în acest for bisericesc. Accentuează apoi rolul important pe care l-a avut Biserica strămoșească la ridicarea poporului nostru.

Membrii Adunării Eparhiale sînt fericți, spune în continuare vorbitorul, că sînt colaboratorii I. P. S. Mitropolit *Nicolae* în lupta pentru pace și pentru binele poporului dreptcredincios.

De încheiere a vorbit I. P. S. Mitropolit *Nicolae*, spunînd în esență următoarele:

Am constatat cu bucurie că și această ședință s-a desfășurat în tradiționala noastră bună înțelegere.

Rog pe bunul Dumnezeu să vă ducă în pace acasă și să veniți cu aceeași bucurie ori de cît ori vă vom chema la ședințe de lucru.

Cei ce sîntem aci la centru ne dăm silința să ne împlinim datoria. Avînd totuși conștiința limpede a greșelniciei, nu a infailibilității noastre, sîntem bucuroși de orice îndrumare, observație sau informație. De aceea, ori de cîte ori veți crede că un cuvînt spus la timp ferește Biserica de un rău, să vă siliți să-l spuneți. Căci pe cît imi sînt de urite gîlcevile pe atît sînt de bucuros de orice semnalare cu rost.

Vă mulțumesc și Dumnezeu să ne binecuvinteze toate ostenele noastre, pentru slava Lui și fericirea poporului credincios.

Cu acestea, sesiunea de constituire a noii Adunări Eparhiale a luat sfîrșit.

Diacon GH. PAPUC

SĂRBĂTORIREA ÎMPLINIRII A 10 ANI DE LA REÎNTREGIREA BISERICII ȚORTODOXE ROMÎNE

În toamna anului acestuia s-au împlinit 10 ani de cînd românii greco-catolici din Ardeal, în frunte cu majoritatea covîrșitoare a preoților fostei biserici unite, au revenit la sinul de Mamă al Bisericii Țortodoxe Romîne, curmînd astfel dezbinarea bisericească a fiilor aceluiași popor credincios și, odată cu ea, toate costisitoarele neajunsuri pe care „unirea” de la 1698—1700 le-a pricinuit și uneia și alteia din cele două „străni” învrăjmășite de urzitorii aceluia act nefericit.

Pentru a cinsti după cuviință această aniversare, preoții Eparhiilor de dincoace de munți au arătat credincioșilor, din fața sfîntelor altare ale locașurilor noastre de închinare, în Duminica premergătoare zilei de 21 octombrie 1958, însemnătatea bisericească, națională și patriotică a refacerii unității noastre bisericești, pe care avem datoria sfîntă de-a o adînci și cimentă neconținut, folosind în acest scop toate mijloacele indicate, cu tact, cu înțelepciune și mai ales cu nefătărită dragoste frățească.

Mărți 21 octombrie 1958, la Alba-Iulia, s-au desfășurat serbările prilejuite de împlinirea primului deceniu de la săvîrșirea istoricului act al reîntregirii noastre bisericești. Aceste serbări s-au caracterizat prin sobrietate și căldură sufletească. Ele au fost ca o întîlnire frățească a celor ce au stat mărturie la săvîrșirea unificării bisericești a romînilor ardeleni, acum 10 ani, cu cei ce au rupt „pecetea” și, firește, cu cei ce de atunci încioace, mai curînd sau mai tîrziu, au înțeles năzuința străbunilor, vrerea poporului credincios și înreamătul înnoitor al zilelor ce le trăim — și le-au călcat pe urme.

În întîmpinarea înalților oaspeți, dimineața la orele 9, în gara Alba-Iulia, se afla I. P. S. Mitropolit *Vasile* al Banatului, împreună cu P. S. Episcop *Iosif* al Rîmnicului și Argeșului, însoțiți de numeroși slujitori bisericești. Din vagonul special sosit acolo în revărsatul zorilor, după ce a fost tras la peron, au coborît: Prea Fericitul Patriarh *Justinian*, Dl Secretar Ge-

neral al Departamentului Cultelor *Dumitru Dogaru*, I. P. S. Mitropolit *Iustin* al Moldovei și Sucevei și *Firmilian* al Olteniei, P. S. Episcopi *Antim* al Buzăului și *Chesarie* al Dunării de Jos, P. S. Episcopi-Vicari patriarhali *Antim* Tirgovișteanu și *Theoctist* Botoșăneanu, etc.

Cu același vagon a mai sosit la festivități P. C. Prot. Simion Mihălteanu, vicarul Episcopiei ortodoxe române din Statele Unite ale Americii.

După ce s-au întreținut cu cei prezenți la primire, înalții oaspeți s-au îndreptat cu mașinile spre marea Biserică a Reîntregirii bisericești, care le anunța sosirea cu dangăte prelungi de clopote.

La intrarea bisericii, Prea Fericitul Patriarh *Justinian* a fost întâmpinat cu Sfînta Cruce și Sfînta Evanghelie de către I. P. S. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului, însoțit de P. S. Episcopi *Teofil* al Vadului, Feleacului și Clujului și *Valerian* al Oradiei, împreună cu preoții și diaconii din sobor.

În vreme ce se cîntă de către cor imnul patriarhal, P. Fer. Patriarh și I. P. S. și P. S. Membri ai Sfîntului Sinod sărută Sfînta Cruce și Sfînta Evanghelie, iar apoi Prea Fericirea Sa e îmbrăcat în mantia arhierască.

Intrînd în Biserică, P. Fer. Patriarh *Justinian* ia loc în strana arhierască din dreapta, avînd alătura de-o parte și de alta pe I. P. S. Mitropoliți *Iustin* al Moldovei și Sucevei și *Firmilian* al Olteniei, iar în strănile din stînga bisericii pe I. P. S. Mitropolit *Vasile* al Banatului și alți înalți ierarhi.

Se fac rugăciunile îndăltinate și apoi se săvîrșește Sfînta Liturghie arhierască de către un impunător sobor alcătuit din: I. P. S. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului, înconjurat de P. S. Episcopi *Teofil* al Clujului și *Valerian* al Oradiei, precum și preoți și diaconi.

Răspunsurile liturgice au fost date de Corul mixt al Bisericii Reîntregirii, dirijat de Dl Gh. Pancu.

Sfintele rugăciuni și cîntări bisericești se depănau lin în atmosfera religioasă a marelui biserici care găzduiește de-o parte și de alta a sfîntului altar cele dintii icoane ale pămîntitorilor pentru Ortodoxia ardeleană, Sfînții Ierarhi Ilie Iorest și Sava Brancovici, Sfînții Cuvioși Mărturisitori Sofronie și Visarion și Sfîntul Mucenic *Nicolae Oprea Miclăuș* din Săliștea Sibiului.

La orele 12, Sfînta Liturghie arhierască s-a încheiat.

S-a desfășurat în continuare solemnitatea aniversării a 10 ani de la refacerea unității noastre bisericești, la care au luat parte pe lîngă cei mai sus amintiți, numeroși protopopi și preoți.

Organele locale ale puterii de Stat erau reprezentate prin Dnii: Gr. Mușan, președintele Sfatului Popular al Raionului Alba Iulia și Carol Ingrîșak, președintele Sfatului Popular al orașului Alba Iulia.

Au mai fost prezenți: Dnii Prof. Victor Brătulescu și Alexandru Bădăuță cu personalul tehnic al Expoziției aniversare a unificării bisericești, precum și un număr de credincioși din oraș.

Solemnitatea a început cu cuvîntarea I. P. S. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului. Adresîndu-se celor prezenți, I. P. S. Sa a spus:

Dăm slavă și mulțumită bunului Părinte ceresc, că ne-a învrednicit să ajungem această luminată zi, cînd prăznuim 10 ani împliniți de la marea faptă a reîntregirii Sfintei noastre Biserici Ortodoxe Romîne din Transilvania.

Ne-am adunat aici, în cetatea suferințelor și a biruințelor noastre românești, Membrii Sfintului Sinod, în frunte cu Prea Fericitul nostru Patriarh Justinian, și trimișii clerului și poporului dreptcredincios din cuprinsul Transilvaniei întregi. Pe toți ne învăluie aceeași bucurie, sfântă, că toți frații sintem împreună. De aceea, toți într-un gând mărturisim și laudăm pe Dumnezeu pentru marea Lui milostivire, cîntînd: „Mărire Ție, Celui ce ne-ai arătat nouă lumină...”!

*

Toată lumea știe azi cum s-a făcut așa numita „unire” bisericească din Ardealul de acum două veacuri și jumătate: Ea s-a făcut cu minciună și cu silă, cu momeli și amenințări, cu făgăduielile împăratului și cu tunurile împărătesei de mai tîrziu, cu temniță și moarte. De aceea n-a trebuit să treacă multă vreme pînă să se încredințeze mina de romîni păcăliți, în frunte cu vlădica și cu preoții lor, că ceea ce s-a urzit n-a fost treabă bună, ci una foarte rea, n-a fost unire, ci o dezbinare. După roadele lui se cunoaște pomul. Și roadele pomului uniației acestea au fost: dezbinarea romînilor ardeleni între ei înșiși și „deschilinirea” tuturor de frații lor de dincolo de munți, sau, după vîersurile din Plîngerea Mănăstirii Prislop, „răsnirea” lor de frații din Moldova și Țara Romînească.

Afîta a și vrut împăratul: dezbinarea romînilor. Viața a scos la iveală în curînd „mîntea romînului cea de pe urmă”. Oamenii trași pe sfoară împărătește, s-au dezamăgit și au purces cei mai mulți să dreagă ce s-ar mai fi putut. Incercările au fost multe și mari. Împăratul însă era prea puternic și uneltele lui prea viclene, iar romîni prea neputincioși.

Biruința deplină a Ortodoxiei trebuia să mai aștepte mult.

A venit anul 1944, 23 august, — și cele ce au urmat după această dată istorică. A venit puterea populară și împreună cu ea — libertatea tuturor cultelor din cuprinsul țării.

Acum, toate erau coapte pentru ceea ce avea să se întîmple: întregirea din nou și pentru totdeauna a Bisericii Ortodoxe Romîne. Aceasta au înțeles-o neuitatul Mitropolit Nicolae Bălan și Prea Fericitul Patriarh Justinian și cea mai mare parte a clerului fost greco-catolic. Că de poporul credincios n-a fost vorba niciodată: el este ce a fost și va fi ceea ce este: ortodox.

Mergînd la Blaj în 31 mai 1948, pe Cîmpia Libertății, Mitropolitul Nicolae Bălan a adresat întregii obștii greco-catolice o caldă chemare, să se întoarcă acasă, la sînul Bisericii Ortodoxe Romîne. Partea întîia a programului romînilor strigată în auzul lumii întregi în 1848, pe Cîmpia Libertății, adică unitatea națională, se împlinise de 30 de ani. Rămînea să se mai înfruptuiască partea a doua: unitatea noastră bisericească, în Biserica strămoșilor noștri dinainte de 1700: „Veniți că noi vă așteptăm cu brațele deschise... rupeți pecetile cu care V-au încătușat străinii, veniți acasă!” — a spus Mitropolitul Nicolae. Iar la 6 iunie a aceluiaș an, a urmat pîrinteasca chemare a Prea Fericitului nostru Patriarh Justinian, în numele Bisericii Ortodoxe Romîne întregi. Prea Fericirea Sa arată că prin uniație Habsburgii au urmărit dezbinarea și slăbirea romînilor din Ardeal, ca prin aceasta să-i poată stăpîni și exploata. „Nu vă mai lăsați amăgiți — a spus Înaltul Ierarh. Fiți vrednici de înaintașii voștri care au păstrat cu viața lor... toată legea și credința ortodoxă, în nădejdea că acest tezaur comun, al nostru și al vostru, va înlesni revenirea voastră... Hai să dăm mîna cu mîna, cei cu inima romîna”!

După ce prin denunțarea Concordatului cu Vaticanul a dispărut și ultima piedecă din calea reîntoarcerii la Ortodoxie a fraților noștri greco-catolici, a urmat ceea ce știe toată lumea: adunarea la Cluj, la 1 octombrie 1948, a celor 36 de protopopi și preoți greco-catolici, care în numele sutelor de preoți greco-catolici din Ardeal și Banat, care i-au trimis, au hotărât ruperea legăturilor cu Vaticanul și revenirea la Biserica Ortodoxă Română. Îndată după aceasta — la 3 octombrie 1948 — soborul de la Cluj s-a prezentat la București Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, aducându-i la cunoștință istorica hotărâre de la Cluj. După o rugăciune în Biserica „Sf. Spiridon”, s-a citit Actul Sinodal prin care protopopii și preoții greco-catolici erau primiți sărbătorește în sinul Bisericii Ortodoxe Române. A urmat înserната cuvîntare a marelui Mitropolit Nicolae al Ardealului și caldă chemare către clerul și poporul greco-catolic a Prea Fericitului Patriarh Justinian, ca să se înfăcească întreg la unitatea cea dintru început o Ortodoxiei noastre strămoșești.

După această caldă primire a preoților reveniți, valul de întoarcere, a fraților greco-catolici la sinul Bisericii-Mame a luat proporții uriașe, încît la 21 octombrie 1948, peste douăzeci de mii de credincioși, delegați ai parohiilor revenite, și ca la o mie de preoți, s-au adunat la Alba Iulia, cetatea de scaun a vechii noastre Mitropolii, pentru ca în fața altarului să se îmbrățișeze cu toții, preoți și mireni, ortodocși vechi și reveniți, mulțumind Părintelui ceresc pentru toate cite a rînduit El poporului român și mai ales pentru ziua aceea, pe care a făcut-o Domnul ca să ne bucurăm și să ne veselim într-însa.

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

*

De zece ani trăim, din mila lui Dumnezeu, învăluți în bucuria unității noastre bisericești. Tot românul iubitor de Hristos și iubitor de Țară, preot sau mirean deopotrivă, s-a silit în tot timpul acesta, după îndemnul vorbei din bătrîni, ca: „Cele bune să s-adune, cele rele să se spele”.

În duhul acestei silințe frățești și-a împărtășit statornic Sfîntul Sinod îndrumările sale întregii Biserici și-n același duh de înțelepciune și iubire și-au trimis îndemnurile lor în special Ierarhii din Ardeal, cu sfetnicii lor de la centrele eparhiale, către clerul și poporul credincios, vechi ortodox și revenit deopotrivă. Din ziua în care lucrarea Duhului Sfînt a dus la reîntregirea bisericească a turmei credincioase românești din Transilvania, cîrmuirea Bisericii noastre sfînte — fie că a fost vorba de Sfîntul Sinod, sau de ultimul preot iubitor de Dumnezeu și de frate — n-a mai făcut nici o deosebire între ortodocșii vechi sau noi.

Pentru întărirea frăției din sinul Bisericii noastre reîntregite s-au trudit toți propovăduitorii cuvîntului dumnezeiesc care se îndeletnicesc și cu scrisul, întocmind cărți sau colaborînd la revistele noastre bisericești. Așa încît a lor este în mare parte vrednicia de-a fi contribuit în măsură mare la întărirea unității noastre bisericești înfăptuită cu zece ani în urmă.

Această întărire a unității noastre bisericești au ținut-o veșnic la suprafața conștiinței lor toți îndrumătorii cursurilor preoțești de orientare misionară și socială, ca și toți dascălii acestor cursuri care i-au adunat laolaltă, pe timp de-o lună sau de două chiar, și pe unii și pe alții dintre slujitorii altarelor sfînte ale neamului nostru. Aici s-au rugat împreună, slujind la același altar și împărtășindu-se din același Pahar al mîntuirii, aici și-au lămu-

rit prin discuții frățești nedumeririle pe care le vor fi avut unii, aici au meditat și unii și alții asupra greșelilor pe care le vor fi săvârșit în trecut și asupra bunelor gânduri care urmau să le călăuzească pașii în viitor.

Nu puțin au atârnat în cumpăna lămuririi minților și limpezirii conștiințelor conferințele protopopești, la care au luat parte și cei vechi și cei noi, cu aceeași frățască rivnă de a se lumina și a se întări și pe ei înșiși și pe păstorii lor și de a-si spori însușețirea cu care iau parte la nobila luptă națională și universală pentru apărarea păcii.

Toate aceste silințe — și altele asemenea lor — au făcut ca asprimile vieții dintre frați să se tocească și gâlcevile de odinioară să amuțească, toată obștea laudând bunătatea Tatălui celui din ceruri, care de multe ori „certînd ne-a certat, dară morții nu ne-a dat”.

*

Am văzut ce s-a putut înfăptui în cei dintii zece ani de unire în sinul aceleiași Biserici-Mame Ortodoxe. Cele cu lipsă din pricina neputinței omenești, le va plini Domnul cu puterea și iubirea Sa cea fără de margini, în viitor.

Din mijlocul praznicului plin de lumină, pe care ni-l prilejuiește împlinirea celui de al 10-lea an de viață bisericească trăită cu toții la un loc, să ne înoinm legămîntul de-a sta cu toată trezvia de pază, ca nimic și nimeni să nu mai fie în stare a ne clăti credincioșia față de Sfînta noastră Biserică Ortodoxă Romîină și față de Patria noastră iubită.

Să păzim cu sfințenie unitatea Duhului întru legătura păcii (Efeseni 4, 32), prin dragostea de Dumnezeu și dragostea de frate. Să fim cu toții „un singur suflet și o singură inimă” (F. Ap. 4, 32), ca-n toate zilele vieții noastre, iubind unii pe alții într-un gînd să mărturisim, spre slava lui Dumnezeu, fericirea poporului Său dreptcredincios și pacea lumii întregi.

A luat apoi cuvîntul P. S. Episcop Teofil al Vadului, Feleacului și Clujului, care a spus următoarele:

Prea Fericite Părinte, Patriarh,
Înalt Prea Sfințiți și Prea Sfințiți Părinți Mitropoliți și Episcopi,
Domnule Secretar General al Departamentului Cultelor,
Prea Cucernici și Prea Cuvioși Părinți,
Onorată asistență,

Iată-ne înfilniți din nou ca să împlinim o plăcută și elementară datorie: aceea de a mulțumi Părintelui luminilor de la care porcede „toată darea cea bună și tot darul desăvîrșit” — pentru ajutorul ce ni l-a dăruit la refacerea unității noastre religioase, întîmplată acum zece ani.

Ne găsim laolaltă pentru a zecea oară ca să aniversăm cu recunoștință față de Dumnezeu și față de oameni, împăcarea noastră bisericească după 250 de ani de păgubitoare zbuciumare și vrăjmășie.

Ne-am întrunit din nou ca iară și iară să strigăm dimpreună cu psalmistul: „O, cît e de bine și cît e de frumos cînd frații locuiesc împreună” (Ps. 133, 1) și mărturisim cu bucurie sporită că această locuire împreună, această frățască conviețuire este din ce în ce tot mai senină, mai plăcută și mai rodnică. Ne cunoaștem mai bine, ne prețuim mai mult și ne iubim mai cu căldură decît odinioară, în vremea separației. Nici că se putea să fie altfel.

Acum cînd prejudecățile religioase ce ne stăteau în cale s-au irosit, cînd cultivatorii disprețului față de legea noastră strămoșească au amuțit, cînd susținătorii dezbinării bisericești de altă dată s-au risipit, — acum glasul strămoșilor se face auzit tot mai cu tărie, acum glasul popoarelor răsună tot mai limpede, imbiindu-ne să mergem pe drumul prieteniei, al înfrățirii și al păcii.

În istoria bisericească a poporului românesc din Transilvania sînt înscrise cu slove mari două date importante. Întîia este data de 7 octombrie 1698, a doua este data de 21 octombrie 1948. Una este o dată întunecoasă și tristă, cealaltă, o dată luminoasă și fericitoare. Anul 1698 este anul sfîșierii unității noastre sufletești, iar anul 1948 este data refacerii acestei unități. — Unul marchează începutul unei rupturi dureroase, iar celălalt aduce sfîrșitul aceleia.

Deși evenimentul jalnic de la 1698 n-a însemnat atunci și nici după aceea, o despărțire totală și profundă, ci una parțială și de suprafață, deși așa zisa unire cu Vaticanul, n-a adus cu sine o separare religioasă voită deplin și liber consimțită, ci una silnică și urgisită, totuși această distanțare formală, administrativă, între două părți ale aceluiași popor, i-a pricinuit acestuia amărăciune multă și — pe întinderea a două veacuri și jumătate — l-a slăbit prin frămintări deșarte.

Dăm azi slavă Proniei divine că distanțarea și frămintarea aceasta din sinul neamului nostru aparține de acum trecutului și o privim cu credință tare că ea nu va mai reapare niciodată în viitor.

Cu ocazia acestui popas de bucurie se cuvine să recunoaștem că fără libertatea de manifestare religioasă adusă și garantată de regimul democrat popular din țara noastră, nu s-ar fi putut naște mărețul eveniment de la 21 octombrie 1948 pe care îl prăznuim astăzi pentru a zecea oară.

Este fapt îndeobște cunoscut că sfîrșitul dezbinării, care a durat un sfert de mileniu, a venit odată cu apunerea puterii monarhice ce susținea această dezbinare. Fără schimbările norocoase aduse de instaurarea puterii populare, nu s-ar fi putut ridica glasurile de chemare ale Prea Fericitului Patriarh Justinian la București și ale adormitului mitropolit Nicolae al Ardealului la Blaj. Și nici n-ar fi găsit aceste părintești chemări, ecoul puternic pe care l-au avut.

Cu toate că presa uniată din trecut, aservită Vaticanului, alături de școala teologică și de școalele confesionale, căutau mereu să arate credincioșilor greco-catolici superioritatea Bisericii Apusene față de Biserica Răsăriteană și astfel să justifice separația dintre frații de aceeași limbă și obîrșie, totuși zgomotul propagandei lor n-a putut să acopere glasul singelui și porunca bunului simț care — în condiții de libertate — au biruit strigînd: „eu ți-s frate, tu mi-ești frate, în noi doi, un suflet bate”.

În decursul acestor zece ani de bisericească conviețuire, dacă nu toate, multe din urmele dezbinării trecute s-au șters, multe rane sufletești s-au vindecate, multe amintiri triste s-au stins și se vor mai stinge într-un viitor apropiat.

Înțelegerea largă și dragostea caldă pe care preoții și credincioșii reveniți le-au întîlnit la arhipăstori și păstori Bisericii strămoșești, i-au făcut să-și lapede micile nedumeriri și prejudecăți ce le-au nutrit, o parte din ei,

față de Biserica Ortodoxă și slujitorii ei și să se atașeze față de Ea cu sinceritate.

Tratamentul părintesc arătat de Sf. Sinod, clerului și poporului reîntors la vatra Bisericii lor străbune, s-a manifestat în multe și diferite forme. Nu-mi îngăduie timpul și nici locul să le înșir pe toate cele ce merită să fie cunoscute. Mă voi mărgini să enumăr doar câteva din cele principale.

În primii ani după revenire, în parohiile rămase vacante prin fuga păstorilor nămiți, Prea Fericitul Patriarh Justinian a trimis preoți de mir și călugări cărturari să servească în cele spirituale și să mângăie pe credincioșii părăsiți. Curînd după aceasta s-au distribuit tuturor bisericilor revenite un însemnat număr de cărți liturgice: Evangheliile, Liturghiere și Molitvelnice, și altele.

Atît înainte cit și după înființarea Fondului Central Misionar, numeroase parohii revenite au primit din parte Prea Fericitului Patriarh Justinian și a Chiriarhilor ardeleni subvenții apreciabile pentru construcții și reparații de biserici, de case parohiale, pentru procurarea de obiecte cultice.

Chiar cererile făcute de parohiile strîmțorate, către eparhiile de peste munte, n-au rămas nici ele nesatisfăcute.

Pentru orientarea preoților reveniți pe linia doctrinală și cultică ortodoxă, pe linia socială cerută de vremurile noi ce le trăim, pentru formarea unei luminoase conștiințe ortodoxe și cetățenești, s-au organizat Cursurile de Îndrumare Misionară și Socială. La aceste cursuri preoții reveniți au găsit un bogat izvor de orientare. Conferințele profesorilor, discuțiile la seminarii, serviciile divine și viața în comun, le-au oferit acestora imbelșugat material de informație și formare profesională și culturală.

Atitudinea plină de atenție, de prețuire și de iubire părintească a Ierarhilor Bisericii Ortodoxe Romîne față de clerul și poporul revenit, s-a oglindit și în faptul că la toate centrele eparhiale din Ardeal și Banat s-au rezervat posturi de conducere preoților reveniți. Această atenție aleasă a culminat în admiterea nevredniciei mele, preot revenit, ca membru al Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Romîne și episcop eparhiot întîi la Roman apoi la Cluj.

În materie de ranguri și distincții bisericești, conducerea Bisericii s-a arătat de asemenea generoasă față de preoții reveniți.

După cum era și firesc, dragostea a născut dragoste, atenția a născut respect, bunăvoința a stimulat ascultarea în sufletele celor îmbrățișați părintește. Aceste sentimente alese trezite în inimile reveniților dau asigurarea că pecetile rupte acum zece ani, vor rămînea rupte în vecii vecilor, iar cele de la 1948 vor fi respectate și neatînse pentru totdeauna.

Pentru încheiere, fie-mi îngăduit să mă opresc puțin și la aspectul duhovnicesc al problemei unificării.

Viața creștinească autentică este o viață de dragoste față de Hristos Fiul lui Dumnezeu și Mintuitorul neamului omenesc. Dar dragostea față de Dumnezeu nu este deplină dacă nu-i urmată de iubirea față de aproapele nostru. Iubirea către Dumnezeu nu poate fi despărțită niciînd de iubirea frățească. Una fără cealaltă este nedesăvîrșită dacă nu chiar iluzorie și falsă.

În lumina acestor adevăruri, cu gîndul la trecutul nostru de curînd apus, ne punem — cu mîhnire — întrebarea: în condiții de dezbinare și de urajbă putea oare să se dezvolte și să înflorească viața religioasă în toată frumusețea ei?

Este oare îngăduit unui creștin de bunăvoință să piardă din vedere — măcar o clipă — avertismentul categoric al Sfintei Scripturi care spune: „Dacă zice cineva — eu iubesc pe Dumnezeu — și urăște pe fratele său este un mincinos. Pentru că cel ce nu iubește pe fratele său pe care îl vede, cum poate să iubească pe Dumnezeu pe care nu-L vede? Și această poruncă avem de la El: Cine iubește pe Dumnezeu să iubească și pe fratele său” (I Ioan 4, 20—21).

Mai puternic, uluitor de puternic, este avertismentul pe care Dumnezeu ni-l face prin rostul sf. ap. Pavel când ne dezvăluie, că toate virtuțile și darurile duhovnicești, faptele bune cele mai strălucite și mai eroice, nu înseamnă nimic, n-au nici un preț înaintea lui Dumnezeu, sînt cu totul neșositoare pentru viața cea veșnică, dacă lipsește dragostea frățescă care nu pizmuiește, nu se laudă, nu se trușește... nu se minie... ci toate le suferă, toate le crede, toate le rabdă (I Cor. 13, 1—7).

Iată pe ce temelie solid se poate susține că dezbinarea bisericească între rominii ardeleni nu permitea o dezvoltare deplină a vieții lor duhovnicești.

Dar astăzi, separației și urăii dintre frați luîndu-i locul înfrățirea și pacea, dragostea poate crește nestîngherită și cu ea trăirea religioasă se poate înălța la culmi nebănuite.

Hristos poate apărea în sufletele credincioșilor în toată amploarea măreției și iubirii Sale dumnezeiești.

Roadele duhului se pot dezvolta neopăcite de minie și de zavistie.

Prin reîntregirea bisericească înfrățită, putem ajunge la renaștere duhovnicească. De la împăcare la învioreare sufletească. De la revenire la desăvîrșire. Unirea face puterea și în cele duhovnicești ca și în cele politice și economice.

Primeniți sufletește, uniți în cugete și uniți în sentimentele noastre, nimic nu ne împiedecă să trudim cu toții, ortodocși vechi și noi, pentru înălțarea poporului nostru la o viață tot mai bună și mai fericită, la o viață pașnică și îndestulată.

În mijlocul bisericii se înfățișează apoi P. C. Pr. Dr. Vasile Aștileanu, fost slujitor al Bisericii unite. Închinîndu-se către Sf. Altar și apoi înclinîndu-se înaintea Prea Fericitului Patriarh Justinian și a celorlalți I. P. S. și P. S. Membri ai Sfîntului Sînod, cu voce clară, în care vibra emoția și hotărîrea, P. C. Sa a arătat că împreună cu alți 15 foști preoți uniți, trece cu toată convingerea în slujba Bisericii Ortodoxe Romîne. P. C. Sa a spus următoarele:

Prea Fericite Părinte Patriarh,
Înalți Prea Sfînțiți Părinți,
Domnule Secretar General,
Iubiți Frați,

Emoționat peste măsură și copleșit de toate cele auzite și văzute azi, în această istorică cetate a suferințelor și bucuriilor poporului nostru, — îngăduiți-mi ca în numele meu și al altor 15 frați preoți din fosta biserică gr. catolică, să fac în fața acestui Sfînt Altar o smerită mărturisire.

În timpul celor 10 ani care s-au scurs de la unificare, nenumărate și adînci frămîntări au răscolit sufletele noastre.

Vedeam pe de o parte, pilda înțeleaptă a celor mai mulți frați preoți care în 1948 și-au îndeplinit cea mai sfântă datorie preoțească, aceea de a sta neabătut în mijlocul poporului credincios, pentru a-l călăuzi, așa cum au jurat, la limanul mântuirii veșnice.

De altă parte:

— Ne vedeam pe noi rupți și desprinși de comunitatea sufletească a credincioșilor, care ne-au prețuit și ne-au acordat toată încrederea lor;

— Ne vedeam pradă unei continue neliniști și remușcări că prin atitudinea noastră negativă, cauzăm o permanentă sminteală și sfidare a intențiilor bune și curate ale atitor mii și mii de suflete simple și scumpe inimii Mîntuitorului;

— Ne vedeam deasemenea rătăciți în preocupări străine de vocația și pregătirea noastră de bază;

— Ne gindeam apoi cu multă amărăciune, la paguba sufletească pe care ne-o cauzează absența noastră din mijlocul credincioșilor, căci prin ruptura de lingă ei vedeam că am pierdut însuși rostul nostru de păstori, iar renunțînd la calitatea de părinți sufletești, am devenit sterpi, neroditori și neproductivi de mîntuire sufletească.

Considerăm astăzi că, atît bunul Dumnezeu cît și poporul nostru credincios, așteaptă de la noi hotăriri și lucruri mult mai bune. În primul rînd ne așteaptă să ne vadă la locul nostru firesc, la altar și la amvon... căci, cine răspunde în fața lui Dumnezeu de mîntuirea sufletelor?

Preotul!

În grija lui a lăsat Iisus Hristos comoara divină a vieții harice. Dacă sint preoți care muncesc cu rîvnă apostolică, sufletele se mîntuiesc. Altfel nu. De aceea spune și Sf. Ioan Gură de Aur că preotul este un alt Hristos.

Lege grea! — care apasă greu asupra conștiinței noastre de preot și din care rezultă cu claritate, importanța excepțională a prezenței noastre în mijlocul credincioșilor.

Bine — ne-ar putea cineva întreba — dar atunci care este motivul ce v-a reținut atîta vreme rupți și izolați de poporul credincios?

Motivul — îndrăznesc să spun și să susțin — este unul omenesc și ca atare — raportat la divină și suprema cauză a mîntuirii sufletelor — minor.

E vorba de ceea ce Sanctitatea Sa Patriarhul Justinian spunea cu multă înțelegere și dragoste părintească: „O temătoare supunere și ascultare” față de autoritatea unui om, pe care-l supără întoarcerea noastră în mijlocul poporului. Deși vedem limpede că, nimic altceva nu ni se cere, decît să muncim cu rîvnă pentru mîntuirea sufletelor — și a nu le lăsa pradă osîndei veșnice.

Să judece lucid oricare dintre frații preoți care mai intenționează să mai persiste în atitudinea lor de așteptare, să adîncească problema și să studieze obiectiv istoria și învățăturile Mîntuitorului — și se va convinge că am dreptate.

Trebuie să ne gîndim că această „temătoare supunere” a costat atîtea suferințe de-a lungul veacurilor, că ea a cauzat dezbinarea „în două strane” a Bisericii strămoșești — dezbinare care a pricinuit atîta singe rău și atîtea suferințe. Și pentru ce oare, cînd în fond amîndouă aceste biserici dezbinat, mlădițe din tulpina nedoborîtă de nici o furtună — erau una: una prin istoria lor, una prin unitatea de limbă, de datini și de credință.

Dar astăzi vedem cu ochii noștri că, orice dezbinare a încetat, unificarea s-a făcut, iar clerul și poporul nostru a pășit ferm pe calea înfrățirii, a dragostei și deci a adevărului, a dreptății și a luminii.

Aceasta este realitatea în toată măreția și frumusețea ei!

Iar în fața acestei realități, nu mai încap de acum, nici o îndoială că, trebuie să ne întoarcem în mijlocul credincioșilor noștri care ne-au iubit și ne-au venerat așa de mult.

Și nu mă îndoiesc o clipă că, dragostea și venerația lor sinceră, merită să le facem această bucurie, stînd alături de întregul nostru popor și fortificîndu-l cu cele sufletești pe noul drum ce și l-a croit, drum pentru o viață mai bună, pentru bunăstare și mulțumire nu numai cerească ci și pămîntească, aceasta nefiind cu nimic în contradicție cu fericirea făgăduită în împărăția lui Dumnezeu care prin însăși esența ei este dreptate, dragoste și pace.

În spiritul acestor gânduri eu și cei 15 frați ai mei, am luat hotărîrea fermă de a cere cu toată smerenia inimilor noastre ca, să ne împărtășiți și nouă din bucuria pe care de zece ani încoace o încercați, bucuria de a fi toți frații împreună.

În acest scop am întocmit o declarație comună, solemnă, căreia Vă rog să-mi îngăduiți a-i da citire.

P. C. Sa a citit apoi Declarația.

(Textul ei, apare în acest număr la p. 776).

După aceea, cei 16 preoți recent reveniți la sînul Bisericii noastre sărută mîna fiecărui ierarh și se îmbrățișează cu preoții din soborul liturghisitor.

Seria cuvîntărilor a fost încheiată de către Prea Fericitul Patriarh Justinian, care a spus:

Inalt Prea Sfințiile Voastre,
Prea Sfințiile Voastre,
Domnule Secretar General,
Prea Cucernici Părinți,
Iubiți credincioși,

În depănarea neostenită a zilelor și a vremii, încreștăm astăzi un deceniu de la data memorabilă de 21 octombrie 1948, cînd frații de același neam și de aceeași limbă, s-au hotărît să fie și de aceeași lege creștină ortodoxă.

Hotărîrea lor s-a luat aici la Alba Iulia, cetatea martoră a atîtor înclăștări pe viață și pe moarte pentru libertatea și unitatea poporului nostru.

Aici s-a legat, dar aici s-a și dezlegat zăpăsul vrăjbei dintre frați.

Această veche vatră romînească s-a zguduit de atîtea ori de freacămul mulțimilor pornite să-și facă dreptate și colbul ei a fost veșnic răscolit și frămîntat de pasul hotărît și aspru al luptătorilor pentru libertate și pentru pace.

Alba Iulia, nume cu răsunset de legendă, simbol al suferinței și al biruinței, între zidurile tale s-a ridicat steagul biruitor al înțelegerii și al păcii dintre frați. E steagul alb răsărit parcă din însuși numele tău, hărăzit să fie sol al păcii.

Copleșiți de o năvală de sentimente și de imagini, care se alungă în iureș nestăvilit, însoțim cu pietate umbrele mărețe ale celor care au fost neînfricați luptători pentru lege și dreptate, în frunte cu Vlădica Inochentie Mucu Clain; ne închinăm sfinților mucenici și mărturisitori, Vlădicii Ilie Iorest și Sava Brancovici, cuvioșii Sofronie de la Cioara și Visarion Sarai, ierarhul Oprea Miclăuș din Săliște, și alții alții, nenumărați preoți, călugări și țărani — prăznuiți astăzi — și urcăm în rugăciune gând curat și drept, de mulțumire, pentru toate biruințele prin care a binecuvîntat Tatăl cel cereș, lupta și truda poporului nostru.

Dar, cinstită adunare, — ce cuvînt ar putea să tălmăcească întreaga bogăție a simțămîntelor și gîndurilor noastre, ale tuturor celor adunați astăzi în această Catedrală, sub steagul sînt al păcii și înfrățirii pe veci.

Dintre toate, mai puternic răzbate în inimile tuturor simțămîntul bucuriei că sîntem iarăși una, că ne-am strîns din nou în casa părintească, Biserica strămoșească. Și „ce bine și frumos este, să fie frații împreună” (Ps. 132, 1).

Unitatea aceasta ne dă simțămîntul puterii, al tăriei de nebiruit în fața ori cărei încercări, al increderii în noi înșine și mai ales al increderii în ajutorul nedrămuț al lui Dumnezeu spre tot lucrul bun. Mina Lui tare ne-a călăuzit prin valurile istoriei și ne-a ajutat să ne ridicăm mereu tot mai sus, răsplătindu-ne truda și nădejile ce le-am pus în Cel, „fără de care nu putem face nimic” (Ioan 15, 5).

Pe drumul acesta de înălțare ne cheamă glasul Lui mereu înainte și chemarea Lui sîntă răsună din vrerea și din năzuința dreaptă a poporului.

Sînt numai zece ani de cînd ne-am dat „mînă cu mînă” și parcă n-am fi fost niciodată dezbinăți. Pînă atunci, orice vrăjmaș al poporului și al credinței noastre, putea să-și facă socoteli și planuri de asupriri viitoare și putea avea nădejdi că va izbuti, prin uneltiri, să oprească mersul nostru înainte.

Astăzi, lucrurile nu mai seamănă cu ceea ce a fost. Astăzi nu mai poate nădăjdui nimeni să frîngă unitatea noastră și să ne mai arunce vreun jug străin pe grumazi. Astăzi nu mai sînt „foști”, adică vechi și noi ortodocși, astăzi sînt numai dreptcredincioși creștini, care țin legea strămoșească.

De bună seamă, că îndoiala asupra trăinicieii unității sufletești înșăpuită la 1948, a mocrnit vreme îndelungată în sufletele unora dintre cei neîncrăzători. Dar îndoiala lor, pe cit a făcut să crească inima vrăjmașilor care pîneau sufletele noastre, pe atît a sporit hotărîrea celor încrăzători în soarta neamului și a Bisericii noastre.

Vremea, marele doctor al multor slăbiciuni, a tămăduit mereu neputința și a deschis tot mai neted drumul spre vindecarea celor neîncrăzători. Și zi de zi, an după an, nădejdea caldă i-a însuflețit pe tot mai mulți, iar cumpăna s-a înclinat definitiv spre calea pe care au pășit făuritorii actului istoric de la 21 octombrie 1948.

Dar, cinstită adunare, astăzi, în ceasul al unsprezecelea, în mijlocul sărbătoririi celor zece ani de la istoricul act al reîntregirii Bisericii Transilvaniei — un nou grup de fruntași profesori, protopopi și preoți greco-catolici, care au stat la îndoială timp de zece ani — au pășit pragul acestei Catedrale și s-au alăturat fraților lor foști greco-catolici și ortodocși. Prin delegatul lor — Pr. Prof. Dr. Vasile Aștileanu — au rostit și depus Sfîntului

Sinod, înaintea tuturor celor de față, mărturisirea lor de dragoste față de actul unificării și angajamentul de a sluji cu devotament consolidarea și întărirea dragostei frățești sub bolta aceleiași Ortodoxii românești.

După cuvîntul Sfintei Scripturi „și cei de pe urmă ca și cei dintîi” (Matei 19, 30), toți sînt primiți cu aceeași dragoste și declarăm că niciodată porțile casei părintești nu se vor închide pentru cei ce mai stau în căile rătăcirii sau ale îndoielilor.

Prea Cucernici Părinți,

Statornici în dreapta noastră credință și deopotrivă în dragostea de Patrie, slujind cu devotament poporul din mijlocul căruia s-au ridicat cu toții, preoții și Vlădicii Bisericii noastre au sădit în sufletele tuturor nădejdea spre o unitate cit mai deplină a întregului popor.

Prin înfăptuirea acestei unități în latura credinței, s-a întărit și mai mult unitatea poporului nostru și a crescut încrederea în puterile lui. El a fost îndepărtat de înrîuriri dăunătoare, organismul lui și-a sporit puterile de muncă și apărare.

În primul rînd, el a fost scos de sub înrîurirea Vaticanului.

Această înrîurire străină a pricinuit în trecut multe suferințe și a încercat să puie tot felul de piedeci în calea ridicării poporului nostru, în calea deplinei lui eliberări sociale și a propășirii sale.

Se cunosc toate uneltirile de acest fel și sînt încă proaspete în amintirea unora, suferințele pe care le mai seamănă printre cei slabi de înger, — oarecari năimiți.

Dar Ziditorul a toate a sădit legi și rînduieli netrecătoare și neschimbătoare în firea lucrurilor, și după aceste legi se cîrmuiește și viața obștească a poporului nostru. Noi le vedem și le înțelegem și sprijinim din toate puterile înaintarea lui pe făgașul acestor rînduieli. Popoarele nu pot fi abătute de la acest drum prin nici o uneltire, nici măcar prin afitările la război, pentru că Tatăl cel ceresc nu binăcuvîntează mersul înapoi al racului, ci numai mersul înainte al oamenilor și al popoarelor, fiindcă El însuși ne chiamă și ne așteaptă spre sfîrșitul veacului, iar nu la începutul lui.

Este în tradiția, în obiceiul străvechi al poporului nostru, ca el să nu se împotrivească fericirii nimănui și să nu pizmuiască fericirea altor popoare. De aceea, noi cinstim toate popoarele și toate credințele lor, și ne bucurăm de izbînzile și de propășirea tuturor celor ce sînt de alt neam, fie că trăiesc împreună cu noi, fie că sînt în afara țării noastre, iar dacă putem le venim și în ajutor.

Nu este însă cu putință să îngăduim amestecul altora în casa noastră și nu putem fi bucuroși nici de uneltirile celor ce seamănă zănie și sămință de război. De aceea, împreună cu toate popoarele dornice de pace și cu toți oamenii conștienți din lumea întreagă, și ca popor și ca Biserică, ne împotrivim vrăjmașilor păcii și stringem tot mai tare rîndurile în jurul steagului păcii.

Cu puteri unite și cu hotărîrea de a întări și mai mult unitatea poporului nostru și înfrățirea lui cu naționalitățile conlocuitoare, de a-i sprijini munca lui ziditoare de viață nouă, de a înlătura tot ce ne oprește mersul înainte, de a ne arăta vrednici întru totul de Patria noastră pămîntească în drum spre cea cerească, rog pe Bunul Dumnezeu să ne ajute, să ne ocro-

tească și să sporească rodul dragostei care este pacea și buna înțelegere între oameni.

Binecuvintez și felicit, cu acest prilej, pe toți aceia prin a căror tragere de inimă și prin a căror osteneală s-a înfăptuit istoricul act de la 21 octombrie 1948 — cit și pe aceia care au venit acasă pînă astăzi, fie în ceasul al treilea, al șaselea, al nouălea sau chiar în cel al unsprezecelea — asigurându-i de aceeași răsplată a dragostei cuvenită și celor din urmă ca și celor dintii (Matei XX, 16).

Dar chemînd în amintire zilele care au trecut și vrednicia celor ce au stat de veghe alături de noi la plinirea vremii, ca tot lucrul bun să se facă după rînduială, nu pot să nu evoc chipurile marilor cîrmuitori ardeleni — decedați: Dr. Petru Groza și Mitropolitul Nicolae Bălan.

Lespezile de pe mormintele lor n-au închis pentru noi decît făptura trecutului, pe cînd chipurile lor, durate din fapte, din gînduri și simțiri înalte și din întreaga lor zestre de înțelepciune, nu vor lipsi niciodată dintre noi.

Ei au purtat cu toată vrednicia făclia care a călăuzit pe neînumărații cărturari, preoți și vlădici ardeleni, luptători pentru ridicarea și unitatea poporului român.

Să stăruim întru pomenirea lor cu cinste și să ducem, la rîndul nostru, mai departe, aceeași sfîntă făclie călăuzitoare, făclia iubirii de Dumnezeu și neam, de Patrie și de pace — spre binele dreptcredinciosului nostru popor și spre slava lui Dumnezeu.

Amin!

După cuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, P. S. Episcop Antim Nica, Vicar Patriarhal, Secretarul Sfîntului Sinod, anunță că se va da citire Gramatei Patriarhale pentru acordarea crucii patriarhale unui număr de slujitori bisericești care au contribuit cu zel exemplar la înfăptuirea și consolidarea actului unificării bisericești a romînilor ardeleni.

P. C. Consilier patriarhal Atanasie Preda dă citire Gramatei Patriarhale, precum și listei celor distinși cu crucea patriarhală, pe eparhii. Rînd pe rînd, înalții ierarhi din Ardeal și Banat săvîrșesc hiotesirea întru iconom-stavrofor a celor distinși, după care aceștia primesc din partea Prea Fericitului Patriarh Justinian crucea patriarhală și Gramata respectivă care-i îndreptățește să o poarte. Fiecăruia dintre ei Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian îi face urări potrivite, spre a purta înalta distincție cu vrednicie.

Între cei distinși cu crucea patriarhală se află: semnatari ai actului unificării în frunte cu P. C. Vicar arhiepiscopesc Traian Belasçu (Sibiu), preoți reveniți în ultimii trei ani, consilieri, secretari și inspectori eparhiali, precum și toți profesorii, conferențiarii și asistenții Institutului Teologic Universitar din Sibiu.

După aceea, din încredințarea Prea Fericitului Patriarh Justinian, P. S. Episcop-Vicar patriarhal Antim Tîrgovișteanu săvîrșește hiotesirea întru iconom-stavrofor a următorilor preoți: P. C. Dr. Vasile Aștileanu, P. C. Simion Mihălțeanu, vicarul Episcopiei romînilor ortodocși din Statele Unite ale Americii și P. C. Dr. Liviu Stan, profesor la Institutul Teologic Universitar din București.

Festivitatea s-a încheiat cu citirea Actului Sinodal întocmit din prilejul aniversării a 10 ani de la săvârșirea unificării bisericești a românilor ardeleni și cu cântarea Polihroniului îndătinat pentru mai-marii bisericești și cetățenești.

Cei prezenți la festivități au semnat în Condica Sfântă amintitul Act Sinodal și apoi au vizitat Expoziția aniversară organizată din acel prilej într-o aripă a palatului Bisericii Reîntregirii. Expoziția înfățișează — în documente scrise și tipărite, precum și în bogate materiale fotografice — momentele de căpetenie ale săvârșirii actului unificării, precum și ale împreună-viețuirii noastre frățești în ultimii zece ani.

Cu același ceremonial ca și la sosire, înalții ierarhi și soborul slujitorilor bisericești s-au înapoiat la reședința Episcopului-stareț al Bisericii Reîntregirii.

La orele 14, a avut loc masa festivă, prezidată de Prea Fericitul Patriarh Justinian. În cursul mesei s-au rostit toasturi pentru ocîrmuirea bisericească și de Stat și pentru consolidarea statornică a actului unificării bisericești.

Din partea Arhiepiscopiei Sibiului a luat cuvîntul P. C. Pr. Dr. Alexandru Moisiu, asistent la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, care a spus următoarele:

Prea Fericite Părinte Patriarh,
 Înalți Prea Sfințiți și Prea Sfințiți Membri ai Sf. Sinod,
 Domnule Secretar General,
 Onorată asistență,

Trăim cu toții azi un moment deosebit de înălțător și sărbătorec, un eveniment epocal, o zi de prăznuire și de bucurie sfîntă: ziua de 21 oct., zi în care se împlinesc 10 ani de cînd sufletul romînesc de pretutindenea a trăit bucuria refacerii unității lui spirituale. Ziua de 21 oct. a fost și va rămîne deapîruri ziua marelui praznic în care s-au rupt pecetile actului de la 1698 și noi toți foștii greco-catolici ne-am regăsit în îmbrățișarea caldă a mamei noastre: Biserica Ortodoxă Romîna.

Tresaltă sufletul neamului nostru întreg din prilejul acestei sfînte prăznuiri și tresaltă sufletele moșilor și strămoșilor care au murit de dorul acestui „vis neîmplinit”.

Trăim azi o zi de comemorare a unui act de importanță capitală în viața Bisericii noastre, act care se increstează pe răbojul vredniciilor acelor care au luptat pentru realizarea lui și care au adus aport considerabil la sporirea puterilor noastre spirituale.

Manifestările sărbătorești de azi sînt semne de recunoștință pe care ie-am arătat bunului Dumnezeu pentru nemărginita lui dragoste față de poporul dreptcredincios, fapt care a făcut ca romîni să nu-și găsească în trecut așezămint statornic nici chiar în propria lor țară, împărțiți fiind din punct de vedere religios, în două Biserici. Momentele sărbătorești de azi sînt manifestări ale sufletului nostru creștinesc și romînesc, sînt asemenea unui termometru care ne arată gradul de căldură și de dragoste a acelor care au aranjat aceste manifestări pentru preaslăvirea actului de unificare religioasă a tuturor romînilor din această țară, act consfințit prin suferințele

inaintasilor nostri si prin durerile mucenicilor care au indurat chinuri si moarte pentru credinta lor. Asemenea manifestari sint foarte necesare, sint pietre de hotar, la care daca am ajuns — ne oprim un moment, aruncam o privire asupra caili pe care am parcurs-o si de acolo incercam sa deslușim firul si rostul muncii care s-a desfășurat pina aci; cumpănim importanța actului care ne însușește și ne asigură că e dreptă calea pe care am făcut-o și o vom face în viitor și ne convingem că bătătorind această cale nu vom greși ținta.

Importanța acestui eveniment pe care îl sărbătorim azi ne copleșește cu atît mai mult cu cît cea mai grea încercare la care a fost supus sufletul neamului nostru românesc din Ardeal după anul 1700, a fost aceea că românii ardeleni se impart în două tabere: ortodocși și uniți. Unitatea sufletească prin aceasta a fost ruptă, deschilinirea s-a produs, prăpastia între fiii aceluiaș neam s-a săvîrșit și s-a adîncit.

Privită ruptura din 1700 prin prisma intereselor naționale ale poporului nostru, ea a însemnat slăbirea forțelor acestui neam în lupta lui pentru cîștigarea libertăților și independenței sale.

Cu toate presiunile care s-au făcut după unirea cu Biserica Romei, în sufletele miilor de țărani de pe tot cuprinsul țării Ardealului, unirea n-a prins fiindcă ei n-au ținut seama de dogmele catolice ci au rămas mai departe legați de formele de cult ale Bisericii Ortodoxe. Chiar dacă formal ei erau împărțiți în uniți și neuniți (ortodocși), ei nu s-au clătit în credința lor ci au trăit ca frații în aceleași tradiții strămoșești, cu aceleași praznice, cu aceleași rînduiri bisericești.

Tocmai de aceea aceste stări de lucruri nu mai puteau dăinui, deschilinirea dintre frați trebuia ștearsă, fapt care s-a și întîmplat după 23 august 1944 cînd vechile orînduiri politice și sociale din țara noastră au luat sfîrșit și cînd poporul și-a luat în mîini propria lui soartă. Principiul libertății și al egalității cultelor și legea pentru regimul general al cultelor din 4 aug. 1948 au creat condițiile de dezvoltare pentru toate cultele din R. P. R.

În acest climat, care s-a creat prin regimul de democrație populară din țara noastră, credincioșii gr. cat. aveau o dorință: să se reîntoarcă acasă, la sinul Bisericii strămoșești, la sinul Bisericii Ortodoxe de care s-au despărțit cu 250 ani înainte.

Așa înțelegem chemarea I. P. S. Mitropolit Nicolae Bălan, pe Cîmpia Libertății de la Blaj, din prilejul aniversării a 100 ani de la marea revoluție din 1848. „Îndrept acum — zicea Înaltul Ierarh, ca și altădată, către voi, cei pe care interese străine v-au amăgit, despărțindu-vă de maica voastră cea bună, de Biserica Ortodoxă, o chemare caldă de părinte: „să vă întoarceți acasă”. Curînd după aceea a urmat apelul Prea Fericirii Voastre din 6 iunie acelaș an. Credincioșii uniți au ascultat glasul de chemare al Înălților Ierarhi și la 1, 3, 5 și 21 oct. acelaș an, prin adunările de la Alba Iulia, Cluj și București, s-au întors „acasă”.

Azi, toți românii sîntem iarăși înfrățiți într-o singură Biserică, Biserica Ortodoxă. Avem aceeași limbă, același port, am crescut împreună și foștii gr. cat. și vechii ortodocși pe aceste plaiuri ale Ardealului, ne cunosc munții și văile pe care, ca niște frați, ne-am înfrățit cu codrii și cîntăm același cîntec de înfrățire. Se cuvenea prin urmare să avem și aceeași credință.

Mărită să fii tu zi de 21 oct. 1948 care ai făcut să picure din ochii fiilor care s-au reîntors la sinul cald de mamă, lacrimile bucuriei! Tu ai făcut ca mulțimea sufletelor românești să se apropie cu focul dragostei pe buze și să sărute sfintele altare împărătești pe tot întinsul plaiurilor românești, în acele biserici și bisericuțe unde înainte cu un deceniu se sfișiau și se dușmăneau întreolaltă preoții celor două biserici românești. Tu sfântă și măreață zi ai făcut ca în locul urii și al răutăților de tot felul să crească floarea cea parfumată a iubirii curate și dumnezeiești. Tu sfântă și aleasă zi ai făcut să tresalte de bucurie inimile noastre ale tuturor care ne-am adunat din toate colțurile țării ca să pomenim biruințele tale, să ne întărim din lumina ta pentru înfăptuirea năzuințelor de mîntuire sufletească, de întărire și propășire a întregii obști creștinești din țara noastră. Tu azi și mîine și întotdeauna vei sta ca semn de biruință veșnică în toate inimile care înțeleg mărețiile tale! Tu măreață și sfântă zi fă-ne să înțelegem acum, mai adînc ca oricînd, prin întreagă vibrarea sufletului nostru, Legămîntul de Credință față de Biserica Ortodoxă, pe care l-au rostit acum 10 ani, aci, în cetatea Alba Iulia, reprezentanții celor 430 preoți și protopopi gr. cat. din Transilvania: „ne legăm și ne juruim să stăm neclintiți la altarul Ortodoxiei străbune, să ne iubim unii pe alții, și ca într-un gînd să mărturisim pe Tatăl, pe Fiul și pe Sf. Duh, Treimea cea de o ființă și nedespărțită. Ne legăm și ne juruim să dăm ascultare întru toate Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Romine și tuturor învățăturilor de credință și canoanelor Bisericii Răsăritene.

Nu vom pregeta să slujim, cu vreme și fără de vreme, după cuvîntul Evangheliei, poporul român și Republica Populară Romînă. Cu rîvnă statornică vom lupta pentru înfăptuirea năzuințelor generoase ale poporului nostru și îndeosebi — pentru pacea a toată lumea și pentru înfrățirea tuturor noroadelor pămîntului”.

Subsemnatul ca slujitor al fostei Biserici unite am înțeles glasul de chemare al Bisericii strămoșești și m-am întors „acasă” și azi sint un slujitor al Bisericii Ortodoxe. În această calitate, în numele Centrului arhiepiscopesc al Arhiepiscopiei ortodoxe de Alba Iulia și Sibiu, în numele Institutului Teologic Universitar din Sibiu și al întregului corp profesoral precum și în numele clerului și credincioșilor acestei Sf. Arhiepiscopii, îmi plec cu smerenie înruntea în semn de adîncă pietate și cinste, înaintea tuturor acelor vrednici slujitori, preoți și mireni, care au luptat pentru realizarea acestui vis de aur, unirea sufletească a tuturor romînilor, și exclam din tot sufletul meu:

Trăiască Reîntregirea Bisericii românești din Ardeal!

Trăiască și înflorească Biserica Ortodoxă Romînă pe veci întregită!

Trăiască și înflorească scumpa noastră Patrie, Republica Populară Romînă și conducătorii ei!

Prinosul Episcopiei Orădiei la bucuria praznicului a fost adus de către I. P. C. Arhim. Vicar Dr. Augustin Paul, care a spus:

Ne-am întrunit azi aci, în această cetate a umilirilor și gloriilor poporului român transilvănean, ca să sărbătorim cea de a zecea aniversare a reîntregirii Bisericii strămoșești de pe aceste plaiuri, și în același timp să aducem tributul nostru de slavă, de cinstire și de recunoștință memoriei tuturor acelor care, prin strădaniile, suferințele și prin jertfirea chiar a vieții lor, pînă în sfîrșit au luptat împotriva actului nevolnic, învrajbitor și des-părțitor de frați, impus părinților noștri acum 250 de ani.

Nimbul acestei mari Prăznuiri îl ridică fără seamăn prezența Prea Fericii Sale, Prea Fericitului Patriarh Justinian, a membrilor Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și al Domnilor Reprezentanți ai Onoratului Departament al Cultelor, cărora le exprimăm adinea noastră mulțumită și recunoștință.

Multe prigoniri am îndurat noi românii din Transilvania în cursul veacurilor, dar nici o lovitură n-am simțit-o mai tare ca și aceea primită la 1700! Căci, dacă trupul neamului nostru romînesc a fost de atîtea ori sfîșiat, sufletul lui a rămas unul și neîmpărțit pînă atunci.

Mare a fost acea încercare, dar Domnul Puterilor a zădărnicit planurile dușmanilor noștri adevărindu-se în mod neîndoielnic și de astă dată, că ceea ce nu se face după rînduiala lui Dumnezeu și cu buna învoire, nu durează și nu poate avea pecetea veșniciei. De aceia nu trebuie să mire pe nimeni faptul, că în octombrie 1948, cînd climatul a devenit prielnic datorită vieții noi — din Patria noastră, „Unirea” de la 1700 s-a sfărîmat, fără prea mare opinteală. Zădărnica și deșartă s-a dovedit toată truda dușmanilor noștri, căci astăzi toată suflarea romînească din încercatul nostru Ardeal, din aceeași Biserică strămoșească și de la același Sfînt Jertfelnic, înalță rugăciuni și cîntări de slavă și mulțumită Dumnezeului părinților lor. În fața acestei minuni, căci minune este cu adevărat, îndreptățiți sîntem a striga cu Psalmistul: „Mari și minunate sînt lucrurile Tale Doamne!”

Se cunosc prea bine împrejurările în care s-a săvîrșit „Unirea” de la 1700. Părinții noștri nu de aceea au primit „Unirea” de la 1700, fiindcă erau convinși că sînt în rătăcire, și că adevărată Biserică a lui Hristos ar fi cea catolică, ci pentru că copleșiți de poverile iobăgiei, nădăjduiau ca împlinind dorința împăratului de la Viena, soarta lor se va ușura, căci erau asupriți, ca și fiii lui Izrail în Egipt, cum se exprima mucenicul Episcop Inochentie Micu Klein, într-o scrisoare adresată Papei.

La fel aceia cari au stăruit pe lingă părinții noștri să se despartă de Biserica Ortodoxă strămoșească, n-au făcut-o aceasta fiindcă ne iubeau, sau că ne voiau într-adevăr binele sufletesc și material; ne-au dezbinat numai pentru motivul că așa cereau interesele lor.

Tocmai din această pricină, unirea de la 1700 n-a putut prinde rădăcini adînci în sufletul credincioșilor noștri, fiindcă ea n-a izvorît din convingere religioasă, ci din motive pămîntești, care, nerealizîndu-se, au determinat ca multe glasuri potrionice, între timp, să se ridice împotriva ei din partea romînilor greco-catolici. Aceste glasuri s-au transformat nu odată în proteste și amenințări pline de minie, cînd Viena și Roma, uitînd de toate angajamentele și făgăduielile solemne, puneau la cale acte menite să amenințe însăși ființa neamului nostru.

Istoria înființării Episcopiei maghiare greco-catolice de Hajdudorog a dovedit aceasta cu prisosință. Zădărnice au fost atunci toate strigătele desnădăjduite ale credincioșilor romîni greco-catolici, ale preoți și arhiereilor ior adresate împăratului și mai ales Papei: 76.000 suflete au fost răpite Bisericii și neamului, fiindcă și unul și altul a tăcut.

În fața netrebniciei făptuite, aprins de o indignare sfîntă, scria în foaia Mitropoliei unite a Blajului „Unirea”, în numărul din 6 august 1912, cîteva zile după publicarea Bulei papale „Christi fideles” care vestea înființarea noi episcopii, un vrednic preot unit:

„E mai limpede ca lumina soarelui că Pontificele roman, Papa Pius al X-lea, nu mai merită să fie pomenit în slujbele noastre bisericești, și nici complicii Pontificelui, care au contribuit la rușinarea Bisericii noastre. Bles-temul lui Dumnezeu și urgia poporului românesc asupra lor!”

Ca apoi, de ce dragoste ne-a învrednicit și defunctul Papa Pius al XII-lea și cum a înțeles să ne asculte durerile, o știm noi, care în toamna anului 1940, după ocuparea Ardealului de nord de armatele hortyste, am rămas aci! Episcopii noștri au fost scuipați și batjocoriți în public, mii de credincioși pașnici întemnițați și uciși, și atîția preoți omoriți în mod barbar. Și cu toate acestea cînd Episcopii greco-catolici au mers la Roma și s-au plins Papei de nișeliile comise, Papa în loc să ne vină în ajutor a răspuns: „veniți să vă plingeți cu nimicuri, în loc să mulțumiți lui Dumnezeu, că ați ajuns din nou sub oblăduirea sceptrului Sfîntului Ștefan!”

Cu toate acestea pecețile de la 1700 n-au putut fi rupte nici în 1912, nici în 1918 și nici în 1940, fiindcă stăpînirile de pe atunci, fie maghiară, fie romînă, aveau tot interesul ca poporul romîn din Ardeal să trăiască în dezbinare.

A trebuit să se facă o prefacere adincă în viața Patriei noastre. A trebuit să vină o orînduire nouă în care stăpîn și ocîrmuitor este poporul, orînduire, în care preoții și credincioșii uniți au fost liberi să se scape de legăturile peceților de la 1700.

Și acest mare eveniment s-a săvîrșit, după cum știm, la 21 octombrie 1948, și cea de a zecea aniversare a lui o prăznuim astăzi.

Și într-adevăr, mare este ziua aceasta și slăvit acest Praznic, cînd frații de o credință și de o limbă, după o despărțire tristă și nedreaptă de 250 de ani, se găsesc îmbrățișați în străbuna lor casă părintească.

Să se bucure deci, astăzi ceriurile! Și pămîntul acesta ardelean, de atîtea lacrimi udat și de atîta sînge adăpat, să tresalte de bucurie, căci zidul despărțitor de frați prăbușitu-s-a cu răsunset!

Prăbușitu-s-a, pentru că nu mina noastră l-a zidit. S-a sfărîmat, căci independent de vrerea noastră s-a înălțat între noi ca să ne învrăjbească și slăbească, și pentru că împotriva voii lui Dumnezeu a fost.

Prea Fericirea Voastră, Prea Fericite Părinte Patriarh, Înalți Prea Sfînțiți și Prea Sfînțiți Mitropoliți și Episcopi, Domnilor reprezentanți ai Onoratului Departament al Cultelor, noi Vă făgăduim că și de aci înainte cu tot zelul vom munci fără încetare pentru întărirea și consolidarea unității de credință a poporului romîn ardelean, în convingerea fermă, că prin aceasta grăbim nu numai împlinirea rugăciunii fierbinți a Mintuitorului Iisus: „Ca toți să fie una”, dar îndeplinim și un act de înalt patriotism.

Convinși sîntem și neclintîți în credință că, precum viața nouă din Patria noastră scumpă Republica Populară Romînă va dăinui, pentru că Dumnezeu urăște nedreptatea și pe asupritori, așa și Sfînta noastră „Unificare” va sta și mereu se va întări, căci El urăște vrajba și binecuvîntează dragostea și unirea între frați.

Din partea amintiților preoți foști greco-catolici a luat cuvîntul Părintele Onisie Morariu, care a spus că poporul credincios este acela care a arătat clerului unit că trebuie să revină la Biserica Ortodoxă. Preoțimea e datoră acum să ajuțe țărănimea să se unifice și materialicește, pășind pe

calea socializării agriculturii, calea fericirii ei, calea belșugului și propășirii întregului nostru popor.

P. C. Prot. Simion Mihălțeanu, vicarul Episcopiei românilor ortodocși din America, a spus în esență următoarele: Înaintea Dumneavoastră stă un om în vîrstă de 78 de ani, preotit în S.U.A. și activ în aceeași parohie de 50 de ani. Am mai fost în țară înainte cu 30 ani. De atunci, multe s-au schimbat — și toate în spre bine. Sînt fericit să asist la acest act istoric, care ne amintește tuturor de unificarea bisericească înfăptuită acum 10 ani.

Cînd am plecat din S.U.A., păstoriții mei mi-au spus: „Să ne aduci vești din țară"! Le voi duce astfel de vești. Ele vor fi numai vești bune. Le voi povesti cu cîtă atenție am fost tratat peste tot — și în avion, și la vamă, și în țară.

Am vizitat amănunțit Bucureștiul și vă mărturisesc că rînduiala pe care am constatat-o în numeroasele sale biserici m-a impresionat profund. Credința se manifestă liber peste tot, fapt care mă îndeamnă să aduc cuvenitele omagii Prea Fericitului Patriarh Justinian și ocîrmuirii de Stat.

În Capitală am văzut numai progres peste tot. După trecerea a 30 de ani, de cînd n-am mai fost în România, văd un drum nou. Acest drum nou a și dat rezultate frumoase și ca mîine, va da altele, din ce în ce mai strălucite. Republica Populară Romînă este cu adevărat un factor de progres și o cheazășe a păcii în lume.

În continuare, P. C. Sa a vorbit despre sentimentele romînești ale credincioșilor Bisericii noastre, sălășluiți în S.U.A., preconizînd promovarea turismului pentru ca generația tînără, născută dincolo de Atlantic, să ia cunoștință de realitățile și realizările din țara de baștină.

P. C. Sa a încheiat spunînd: Promit să fiu un martor sincer și să spun poporului american și romînilor de-acolo ce am văzut în bisericile din București și ce progres face țara mamă sub conducerea făuritorilor și ocîrmuitorilor Republicii Populare Romîne.

De încheierea praznicului, a luat cuvîntul I. P. S. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului, care, în calitate de „gazdă”, a exprimat mulțumiri tuturor participanților la festivități, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian și Domnul Secretar General al Departamentului Cultelor, Dumitru Dogaru.

Praznicul acesta — a spus I. P. S. Sa — dovedește că noi, romînii ardeleni, ne putem și ruga împreună. Pînă acum 10 ani, toate cele ce priveau bunul mers al poporului nostru, le făceam împreună, dar ne rugam deschilinit. De atunci încoace sîntem cu adevărat una — și așa vom fi mereu, pentru slava Sfintei noastre Biserici, pentru buna sporire întru toate a Patriei noastre iubite, Republica Populară Romînă, și pentru cheazășuirea unor vremi de pace și propășire.

Seara, la orele 21, înalții oaspeți au părăsit orașul Alba Iulia cu trenul, fiind salutați la plecare de către I. P. S. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului și de P. S. Episcop-stareț Veniamin Nistor. După aceea, s-a înapoiat la reședința sa din Sibiu și I. P. S. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului, împreună cu însoțitorii I. P. S. Sale.

Insemnări

UN PREDICATOR INTERESANT. „Volksstimme”, din 26 noiembrie 1958, aduce știrea că Ministrul de Externe al S.U.A., John Foster Dulles, care între altele deține și un loc de predicator laic în biserica presbiteriană din Washington, a vorbit recent la o conferință la care au participat 500 demnitari ai bisericilor protestante din S.U.A. Cele relatate de la acea conferință dezvăluie lucruri interesante cu privire la atitudinea Ministrului J. F. Dulles și la raportul d-sale cu coreligionarii săi.

După informațiile publicate, J. F. Dulles caută să facă impresia că dînsul, în conștiință și în faptă, se găsește în perfect acord cu voința divină și că linia pe care își desfășoară activitatea politică ar putea fi considerată ca a unui reprezentant al bisericilor protestante. Numai că, din amintita conferință, rezultă cu claritate că aceasta este sau o simplă iluzie a lui Dulles sau o voită acoperire a realității, de către dînsul. Reprezentanții bisericilor protestante din S.U.A. nu sînt de aceeași părere cu J. F. Dulles. Astfel că cele petrecute la conferința demnitarilor bisericilor protestante din S.U.A. înseamnă de fapt desolidarizarea manifestă a reprezentanților acelor biserici de politica Ministrului de Externe al S.U.A., J. F. Dulles.

Pe linie strict bisericească nu s-a preconizat nici o măsură în legătură cu J. F. Dulles, rămînîndu-i rezervat de fapt și pe mai departe un loc de predicator laic, însă conferința demnitarilor protestanți din S.U.A. a arătat, într-o formă modestă dar fără echivoc, că are multe de obiectat în legătură cu politica pe care o face Dulles.

Astfel, împotriva politicii numită de pe poziții de forță a lui Dulles, confe-

rința demnitarilor protestanți îndeamnă guvernul S.U.A. „să cerceteze oportunitatea recunoașterii Republicii Populare Chineze”.

Data fiind importanța deosebită pe care marele popor chinez, în noua sa formă de viață socială, și-a cîștigat-o în rîndul popoarelor lumii, este evident pentru oricine vrea să vadă că atitudinea conferinței demnitarilor protestanți este incomparabil mai realistă decît politica intransigenței mi-oape și lipsite de orice bază reală a lui J. F. Dulles.

Totodată, în același spirit realist, la conferință s-a manifestat regretul că politica lui Dulles „prejudiciază comunitatea internațională” și s-a arătat — ceea ce de altfel știe lumea — că „este foarte limpede că colaborarea cu R. P. Chineză și contribuția ei sînt necesare pentru a înfăptui cu succes importante programe privitoare la dezarmare”.

De aceea, dîndu-și seama de răspunderea ce-o au și prevenind oarecum eventualitatea nedorită de a se confunda părerile lui Dulles cu părerile lor, demnitarii protestanți țin să sfătuiască pe Dulles să părăsească politica de pe „poziția ostilității generale”, întrucît aceasta nu corespunde cu duhul creștin și „să ia măsuri hotărîte pentru găsirea căilor de coexistență cu țările comuniste”. Ei consideră ca lucru vătămător faptul că J. F. Dulles, ca membru și în numele bisericilor protestante, afișează atitudini și susține nărerii care, cu prilejul alegerilor, vor fi refuzate de majoritatea alegătorilor. Ceea ce poate să arunce bisericile protestante sau cel puțin pe conducătorii lor în izolare și suspiciune. De aceea ei nu voiesc să fie văzuți în lumina în care ar vrea să-i așeze atitudinea lui Dulles, care nu este și a lor. Dim-

potrivă, politica lui Dulles este considerată ca „politică pe marginea prăpastiei”, care a dus bisericile protestante din S.U.A. pe marginea unor mari greutăți, în primul rând în neajunsul de a se socoti printre principalii purtători de cuvânt ai lor tocmai J. F. Dulles.

În consecință, după recenta conferință a demnitarilor bisericilor protestante din S. U. A., mai poate cineva pretinde că J. F. Dulles vorbește ca reprezentant autentic al unei mari și unitare mase de oameni, în care ideile sale sînt cu totul dominante? Nu este, dimpotrivă, evident că și în S.U.A. ca și în alte state capitaliste se lărgeste tot mai mult cercul celor ce înțeleg adevăratul sens al istoriei și, înțelegîndu-l, înțeleg și să se îndepărteze tot mai mult de purtătorii politicii oficiale neînțelepte? Nu este aceasta un semn că, în țările capitaliste, crește pe zi ce trece numărul și se întărește glasul celor ce condamnă, chiar și numai în formule mai politicoase la început, politica de pe „poziția ostilității generale”, dușmană a comunității internaționale, dușmană a păcii și progresului omenirii? Conducătorii unei astfel de politici nu se despart ei înșiși de adevăratele interese ale propriului lor popor?

Firește, nimănui nu-i poate trece prin cap absurditatea că demnitarii bisericilor protestante din S.U.A. ar fi „comuniști-materialiști” sau „neamericani” și că, deci, din această cauză nu sînt de acord cu politica lui John Foster Dulles.

În legătură cu politica dusă de J. F. Dulles, ministru și predicator, se vor fi întrebînd, poate, demnitarii bisericilor protestante din S.U.A., iar noi ne întrebăm într-adevăr: Unde este umanitarismul învățat peste tot de Biblie, unde este datoria sfîntă de conștiință religioasă, pe care predicatorul trebuie s-o aibă mai întii și pe care

Apostolul Neamurilor o cerea de la toți creștinii: „Fiți în pace cu toți oamenii” (Rom. 12, 18), căci însuși Dumnezeu întrupat ne spune că „cei făcători de pace se vor chema fiii lui Dumnezeu” (Mat. 5, 9)? Oare idealul creștin al iubirii și înfrățirii oamenilor nu atrage deloc pe predicatorul J. F. Dulles?; mesajul evanghelic „pe pămînt pace și între oameni bunăvoire” nu-l obligă la nimic altceva decît la o politică de pe „poziția ostilității generale”?

Se știe prea bine că dintre principalii inspiratori și conducători ai politicii de tensiune internațională și de război rece face parte și J. F. Dulles. Are motive pentru aceasta. Și ele nu sînt necunoscute. Politica aceasta aduce unora bune cîștiguri. Astfel că într-o atmosferă de pace și securitate a popoarelor, cînd conducătorii politici ar duce o politică sinceră de coexistență pașnică și de colaborare multilaterală, unde ar mai fi cîștigurile fabuloase ale fabricanților de arme ucigătoare?

Popoarele însă doresc pacea, și oricine vrea altceva lucrează împotriva lor. Politicienii tensiunii internaționale fac mai degrabă politica dorințelor lor și a monopolurilor care îi susțin, decît politică de realități obiective, singura care corespunde intereselor superioare ale popoarelor. Dar cei care nu țin seama de realitate ajung în cele din urmă să se izbească cu capul de ea, dacă nu să și-l spargă chiar. Iar realitatea este că există astăzi o conștiință puternică, vie și activă, a popoarelor care apără cu invincibilă dîrzenie pacea; ea este astăzi atît de încheată și de eficace, încît este în stare să determine acțiuni rapide, energice și hotărîtoare întru apărarea păcii și întru restabilirea ei, dacă gesturi nesăbuite ar încerca s-o tulbure. Destinele omenirii nu mai sînt azi în mîinile unor politicieni pescui-

tori în ape tulburi. Popoarele au ceva de spus și de făcut asupra sortii lor.

Popoarele înțeleg să-și facă ele înșile istoria. Și istoria merge înainte. Pe ea, chiar dacă pentru un moment îi încetinesc mersul, n-o pot opri oricui cu înfățișare războinică îi apar de-a curmezișul drumului. Ea știe și poate să-i înlăture. Și dacă cercurile conducătoare din S.U.A. vor rămâne încă mai multă vreme oarbe la transformările revoluționare fără precedent din mai multe părți ale lumii, cu tendința de a se generaliza, la uriașele progrese realizate în toate domeniile vieții politice, economice, sociale și în mentalitatea oamenilor, acolo unde exploatarea omului de către om s-a înlăturat, progrese invidiate de toată lumea; și dacă acele cercuri vor rămâne mai multă vreme și surde la glasul popoarelor care peste orice iubesc pacea — și care înțeleg s-o și apere —, ele vor fi cele dintii de care istoria nu va mai ține seama, ba poate chiar să le și șteargă de pe paginile ei.

Prof. ISIDOR TODORAN

O GRĂITOARE MARTURIE A PRIETENIEI ROMÎNO-SOVIETICE. Toate mărturiile de dragoste și prietenie pe care și le dau oamenii legați sufletește, sînt grăitoare prin ele înșile și contribuie la adîncirea și cimentarea înfrățirii lor. Cea care ne prilejuiește rîndurile de față, este o prea plăcută surpriză pe care oamenii de litere sovietici ne-au făcut-o din prilejul sărbătoririi „Lunii Prieteniei Romîno-Sovietice” din acest an: 81 poeți romîni au fost traduși în rusește și tipăriți în impunătoarea lucrare intitulată „Antologia Poeziei Romînești”.

Despre înfățișarea cărții vorbesc următoarele amănunte: Are aproape opt sute de pagini dense, în dimensiuni de lexicon și a fost tipărită în 20.000 exemplare.

A fost alcătuită de A. A. Sadețki și a apărut sub îngrijirea sa și a lui S. Șervinski.

Cartea cuprinde 559 poezii, dintre care 83 folclorice și 476 culte.

Partea folclorică cuprinde principalele balade: Miorița, Mănăstirea Argeșului, Toma Alimoș, ș. a., apoi Plugușorul, o orăție de nuntă, doine, hore, strigături și cîntece de luptă ale popoului.

Din poezia cultă apar aci versuri datorite următorilor poeți: Cei patru Văcărești, I. Budai-Deleanu, Gh. Asachi, Anton Pann, I. Eliade-Rădulescu, C. Negruzzi, V. Cîrlova, A. Hrisoverghi, Gr. Alexandrescu, Cezar Bolliac, D. Bolintineanu, Ion Țatina, G. Crețeanu, Vasile Alexandri, G. Baronzi, Al. Depărățeanu, N. Nicoleanu, B. P. Hașdeu, Ronetti Roman, Mihai Eminescu, Al. Vlahuță, G. Coșbuc, N. Feldiceanu, D. Neculuță, C. Mille, Traian Demetrescu, O. Carp, I. Păun-Pîncio, Al. Macedonski, D. Anghel, Șt. O. Iosif (A. Mirea), G. Ranetti, P. Cerna, M. Săulescu, Mihai Codreanu, Elena Farago, O. Goga, G. Topîrceanu, G. Bacovia, I. Pillat, Camil Petrescu, Victor Eftimiu, B. Fundoianu, Al. Philippide, A. Toma, Emil Isac, Zaharia Stăncu, Tudor Arghezi, Demostene Botez, Magda Isanos, Marcel Breslașu, Radu Boureanu, Mihai Beniuc, Cicerone Theodorescu, D. Corbea, Virgil Teodorescu, Miron Radu Paraschivescu, Eugen Jebeleanu, Maria Banuș, Eugen Frunză, Mihu Dragomir, N. Tăutu, Veronica Porumbacu, Nina Cassian, Anatol Baconsky, Victor Tulbure, Dan Deșliu, Al. Andrițoiu, Aurel Rău, N. Labiș, ș. a.

Selecția poeziilor s-a făcut cu deosebită grijă, dovedind reală cunoaștere a literaturii romîne. Poeții sînt înfățișați aci prin ceea ce au ei mai reprezentativ.

DOCUMENTE ALE LUPTEI PENTRU PACE. La 15 octombrie 1958, Biroul Consiliului Mondial al Păcii a dat publicității trei documente de o deosebită însemnatate actuală.

În primul document, Consiliul Mondial al Păcii cere ca în Extremul Orient să fie lichidată primejdia unui război mondial. Nu se poate admite ca viața a sute de milioane de oameni să fie primejduită din pricina unei astfel de politici periculoase. Guvernul Statelor Unite ale Americii trebuie obligat să înceteze amestecul în treburile interne ale R. P. Chineze, să pună capăt provocărilor militare față de această țară și să-și recheme forțele armate din regiunea Taivanului.

În al doilea document Consiliul Mondial al Păcii cere reluarea tratativelor cu privire la încetarea experiențelor cu arma nucleară. Experții guvernamentali care s-au întrunit la Geneva au demonstrat că încetarea experiențelor poate fi controlată. Omenirea cere încetarea imediată și definitivă a experiențelor cu arma nucleară ca un prim pas spre interzicerea acestei arme.

În cel de-al treilea document Consiliul Mondial al Păcii cinstește memoria fostului său președinte, savantul atomist Frédéric Joliot-Curie și relevă activitatea sa neobosită îndreptată spre salvarea omenirii de primejdia unui război atomic.

REDACTIA

LUNA INTERNAȚIONALĂ DE LUPȚA PENTRU ÎNCETAREA EXPERIENȚELOR CU ARMA NUCLEARĂ. În prima jumătate a lui octombrie 1958, Consiliul Mondial al Păcii a dat publicității un comunicat în care, printre altele, se spune:

Conferința internațională pentru interzicerea armelor atomice și cu hidrogen, care a avut loc la Tokio între 15 și 20 august 1958, a propus tutu-

ror forțelor care luptă pentru pace să participe în perioada 15 octombrie—15 noiembrie la Luna internațională a acțiunilor comune în lupta pentru încetarea experiențelor cu arma nucleară, interzicerea armei nucleare, dezarmarea generală, respectarea necondiționată a independenței popoarelor, destinderea încordării internaționale și lichidarea pretutindeni, unde s-ar putea ivi, a primejdiei de război.

Consiliul Mondial al Păcii a chemat mișcările naționale din diferite țări să sprijine această inițiativă și să înceapă pe scară largă realizarea acțiunilor comune.

Luna acțiunilor comune este în prezent cu atât mai necesară dacă ținem seamă de evenimentele serioase din ultimul timp. Situația din Extremul Orient se agravează tot mai mult din pricina amestecului S.U.A. în treburile interne ale R. P. Chineze și a ocupării Taivanului de către americani. În comunicat se arată de asemenea că trupele americane și engleze încă nu erau retrase atunci din Orientul Mijlociu și că S.U.A. și Anglia nesocotesc cererile opiniei publice mondiale de a se înceta experiențele cu arma nucleară.

În încheierea comunicatului, se exprimă convingerea că forțele păcii din toate țările vor sprijini cu căldură chemarea conferinței internaționale pentru interzicerea armelor atomice și cu hidrogen.

Chemarea Consiliului Mondial al Păcii a fost întâmpinată așa cum era de așteptat. Manifestările publice în care se cerea interzicerea armelor atomice și cu hidrogen, dezarmarea generală, ș. a., s-au ținut lanț în toate părțile lumii. Deosebită amploare și vigoare au luat aceste manifestări în Uniunea Sovietică, în R. P. Chineză și în țările de democrație populară. Așa, spre exemplu, în întregul Berlin au avut loc mitinguri, la 15 octombrie, de

începutul „Săptămînii internaționale de luptă și solidaritate a oamenilor muncii și a sindicatelor pentru pace și dezarmare”. La mitingul care s-a ținut în partea democratică a Berlinului, a fost adoptată o rezoluție, în care se subliniază: „Noi opunem intențiilor Bonn-ului de înarmare atomică, construirea socialismului și vom smulge făclia războiului din mâinile imperia-liștilor”.

În diferite cartiere ale Berlinului occidental membrii Uniunii tineretului liber german au organizat gărzi anti-atomice.

Pînă și în Statele Unite ale Americii, la New York și în alte părți, grupuri de tineri americani au pornit să strîngă semnături pentru interzicerea experiențelor și a armelor nucleare. Pe pancardele purtate de ei scria: „Jos bomba A”! „Semnați pentru pace”!

În țara noastră, Luna internațională de luptă comună împotriva armelor atomice și pentru dezarmare a coincis cu Luna Prieteniei Romino-Sovietice. Manifestările care au avut loc din acest prilej, au afirmat încă odată voința de pace și de apărare a păcii de care este însuflețit poporul nostru.

LUNA PRIETENIEI ROMINO-SOVIETICE. Cunoaștere reciprocă, prietenie frățească, solidaritate deplină — iată sensul acestei sărbătoriri în acest an. În întîmpinarea ei s-au desfășurat „Zilele culturii românești” în R. S. S. Moldovenească și în R. S. S. Ucraineană. La noi, ne-am dat seama încă odată că nu există nici un singur domeniu al construcției socialismului — ce se desfășoară pe plan politic, economic și cultural — în care să nu fi fost folosite din plin și cu rezultate din cele mai bune, experiența și ajutorul sovietic. La numai un deceniu de la naționalizare, cu ajutorul neprecuțat al mării noastre prietene de la

răsărit, Republica Populară Romînă exportă strunguri și tractoare, utilaj petrolifer și produse chimice, toate de fabricație superioară, iar specialiștii noștri dau ajutor unor țări îndepărtate, mai slab dezvoltate economic, să-și lichideze trecutul de înapoiere în care le-a ținut colonialismul.

Sînt realități de care e bine să ne aducem aminte cu un astfel de prilej — și nu numai la ocazii festive ca aceasta!

ERA CUCERIRII COSMOSULUI. La 4 octombrie 1958 s-a împlinit un an de la lansarea în Uniunea Sovietică a primului satelit artificial al pămîntului. Evenimentul a produs senzație în toată lumea. Superioritatea științei sovietice a fost recunoscută din acest prilej chiar de către savanții țărilor capitaliste, iar *sputnicul* (cuvînt rusesc care înseamnă satelit) a devenit instantaneu cuvînt de circulație internațională.

Primul corp cosmic artificial, realizat de oamenii sovietici, a existat timp de 92 zile și a înconjurat pămîntul de 1400 de ori, parcurgînd aproximativ 60 milioane km (cam cît distanța pînă la Marte în timpul opoziției).

În mai puțin de cinci luni, cel de-al doilea sputnic a făcut ocolul pămîntului de 2370 de ori. Lansarea lui a constituit un mare eveniment pentru știința biologică deoarece odată cu el a pătruns în cosmos, pentru prima oară în lume, un animal superior (cățelușă Laika).

Cel de al treilea satelit artificial sovietic va avea o viață și mai lungă:

PENTRU INCETAREA EXPERIENȚELOR CU ARME NUCLEARE. În numele Bisericii Evanghelice-Luterane C. A. din Republica Populară Romînă, Eminentă Sa Dl Dr. Friedrich Müller, episcopul acestei biserici, a adresat astă vară Organizației Națiunilor Unite o scrisoare în care exprimă

voința păstorilor săi de-a se pune capăt experimentării armelor nucleare. Secretariatul O.N.U. a răspuns la această scrisoare, arătând că ea a fost înscrisă pe lista intervențiilor neoficiale ce urmau să fie supuse examinării de către organele în drept ale O.N.U.-lui.

În a doua zi a Conferinței naționale a mișcării pentru pace din R.P.R., care a avut loc în 21—22 iunie 1958, atît scrisoarea, cît și răspunsul primit, au fost citite în cadrele ședinței publice de la Ateneul din Capitală.

REDACȚIA

„ORTODOXIA, BIZANȚUL ȘI ROMA”. Așa se întitulează studiul pe care Părintele Profesor Dr. Milan Šesan l-a publicat în valoroasa revistă cehă „Byzantinoslavica”, pe care o editează Academia Republicii Cehoslovace (Ceskoslovenska Akademie ved Slovansky Ustav). Inceputul acestui studiu — redactat în limba franceză — a apărut în colecția anului 1951 (p. 175—178), iar urmarea și sfîrșitul în colecția anului trecut (1957, p. 218—223).

Studiul e urzit în jurul utilizării termenului „ortodox” în Răsărit și Apus. Acest termen reprezenta o punte de legătură între Orientul și Occidentul creștin, între Bizanț și Roma. Cît ce această punte a fost ruptă de către apuseni, conștiința unității bisericești a creștinilor din cele două zone teritoriale a încetat să mai existe.

Cititorii revistei cunosc ostenelele desfășurate de Părintele Prof. M. Šesan în scopul limpezirii acestei probleme, din studiile pe care P. C. Sa le-a publicat aici (în nr.ii 1—2 și 3—4 din 1956). Ele reprezintă o contribuție prețioasă, prezentată într-un limbaj irenic ireproșabil, la înțelegerea temeiurilor unității bisericești de dinainte de ruptura de la 1054.

GR. M.

SĂRBĂTORIREA „LUNII PRIETENIEI ROMÎNO-SOVIETICE”. Între 7 octombrie și 7 noiembrie 1958, s-a sărbătorit în toată țara „Luna Prieteniei Romîno-Sovietice”, prin manifestări artistice și culturale care au contribuit la adîncirea și cimentarea legăturilor frățești dintre poporul nostru și popoarele marii Uniuni Sovietice. La aceste manifestări au participat și instituțiile noastre bisericești.

Astfel, la centrul mitropolitan al Ardealului, în Sibiu, a avut loc marți 4 noiembrie 1958, orele 17, o festivitate închinată prieteniei romîno-sovietice. Serbarea a fost organizată de rectoratul Institutului Teologic Universitar, în colaborare cu organizația de sindic din Institut și cu Comitetul de luptă pentru pace al Bisericii Ortodoxe Romîne. Ea s-a desfășurat în aula Institutului.

La intrarea în aulă, I. P. S. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului a fost înfrîmpinat cu imnul arhieresc, executat de Corul bărbătesc al studenților teologi, dirijat de P. C. Conf. univ. Gh. Șoima.

După aceea, unul din studenți a spus: „Trăiască prietenia romîno-sovietică”! Toată asistența a aplaudat cu însuflețire.

Programul a început cu executarea de către cor a Imnului de Stat al Republicii Populare Romîne și a Imnului de Stat al Uniunii Sovietice.

A luat apoi cuvîntul P. C. Prof. Dr. Sp. Cîdea, pro-rectorul Institutului, care a vorbit despre legăturile politice, culturale și bisericești romîno-ruse, în trecut și astăzi. Vorbitorul a evocat date și evenimente care dovedesc că de-a lungul veacurilor, noi am trăit în cele mai bune raporturi cu poporul rus, de la care am primit sprijin și ocrotire în atîtea împrejurări de cumpănă pentru ființa neamului nostru și pentru Biserica strămoșească. Întrerupte nefiresc în perioada dintre cele două răz-

boaie mondiale, legăturile frățești romîno-sovietice au fost reluate și adîncite mereu după 23 August 1944, datorită vieții celei noi pe care eroica noastră clasă muncitoare o construiește în Republica Populară Romînă. Biserica noastră promovează cu mijloacele ei specifice aceste legături, în special în tărîmul luptei pentru apărarea păcii.

Conferința — clar expusă și substanțială în conținut — a stîrnit aplauze însuflețite la adresa prieteniei romîno-sovietice.

În continuare, Corul studenților teologi a executat: „Drumuri, drumuri...”, de Novicov (solo bariton studenții teologi Vasile Boldor din anul IV și I. Balotă din anul I), cîntecul popular rus Luntrașii de pe Volga, cor din opera „Nabucodonosor” de Giuseppe Verdi și, de încheiere, Imnul Federației Mondiale a Tineretului Democrat.

Programul artistic a fost interpretat excelent, spre deplina mulțumire a asistenței.

Au luat parte la festivitate: I. P. S. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului, P. C. Prot. stavr. Traian Belasçu, vicar arhiepiscopesc, P. C. Consilieri arhiepiscopesci, funcționarii Arhiepiscopiei, muncitorii tipografiei eparhiale, ai librăriei și ai atelierului de luminări.

Din partea Institutului Teologic Universitar au participat P. C. Profesori, funcționari, studenții și personalul de îngrijire.

Au mai luat parte: P. C. Preoți-parchi din orașul Sibiu în frunte cu P. C.

protopop de raion D. Ciuchendea, precum și un număr de credincioși.

La plecare, I. P. S. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului a fost petrecut de acordurile solemne ale imnului arhieresc.

Serbarea aceasta a arătat cit de mult cinstesc oamenii Bisericii noastre prietenia romîno-sovietică și binefacerile ce le aduce ea poporului și patriei noastre iubite, Republica Populară Romînă.

GR. M.

† MARIA PR. I. MACAVEIU (născ. Greco). La 1 septembrie 1958 a încetat din viață vrednica preteasă Maria Macaveiu, soția protopopului ortodox al raionului Luduș, Părintele Iulian Macaveiu.

Sicriul cu rămășițele ei pămîntești a fost așezat în biserica din Luduș, unde vreme de două zile s-au săvîrșit rugăciunile rînduite precum și Sf. Liturghie, cu predici. După aceea, a fost transportat la Alba Iulia, unde s-a făcut înhumarea în 4 sept. 1958.

Prohodirea s-a săvîrșit de către un mare sobor de preoți, în frunte cu P. C. vicar arhiepiscopesc Tr. Belasçu, care a rostit și cuvîntul funebru, arătînd calitățile excepționale care i-au agonisit defunctei stima și prețuirea tuturor celor ce au cunoscut-o și transmițînd nemîngîiatului soț condoleanțele I. P. S. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului.

Dumnezeu să o odihnească în pace!

Pr. I. VELȚAN

TIPOGRAFIA EPARHIALĂ
REÎNTREGIREA
SIBIU

Biblioteca Mitropolitană Sibiu